This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

B 45845

Digitized by Google

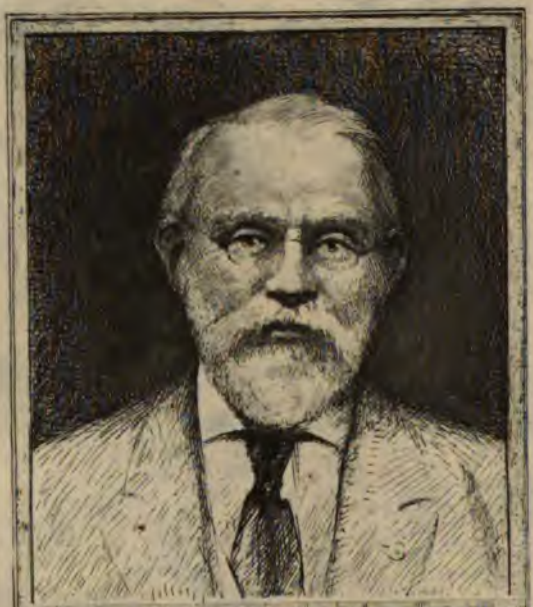

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFOR ENING ❦ BIND III

1900—1901

Digitized by Google

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKT FORENING

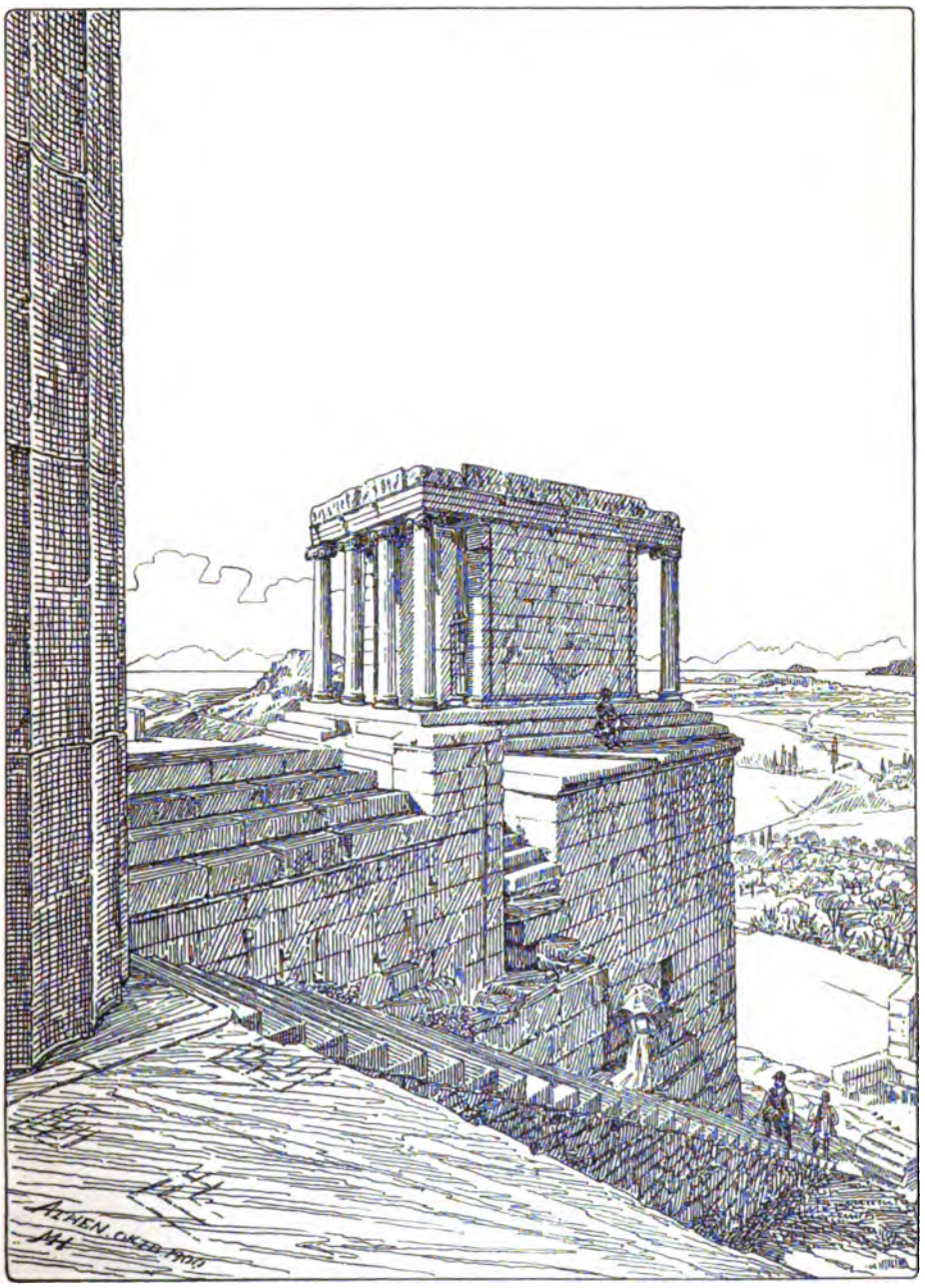

TEGNING AF V. J. MØRK-HANSEN.

NIKE TEMPLET. AKROPOLIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING 1900 • BIND III • 1901

REDAKTØR: ARCHITEKT K. ARNE-PETERSEN
REDAKTIONSUDVALG: ARCHITEKTERNE
EUGEN JØRGENSEN OG ALFR. THOMSEN

KJØBENHAVN MCMI
UDGIVET AF AKADEMISK ARCHITEKTFORENING
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

Digitized by Google

Architectural
Library

NA
5
.A693
v.3

Digitized by Google

INDHOLD.

(De med * mærkede ere illustrerede.)

Aarhundredskiftet, ved. Side 85.
*Aarhus nye Theater. 13.
Abonnenterne, til. 296. 308. 315.
Acetylen. 31.
*Anden April, Mindesmærke for. 169. 204.
*Andreaskirken. 185.
Architektmødet i Jönköping. 265. 278.
Architektstandens tekn. Uddannelse. 112.
Architektur, om. 89.
Arkitektur, nordisk och normandisk. 195.
*Beboelsesbygning, Østerbrogade. 133.
*Beboelsesbygning, Kong Georgs Vej. 136.
Berg, Axel. 49.
Bergmann, Rich. 311.
Bindesbøll, Th. 97. 169.
Borch, Martin. 52. 94. 98. 185.
*Bryggeriet »Trekoner«. 205.
Bygmestre, om den gamle og den nye Tids. 161. 179. 203.
Bygningsvæsenet i Kbhvn. 216.
Bøger. 10. 23. 47. 142. 182. 228. 279. 304.
Bøttger, F. 102. 146.
Clausen, L. 55.
Clemmensen, A. 99.
*Cloettas Chokoladefabrik. 297.
Dalhoff, J. B. 42.
*»Danmark«. 6. 31.
*Detailhandlerbanken. 39.
Efteraarsudstilling. Side 46.
E. G. 225.
E. J. 295.
Fenger, L. 240.
*Festmonumenter. 221.
Fischer, Egil. 260.
Fischer, Vilh. 269.
Foreningsmeddelelser. 36. 48. 71. 95. 104. 116. 144. 168. 184. 232.
Forskelligt. 10. 24. 48 59. 71. 95. 103. 115. 131. 142. 154. 167. 183. 204. 220. 229. 268. 279. 304. 314.
Frederiksbergske Bestemmelser. 130.
Friis, F. R. 212.
Frølich, Lorens. 77.
Glahn, 38.
*Glyptothek, Ny Carlsbergs 75. 98.
Gnudtzmann, J. E. 7. 8. 220. 226. 243.
Graabrødretorv. 128.
Hallmann, P. 287.
Harsdorff. 25. 223.
Haunstrup, V. 137. 207.
Heiberg, J. L. 245.
*Hellerup Kirke. 192.
Henstilling, en. 301.
*Hillerød Sparekasse. 123.
Holck, V. 124.
*Hvælvingsdekorationer. 226.
Ingemann, V. 182.
Irminger. 219.
Jacobsen, N. 2.
Jensen, Alb. 61.
Jensen-Klint, P. V. 204.
Jørgensen, E. Erstad. Side 45.
Jørgensen, Eugen. 112. 133. 136. 171. 273.
Jørgensen, Thorvald. 192.
Kampmann, H. 13. 78.
*Kastelsparken. 80.
*K. F. U. M. 108.
Kirkerup 221. 222.
Kjær, Hjalmar. 57.
Kjøbenhavn, det som forsvinder. 124.
Knudsen, L. 297.
Koch, Fritz. 173. 274.
Koch, V. 65. 89. 165. 216.
Kofoed, J. Chr. 108.
Konkurrencer. 6. 10. 24. 32. 48. 49. 98. 103. 116. 131. 167. 183. 204. 220. 229. 279. 280. 314.
Konkurrencetegninger. 114.
Krarup, C. E. 278.
*Kristiania, Forretningshus. 298.
Købmand, en. 203.
Larsen, Chr. 146.
Larsen, Jørgen. 178.
Larsen, Martin. 310.
L.-B. 147.
L. F. 128.
Lemche, S. 281.
Leuning-Borch 5. 6. 205.
Levy, Fred. L. 121.
Licitationsbestemmelse, en. 94. 115.
Liisberg, Bering. 148.
*Longobardisk Ornamentik. 245.
Lunn, Viggo. 201.

Digitized by Google

*Lurblæserne. Side 19. 73. 102.
Lyngby, Bygningsmuseet. 261.
Lys og Luft i Byen. 8.
Lützau, H. 167.
Lægmand, en. 130.
*Løveapotheket, Dekorationer. 223.
Magdahl-Nielsen. 177.
Magens. 224.
Mandrup-Poulsen. 314.
Mathiesen, A. 152. 201.
Meddelelse. 24. 118.
Meldahl, F. 224.
Meyn. 222. 224.
Mosaik. 22. 35.
M. P. 228.
Nationalmindesmærker, om. 220.
Nike-Templet. 311.
Nyrop, M. 22. 112.
*Næstved Garnisonssygehus. 157.
*Odense, Bebyggelsesplan. 257.
*Odense, teknisk Skole 1.
P. A. F. 131.
Petersen, Carl. 226.
Petersen, J. Vilh. 105.
Petersen, Magnus. 103.
Plesner, U. 32.
*Privatbanken. Side 49. 61.
P. V. J.-K. 164. 220.
*Raadhusgaarden, Springvand. 97.
*Raadhuspladsen, Bebyggelse af en Grund ved. 269. 281.
Raadhusudstillingen. 112.
*Radsted Kirke. 37.
*Regensen. lidt om. 148.
Restaureringsspørgsmaalet i Sverrig. 152.
Riis-Bonne, C. 115.
Rivertz, Kristen. 299.
Rosen, Anton. 142. 159. 181 261. 283.
*Rundetaarn, Passagen ved. 101. 151. 164. 182. 199. 212. 225.
Schiøtt, Fr. 112.
*Sibbern, H. S. 309.
Skifer- og Tegltage. 139. 166. 180. 202. 225.
Skovgaard, Joakim. 97.
Smidth, Philip. 41. 157.
Sporvejsmasterne. 301.
Stadsplaneideerna, de nya. 287.
Sundhedskommissionen. 293.
*Tekn. Selsk. Skole, Filialbygning. 145.
Telefonanlæg. Side 276.
Thonning, Carl. 285.
Tidsskrifter. 10. 23. 47. 142. 182. 228. 279. 304.
*Trondhjem, Bygning af Harsdorff. 25.
Træbygninger, de norske. 219. 228. 242.
Træerne i Kbhvn. 43.
*Tyge Brahes Bygn. paa Øen Hven. 208.
Udstillingerne i 1901. 240.
*Urtekræmmerstiftelsen. 310.
Varming, K. 33. 68. 180.
*Vejle Kirke. 226.
*Vejle nye Amtsgaard. 105.
Ventilationsspørgsmaal, et. 218.
*Villaer i Nøddebo. 139.
*Villa i Hellerup. 207.
*Villa i Lyngby 42.
*Villa i Rosenvænget. 5.
*Villa i Skodsborg. 121.
*Vægdekorationer. 39.
Weilbach, Ph. 25. 58.
Wienberg, C. P. 243.
Willerup, O. 40.
Wrangel, E. 198. 278.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 1. OKTOBER 1900
3. AARGANG Nº 1

ODENSE TEKNISKE SKOLE.

I Juni 1898 paabegyndtes Opførelsen af Odense tekniske Skoles nye Bygning paa en af Kommunen skænket, smukt beliggende Grund sydvest for Klaragadebroen, stødende op til Anlæget. Bygningen blev taget i Brug midt i Oktober 1899 og indviedes ved en Højtidelighed den 2den November 1899.

Bygningens Midterfløj er 3 Etager og Sidefløjene 4 Etager foruden Kælder. Gennem Hoveddøren kommer man ind i Forstuen, og lige for denne fører en 9 Alen bred 2 Løbs Stentrappe, hvilende paa murede Hvælvinger og Vangesider, op til Etagerne. Midterfløjen har 2 Rækker Klasseværelser med $3^1/_2$ Alen brede Korridorer i Midten, gaaende helt ud i Sidefløjene.

TEKNISK SKOLE
I ODENSE.

ARCHITEKT
N. JACOBSEN.

Digitized by Google

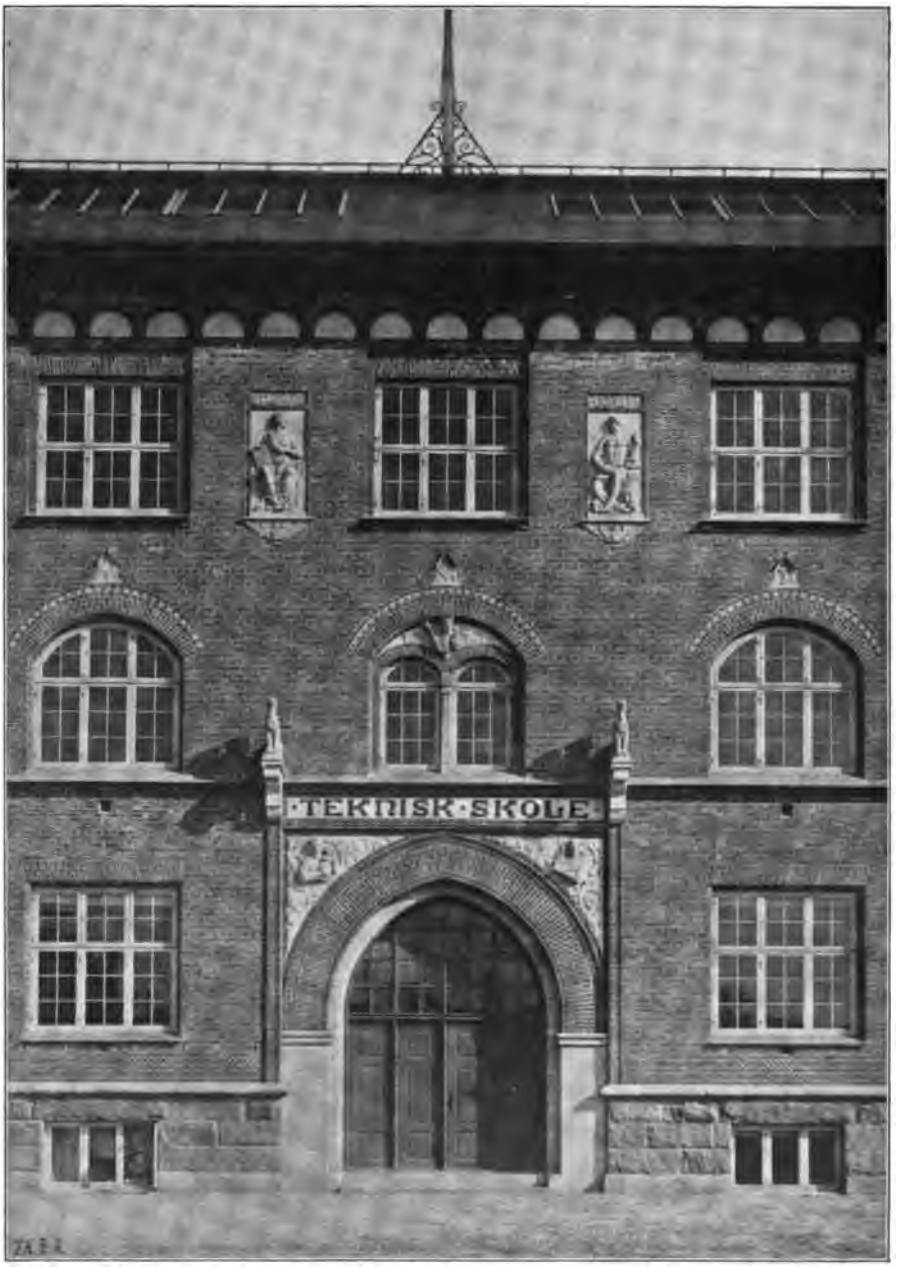

TEKNISK SKOLE
I ODENSE.

ARCHITEKT
N. JACOBSEN.

Digitized by Google

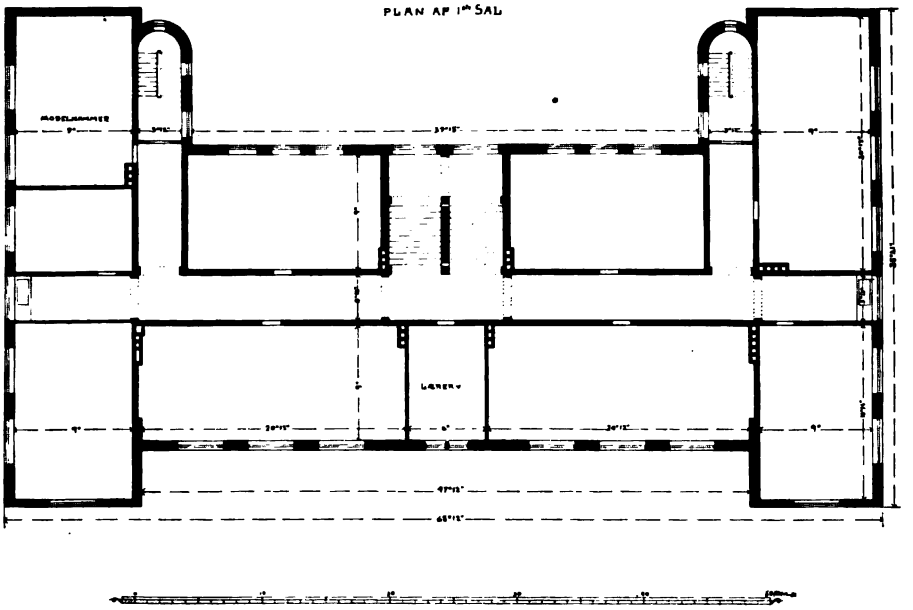

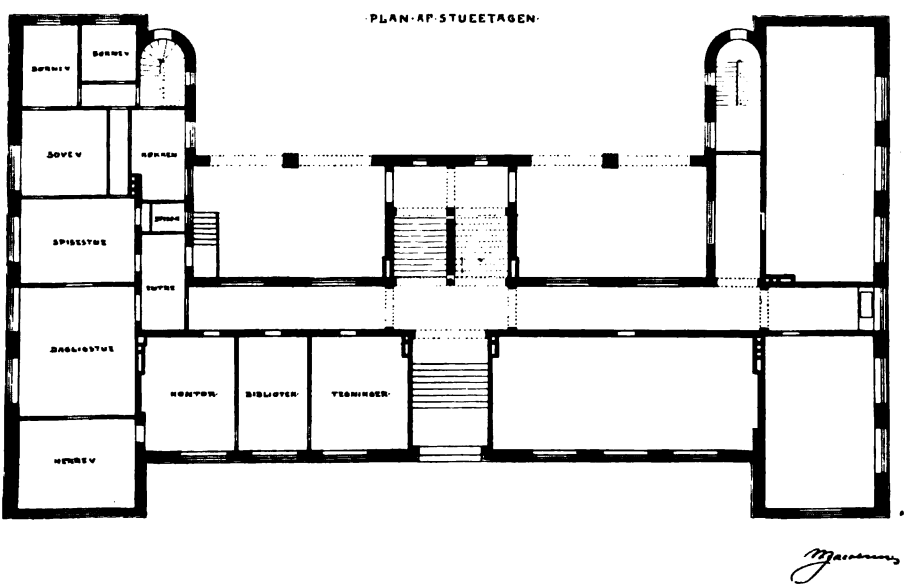

TEKNISK SKOLE
I ODENSE.

ARCHITEKT
N. JACOBSEN.

Digitized by Google

Adgangen for Aftenskolens Elever er gennem Gaarden, hvor der findes 2 overdækkede Loggiaer til Ventepladser for Elever og til Cyklestalde.

I Kælderen er Klasseværelser for Modellering i Ler, Træ og Sten, Klasse for Maskinistkursus, Maskinlokale, Bolig for Pedellen, Papirudsalg og Økonomilejlighed for Forstanderboligen.

I Stueetagen er 3 store Klasseværelser, Kontor, Bestyrelsesværelse, Bibliotheksværelse, Værelse til Opbevaring af Tegninger og Bolig for Forstanderen. 1ste og 2den Sal ere hovedsagelig indrettede til Klasseværelser, desuden er der paa 1ste Sal Læseværelse og Værelse til Modelsamlinger, paa 2den Sal en større Foredragssal. I Sidefløjens 3die Sal er Klasseværelser, og i Midterfløjens Tagetage 2 Klasser mod Syd til Aftenskolen for Skygning efter Gibs, mod Nord er et 48 Alen langt Rum med Ovenlys til Malerskolen.

I hver Etages Korridorer findes Vadskeborde til Rengøring af Tegnebrædder m. m., og i alle Tegneklasser har hver Elev et Rum til Opbevaring af Tegnebrædder og Rekvisiter.

Bygningen opvarmes ved Damp og oplyses ved elektrisk Lys, til hvis Frembringelser der findes Dampmaskine og Dynamo i det ovennævnte Maskinlokale i Kælderen.

Lamperne i alle Klasseværelser ere Buelamper med indirekte Lys, saaledes at det er Reflexlyset fra Lofterne og de til den halve Højde hvidtede Vægflader, der give det meste Lys, hvorved er opnaaet, at Lyset er meget ensartet og egentlige Slagskygger undgaaes.

Udvendig er Bygningen hovedsagelig opført af røde Sten paa en c. 3 Alen høj Granitsokkel og med Anvendelse af enkelte dekorative Billedhuggerarbejder, udførte i Savonnièresten; saaledes findes over Hoveddøren 2 Relieffer forestillende en Mester med Lavsladen og en Ungsvend med sit Svendestykke samt 2 Dyreskikkelser, anbragte paa udkragede Konsoller.

I Vinduespejlet til 1ste Sals Vindue over Hoveddøren ses Odense Skytspatron St. Knud, og i Højde med 2den Sals Vinduer 2 Relieffer, af hvilke det ene allegoriserer Haandens, det andet Aandens Arbejde.

Bygningen er opført efter Architekt N. Jacobsens Tegninger og naar undtages Granitarbejderne og de dekorative Billedhuggerarbejder, hvilke sidste ere udførte af Billedhugger Th. Bærentzen, Kjøbenhavn, ere samtlige Arbejder udførte af Haandværkere fra Odense. Murerarbejdet af N. C. Nielsen & Søn, Tømmerarbejdet af S. Nielsen & Mathisen, Snedkerarbejdet af L. F. Andresen, Skiferdækkerarbejdet af H. A. Andersen, Blikkenslagerarbejdet af H. Andersen, Smedearbejdet af H. Busch, Glarmesterarbejdet af Hansen & Rasmussen, Malerarbejdet af P. Mazanti, Varmeværk og Belysningsanlæg af Th. Thrige og Allerups Eftfgr., Vandindlæg af

Digitized by Google

H. Christensen og Brolægnings-, Kloak- og Vejarbejder af H. Jensen og H. Jørgensen. Inventaret dels af Nic. Jørgensen, A. F. Andersen og Holger Hansens Eftfgr. og dels af C. Hansen.

VILLA I ROSENVÆNGET.

Villaen, Rosenvængets Hovedvej Nr. 18, er opført for Hr. Dr. med. V. Bremer af Architekt C. Leuning-Borch.

I Stueetagen findes Dagligværelser og et Par Privat-Klinikværelser. I Kælderen Spisestue (med Nedgang fra Dagligstuen), Køkken m. m. I Tagetagen Soveværelser, Bad og Pigekammer. Klosetter i alle 3 Etager og saaledes beliggende og forsynede med Ledninger, at de med Lethed kan indrettes som Vandklosetter, naar Hovedkloaken ad Aare forhaabentlig bliver forstørret. Der er indlagt Varmtvandsapparat.

Følgende Firmaer have været beskæftigede: Hovedentreprenør Hr.

VILLA I ROSENVÆNGET.

ARCHITEKT LEUNING-BORCH.

Digitized by Google

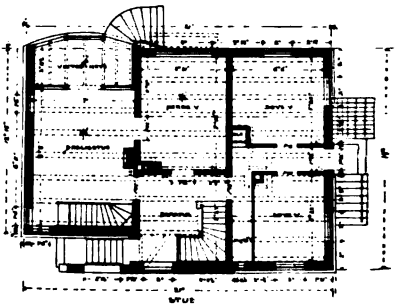

VILLA I
ROSENVÆNGET.

ARCHITEKT
LEUNING-BORCH.

Murmester CARL OLSEN jun., Tømrermester PETER NIELSEN, Snedkermester LARS JØRGENSEN, Malermester ALF. LUND, Blikkenslagermester KREBS, Gas- & Vandmester FERD. SCHÆBEL, Smedemester CHR. MADSEN, d'Hrr. LUDVIGSEN & HERMANN, Entreprenør BIRD og Aktieselskabet »VØLUND«.

D'Hrr. Ingeniører NOBEL & MÜLERTZ have bistaaet ved Indretning af Bad og Spildevandsledninger.

Omkostningerne have beløbet sig til 25,500 Kr.

KONKURRENCEN OM »DANMARKS« NYE BYGNING.

Da de 3 præmierede Skitser ere blevne delvis gengivne i Meddelelsernes Hæfte den 1ste Sept. d. A., tillader jeg mig her at give nogle Oplysninger, ved Hjælp af hvilke man bedre vil kunne danne sig en Mening om Planerne, hvad der jo ellers er vanskeligt, naar man ikke kender Programmet. I dette — hvor der i Parentes bemærket slet ikke er Tale om nogen 1ste, 2den og 3die Præmie, men kun om 3 lige store Præmier — er der givet meget detaillerede Forskrifter for de enkelte Lokalers Størrelse, Dybdeforhold og indbyrdes Beliggenhed, som have gjort Opgaven meget vanskelig for den, som samvittighedsfuldt vilde holde sig til Programmet, ikke mindst med Hensyn til Façadens Inddeling; men i Henseende til Opfyldelsen af disse Fordringer finder man i de gengivne Planer temmelig store Skavanker. I Programmet foreskrives saaledes blandt andet for Brandforsikringsafdelingens Vedkommende, »at der fra Direktørens Værelse maa være umiddelbar Adgang til Bogholderiet og fra dette til Sekretærens og Kassererens Værelser«. Ser man nu paa Planen af 1ste Sal i det Udkast, som, efter Indstilling af de to af Architektforeningen valgte Medlemmer af Bedømmelsesudvalget, har faaet »1ste Præmie«, saa finder man de nævnte

Digitized by Google

Lokaler i følgende Orden: Direktør — Arkiv (!) — Sekretær — Bogholderi — Registratur — Kasserer. Jeg henstiller, om ikke dette maa kaldes en væsenlig Afvigelse fra Programmet, og for det Tilfælde, at dette erkendes, skal jeg henvise til de af Architektforeningen forfattede og anbefalede »Vejledende Regler ved Udskrivning af Konkurrence mellem Architekter«, hvori det hedder: »Et Udkast skal udelukkes fra Præmiefordelingen a)... b) naar det væsenlig afviger fra Programmet«. Det maa jo siges at være et sørgeligt Udfald af en Konkurrence, naar Niveauet af de indsendte

FORSIKRINGSSELSKABET »DANMARK«S BYGNING.

ARCHITEKT J. E. GNUDTZMANN.

Digitized by Google

Arbejder staar saa lavt, at Bedømmelsesudvalget ser sig nødsaget til at gaa saa langt ned for at finde de Projekter, som »give det smukkeste Ydre og formaalstjenligste Indre« (Programmets Ordlyd). Da jeg imidlertid efter Erklæring af dem, som skulle bruge Bygningen, har været saa heldig at løse Opgaven saaledes, at i alt Fald Fordringen til det Indre er tilfredsstillet, har jeg ment, at det maaske kunde interessere Læserne ogsaa at se en Gengivelse af mit Udkast. I dette findes paa 1ste Sal Brandforsikringsafdelingen og paa 2den Sal Livsforsikringsafdelingen m. m. De med Tal betegnede Lokaler samt Stueetagen ere bestemte til foreløbig at udlejes til Kontorer og senere tjene til Udvidelse af Forsikringsselskabets Lokaler.

Den 11te September 1900.

GNUDTZMANN.

Redaktionen har selvfølgelig ikke villet nægte at optage ovenstaaende Beklagelse, men maa dog bemærke, at det af Hr. Gnudtzmann fremhævede Punkt, hvori Hr. M. Borch har afveget fra Programmet, ikke forekommer den at være saa »væsentligt«, at det skulde indeholde en Opfordring til at udelukke Hr. Borchs Projekt fra Konkurrencen. Paa Forespørgsel hos Byggeudvalget har dette erklæret at være af samme Anskuelse. Vi kan samtidig meddele, at d'Hrr. Plesner og Warming have givet Tilladelse til, at deres Projekter maa blive offentliggjorte her i Bladet, og dette vil da ske i næste Numer.

RED.

LYS OG LUFT I BYEN.

Under denne Overskrift har Dr. med., Kredslæge Poul Hertz skrevet en omfattende Artikel i »Bibliothek for Læger«; den er senere udkommet som Særtryk.

Det er en stor og vidtløftig Opgave, Forfatteren her har paataget sig. Stoffet er saa omfangsrigt, og Emnet er behandlet af saa mange, især udenlandske Fagmænd (Læger, Architekter, Ingeniører, Statistikere) og paa saa mange Kongresser og Møder, at der skal et meget omfattende Arbejde til at sætte sig ind i det alt sammen og en stor Koncentrationsevne til at faa det, det kommer an paa, fremstillet i sammentrængt Form, uden at Klarheden tabes derved. Det maa siges, at det er lykkedes Dr. Hertz overordentlig godt, og Artiklen bør læses af alle, der have med Byggeri at gøre og derfor selvfølgeligt ogsaa interessere sig for Hygiejne. Meget af, hvad der er skrevet, er vel iforvejen bekendt, i alt Fald i store Træk; men de mange statistiske Data, Uddrag af fremmede Byggelove, Udtalelser af anerkendte Autoriteter etc. have særlig Interesse.

Forfatteren begynder sin Afhandling med at omtale det Oligarchi af Grundejere, der lige overfor Lejerne »hverken her hjemme eller andetsteds har Magten forgæves og ikke er tilsinds frivillig at give den fra sig«. Ifølge »Statistiske Oplysninger, udgivne af Kjøbenhavns Magistrat« fandtes 1. Jan. 1896 ca. 7600

Digitized by Google

Ejendomme med ca. 95000 Lejligheder; dette betyder efter Forfatterens Udregning, at 91% af Befolkningens Familier bor til Leje. Da Grundejerne selvfølgeligt holde paa det bestaaendes Ret, er det vanskeligt for Sundhedsautoriteterne at skride ind mod de fra gammel Tid staaende Huse, hvor sundhedsstridige de end ere. Og bygges der Noget fra nyt, er det Byggelovene, som muliggør »den intense Udnyttelse af Grunden, ikke alene efter Fladen, men ogsaa i Højden, som næsten alle store Byer sukker under«. Efter Forfatterens Mening er det netop Muligheden af at kunne bebygge Grundene saa stærkt, der holde Grundene oppe i den høje Pris. Denne Betragtning, der er lige modsat den almindelige, at det er de stadig stigende Grundpriser, som nødvendiggør den stærke Bebyggelse, er muligvis den rette; Sandheden ligger dog snarere i Midten: det Hele beror paa en Vekselvirkning; snart er det ene Aarsagen, snart det andet, og er Stødet engang paa en eller anden Maade givet, vil Bevægelsen vedblive at udvikle sig.

Gennem en længere Udvikling naar Forfatteren til at omtale det, der bør lægges til Grund ved Udarbejdelsen af nye Byggelove for saa vidt muligt at retablere godt Forhold, nemlig Zonebebyggelse. Dette er Noget, der saa at sige ligger i Luften; under de foreløbige Overvejelser om en eventuel ny Byggelov, som er i Gang, er dette Spørgsmaal stadigt oppe. Den er jo ogsaa praktisk gennemført andre Steder f. Eks. Kristiania, Berlin o. s. v. Naar en Bydel skal drages ind til Bebyggelse, maa der først og fremmest foreligge en samlet Bebyggelsesplan. Efter som Kvarteret fjerner sig mere fra Byens Centrum ud imod Periferien, maa der fordres større og større ubebygget Areal og mindre og mindre Højde af Bygningerne; kommer man helt ud til de Grunde, der ligge hen som Haver og Marker, er der ingen Anledning til, at Ejerne skulle tjene uforholdsmæssigt ved Salget af dem, naar det gaar ud over det fælles Bedste.

Ved Omtale af Forholdet mellem bebygget og ubebygget Areal citerer Forfatteren forskellige fremmede Forfattere; deres Fordringer synes dog ofte for theoretiske og utopiske. Naar f. Eks. GRUBER mener, at Gaarde ikke maa være omgivne af Fløje paa alle 4 Sider, med mindre Bredden mindst er = 2 Gange Højden, at Baghuse og Sidehuse kun maa opføres, naar Bredden er = 2 Gange Højden, gaar han sikkert alt for vidt. Hvis Husene er 25 Al. høje, skal Gaarden altsaa være 50 Al. d. v. s. af en Boulevards Bredde! Det kan jo dog ikke nytte at opstille Fordringer, som ere upraktiske og uigennemførlige; thi derved vindes Intet, og slige Utopier kunne let paa Forhaand forspilde det gode Resultat.

At Kælderen aldrig bør anvendes til Beboelse, synes selvfølgeligt fra Forfatterens hygiejniske Standpunkt at være en rimelig Fordring; i Praksis vil det dog sikkert støde paa en Del Modstand, da mange Smaafolk, som leve af Butikshandel, Portnere o. s. v. paa en vis Maade har deres egentlige Plads der; naar der er drænet, naar Jordbunden er god, naar Loftet ligger $2^1/_2$ Al. over Jorden og Kældergulvet ikke mere end $1^1/_2$ Al. under den, skulde en Lægmand mene, at det ikke var saa galt; og den Byggende faar da Anvendelse for en Del Kælderplads, som han ellers ikke har Brug for til Brændselsrum o. s. v. Men naar Lægerne med Rette kunne hævde og bevise, at det er sundhedsfarligt, maa man jo fornuftigvis bøje sig derfor.

Overhovedet er der vel ingen Architekt eller Ingeniør, som ikke vil arbejde Haand i Haand med de specielle Hygiejnikere paa at gøre Byggeforholdene bedre

Digitized by Google

og bedre. Thi det er en Samfundsopgave af Vigtighed, og efterhaanden vil Forholdene nok akkomodere sig efter Fordringerne, naar de ere rimelige og nødvendige, selv om de til at begynde med synes meget radikale og indgribende i den private Ejendomsret. Men der er noget sandt i det Ord: det bedste er det næstbedstes Fjende. Man maa hellere nøjes med at forlange det, der *kan* naaes, end at holde paa det, der ikke er til at opnaa og strande her paa.

Man skylder Dr. Poul Hertz Tak for hans omhyggelige og opofrende Arbejde; det fortjener at blive bekendt i vide Kredse, og det vil være et vægtigt Indlæg, naar Reformerne for Alvor skulle føres ud i Livet.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

J. E. Gnudtzmann. Kortfattet Lærebog i Husbygning. 2den Udgave. H. Hagerups Forlag. Kjøbenhavn 1900. For 25 Aar siden fremkom *J. D. Herholdts »Vejledning i Husbygning«*; Bogen, som vel kan betragtes som den første egentlige Lærebog i dette Fag, vandt hurtig den Udbredelse, som den fortjente. I Aarenes Løb opstod imidlertid saa meget nyt paa Bygningsvæsenets Omraade, at Bogen ikke længere afgav noget fuldt tilfredsstillende Grundlag for Undervisningen, og Architekt J. E. Gnudtzmann udgav da i 1888, med den foreliggende Bog som Basis sin *»Lærebog i Husbygning«*. Han udgav den med det særlige Formaal, at den skulde benyttes af de Studerende ved polyteknisk Læreanstalt, som agtede at uddanne sig til Ingeniører, idet han mente, at Bogen netop indeholdt de Oplysninger, som vare nødvendige for saadanne; men han haabede tillige, at den kunde blive en nyttig Haandbog for yngre Architekter og Haandværkere, og det har vist sig, at dette virkelig er sket.

Efter 12 Aars Forløb har Forfatteren ment, at en ny Udgave burde se Lyset, og denne, som nu foreligger, adskiller sig bl. a, fra sin Forgænger deri, at Metersystemet er indført, dog med Tilføjelser i Parentes af Maal- og Vægtangivelser efter det gamle System.

Den praktiske og let overskuelige Ordning af Stoffet er gennemført ligesom i den tidligere Udgave og Afsnittene ere blevne forøgede med forskellige nye Oplysninger, bl. a. om Indskudsbelægning, om Jærn i Forbindelse med Cement, om Jærnbindingsværk o. s. v.

Udstyrelsen er smuk og god, og de talrige smaa Illustrationer ere overdentlig letfattelige og tydelige.

FORSKELLIGT.

Konkurrence. Til Udarbejdelsen af Tegninger med summarisk Overslag til et *Garnisonssygehus i Næstved* er udsendt Indbydelse. Der fordres en Sygehusbygning i 2 Etager, en Epidemibygning samt Lighus m. m.

Bedømmelsen vil blive foretagen af Oberstløjtnant A. THORTSEN, Architekt VILH. FRIEDERICHSEN samt det af Næstved Byraad nedsatte Udvalg, bestaaende af

Digitized by Google

Borgmester DITHMER, Ritmester v. FREIESLEBEN, Urmager E. AHRENTZEN og Sygehuslæge H. MAAG.

Tegninger og Overslag skal være indleverede d. 1. December 1900. 1. Præmie er 1000 Kr., 2. Præmie 600 Kr. Byggeudvalget forbeholder sig Ret til Antagelse af Architekten til Ledelsen af Byggearbejdet.

Program kan erholdes ved Henvendelse til Architektforeningens Sekretær, Hr. B. INGEMANN, Nørrebrogade 9.

Et herværende privat Bladforetagende, som giver sig af med Bygningsvæsen, har benyttet Dr. POUL HERTZ's lille Piece *»Lys og Luft i Byen«* til »ledende Artikler« i 4 paa hinanden følgende Numre (311—313) idet det aftrykker den Ord til andet, kun — da Forandring jo fryder — med en lidt varieret Overskrift, nemlig *»Lys og Luft i de store Byer«*.

Dr. Hertz's lille Skrift sælges i Boghandelen for 50 Øre.

Aarhus nye Teater. Ved en større Festlighed den 15. Septbr. blev Aarhus nye Teater indviet. Bygningen, hvortil vi i et senere Numer af Bladet skal komme tilbage, er opført efter Architekt H. KAMPMANNS Tegninger. I Anledning af Indvielsen blev der tildelt Architekten Fortjenstmedaillen i Guld og Tømrer- og Murerformændene MØRCH og ANDERSEN samme Medaille i Sølv.

Nyt Teater i Hamborg. I St. Georg Kvarteret i Hamborg er den 13. September bleven indviet et nyt Skuespilhus, der skal helliges Dramaet, Skuespillet og det højere Lystspil. Det nye Teater er opført efter Tegninger af de to Wienerarchitekter FELLNER og HELMER, der har gjort Teaterbygningen til Specialitet og har forestaaet Opførelsen af henved 40 saadanne. Hamborgerteateret, der kan rumme ca. 2000 Personer, er opført i Renæssancestil, og Façaden er smykket med Portrætbuster af Shakespeare, Goethe, Schiller, Lessing, Kleist og Grillparzer.

Hamborg har iforvejen tre store Scener, nemlig Hamborger Stadtteater, Altonaer Stadtteater og Thalia Teater, der alle ere under een Direktion.

Dansk Kunstsmedearbejde. Det velkendte Firma F. W. DOBERCK & SØN har i Lille Strandstræde 22 aabnet et Forretningslokale, i hvilket en stor Del af Firmaets nyeste Arbejder findes udstillede; det er dygtigt forarbejdet og smukt udførte Ting man her ser i Jærn, Kobber og Messing, og næsten overalt finder man paa bedste Maade Kunsten og Haandværket forenede. Den smukke Indgangsport til Forretningen, der er udført efter Hr. ARTHUR DOBERCKS egen Tegning, viser tydeligt, hvorvidt vi her hjemme er kommen paa dette Omraade.

Kommissionen angaaende Kjøbenhavns Personbanegaard har nu afgiven sin Betænkning til Ministeren for de offentlige Arbejder.

Kommissionens Flertal, nemlig 20 af dens 21 Medlemmer, anbefaler, at Personbanegaardsforholdene i og ved Kjøbenhavn ordnes efter de Principper, som ere lagte til Grund for de 3 højest præmierede Projekter og for Statsbane-

Digitized by Google

anlægenes Projekt. Herefter vil altsaa Centralstationen faa Plads Syd for Vesterbrogade, og Landets Hovedbanelinier vil blive forbundne her, dels ved en Bane gennem Boulevarden til Østerbros Station og dels ved en Bane gennem Valby Bakke til Vigerslev.

Ribe Domkirkes udvendige Restauration formenes at blive tilendebragt iaar. Paa Marietaarnet, der ligger paa den sydlige Side af Kirkens Hovedindgang, er nu Fløjstangen opsat. Saasnart de udvendige Arbejder ere fuldførte, agter man at paabegynde Arbejdet i Kirkens Indre.

Anlæg af Vandklosetter. Kjøbenhavns Magistrat har under 25. Sept. d. A. udstedt Bekendtgørelse om, at der iflg. Overenskomst mellem Kommunalbestyrelserne for Frederiksberg og Kjøbenhavn er fastsat følgende Bestemmelser, som gældende fra 1. Oktober 1900:

»Vandklosetafgiften fastsættes til 10 Kr. aarlig for hvert Kloset, der er installeret i en Ejendom. For dette Beløb kan der til Klosetskylning pr. Kloset uden yderligere Afgift tages 250 Tdr. Vand aarlig. Bruges der mere Vand, betales herfor en Vandklosetafgift af 3 Kr. pr. 100 Tdr. Vand. Vandforbruget bestemmes ved Maaler, der betales efter Vandværkernes sædvanlige Regulativ. Der anbringes som Regel kun een Vandmaaler til Vandklosetter i hver Ejendom eller for hver Stamme af Klosetter, der findes i en Ejendom. Klosetafgiften betales af Husejerne. Maalerne aflæses en Gang aarlig, og det aflæste Vandforbrug regnes for èt Aars Forbrug, selv om der siden den foregaaende Aflæsning er forløbet 15 Dage over eller under et Aar. Er Afvigelsen større, beregnes Aarsforbruget af det aflæste Forbrug og det siden foregaaende Aflæsning forløbne Antal Maaneder.

Det forbydes at udhælde i Vandklosetter Indholdet af andre Klosetter, der ikke ere Vandklosetter. I Ejendomme, hvor der i Etagerne anvendes Klosetter, der ikke ere Vandklosetter, tillades det ikke, med mindre særlige Omstændigheder maatte tale herfor, at anbringe Vandklosetter i Gaarden eller i enkelte Etager«.

Adgangen til det nye Raadhus. Som bekendt har man tidligere, ved Henvendelse paa Tegnestuen, kunnet erholde Tilladelse til at bese Raadhuset. Architekt M. Nyrop har nu bedet os meddele, at man, af Hensyn til de Arbejder, som for Tiden gaar for sig i Bygningen, ikke mere kan give denne Tilladelse.

Rettelse. I Artiklen om Ny Carlsberg Bryggeri i 24. Hefte findes der paa Situationsplanen Pag. 289 anbragt nogle Bogstaver, som virke vildledende. De i Teksten nævnte Bogstaver gælde Planen, som staar paa Pag. 290.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestervoldgade 96. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Redaktionens Kontor er Vestervoldgade 96. Telf. 17524.
Ekspedition i Helgolandsgade 5 [1]. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING ✻ ✻

KJØBENHAVN
D. 15. OKTOBER 1900
3. AARGANG № 2

AARHUS' NYE THEATER.

GLASMOSAIK. ARCHITEKT H. KAMPMANN.

Aarhus har faaet sin egen Theaterbygning; ethvert Menneske i Kongeriget Danmark véd det; der har været skrevet om det og talt om det, og ikke har der været sparet paa Ros og Lovord; — Aarhus er stolt af sit Theater, den føler sig nu, mere end nogen Sinde, som den store selvstændige By: Jyllands Hovedstad.

Ved Aarhundredets Begyndelse var Aarhus en lille By med ca. 4000 Sjæle, nu har den vokset sig stor og stærk og tæller omtrent 50,000 Indbyggere, og der hersker i denne By et Liv og en Virkelyst, som næppe nogen anden dansk Provinsby kan opvise Mage til.

Byens Theaterhistorie gaar omtrent Hundrede Aar tilbage i Tiden, men dengang tog man til Takke med »Apothekerens Loft«, en Etage i Løveapotheket, som var bleven indrettet til Theatersal; senere opførte Klubben »*Polyhymnia*« en egen Bygning til Danse- og Theatersal i sin Have ud mod Kannikegade; denne Bygning er flere Gange bleven ombygget og forbedret, men fandtes dog i de senere Aar ikke at være tidssvarende for den fremadskridende Udvikling i Byens kommercielle og aandelige Liv.

Paa Initiativ af Sparekassedirektør KOPPEL samledes da i Januar 1896 en Kreds af Byens Borgere, for at tage Spørgsmaalet om en ny Theater-

Digitized by Google

bygning under Overvejelse. Man tænkte da først paa at lægge denne paa »*Polyhymnia*»s Grund, og hertil havde Architekt FRIMODT CLAUSEN udarbejdet en foreløbig Plan.

Den 15. Februar s. A. holdtes Møde paa Raadhuset, hvor c. 80 Borgere vare til Stede; her hævdede navnlig Grosserer OTTO MØNSTED, at den nye Theaterbygning burde opføres uden Forbindelse med Klubben og maatte da have sin Plads paa Bispetorvet. Man henvendte sig derpaa til Byraadet med Anmodning om at maatte faa en Plads paa Torvet overladt i dette Øjemed. Byraadet ønskede dog, forinden det tog Bestemmelse i Sagen, at se Planerne til det paatænkte Theater, og det blev derfor overdraget Architekt HACK KAMPMANN at fremkomme med Udkast hertil. I Februar 1897 indsendtes Tegningerne til Byraadet, og i Marts s. A. modtog man fra dette Svaret, som gik ud paa, at Byggegrunden kunde erholdes, naar den fornødne Kapital til Opførelsen var garanteret.

Kapitalen skulde tilvejebringes dels ved Prioritetslaan dels ved Aktie-

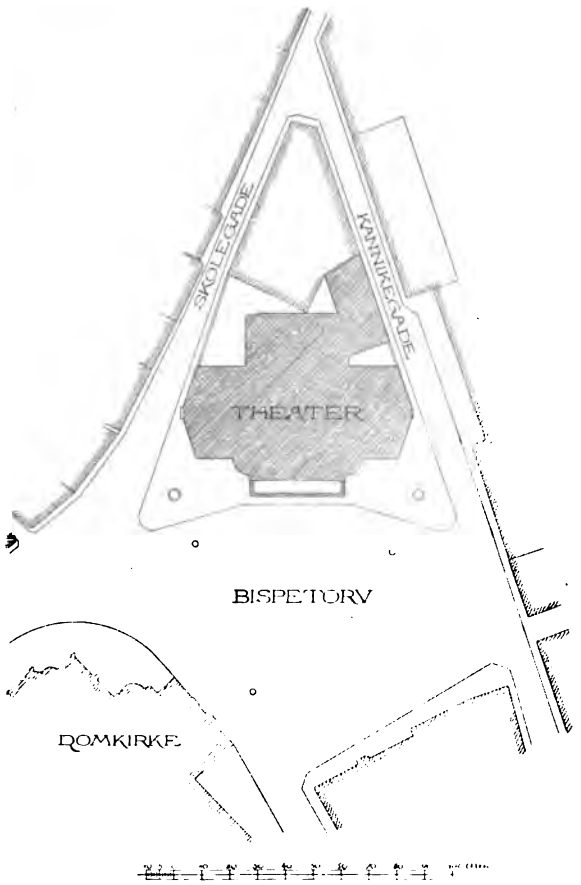

AARHUS THEATER.
SITUATIONSPLAN.

Digitized by Google

AARHUS THEATER.
HOVEDFAÇADEN.

ARCHITEKT
H. KAMPMANN.

Digitized by Google

tegning, og allerede i Juni 1897 var der ved Aktietegning samlet en Sum af 200,000 Kroner. Den 13. Juli s. A. afholdtes Generalforsamling, ved hvilken Love vedtoges og Bestyrelse og Repræsentantskab valgtes. Bestyrelsen kom til at bestaa af: Justitsraad MEYER som Formand, Sagfører N. KNUDSEN Sekretær, samt Fabrikant CHR. LOTTRUP, Murermester MAGNUS NIELSEN og Læge ØRUM. Til Formand i Repræsentantskabet valgtes Direktør KOPPEL.

Da den Grund, som man at Byraadet havde faaet overladt paa Bispetorvet, ikke var stor nok for det projekterede Theater, købte Aktieselskabet 3 Ejendomme for ca. 70,000 Kroner. Den 12. August 1898 nedlagdes Grundstenen, og der indmuredes en Blykapsel med et Dokument vedrørende Theatrets Opførelse. Den 14. Februar 1899 hejsedes Kransen paa

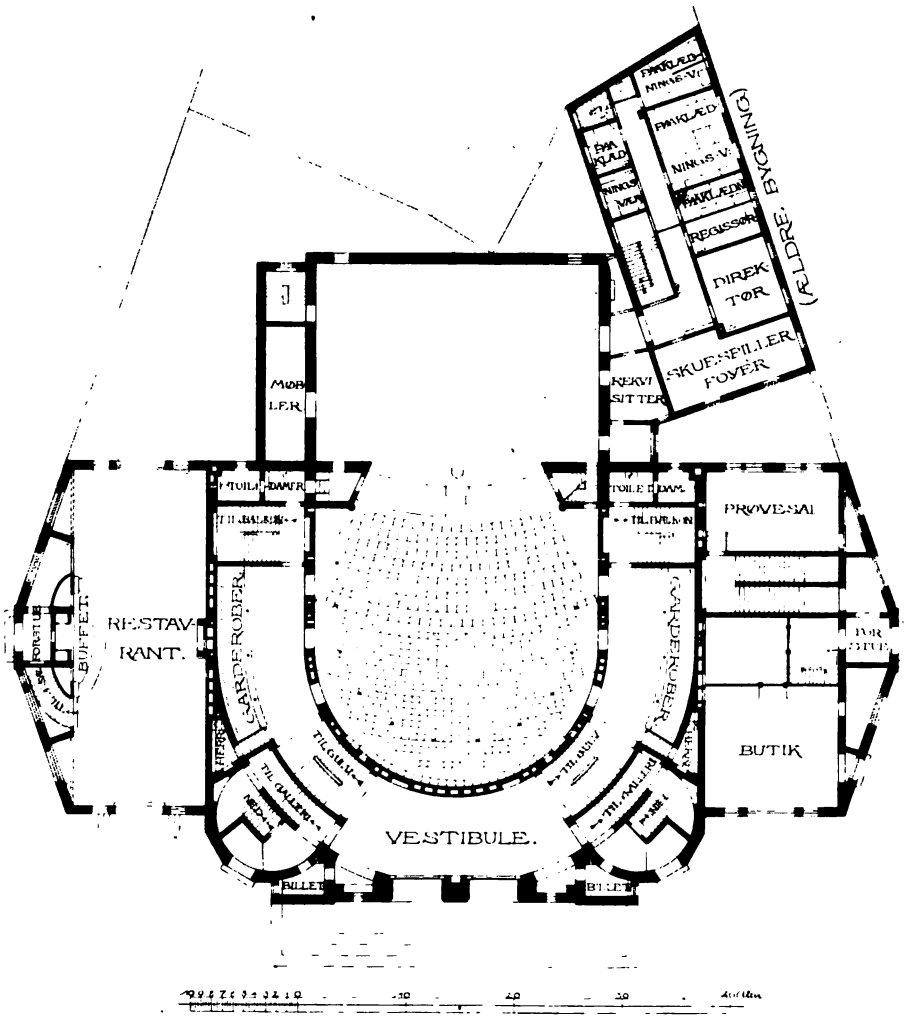

AARHUS THEATER. ARCHITEKT H. KAMPMANN.

Digitized by Google

Bygningen, og den 24. Maj s. A. erhvervedes kongelig Bevilling paa Theaterdrift for et Tidsrum af 5 Aar.

Dette er i Korthed det nye Theaters Historie; nu staar Bygningen fin og færdig, til Glæde for sin By og dens Omegn og til Ære for dem, som have virket for og ved dens Tilblivelse.

Theatret er opført af røde Mursten, medens Midtbygningen er af fransk Kalksten, som ogsaa er anvendt i Baand og Vinduesbuerne i det røde Murværk. Ørnefrisen i Gesimsen er af glaseret brændt Ler paa hvid, pudset Grund; Frontonbilledet er udført paa lignende Maade i farvet, brændt Ler, der som Mosaik er indlagt i pudset Bund. Taget er dækket med Skifer, og paa Gavlen er anbragt en Dragefigur af Kobber.

Indvendig er Foyerens Vægge beklædt med belgisk Marmor, og Hvæl-

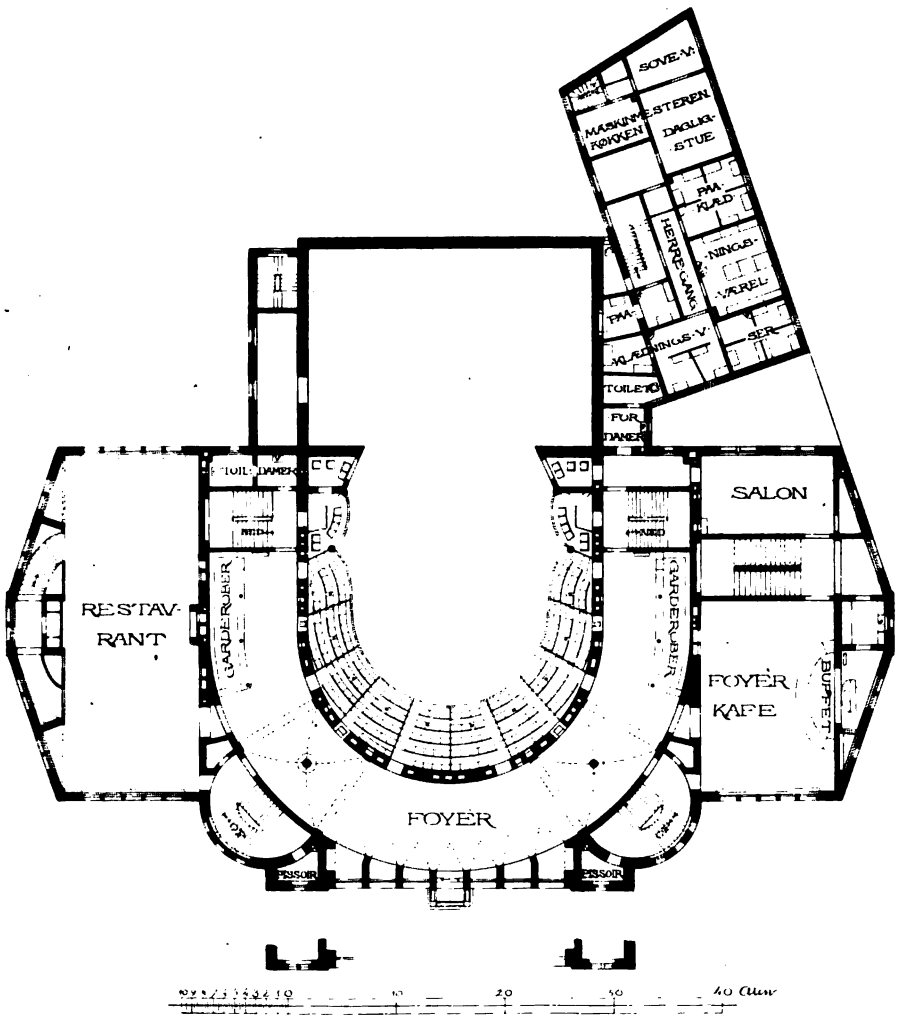

AARHUS THEATER. ARCHITEKT H. KAMPMANN.

Digitized by Google

vingerne ere dækkede med Stuk. Paa to af Væggene er opsat Kompositioner i Stuk, forestillende Scener af Elverhøj og af Genboerne; disse ere modellerede af HANSEN-REJSTRUP. Tilskuerpladsen er beklædt med engelsk, presset Tapet, Balkonbrystninger og Proscenium er udført i Stuk og med Forgyldning; i Loftet er anbragt en Dekoration med hvide Svaner i blaa Bund, grupperede om en gylden Sol, som danner Loftets Midtparti; denne Dekoration er udført i Keramik. Hele Theatret er elektrisk oplyst.

Architekt Kampmann har med sikker og selvstændig Haand løst sin Opgave, bistaaet af Architekt TORKIL MØLLER som Konduktør. Blandt andre Kunstnere, som særlig har bidraget til Theatrets Udsmykning, skal nævnes HANSEN-REJSTRUP og Professor HANS TEGNER; sidstnævnte har saaledes komponeret Holberg-Scenen i Frontpartiet, der er udført i Keramik af HERMAN KÄHLER i Næstved, som tillige har leveret de før nævnte Svaner, som pryde Tilskuerpladsens Loft.

AARHUS THEATER.
HOVEDINDGANG.

ARCHITEKT
H. KAMPMANN.

Digitized by Google

Theatret er forsynet med Varme- og Ventilationsværk, som er projekteret af Ingeniør Chr. Ramsing og leveret af Bruun & Sørensen i Aarhus, medens Installationen af det elektriske Anlæg er besørget af »Vulkan«.

I øvrigt er saa godt som alt Arbejde ved Opførelsen udført af Byens egne Haandværkere, og vi skal her anføre: Murermester R. Nielsen, Tømrermester J. P. Jørgensen, Snedkermester Clemmensen, Malermestrene Kruse og Petersen, Stenhuggerne A. Thomsen og Chr. Lerche, Glarmester Sørensen samt Snedkermester Martin Nielsen.

LURBLÆSERNE PAA RAADHUSPLADSEN.

Vi have modtaget følgende:

I Anledning af den Søjlemodel af Træ og Stuk med en Lurblæser paa Toppen, som i disse Dage efter Kommunalbestyrelsens Beslutning opstilles som Prøve ved Axelhus, vilde jeg gerne give følgende Oplysninger til den gunstige Beskuer:

Raadhuspladsen maa tænkes ordnet, fremtrædende for Øjet som en samlet Plads, der bliver omtrent af samme Størrelse som Kongens Nytorv. Fortovene fra Vesterbrogade med deres Trærækker vil ikke som nu fortsættes i lige Linie

AARHUS THEATER.
FOYEREN.

ARCHITEKT
H. KAMPMANN.

Digitized by Google

AARHUS THEATER.
STUKDEKORATIONER
I FOYEREN.

BILLEDHUGGER
HANSEN-REJSTRUP.

Digitized by Google

AARHUS THEATER.
RESTAURATIONSINTERIØRER.

ARCHITEKT
H. KAMPMANN.

Digitized by Google

tværs over Pladsen; navnlig vil Fortovet ved Industriforeningens Side ikke styre løs paa Knapstedgaard, men vil paa en naturligere Maade føre Færdselen i en svajet Linie over mod Frederiksberggade.

For den Rejsende, der kommer fra Banegaarden, vil Raadhuspladsen være som Forstuen til Byen, og 2 Søjler — en paa hver Side af Vesterbrogades Udmunding i Pladsen — skulde da markere Indgangen, der ellers saa underlig umærkeligt glider over i Pladsen.

Den opstillede Træsøjle viser ikke den nøjagtige Plads for den virkelige Søjle, men er af Hensyn til nuværende stedlige Forhold tvungen lidt nærmere til Axelhus og 6—8 Alen længere ud mod Vesterbro end Hensigten er. De virkelige Søjler ville altsaa komme noget nærmere sammen end man efter Træmodellen skulde tro.

Modellens Trælister, Stuk og den raat opklaskede Gibsfigur paa Toppen kan let bidrage til at gøre et ubehageligt Indtryk paa den Beskuer, der ikke ser hele Sagen som en Signatur; men dette Indtryk skulde nødigt overføres paa Ideen.

De 2 Søjler maa tænkes af Granit, saaledes at hver Søjle kun kommer til at bestaa af faa Stykker; især bør Søjlestammen være i et Stykke og vil kunne faas fra Bornholm. Disse Søjler vilde give Indkørselen til Byen noget af den Anseelse, som den nu mangler, og som Byen jo fortjener. De vilde blive det mest iøjnefaldende for de fra Vesterbro kommende, hvorunder det smaaborgerlige i Nabolaget underordnedes og oversaas, saaledes at andre Enkeltheder ikke trængte sig frem, medens Søjlerne dog spredte nogen Værdighed over det hele.

Lurblæserne skulde støbes i Bronce. Efter Fundene fra Oldtiden synes Lurer altid at have hørt sammen to og to og at være en særlig dansk Fremtoning. Det forekommer mig derfor, at Lurblæsere med Rette vilde kunne opstilles ved Indkørselen til Landets Hovedstad.

M. Nyrop.

MOSAIK SOM SELVSTÆNDIG KUNST.

Det amerikanske Tidsskrift *Architectural Record* indeholder en Artikel af en italiensk Forfatter om ovenstaaende Emne, der lyder omtrent saaledes:

»La vera pittura per l'eternità è il mosaico«, skrev Domenico Ghirlandaio, den berømte florentinske Maler i den sidste Halvdel af det femtende Aarhundrede. Mosaiken var nemlig for ham ikke den slaviske Kopiering af Maleri, som det blev henimod Slutningen af Renæssanceperioden, det var den Gang en Kunst i sig selv, udmærket egnet ved sin Karakter og sine Farver til at smykke Vægge og Gulve i Paladser og Kirker.

Saa langt Historien kan se tilbage er Mosaik bleven anvendt som Dekoration. Det blev benyttet hvor Maleri umuligt eller kun med Vanskelighed lod sig anbringe, men hvor en Dekoration fandtes fornøden, hvad enten dette nu var i et Gulv eller paa en stor Vægflade. I Beskrivelsen af Ahasverus' Palads i Esthers Bog anføres, at der imellem Draperier af kostbare hvide og blaa Stoffer, var anbragt Løjbænke af Guld og Sølv, og disse stod paa *Gulve af Porfyr og hvid Marmor og Alabast samt Sten af blaa Farve.*

Om Ptolemæus Philopatre siges der, at han i et af sine Skibe havde en

Digitized by Google

Salon, som var smykket med Figurer, der vare udførte af smaa Sten i forskellige Farver, og Tyrannen i Syracusa HIERO havde hele Iliaden fremstillet i Mosaik i Loftet paa sin Galej.

Romerne lærte Kunsten af Grækerne, og de anvendte Mosaiken til Gulve i deres Slotte og offentlige Bygninger. Det siges, at CÆSAR endog havde Gulvet i sit Telt udført af Mosaik. Gulvbeklædningen i de romerske Villaer, som man i vor Tid har bragt frem for Lyset, staa alle endnu i deres fulde Farvepragt og udmærkede Tegning, forestillende Scener fra den græske og romerske Mytologi eller Episoder fra Cirkus eller Jagt o. l. (Fortsættes).

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra Det nordiske Forlag er udgaaet 1ste Hæfte af *Julius Langes udvalgte Skrifter*. At anbefale vor store afdøde Kunsthistorikers Værker turde være en overflødig Gerning, især for dette Tidsskrifts Læsekreds. Dertil er Julius Lange for berømt og godt kendt, og sikkert ville Mange benytte Lejligheden til at anskaffe det Ypperste af, hvad han har skrevet, naar det nu kommer i en smukt udstyret og dertil billig Udgave. At denne vil blive besørget med Omhu, derfor borger Udgivernes, GEORG BRANDES's og P. KØBKES, gode Navne og nøje Kendskab til Forfatteren. Udvalget indledes med en rigt illustreret Udsigt over Kunstens Historie i Danmark, skrevet 1893 og oprindeligt optaget i Salmonsens Konversationsleksikon. I klar og koncis Form giver Forf. en Fremstilling af vor Bygningskunst lige fra den tidligste romanske Periode og naar alt i det foreliggende Hæfte til Hetsch. Naar Julius Lange udtaler sin Beklagelse af, at det ikke blev Harsdorff, der kom til at lede Fornyelsen af Kjøbenhavn efter de store Ildebrande (Christiansborgs Brand 1794, Stadbranden, Bombardementet 1807), gaar han dog for strengt i Rette med den daværende Generation; man maa have den lovligt undskyldt. Thi Harsdorff var allerede død i 1799.

Fra Andr. Schous Boghandel (Ludvig Schüth) er følgende sendt os til Anmeldelse:

Dekorative Kunst. Oktober 1900.

Med dette Hæfte indleder Tidsskriftet sin fjerde Aargang, og som man kan forstaa, er det Pariserudstillingen, der danner Hovedmassen af Stoffet. Det lille Münchener-Tidsskrift, der ved sin smukke Udstyrelse og sine gode Afbildninger hurtigt har vundet en Positon mellem sine mange Konkurrenter, lover ogsaa kun godt for det nye Aar. Blandt Billederne lægger man særlig Mærke til Interiørerne fra det østrigske Musikværelse paa Udstillingen i Paris og det engelske Soveværelse sammesteds. Endvidere findes en kort Artikel om norsk Vævekunst med Gengivelser af Fru Frieda Hansens og Gerhard Munthes interessante og morsomme Tæpper. I det Hele er Hæftet rigt og godt forsynet med Billedstof, hvorimod den litterære Del er noget tilsidesat; dog synes man her alligevel at kunne spore nogen Fremgang fra de tidligere Aargange.

Digitized by Google

FORSKELLIGT.

Som tidligere meddelt, blev der paa Verdensudstillingen i Paris tilkendt *Akademisk Architektforening* Guldmedaille. Vi bringe hosstaaende en Afbildning

af Medaillen, der er udført af Kunstneren CHAPELIN. Efter hvad vi have bragt i Erfaring vil selve Medaillen dog ikke blive uddelt, da den er meget kostbar, men enhver, der har faaet den tildelt, har Ret til selv at købe den. Den koster henved 800 Francs.

Konkurrencer. I Tyskland og Østerrig er der til Stadighed Konkurrencer nok for Architekterne at tage fat paa. Vi nævner her nogle Stykker i Flæng: I *Cassel* skal saaledes opføres en Bygning for det Murhard'ske Bibliothek, 1ste Præmie er paa 3500 Mk. I *Charlottenburg* paatænkes et Mindesmærke for Kejser Friedrich III, 1ste Præmie 4000 Mk. *Dresden* skal have et Raadhus, 1ste Præmie 10,000 Mk. *Düsseldorff* indbyder til Konkurrence om en Synagoge, 1ste Præmie 3500 Mk. *Hamborg* paatænker Opførelsen af en ny Ankomstbygning ved Hovedbanegaarden, 1ste Præmie er her 12,000 Mk. *Wien* ønsker et monumentalt Springvand paa Mozartpladsen i IV Bezirk og udlover som 1ste Præmie 1000 Kr., og *Budapest* vil opføre et Dronning Elisabeths Monument, hvorfor der udsættes som 1ste Præmie ikke mindre end 10,000 Kr. Endelig har de mindre tyske Byer forskellige kommunale Bygninger o. l. udbudt til Konkurrence, selvfølgelig næsten altid mellem Architekter af den paagældende Nationalitet, men baade for ældre og yngre, og ikke nogen indbudt snævrere Kreds.

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN.

Redaktørens, Architekt K. ARNE-PETERSENS Kontor er flyttet til Vestre Boulevard 39, 4. Sal, Kjøbenhavn B. Telefon 17524. Ekspeditionen er som hidtil hos Architekt ALFR. THOMSEN, Helgolandsgade 5, 1. Sal, Kjøbenhavn B. Telefon 5612.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vester Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
D. 1. NOVEMBER 1900
3. AARGANG № 3

EN BYGNING AF HARSDORFF I TRONDHJEM.

AF PH. WEILBACH.

Kathedralskolen i Trondhjem havde i 1702 faaet en ny Bygning ved det nordvestlige Hjørne af den til den berømte Trondhjems Domkirke hørende Kirkegaard. Denne Bygning, som nærmest opførtes ved frivillige Bidrag, brændte allerede 1708 ved en stor Ildebrand, der ødelagde næsten hele Byen, hvis Huse dengang saa godt som alle var af Træ. Da hele Byen var brandlidt, kunde man ikke gøre mindste Regning paa frivillige Ofre, og man modtog derfor med Tak daværende Biskop, Dr. Peder Krogs tilsyneladende saa ædelmodige Tilbud, at ville overtage Lektors Forretninger ved Skolen uden Godtgørelse, og for de dette Embede tillagte Midler opføre en ny Skolebygning. Af Giessing (»Jubellærere«, II. D.) kaldes denne Bygning »Biskop Krogs Æresstøtte«; men den følgende Lektor, v. Westen, var af en ganske anden Mening; han siger om Krog, at »han kom aldrig paa Lektorium« og at »hvem der har set Trondhjems latinske Skole lignende en Heste-Stald, maa tilstaa, at 4 à 5 slige elendige Bygninger kunde opsættes af benævnte tvende Embeders

KATHEDRALSKOLEN I TRONDHJEM. BYGGET EFTER HARSDORFFS TEGNINGER.

Digitized by Google

Indkomst«. Fra anden Side stadfæstes det ogsaa, at den var saa slet bygget, at den efter kort Tids Forløb behøvede aarlige Reparationer, og saa lille, at den i 1761 trængte til Udvidelse og i 1773 var faldefærdig.

Allerede i 1761 var en ny Skolebygning paa Tale, men i 1773 var den gamle Bygning »hel skræksom for Skolens Lærere«, saa at den konstituerede Biskop, M. F. Bang, skrev til Kancelliet i Kjøbenhavn om Nødvendigheden af en ny og større Skolebygning paa et andet Sted. Da hverken Skolen selv eller Byens Kirker havde Penge til et saadant Foretagende, som dog fra først af kun blev anslaaet til at skulle koste 7 à 8000 Rdl., havde Biskoppen henledet Opmærksomheden paa et Tilskud fra de store Angellske Stiftelser, og Stiftsbefalingsmanden, v. Osten, gik ind paa Tanken, saaledes at begge i Forening i 1774 skrev en Forestilling til Kancelliet baade om Indkøb af en anden Grund til Skolen og om en grundmuret Bygning, hvortil man mente af en vis Del af de Angellske Stiftelsers Renter i Løbet af 6 Aar at kunne tilvejebringe 18 à 20,000 Rdl. Det kgl. norske Videnskabers Selskab i Trondhjem, som hidtil havde savnet Plads til sine Møder, sit Bibliothek og sine Samlinger, kunde da faa dette Savn afhjulpet, ved at det andet Stokværk i den nye Bygning stilledes til Selskabets Raadighed. Ved kgl. Reskript af 21. April 1774 bevilgedes dette Forslag, og en ny Grund blev købt.

I Trondhjem levede den Gang en Mand, hvis gode Ævner førte ham ind i Virksomheder, der kun under provinsielle Forhold kunne tænkes forenede. Han var tyskfødt, men blev af sin Fader sendt til Kjøbenhavn for der at fuldende sine musikalske Studier, blev 26 Aar gammel Stadsmusikant i Trondhjem og Organist ved Domkirken, og gjorde sig meget yndet baade som Orgelspiller, Musiklærer og Komponist. I noget ældre Alder studerede han paa egen Haand Mekanik og Mathematik, Musiktheori og Meteorologi. Han kunde lave fysiske og musikalske Instrumenter, opfandt en Monokord og skrev i Videnskabernes Selskabs Skrifter om »Tonometri«. Han var Landmaaler og Korttegner og fik endelig Ansættelse som »Oberbrandmester«, vel nærmest svarende til Branddirektør. I denne Stilling blev han valgt til at være den nye Skolebygnings Architekt og udførte 1775 et Projekt, der blev sendt til Kjøbenhavn til Godkendelse. Han hed Johan Daniel Berlin, og døde 1787, 76 Aar gammel.

Imidlertid havde der været andre Vanskeligheder i denne Sag. Forstanderen for de Angellske Stiftelser kæmpede som en Løve for at indskrænke Anvendelsen af Fondens Midler til det mindst mulige og fremhævede derfor atter de i hans Øjne ønskelige Fordele ved en Bygning af Træ i Stedet for af Grundmur, da en saadan var lunere og paa den valgte Grund ikke mere udsat for Brandfare end en Stenbygning. Tilmed kunde

Digitized by Google

en Træbygning opføres billigere af Stadens egne Tømrere og Snedkere, medens det til Grundmur var nødvendigt at forskrive Murmestre m. fl. andenstedsfra. Biskoppen og Stiftsbefalingsmanden fastholdt derimod Tanken om Anvendelsen af Mursten som det solideste og mest passende for en monumental Bygning.

Berlins Tegninger blev afgivne til Professor Harsdorffs bygningskyndige Erklæring. Desto værre have disse Tegninger hidtil hverken kunnet findes i Kjøbenhavn eller i Trondhjem. I Harsdorffs Erklæring om Projektet anker han over, at Skillerummene saa vel som en aaben Kolonnade ud til Gaarden ere tænkte udførte af Træ, og at Skorstensrørene — rimeligvis som Følge heraf — ere anlagte i Hovedmuren. Om den vigtigste Side af Sagen, det kunstneriske Præg, som Bygningen skulde have, siger han kun, at »de architektoniske Proportioner ikke ere iagttagne«. Denne Erklæring blev sendt til Trondhjem og der forelagt Oberbrandmesteren, der billigvis fandt, at hans Tegning »af uvæsentlige Grunde« ej var bleven bifaldet. Derimod var Kancelliet af den Mening, at Harsdorff skulde udføre et nyt Projekt, hvis Byggesum dog ikke maatte overskride 20,000 Rdl. Det af Kunstneren udførte Udkast, som bevares ved Skolen i Trondhjem, og som her er gengivet, viser, hvilken smuk kunstnerisk Virkning Harsdorff formaaede at opnaa med forholdsvis faa Midler. De lidt fremsprin-

HARSDORFFS UDKAST 1777.

Digitized by Google

gende tofags Endepartier, det ligeledes lidt fremspringende trefags Midtparti med Frontespice, der markerede Underbygningen for det anselige Taarn, som var bestemt til astronomiske Observationer, rimeligvis i Videnskabernes Selskabs Tjeneste, den smukt hvælvede Port med store Nicher ved Siden, gav den næsten 80 Alen lange Forside det monumentale og kunstnerisk anselige Præg, man havde ønsket. For øvrigt var der kun den sparsomste Anvendelse af dekorativ Udstyrelse med Undtagelse af Legat-

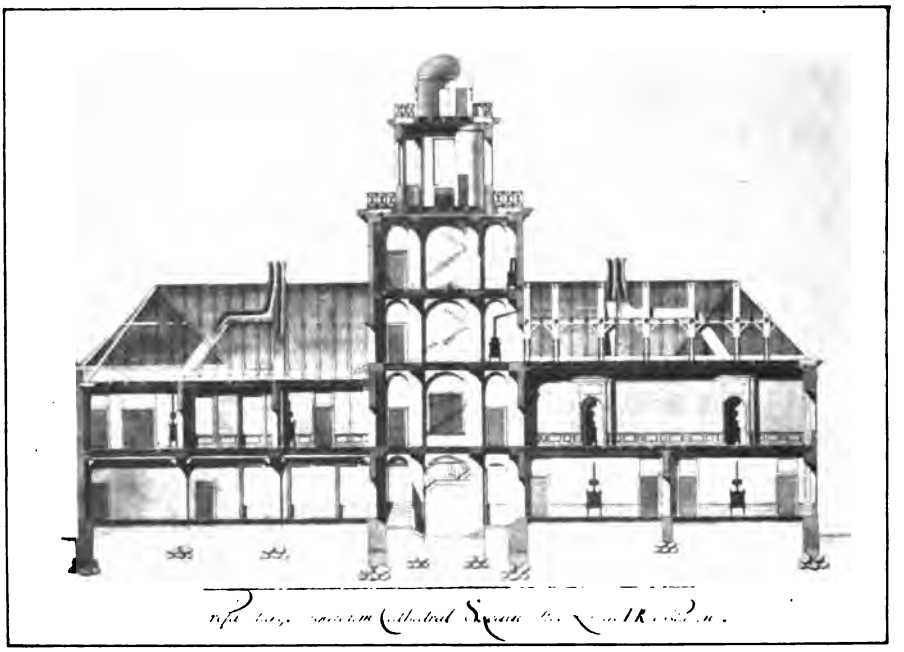

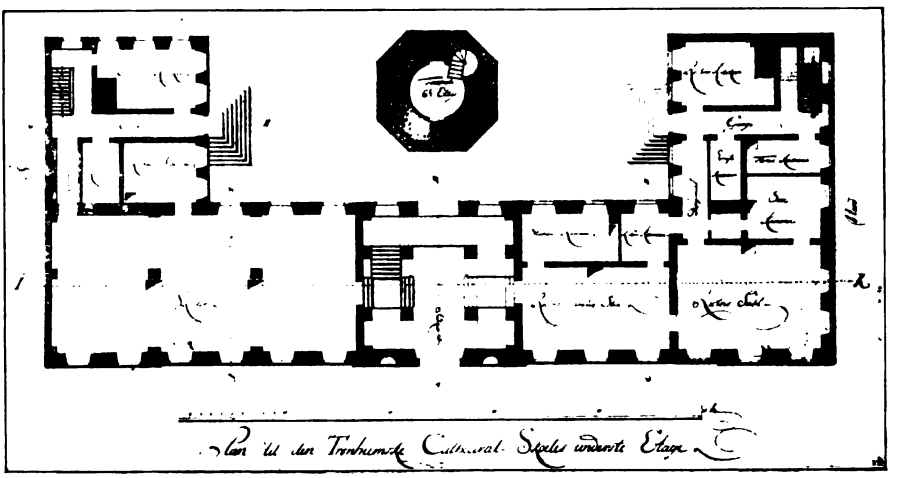

HARSDORFFS UDKAST 1777.

Digitized by Google

stifteren Th. Angells store Medaillonportræt i Gavlspidsen. Endog i den store og luftige Trappehal havde Kunstneren givet Afkald paa den ejendommelige Søjleopstilling, hvormed han selv (og hans Elever) næsten altid fremhævede Indgangen fra Porten til Trappen (se hans egen Gaard, Peschiers Gaard m. fl.). Ikke desto mindre lød Overslaget paa 30,710 Rdl. 84 Sk., uagtet Fundamentering, Kælder og en Del allerede indkøbt Tømmer ikke heri var medregnet. Der tilføjes, at han for Sammenligningens Skyld har udført sit Projekt efter samme Maalestok som Berlins var, og at dette, hvis Bygningen skulde opføres forsvarlig, vilde blive kostbarere end Harsdorffs. Fra Autoriteterne i Trondhjem, navnlig fra Stiftsbefalingsmanden, rettedes der stærke Indvendinger mod et Projekt, som i saa høj Grad overskred den fastsatte Sum; han gentog Ønsket om at faa Bygningen af Træ og uden det astronomiske Taarn. Biskoppen holdt vel paa Murstensbygningen, hvortil en Del Materialier alt var indkøbt, men synes at have billiget, at Taarnet bortfaldt. Ved kgl. Reskript af 21. Januar 1778 blev det slaaet fast, »at det skal have sit Forblivende i Henseende til Skolens Bygning af Sten, dog at det sker med al mulig Menage og uden astronomisk Taarn derved at opføre, samt at det dertil med bemeldte Bevil-

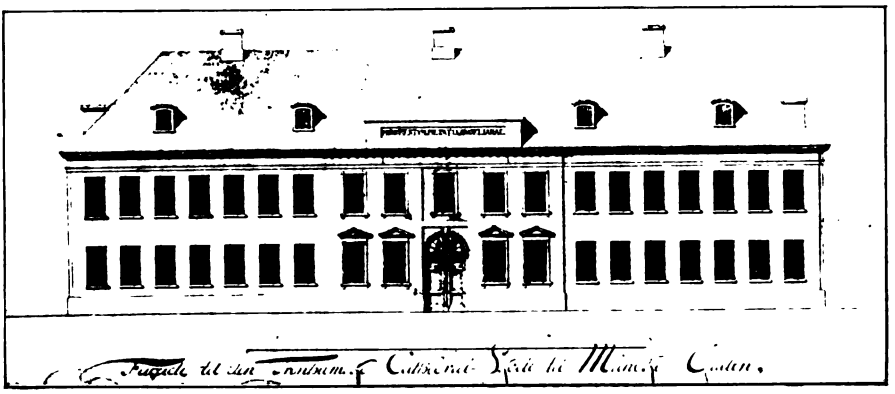

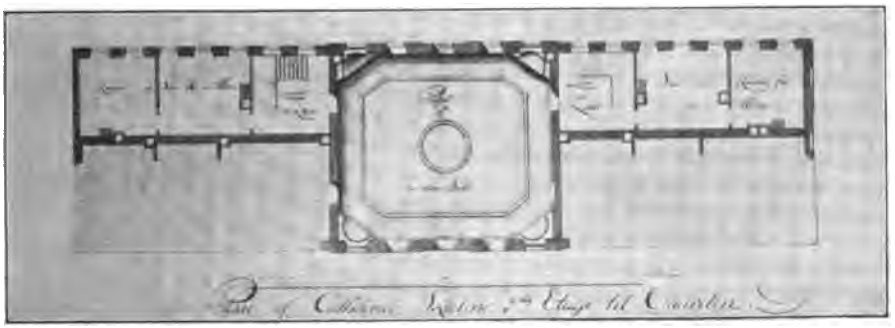

HARSDORFFS UDKAST 1778.

Digitized by Google

gelse ej overskrides.« Harsdorff fik Ordre til at gøre nye Tegninger, der som Følge heraf faldt adskillig tarveligere ud, saaledes som de gengivne Billeder udviser. Midtpartiet uden Taarn og uden Gavlspids fik nu fem Fag baade paa første Sal og i Stuen, hvor dog det midterste Fag dannede Indgangsporten ligesom paa den første Tegning; de fremspringende Endepartier ere udeladte, og Sidefløjene ere hver paa syv Fag; en Attike over Midtpartiet skulde have baaret Indskriften, men den blev ikke tagen med ved Opførelsen, idet Indskriften sattes ned paa selve Muren. Den Side 25 vedføjede Afbildning efter den virkelige Bygning viser maaske bedre end Tegningen, hvor godt den i al sin Simpelhed tager sig ud. Ligesom andre Borgerhuse fra Kunstnerens Haand viser den, at han var Architekt af Guds Naade, som forstod at frembringe kunstnerisk Virkning ved det rhytmiske Forhold mellem de enkelte Dele, uden at nogen rig og selvstændig optrædende Udsmykning var nødvendig for at opnaa en mere malerisk eller plastisk end sand architektonisk Virkning. Da Udførelsen af disse Tegninger efter Kunstnerens Mening var hans Embede uvedkommende, ønskede han en »passelig« Belønning. Denne Opfattelse blev ogsaa tiltraadt af Autoriteterne i Trondhjem, for saa vidt som den store og for sin Tid ualmindelig aandfulde Kunstner under 15. April 1778 fik 500 Rdl. d. C. (omtr. 1500 Kr.) udbetalt for sit Arbejde og sine »anvendte Omkostninger«.

Bygningen opførtes nu, uden Kunstnerens Medvirkning, saa nogenledes efter de opsendte Tegninger i Løbet af de følgende 8 Aar, saaledes at den, som det synes, stod færdig i Høsten 1786. Trods al anvendt Sparsommelighed havde den dog kostet 27,240 Rdl., hvoraf de 3000 Rdl. var et Laan hos den samme Stiftelse, af hvis Midler de øvrige Penge var tilskudte. Men dette Laan blev ved kgl. Reskript eftergivet Skolen. Den 29. Januar 1787, paa Kong Christian VII's Fødselsdag, indviedes den nye Bygning med Sang og en smuk og grundig Tale af Stiftsprovst, Dr. Hagerup. Først Aaret efter, paa samme Dag, indviedes Videnskabernes Selskabs Lokaler paa første Sal.

Hvor højt dette Værk end er bleven skattet i det sidste Hundredaar, baade formedelst dets noble, smagfulde Ydre, dets ualmindelige Soliditet og Lokalernes for de Tider usædvanlige Rummelighed, var dette dog langtfra Tilfældet fra først af. Man knurrede saa jævnlig over Bygningens Kostbarhed og mente, at meget kunde være sparet, fordi de høje og luftige Rum holdtes for at være en Ulempe i den kolde Vintertid. Endnu i 1807 vender en Indsender i »Nyeste Skilderi« tilbage til den gamle Fordring om, at Bygningen burde have været af Træ, som vilde have været lettere at opvarme. »Jeg beklager Lærere og Disciple, som maa fryse i

Digitized by Google

de 9 Alen høje Værelser.« Sandheden er, at Værelserne ere $6^1/_2$ Alen, en Højde, som næppe kunde være mindre i en Bygning med Sale paa 12, 14, ja, indtil 28 Alens Længde. Det synes ogsaa, som om der ved en Mængde Kakkelovne af den Tids tykke Støbejærnsplader har været sørget ret godt for Muligheden af de store Rums tilstrækkelige Opvarmning.

Senere Forfattere regne ogsaa Harsdorffs Værk for en af Trondhjems Prydelser og finde, »at med Sandhed og Rette bærer denne Bygning derfor sin Indskrift: *Monumentum pietatis Thomæ Angeli*«, til Minde om den Velgører, ved hvis efterladte Midler dette Værk kunde rejses.

(Fotogr. efter de originale Tegninger; om Trondhjems Kathedralskole ved Overlærer H. H. Müller, i Indbydelsesskrift for 1857; Trondhjem i Fortid og Nutid, 997—1897, Horten 1897; Meddelelser fra Stiftsarkivar Koren i Trondhjem; Undersøgelser i Rigsarkivet i Kjøbenhavn.)

KONKURRENCEN OM »DANMARK«S BYGNING.

Som tidligere bebudet her i Tidsskriftet bringes omstaaende Gengivelser af d'Hrr. PLESNERS og VARMINGS Projekter. Idet vi i øvrigt henvise til Artiklerne om denne Konkurrence i Hæfterne for 1ste September og 1ste Oktober d. A., skal vi blot — paa given Foranledning — gøre opmærksom paa, at der med det i Redaktionsanmærkningen Pag. 8 nævnte Byggeudvalg maa forstaaes Bedømmelsesudvalget.

ACETYLEN.

Centralvarme og Centralbelysning er Fordringer, som ofte stilles til en moderne Bolig.

Medens Spørgsmaalet om Centralvarme altid kun er et Pengespørgsmaal, som man endda ved store Bygninger kommer let ud over, lægger der sig undertiden anderledes Hindringer i Vejen for Centralbelysningen. Ikke i de store Byer, hvor man kun har at vælge mellem Gassen og det elektriske Lys; men ude i Villakvartererne, i »Kolonierne«, hvorhen ikke engang Gasrørene rækker, og paa Gaardene ude i Landet, hvor Belysningsspørgsmaalet hidtil har været Architekten ganske uvedkommende.

I de senere Aar er der dog sket en Forandring heri, ved Acetylenets Fremkomst.

Acetylengassen er en Bestanddel af den almindelige Gas; det er den Del deraf, som indeholder mest Kulstof, og som derfor udvikler mest Lys ved sin Forbrænding. Dens Fremstilling er yderst simpel, idet den dannes, naar man kommer Kalcium-Carbid i Vand. Carbidens Kul og Vandets Brint danner da Acetylen, medens Carbidens Kalk med Vandets Ilt danner et Bundfald. Carbiden

Digitized by Google

er rigtignok ikke saa let fremstillet: Kalken og Kullet forener sig kun ved en meget høj Varmegrad, den Varmegrad, som findes i det elektriske Lys. Men denne Proces foregaar i Fabrikerne og vedkommer ikke Carbidens Anvendelse.

FAÇADE MOD GLYPTOTHEKET.

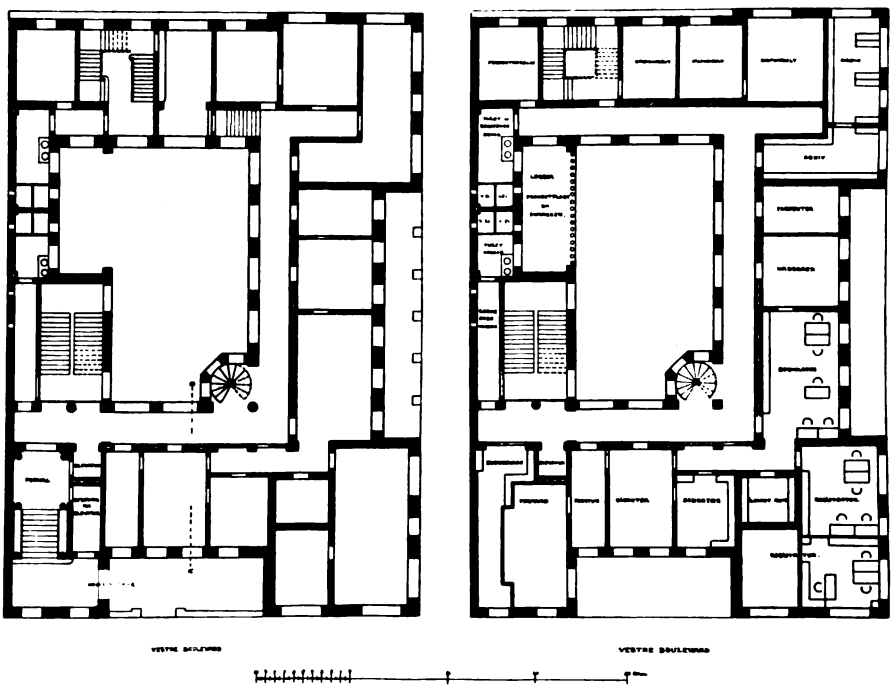

FORSIKRINGSSELSKABET »DANMARK«S BYGNING.

ARCHITEKT U. PLESNER.

Digitized by Google

Kalcium-Carbid er et hvidt, meget haardt Stof; de enkelte Stykker kan være fra en Ærts Størrelse til et Par Tommer, alt efter Anvendelsen; og det maa opbevares i lufttætte Beholdere, da det ellers danner Gas med Luftens Fugtighed.

Et Acetylengas-Anlæg bestaar af følgende Dele: Gasudvikleren, Gasbeholderen, Renseren, Rørene og Lamperne.

Gasudvikleren er en Beholder med Vand, hvori Carbiden falder ned. Man har tidligere ladet Vandet dryppe paa Carbiden. Men Gassen udvikles da med en meget høj Temperatur; den faar ikke den rette kemiske Sammensætning og kan blive eksploderende. Princippet anvendes dog endnu i meget smaa Gasværker, som Cyclelygter. — Carbiden falder altsaa i Vand. Man har eksperimenteret meget med Apparater, som kunde besørge dette automatisk, og utallige Patenter er blevet udtagne paa de forskelligste Konstruktioner. De fleste har

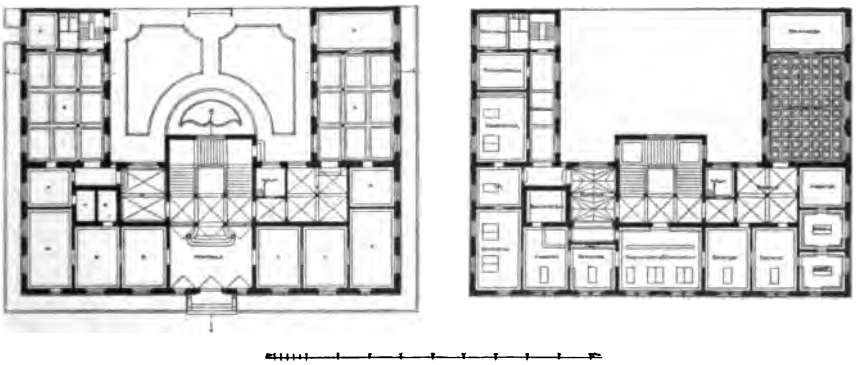

FORSIKRINGSSELSKABET
»DANMARK«S BYGNING.

ARCHITEKT
K. VARMING.

Digitized by Google

været værdiløse, og af de faa brugbare synes det af den danske Ingeniør Høffding i St. Petersborg opfundne Apparat at være det bedste. Det er her selve Gasklokken, som besørger Reguleringen. Naar Klokken nemlig bliver tom og derfor synker, trækker den i en Snor; derved falder der noget Carbid i Vandet, Gassen udvikles, og Klokken fyldes atter. Gassen passerer nu et Par smaa Beholdere, hvori den renses for ildelugtende Stoffer (Fosfor) og tørres, og gaar saa ud i Gasrørene.

Rørledningerne for Acetylengas er ganske de samme som for almindelig Gas; kun anvender man tyndere Rør. Da nemlig Acetylenen lyser meget stærkere end Gas, bruges der mindre deraf; det er af denne Grund, at Rørene kunne være tyndere.

Brænderne ligne ogsaa de sædvanlige Gasbrændere; men Aabningen i dem er ganske lille, svarende til det lille Forbrug. Gassen brænder meget rolig, uden nogen Flimren, og med en hvid Flamme, der kommer Sollysets Farve nærmere end noget andet Lys. Brændernes Størrelse lader sig variere meget stærkt; man kan paa den samme Ledning have ganske smaa Blus og meget store, som en elektrisk Buelampe.

Man indvender forskellige Ting mod Acetylengassen:

For det Første, at den kan eksplodere. Det er dog kun ved de irrationelt konstruerede Apparater, at dette kan ske. Acetylenen er jo en Hovedbestanddel af almindelig Gas og er ikke mere eksploderende end denne. Dernæst, at den urene Gas lugter meget ilde. Men den rensede Acetylen lugter ikke mere end almindelig Gas, og denne Lugt maa ikke betragtes som en Ulempe. Der vilde ske mange flere Ulykkestilfælde ved Gas, naar den ikke lugtede; og man tilsætter netop derfor stærkt lugtende Stoffer til den saakaldte Vandgas, en lugtfri, men meget giftig (Kulilte) Gasart, som anvendes en Del i Udlandet. Forsøg med Planter og Dyr har vist, at disse bedre taaler Acetylenen end den almindelige Gas. Da desuden Forbruget er ringere, udvikles der ved Forbrændingen mindre Kulsyre, hvad der jo ogsaa har sin Betydning i beboede Værelser.

Bekostningen ved et Acetylenanlæg er ikke stor, mindst naturligvis, hvor mange Huse skulle oplyses, men slet ikke uoverkommelig for en enkelt Villa. Det daglige Forbrug er kun lidet dyrere end Petroleum, omtrent som Auers Gasbrændere; men der er ingen Udgifter til Lampeglas eller Glødenæt. Carbidens Pris synker desuden stadig, da Fremstillingsmaaden forbedres og der oprettes flere Fabriker; disse benytter alle Vandkraft til Fremstillingen, og dette er vistnok endnu den eneste Maade, hvorpaa Vandfaldenes Arbejde opspares og forsendes.

Acetylenlysets Egenskaber gør det altsaa anvendeligt i mange Tilfælde. Saaledes f. Eks. i Villabyer, hvor en Mand med nogle Timers Arbejde om Ugen kan forsyne flere Hundrede Huse med Lys; i den enkelte større Villa, hvor Arbejdet med Acetylenapparatet er for intet at regne mod Renholdelse og Forsyning af en halv Snes Petroleumslamper; paa Jærnbanestationer og Hoteller, hvor der intet Gasværk findes, o. s. v.

Og efter Udlandets Erfaringer at dømme vil Acetylenen ogsaa hos os snart faa stor Anvendelse.

Digitized by Google

MOSAIK SOM SELVSTÆNDIG KUNST.

(Fortsættelse).

Tre hundrede Aar efter Kristi Fødsel blev Kristendommen — takket være Kejser KONSTANTIN — en anerkendt Magt i Staten, og den forstod at benytte Mosaiken i sin Tjeneste. Som naturligt var fulgte den i Fremstillingen først de hedenske Traditioner, idet den indlagde symbolsk Betydning i de forskellige Fremstillinger, som tidligere særlig havde været helliget Bacchus. Men snart brød den sin egen Vej, og allerede ved Slutningen af det fjerde Aarhundrede fandtes der i Katakomber og Kirker Fremstillinger af ren kristelig Karakter.

Det bedste af disse kristelige Mosaiker er det som findes i Kirken *St. Prudentiana* i Rom. Det er udført i det fjerde Aarhundrede, men er øjensynlig restaureret langt senere. Paa dette ses Kristus siddende, rigt draperet, paa Tronen og omgivet af to Rækker af tilbedende Figurer. De to Martyrersker PRUDENTIANA og PRASSIDIA holde Kroner over Hovederne paa ST. PEDER og ST. POUL. Over Kristusfiguren er rejst et højt Kors, og paa begge Sider af dette er Billedets Baggrund optaget af pragtfulde Bygninger, medens Himmelen er tæt dækket med Skyer, fra hvilke de fire Evangelisttegn træder frem. Skaberen af denne Mosaik var forud for sin Tid; hans Figurer ere grupperende perspektivisk, Ansigterne vise forskelligt Udtryk, Hovederne, der ere smukt formede, ere af romansk Type, og Draperierne synes at være efter antik Mønster. Efter at Kristendommen engang havde antaget Mosaiken i sin Tjeneste, bragte den snart denne Kunst ud over alle Dele af den civiliserede Verden. Ved Udgangen af det femte Aarhundrede var det ikke alene Kirkevæggene i Italien, som bar disse Prydelser, men ogsaa i Konstantinopel, i Thessalonica og i Frankrig straalede Væggene nu i Guld og Farver. I Ravenna naaede imidlertid Kunsten sin fulde Højde i denne Periode. Der lod Kejserinde GALLA PLACIDIA sin Gemals Mausoleum og Baptisteriet indvendig smykke med prægtige Mosaikfremstillinger; og her anvendtes den blaa Baggrund, som Raphael, Aarhundreder senere, benyttede i den eneste Mosaik, han tegnede; den er paa engang rolig og pragtfuld, og sætter Kunstneren istand til at anvende Guld med stor Frihed i Figurernes Klædninger. Ravenna vedblev endnu i det sjette Aarhundrede, trods Krige og Regeringsomvæltninger, at være et Centrum for Mosaikkunsten. Syv hundrede Aar efter foretog GIOTTO en Rejse dertil, og det fortælles, at han her fandt Typen til sin Judas, som giver Frelseren Forræderkysset, i den tyklæbede Skikkelse paa en af Mosaikerne i Kirken *St. Apollinare Nuovo*, der er bygget og dekoreret under THEODORIC DEN STORE. Vel kendt er Kristusfiguren fra Kirken *St. Vitale*, som blev indviet under JUSTINIAN. Det er i Virkeligheden en af de bedste Fremstillinger af den tidlige Opfattelse af Kristustypen, den viser ham som en skægløs Yngling med et sværmerisk Udtryk i Ansigtet, der langt fra ligner den senere Middelalders skæggede, strenge Kristusansigter.

I Rom var Dekadancen imidlertid i fuld Gang. Perspektiven var gaaet af Brug, ligesom ogsaa Sansen for Symmetri og Harmoni tabte sig. Der blev kun tilbage en halvbarbarisk Kærlighed til stærke Farver. I seks sørgelige Aarhundreder blev det saaledes ved, indtil endelig, under Pave INNOCENT II (1130—1143), en ny Periode begyndte. Rom rev sig ud af den Sløvhed, hvori den var nedsunken og begyndte atter engang at frembringe Mosaik af virkelig Kunst-

Digitized by Google

værd; og da Begyndelsen først var gjort, skred Genopvækkelsen hurtigt frem. Det trettende Aarhundrede opviser en Mængde Frembringelser paa dette Omraade i alle Italiens Hovedbyer.

Fra Rom og Venedig gik Kunsten til Florens, hvor det blev bestemt at dekorere Baptisteriet med Mosaik. ANDREA TAFI, hvem Kuppelens Dekorering var betroet, drog til Venedig for at studere Kunsten hos de græske Arbejdere, som vare beskæftigede ved St. Markuskirken. Han havde ved sin Hjemkomst en Græker med sig ved Navn APOLONIUS, og sammen med GADDO GADDI udførte disse to nu den store Kuppeldekoration, forestillende Dommedag. Farverne i dette Arbejde ere meget rige og pragtfulde, men den tætte Sammenpakning af Figurer røber en sørgelig Mangel paa architektonisk Smag; Figurerne selv ere kantede og grimme, og Draperierne stive og kedelige. Gaddo Gaddi fik selv Øje for disse Fejl, og da han skulde udføre Profetfigurerne under Baptisteriets Vinduer, forsøgte han at overvinde dem. Hans Mesterværk i Florens er dog Mosaiken, som han udførte over Kathedralens Hoveddør og som forestiller Jomfru Marias Kroning; denne Komposition, som vel i sine Sidepartier har nogle af Kunstnernes tidligere Mangler at opvise, besidder navnlig i Hovedfigurerne en Skønhed og en Farvesammenstilling, som nærmer sig til Fuldkommenhed.

Gaddo Gaddi blev senere kaldet til Rom, hvor Franciskaner-Munken JACOBUS TORRITI, som han kaldte sig selv, var død, medens han arbejdede paa sit Hovedværk, Dekorationen i Laterankirken. Torriti maa nærmest betragtes som den sidste Mosaikkunstner af den gamle Skole. For ham var Mosaiken endnu en uafhængig Kunst, som dog maatte holdes i Harmoni med den omgivende Architektur. Størrelsen af hans Figurer staar derfor i et godt Forhold til Bygningen, de træde frem fra Baggrunden, de ere plastiske, men aldrig stive, Draperierne ere bløde og Farverne klare. De, som fortsatte Arbejdet efter ham, og herimellem Gaddo Gaddi, viste fra nu af Tilbagegang; de begyndte at fortabe sig i Detaillerne og frembragte en Række Billeder, der snarere vare Imitationer af Giotto end selvstændige Kompositioner. Denne Retning blev fulgt i det følgende Aarhundrede, da Malerne i den tidlige Renæssance ivrigt beskæftigede sig med Mosaik; men for at finde Maleriets virkelige Indflydelse paa Mosaiken, skal man ikke søge i Rom eller Florens, men derimod i Venedig, i St. Markuskirken.

FORENINGSMEDDELELSER.

GENERALFORSAMLING

afholdes **Fredag den 30. November 1900.**

Dagsorden ifølge Lovenes § 5:

Af Bestyrelsen afgaar efter Tur d'Hrr. F. BØTTGER, MAGDAHL NIELSEN, K. VARMING og KYHNELL, samt ved Lodtrækning ALFR. THOMSEN.

De tre førstnævnte ønske ikke Genvalg.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.

Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.

Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 Kr. pr. Kv.-Tom. Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 8 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING ✻ ✻

KJØBENHAVN
D. 15. NOVEMBER 1900
3. AARGANG № 4

RADSTED KIRKE.

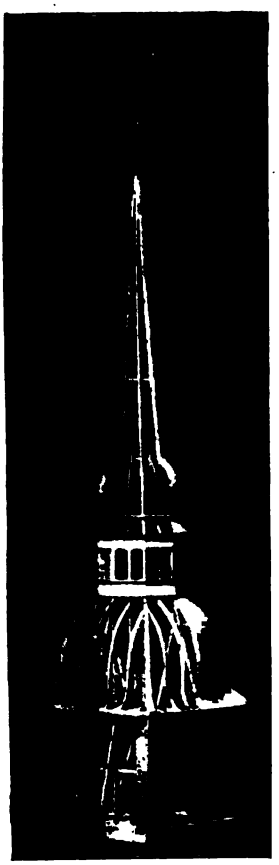

MODEL AF KIRKESPIRET. ARCHITEKT GLAHN.

Under et heftigt Uvejr, der den 2den December 1898 rasede over Lolland, slog Lynet ned i *Radsted Kirke.* En Del af Taget over Kirkens Skib antændtes, Taget med de fire med Sandstens-Ornamenter, Vaabenskjolde, Figurer, Gesimser og Baand prydede Gavle paa Palle Rosenkrantz's Kapel blev delvis ødelagt, og Kirkespiret brændte fuldstændigt ned.

Det smukke Spir var opført Aar 1621 af Palle Rosenkrantz's Hustru, Fru Elisabeth Rosensparre, samtidigt med, at Taarnet blev forhøjet, saaledes som det fremgaar af en Sandstenstavle over Kirkens Indgang, og samme Aar som Vaabenhuset paa Sydsiden af Kirken opførtes. Spiret bestod af en nedre Kuppel, der hvilede paa Taarnmuren og sluttede med en Lanterne, en Platform, omgiven af 16 Piller, der igen bar en mindre, løgformet Kuppel, som løb op i en Spids. Højden var omtrent 87 à 88 Alen.

Det blev overdraget Architekt GLAHN i Nykøbing p. F. at genopbygge de ødelagte Dele af Kirken. Som Vejledning for Opførelsen af Spiret i saa vidt muligt samme Form som den tidligere forelaa nogle Fotografier; under Udarbejdelsen af Tegningerne viste det sig at være særligt vanskeligt at finde de rigtige Linier derefter. Endvidere var der nogle Opmaalingstegninger af afdøde Professor OVE PETERSEN, som dog ikke vare fuldstændige nok. Det var derfor først efter at have prøvet sig frem med 7 forskellige Modeller, at Architekt Glahn naaede saa vidt henimod det oprindelige, at der kunde begyndes paa den større Arbejdsmodel.

Digitized by Google

Efter den store Lock-outs Slutning blev der i Oktober 1899 taget fat paa Spiret, og den 23 April 1900 kunde Fløjen anbringes. Den bærer Indskriften L. H. H. R. (Lucie Haugwitz Hardenberg Reventlow) 1621—1900. Kobberkuglen, som formentlig er den, der har prydet den oprindelige Fløjstang, anvendtes atter. For nu bedre at være rustet mod en lignende Tildragelse, er Fløjstangen selvfølgelig forsynet med Lynafleder. Spir og Kupler ere dækkede med præparerede Egespaan, Lanternens Gulv og Piller med Kobber. Taarnets Mure ere overstrøgne med rødlig Kalkfarve, som de vare det tidligere; og saaledes ere alle Spor af Ildens Ødelæggelser for Taarnets Vedkommende fuldstændigt udslettede.

Architekt Glahn har som Tømrermester udført Arbejdet ved egne Folk. En Del af hans Tegninger saa vel som Ove Petersens opbevares

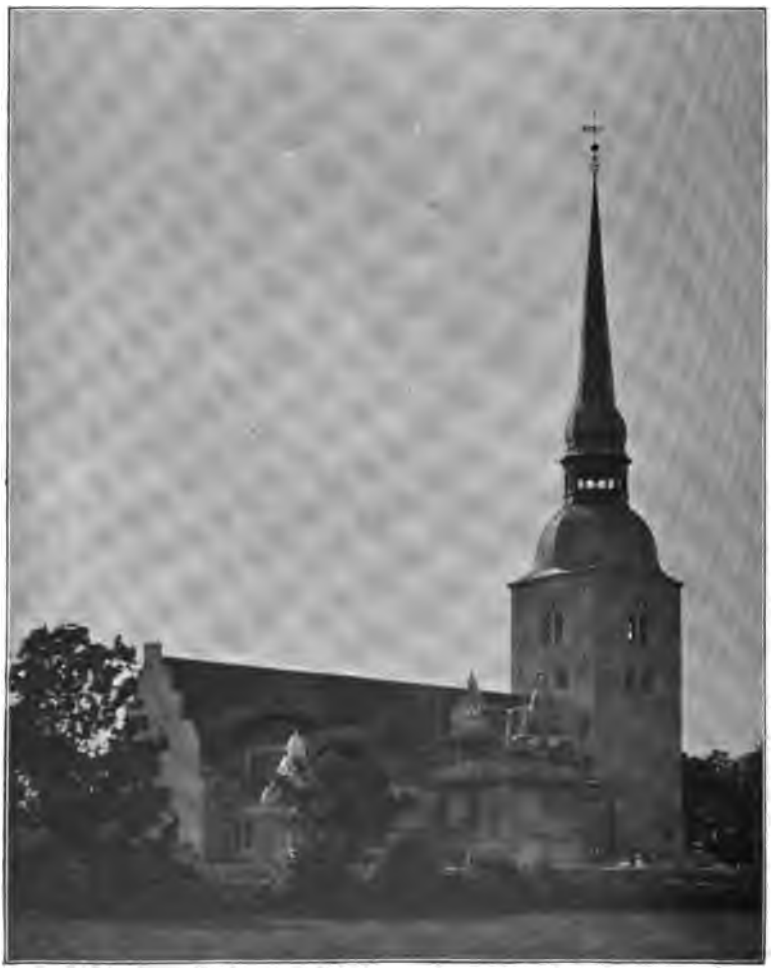

RADSTED KIRKE
EFTER BRANDEN.

ARCHITEKT
GLAHN.

Digitized by Google

nu paa Nationalmuseets 2den Afdeling. De to nye Malmklokker ere fra Klokkestøber Otto i Hemelingen ved Bremen.

Palle Rosenkrantz's Kapel, der oprindeligt var opført af Fru Elisabeth Rosensparre Aar 1616, er nu ligeledes restaureret, og de 3 Gavle, som styrtede ned under Branden, genopførte — et baade sent og vanskeligt Arbejde. I Stedet for den tidligere benyttede gullandske Sten har man foretrukket at anvende skotske Sandsten; Arbejdet har været overdraget Kjøbenhavns mekaniske Stenhuggerier. Murarbejdet er udført af Murmester Østerberg.

Den smukke Landsbykirke er altsaa nu opstaaet i en fornyet Skikkelse, takket være den Interesse og Offervillighed, der er vist af Besidderinden af Grevskabet Hardenberg-Reventlov, og alle Andre, som direkte have haft med den at gøre.

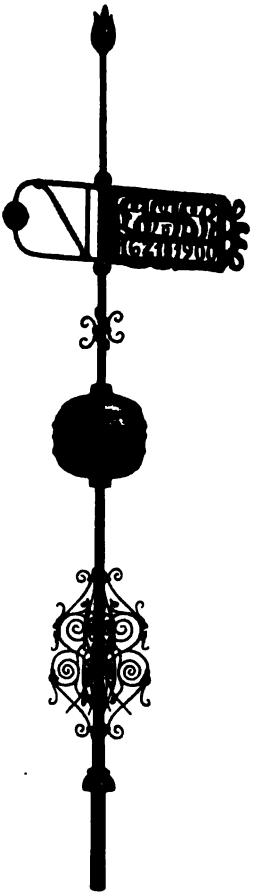

RADSTED KIRKE. VINDFLØJ. ARCHITEKT GLAHN.

VÆGDEKORATIONERNE I DETAILHANDLERBANKEN.

Dekorationerne, der ere udførte af Dekorationsmaler O. Willerup, ere malede paa en Slags Gobelinslærred, som har modtaget en Appretur, efter at det er udspændt og opklistret paa Muren. Til deres Fremstilling er benyttet Oliefarve, saaledes fortyndet med Terpentin, at Anvendelsen af Dækfarve er undgaaet; dette er sket for at forhindre, at »Fugerne« imellem de vandretløbende Traade blive fyldte, da det vævede Stof derved vilde tabe sin oprindelige Karakter.

Der er saaledes, ikke alene ved Hjælp af Farverne og Farvesammensætningen — som nærmest leder Tanken hen paa de saakaldte »Verdure« —, men ogsaa i Kompositionen søgt saa vidt muligt en Imitation af Gobelinerne, og man har derfor undgaaet at male naturalistiske Landskaber. Der er stræbt efter at holde den plane Flade saaledes, at Dekorationen nærmest kom til at virke som et Slags Tapet, men med en Variation, som man ikke er i Stand til at naa paa den Maade, paa hvilken Tapeter i Øjeblikket fabrikeres.

Digitized by Google

VÆGDEKORATION I
DETAILHANDLERBANKEN.

DEKORATIONSMALER
O. WILLERUP.

INTERIØR FRA
DETAILHANDLERBANKEN.

Digitized by Google

VILLA I LYNGBY.

ARCHITEKT
PHILIP SMIDTH.

Digitized by Google

VILLA I LYNGBY.

Bygningen, der ejes af Hr. Proprietær ANDERSEN til Vadgaard, er opført paa den tidligere Stationsplads, saaledes at Stationsforstanderens gamle Have er bleven skaanet. Architekt PHILIP SMIDTH har udført Tegningerne og ledet Opførelsen. Til Façaderne er anvendt haandstrøgne Sten, og til Afdækning af Muren om Gaarden er benyttet Munketagsten.

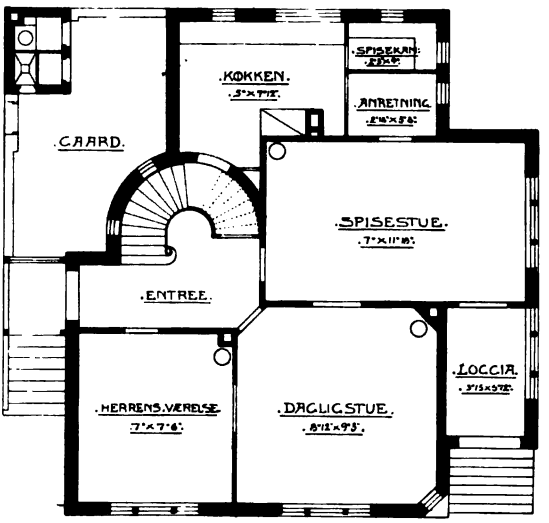

STUEPLAN.

VILLA I LYNGBY. ARCHITEKT PHILIP SMIDTH.

Arbejdet har været overtaget i Entreprise af Tømrermester OLSEN i Lyngby, og Murerarbejdet er udført af Murermester SØRENSEN i Kallundborg, de andre Arbejder ere af Haandværkere fra Lyngby.

Façadestenene og Munketagstenene ere fra KLOSTERMOSEGAARDS TEGLVÆRK ved Helsingør, og de stedsebrændende Kakkelovne, som anvendes til Opvarmningen, ere leverede af HESS' JÆRNSTØBERI i Vejle.

Bygningsomkostningerne have andraget ca. 22,000 Kr.

JØRGEN BALTHASAR DALHOFF.

Den 11. November fejrede Industriforeningen i Kjøbenhavn Hundredaarsdagen for sin Stifters og eneste Æresmedlems Fødsel.

J. B. DALHOFF saa Lyset i Ønslev Præstegaard paa Falster; hans Fader, der troede at spore ham i Besiddelse af mekanisk Talent, ønskede ham i Urmagerlære og tog ham derfor i 1815 med til Kjøbenhavn. Da ingen af de Urmagere,

Digitized by Google

han søgte, havde Brug for nogen Lærling, kom han ved et Tilfælde i Lære hos Guldsmedelavets Oldermand, PETER HAGEN. »Jeg blev solgt for 5 Aar«, siger Dalhoff selv. Datidens Lavsvæsen havde sine Skyggesider, og Dalhoff lærte dem at kende. Hans Læremester tillod ikke den videbegærlige Dreng at søge den Undervisning udenfor Værkstedet, som denne ønskede; men han saa derimod gennem Fingre med, at Lærlingen, der i sin Fritid og ved ihærdigt Natarbejde tilegnede sig sin Dygtighed, delvis udførte de Mesterstykker, som Svendene efter Tidens Skik skulde gøre hos Oldermanden.

Da Dalhoff i 1820 var bleven Svend, kom han snart efter til at virke som Lærer ved Institutet for Metalarbejdere i Kjøbenhavn, og samtidig besøgte han Kunstakademiet. I 1824 modtog han Rejseunderstøttelse fra den Rejersenske Fond og drog Syd paa, særlig for at studere Bronceteknik. I Rom, hvor han opholdt sig omtrent et Aar, sluttede han sig til de derboende Kunstnere, og imellem Thorvaldsen og ham opstod et vedvarende venskabeligt Forhold. Selv at blive Kunstner var hans Ønskers Maal; men da han i Paris i 1827 modtog Efterretningen om sin Faders Død, mindedes han dennes ofte udtalte Haab, i Sønnen at se en dygtig Haandværker, og han aflagde da det højtidelige Løfte, at virke som Haandværker hele sit Liv.

Da han atter kom tilbage til Kjøbenhavn, var man der travlt beskæftiget med den indvendige Udsmykning af det nye Christiansborg Slot. G. F. Hetsch havde bl. A. givet Tegning til nogle store Kandelabre, og det blev overdraget den unge Dalhoff at støbe dem i Bronce. Større og vanskeligere bleve efterhaanden de Arbejder, som Dalhoff paatog sig; intet veg han tilbage for, men gennemførte Alt med en aldrig svigtende Energi og Dygtighed. For ham galdt det om, at hvert Stykke Arbejde, han frembragte, var godt og lødigt Kunsthaandværk; om Fortjenesten derved blev ringere, regnede han for at være af mindre Betydning. Blandt de Arbejder, som ere udgaaede fra hans Værksted, staa som bekendt de fire store Figurer foran Christiansborg Slot, Frontongruppen sammesteds og Kvadrigaen paa Thorvaldsens Museum blandt de betydeligste. Christian IV's prægtige Broncestatue, der tidligere stod ved Rosenborg Slot, og som nu endelig er anbragt paa sin virkelige Plads i Kapellet i Roskilde Domkirke, er ogsaa hans Værk.

Til Kunstakademiets Modellerskole var Dalhoff knyttet som Lærer i 37 Aar. Hans lange og virksomme Liv er til forskellige Tider blevet fremdraget og skildret i klare Træk af Professor C. Nyrop; vi skal derfor blot her mindes denne Mand, som saa stærkt følte sig draget mod Kunsten, men hvis Skæbne førte ham til Haandværket, som han da med hele sin Sjæl omfattede og som han ved sin Aand og sin Energi højnede. Hans Navn vil derfor gennem Tiderne staa blandt de første i det danske Haandværks Historie.

TRÆERNE I KJØBENHAVN.

Næst efter god Architektur er der vel intet, der i saa høj Grad tjener til Forskønnelse af en stor By som smukke Haver, Blomsterpladser og store Træer; det bringer Friskhed og Farve ind i de travle Gader, bringer Bud ude fra Landet, naar Aarstiderne skifter, og er til daglig Glæde for store og smaa.

Digitized by Google

Derfor spiller Havevæsenet ogsaa en meget væsentlig Rolle rundt om i Europas Storstæder; og naar man vil sammenligne vor Hovedstad med andre Byer af samme Størrelse og Betydning, kan det ikke nægtes, at vi i den Henseende staar et godt Stykke tilbage for de fleste, navnlig i Forhold til Byens høje architektoniske Standpunkt.

Sammenlignet f. Eks. med Berlin gør vor By et temmelig graat og trist Indtryk, til Dels begrundet paa de mindre renligt holdte Gader, men endnu mere ved sin Mangel paa grønne Pladser og Anlæg; og det, som allermest giver Berlin et vist frisk og festligt Præg, er den rige Anvendelse af Altaner, der sine Steder findes paa hvert Hus i Gaden, gennemslyngede af grønne Ranker og lysende Blomster og om Vinteren pyntede med Vedbend, smaa Graner og flere stedsegrønne Planter.

I Stockholmskvarteret og enkelte andre nye Bydele er der gjort noget i den Retning; men hvor vilde en Blomsteraltan ikke live op inde i den gamle By? — et halvthundrede Stykker vilde give Strøget en hel anden Kulør, end det nu har.

Og det er ikke alene for Berlin, vi staar tilbage; næsten alle fremmede Byer har større beplantede Arealer end vi, og navnlig arbejdes der overalt med stor Iver paa dette Omraade.

Paa de gamle Pladser og Torve brydes Stenene op og erstattes af grønne Plæner med Træer og blomstrende Buske, store Arealer inddrages og omskabes til Sportspladser eller til Parker, hvor Borgerne kan tilbringe deres Søndag, høre Musik og spise deres Aftensmad i det Frie, hvor Børnene kan tumle sig paa store Græssletter, ro om paa Dammen i smaa Baade o. s. v. Med faa Ugers Mellemrum udbydes et eller andet større Anlæg til Konkurrence mellem Tysklands »Gartenkünstler« — og samtidigt staa vi herhjemme saa godt som stille, eller rettere sagt gaar vi stadigt tilbage. Her i Byen (og navnlig naar Frederiksberg tages med) ryddes der vistnok flere Træer mellem Aar og Dag, end der plantes; og der sløjfes sikkert større beplantede Arealer, end der udlægges til Parker og Blomsterpladser.

Overalt ser man Træerne falde, et efter et hugges de om: Linde, der brugte hundrede Aar om at faa den brede Krone, Popler, der ragede op over alle Byens Tage, og undertiden *kunde* de dog være skaanede, enkelte af dem *kunde* man nok med lidt god Villie og Forstaaelse have bragt ind i de nye Forhold, hvor de vilde have været af uberegnelig Skønhedsværdi. Man behøver kun at se paa den Elm, der er skaanet foran den Soldenfeldtske Stiftelse, hvor rigeligt den lønner det Besvær, den vel nok har voldet Haandværkerne; den ligesom meddeler Bygningen noget af sin Alder og Værdighed og er af stor malerisk Virkning mod den røde Mur.

Se ligeledes Poplen ved den nye Kirke i Gothersgade, Kastanien i Bredgade eller Lindene ved Helligaandskirken, hvor Spurvene holde Møde, eller de Par Træer foran Skydebanen, hvor de liver op, faar Fuglene til at synge og sætter os Andre i godt Humør.

Der er saaledes ganske enkelte Træer, som undgaar Øksen, de 99 af 100 maa falde: og de fleste *kan* vel heller ikke blive staaende, naar Bylivets mange praktiske Krav skal tilfredsstilles. Men *kunne* de da ikke flyttes hen, hvor man

Digitized by Google

ellers har Brug for dem? eller er det absolut nødvendigt altid at begynde helt forfra med unge Planter, som ingen af os faar at se i deres fulde Udvikling?

Det er et nærliggende Spørgsmaal; og nu for Tiden, hvor der fældes saa mange af Frederiksbergs stolte Træer for at give Plads for den elektriske Sporvogn, nu hvor Raadhuspladsen skal reguleres og mange af Træerne fjernes, og endnu mere nu, hvor det næsten er slaaet fast, at der om faa Aar skal føres en Boulevardbane igennem fra Frihedsstøtten til Østbanegaarden, — nu er det et Spørgsmaal, synes jeg, af ligefrem paatrængende Vigtighed, om alle de Lindetræer, som det ved den Lejlighed vil gaa ud over, virkeligt skal fældes, saaledes som det hidtil har været Praksis, eller om de maaske *kan*, og i saa Tilfælde, om de *vil* blive anvendte andetsteds i de nye Anlæg, som vor By saa længe har trængt til.

I Udlandets store Byer er det en dagligdags Ting at omplante Træer med Stammer af mere end en Fods Tværsnit, altsaa betydeligt større end vore Boulevardtræer; og der kan næppe være nogen Tvivl om, at det lige saa vel kan lade sig gøre i Kjøbenhavn som f. Eks. i Berlin, da vort Klima ikke er mindre gunstigt for Plantning i Almindelighed*).

---

*) Fremgangsmaaden ved Omplantning af store Træer i Køln har jeg beskrevet i »Gartnertidende«, 14. Aargang Nr. 25, hvoraf Følgende er et Uddrag:

»Anlægsgartneriet har i den sidste Menneskealder gjort store Fremskridt saavel i kunstnerisk som i rent teknisk Henseende, og et af de mest iøjnefaldende er sket paa Plantningens Omraade. Enhver kan forstaa, at det maa have den allerstørste Betydning, at man nu er i Stand til at beplante et Terræn med næsten fuldvoksne Træer og paa den Maade naa det tilsigtede Resultat 20, 30, ja maaske 40 Aar tidligere, end man evnede med de hidtil kendte Midler.

Omplantningen foregaar paa følgende Maade: Omkring det Træ, der skal flyttes, graves en kredsformet Grøft i en Afstand af c. 1 Meter fra Stammen, alt efter Træets Art og Størrelse, dets Alder og Jordbundens Beskaffenhed, og saa dybt, at alle Rødder blive overhuggede. Derpaa fastbindes tre Tove i Kronen, med hvilke man trækker Træet over til de forskellige Sider for med Spade og Hakke fuldstændig at frigøre Klumpen og overskære dybtgaaende Rødder. Naar Træet er frit, fastbindes Tovene til tre nedrammede Pæle eller nærstaaende Træer, og Bjælkeværket lægges til Rette for Vognen.

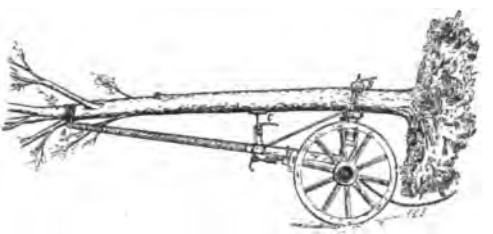

Een Bjælke lægges vinkelret paa den Retning, i hvilken man vil trække Træet, og i en Afstand af c. 30 Cm. fra Stammen, og derfra lægges atter to paralleltløbende Planker med Sporets Afstand. Vognen køres ad disse baglængs op til Træet, Vognstangen løftes i Vejret og fastbindes ved A til Stammen, Træklodsen B lægges bag og fastskrues, og naar Puden C ligeledes er skruet fast ind mod Stammen, ere Vogn og Træ urokkelig forbundne med hinanden og kunne nu bringes i den Stilling, som Billedet viser.

Hjulene stilles da fast mellem 4 Klodser, og ved Hjælp af det ene Tov vippes Træet over, idet det hele bevæger sig om Hjulenes Aksel. Vognen trækkes af Plankerne, hvorpaa der borthakkes saa meget af Klumpen, som er nødvendigt for at tilvejebringe Ligevægt mellem Rod og Krone, og efter at Grenene ere noget sammenbundne, kan Transporten foretages. Plantningen foregaar da paa tilsvarende Maade, idet man over det udgravede Plantehul anbringer Bjælkeværket, kører Vognen op derpaa, bringer Træet i opret Stilling ved Hjælp af Tove og foretager nu Plantningen som sædvanligt.

Digitized by Google

Om det vil blive gjort, er derimod et stort Spørgsmaal; og der rører man ved Plantningssagens allerømmeste Punkt, nemlig Formen for den kommunale Parkforvaltning, som hos os endnu staar paa et Standpunkt, der i andre Lande forlængst er forladt som ganske utidssvarende.

Fejlen ved vort System er hovedsagelig den, at der ikke i Byens Administration (og i de sidste Aar ikke engang i Borgerrepræsentationen) findes en havekyndig Mand.

Byen har en Gartner til at vedligeholde Haverne. Naar der skal anlægges noget Nyt, eller rettere naar der i sin Tid blev anlagt noget Nyt, henvendte Magistraten sig til en udenforstaaende Fagmand; men nogen virkelig kyndig Leder — noget tilsvarende til Stadsarchitekten inden for Byens Bygningsvæsen — har vi aldrig haft. Og det kan derfor ikke vække Forundring, at det kommunale Havevæsen spiller saa ringe en Rolle ved vor Bys Forskønnelse, og det er urimeligt at vente, at der skulde blive taget de ønskelige Hensyn til at bevare, hvad der kan skaanes, eller at der i Tide skulde træffes Forberedelser til at anvende en saadan uerstattelig Samling Træer som den, der ved Boulevardbanens Anlæg vil blive fjernet.

Der har været skrevet og talt meget om Søernes Regulering, og selv om der endnu ikke er vedtaget nogen Plan, kan man vel gaa ud fra, at Stykket mellem Søpavillonen og Dronning Louises Bro stadig vil blive bevaret i en regelmæssig Form; kan man da hertil tænke sig et bedre Plantemateriale end Boulevardtræerne? Og er det ikke uforsvarligt at forspilde en saadan Lejlighed, der næppe, og forhaabentlig ikke i en rimelig Fremtid, igen vil tilbyde sig?

E. Erstad Jørgensen.

»KUNSTNERNES EFTERAARSUDSTILLING.«

I meget ringe Grad har denne Udstilling fundet Tilslutning fra Architekternes Side. Professor Hans Holm møder med en Samling Fotografier af Vallø Slot før og under Restaurationen. Thorvald Jørgensen udstiller det fra »Kunst« kendte Dameskrivebord, Magdahl-Nielsen et Par Stole, Erik Schiødte nogle Spisestuemøbler og undertegnede forskellige Ting.

Det er neppe gaaet op for Architekterne, at dersom de fortrinsvis vilde udstille ved denne Lejlighed, fremfor paa den af Malerne overfyldte Foraarsudstilling, var ikke lidt vundet. I Stedet for i den velkendte Korridor, som Folk haster igennem, vilde vore Arbejder blive ophængte i en af Salene og

---

Undertegnede har i afvigte Foraar haft Lejlighed til at arbejde en Del med denne Plantevogn ved Omplantning, væsentligst af Linde- og Elmetræer, fra gamle Anlæg og Gader her i Køln ind i den store »Stadtwald« Park, som i Løbet af de sidste 3 Aar er anlagt efter Tegning og under Ledelse af Byens dygtige »Gartendirektor«, Hr. Kowallek. De ovennævnte Linde og Elme vare indtil 1,10 M. i Stammeomfang 1 M. over Jorden, og det var forbavsende at se, med hvilken Lethed 10—12 Mand kunde behandle et saadant Træ.

De fleste løvfældende Træer lade sig omplante, saa længe de endnu ikke ere udvoksede, og her i »Stadtwald« staa saaledes omplantede Eksemplarer af Lind, Elm, Løn (saavel Pseudoplatanus som platanoides), Platan, Robinia Pseudoacacia, Gleditschia. Hestekastanie, Ask, Avnbøg, forskellige Popler og Pil, alle med et Stammeomfang af fra 0,80 M. til 1,20 M. foruden flere andre af ringere Størrelse.«

Digitized by Google

sammen med de kunstindustrielle Arbejder, der forhaabentlig næste Gang bliver udstillede i større Mængde, tiltvinge sig Opmærksomhed. Architekturen og den saakaldte dekorative Kunst hører jo nøje sammen, og man vil have nok saa megen Glæde af at se en fyldig Fremstilling af hvad der præsteres paa de nævnte Omraader, som af at vade igennem disse Masser af Arbejder fra Folk, der med mere eller mindre Held har »uddannet sig i Olie«. At de fleste af vore dygtigste Malere udstiller paa »den frie« og ikke paa Charlottenborg, gør jo ikke Udstillingen paa Kongens Nytorv mere tiltrækkende.

Saa lidet fyldig »Efteraarsudstillingen« denne Gang er, maa det dog siges, at det er den kunstindustrielle Afdeling, som fanger Interessen.

Foruden de tidligere nævnte Architekter udstiller Møller-Jensen og Frue et Par smukke Senge med Tæppe over, Jensen-Billquist en Lysekrone, Alfred Larsen en Samling Tegninger for Boghaandværk, Siegfred Wagner et Par Krukker, Overgaard nogle store Kartoner til malede Kirkevinduer, Joh. Krøyer et Par Skabe o. s. v.

Skitser, som vilde have været særlig velkomne, er der saa at sige ingen af. Udstillingen er dog værd at se.

L. B.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Tidsskriftet »Kunst« bringer i 6. og 7. Hæfte af 2den Aargang en længere Artikel om »Nyere dansk Bygningskunst« af Architekt Eugen Jørgensen. Den let læselige og paa et bredere, ikke specielt fagkyndigt Publikum beregnede Afhandling vil forhaabentligt kunne gøre Nytte ved den »populære« Form, hvorunder den søger at stimulere den vaagnende Interesse for Architektur her hjemme. Efter nogle almindelige Bemærkninger om Bygningskunstens Væsen og Stilling mellem de andre skønne Kunster, fremdrager Forf. enkelte Architekter og nogle af deres Værker for at forklare dem og paavise det Gode i dem. Det er let forstaaeligt, at det ikke har været hans Mening at komme med en sønderknusende Kritik overfor Kolleger; og da han vel selv har været Herre over, hvorledes han har villet vælge sit Stof, er det jo rimeligt, at han netop fremdrager det, der forekommer ham smukt og godt, for at udtale sin Glæde derover og faa Andre til at dele den, og ikke det, der synes ham slet, for at præsentere netop dette for Publikum. Men dette vil dog ikke sige det samme som, at han blindt hen beundrer alt det fremstillede; af og til kan der falde endog en stærkt kritisk Bemærkning. Et og Andet af det fremdragne, saa vel i Tekst som i Billeder, burde maaske hellere have været udeladt, ligesom der maaske ogsaa kunde være Noget, som det snarere havde været ønskeligt at faa frem. Afgørelsen af, hvad der er det Rette, vil altid bero paa et subjektivt Skøn. Da det kun har været Meningen at omtale »nyere« dansk Bygningskunst, fra de sidste 10 à 15 Aar, og tilmed kun den profane, er det hurtige lille Tilbageblik paa det 19de Aarhundredes Navne og det Horoskop, der stilles for det 20de, ret vejledende for de Mange, der vel interesserer sig for »Kunst« i Almindelighed men ikke desto mindre ikke have Begreb om Bygningskunsten, og hvad den har frembragt.

Afhandlingen ledsages af et stort Antal Billeder, hvoraf flere ere ganske ypperlige og særdeles smukt reproducerede.

Digitized by Google

FORSKELLIGT.

I Anledning af det nye Raadhus' Fuldførelse vil der blive præget en Medaille, som bl. A. vil blive uddelt til dem, der har medvirket ved Bygningens Opførelse.

Magistraten har i den Anledning udstedt Indbydelse til 5 Kunstnere om at deltage i en Konkurrence om samme. Paa Medaillens ene Side ønskes anbragt en Gengivelse af Raadhuset eller et Parti af samme.

Architekt M. NYROP, R. af Dbg., er bleven benaadet med Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

Architekt A. CLEMMENSEN har ved Kunstakademiets Forsamling den 5. November faaet tildelt Landskabsmaler Asmus Kauffmann og Hustru Laura Kauffmanns Legat.

Konkurrence. I Skitsekonkurrencen om 2 Bygninger A og B for Privatbanken i Kjøbenhavn — den ene, A, indrettet i Kælder og Stue helt til Banken, med Direktørbolig i øverste Etage og for øvrigt til at udleje; den anden, B, anlagt paa at kunne sælges til privat Brug, saasom Forretningslokaler, Kafé o. s. v. — have efter Indbydelse følgende Architekter deltaget: AXEL BERG, MARTIN BORCH, CLAUSEN, ALBERT JENSEN, V. KOCH og VARMING. Som Bedømmelsesudvalg har fungeret: Etatsraad HEIDE, Fabrikejer JAKOB HOLMBLAD, Justitiarius KOCH, Etatsraad G. PETERSEN, samt Architekterne BLICHFELDT, CLEMMENSEN og KAMPMANN. — Architekt AXEL BERGS Projekt vandt Prisen, og Bankraadet har derefter overdraget ham at opføre Bygningerne efter de indsendte Tegninger.

Baumgartner's Buchhandlung i Leipzig har udsendt et illustreret Katalog over Architektur og Bygningsvæsen. Kataloget omfatter baade ældre og moderne Architektur, og vi skal bl. A. henlede Opmærksomheden paa det Værk, som under Navn af *Architektonische Studien* udgives af den akademiske Architektforening i Berlin.

Eksemplarer af nævnte Katalog kan faas udleveret ved Henvendelse til Vilhelm Trydes Bog- og Kunsthandel.

FORENINGSMEDDELELSER.

GENERALFORSAMLING

afholdes **Fredag den 30. November 1900.**

Dagsorden ifølge Lovenes § 5;

Af Bestyrelsen afgaar efter Tur d'Hrr. F. BØTTGER, MAGDAHL NIELSEN, K. VARMING og KYHNELL, samt ved Lodtrækning ALFR. THOMSEN.

De tre førstnævnte ønske ikke Genvalg.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.

Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.

Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17824.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING ✻ ✻

KJØBENHAVN
D. 1. DECEMBER 1900
3. AARGANG № 5

KONKURRENCEPROJEKTERNE TIL DEN NYE PRIVATBANK.

Det betydelige Byggeforetagende, som ved Opførelsen af den nye Privatbank forestaar, og de Fordringer, der i architektonisk Henseende stilles til dette Kompleks, har, som naturligt er, i ikke ringe Grad henledet hele Byens Opmærksomhed paa sig. Med megen Spænding imødesaas derfor Resultatet af denne Konkurrence, hvortil seks ansete Architekter vare indbudte, idet man ikke tvivlede om, at hver af disse vilde udarbejde sit Projekt med al den Aand og Finhed, han formaaede at nedlægge deri.

Som bekendt vandt Architekt AXEL BERG Prisen og enkelte af de præmierede Tegninger have allerede været reproducerede i nogle Blade; men da det jo er af største Interesse at kende alle de konkurrerendes

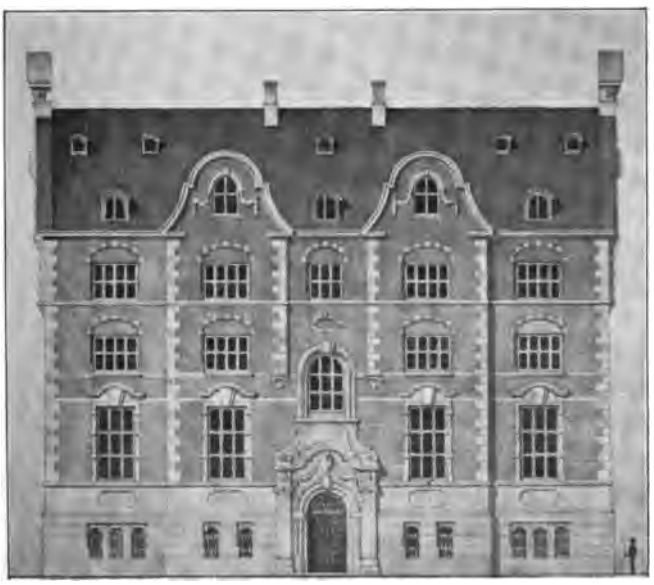

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
AXEL BERG.

Digitized by Google

PRIVATBANKENS NYE BYGNING.

ARCHITEKT ANTI BERG.

LYTTESMAALESTOK TIL FAÇADERNE

Digitized by Google

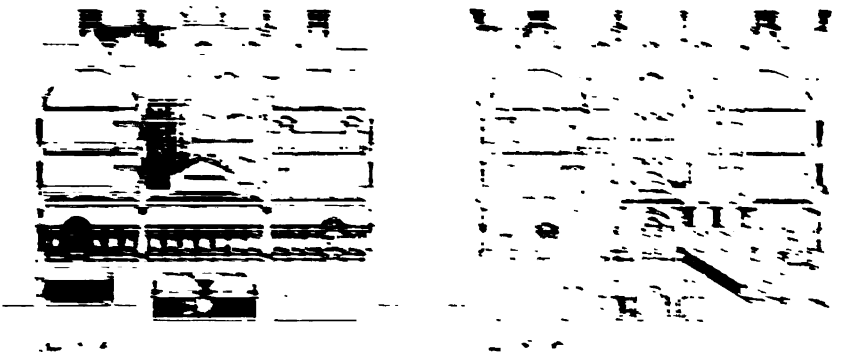

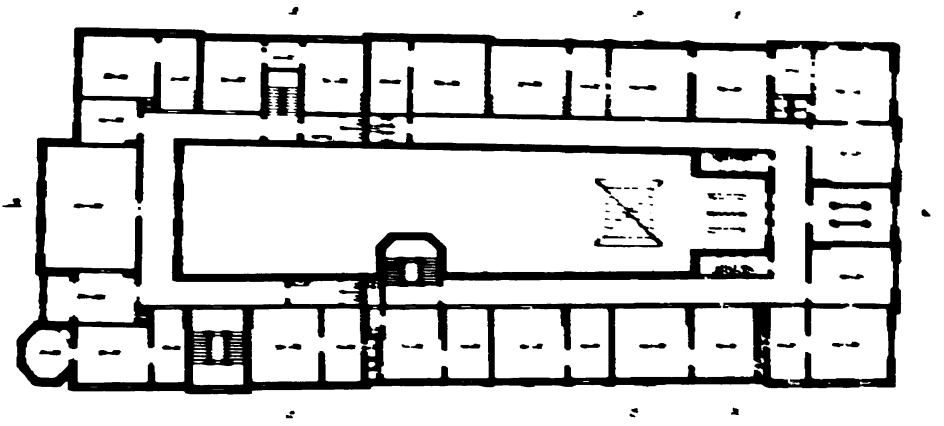

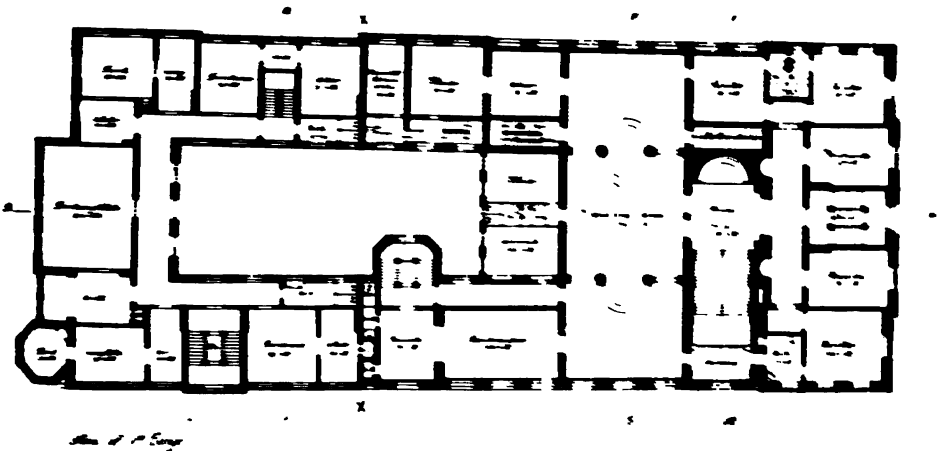

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
ANSL. BERG.

Digitized by Google

Arbejder, har vi erholdt Tilladelse til at offentliggøre dem her, idet samtidig enhver af Architekterne ledsager sine Tegninger med en lille Tekst, som yderligere tjener til disses Forklaring. Desværre tillader vort Tidsskrifts Rammer os ikke at have alle Projekterne samlede i ét Nummer; vi kunne derfor idag kun hidsætte de tre, medens de øvrige skal følge i Numret for 15. December.

ARCHITEKT AXEL BERGS PROJEKT.

Der er sagt om mit Arbejde, at det dannede et godt Overgangsled mellem Kjøbenhavn og Christianshavn, og dette er egentlig et træffende Udtryk for min Tanke. Dog har jeg fornemmelig søgt at tilvejebringe et Ydre, der harmonerede med Børsen og de paa Slotsholmen liggende offentlige Bygninger, med den bevidste Stræben, at undgaa en Stilretning, der var beslægtet med Børsarchitekturen, og et altfor regelmæssigt Anlæg og dominerende Taarnpartier, som efter min Anskuelse kun vilde bidrage til at knuge Børsen.

Det er mig klart, at der ikke er opnaaet fuldstændig Enhed i Façadernes Architektur. Enkelte Dele ere for stærkt Renaissance-agtige, andre noget for barokke, men dette Forhold kan der forhaabentlig bødes paa, om der levnes tilstrækkelig Tid til Tegningernes Udarbejdelse.

Af Hensyn til Planen er Bankens Indgang lagt mod Børsgade, der vil blive Hovedgaden, naar de nye Broforbindelser ere tilvejebragte. Den tilsvarende, modstaaende Indgang fører bl. A. til Bankraadssalen, som i Forbindelse med Ekspeditionslokalet formentlig er tilstrækkelig stærkt akcentueret i Façaden. *A. B.*

ARCHITEKT MARTIN BORCHS PROJEKT.

Ved Konkurrencer gaar det gerne efter det gamle Ord, at »hver So synes bedst om sine Grise«, hvilket er ganske naturligt, eftersom enhver giver sin særlige Individualitet Udtryk i Arbejdet og derfor ser mere deri, end det kan ventes at andre ville gøre. Vore egne Bemærkninger kunne derfor ikke tillægges videre Betydning, men da Bladet har ønsket en lille Kommentar fra de konkurrerendes egen Haand, skal jeg som Begrundelse af, at der til Bygningen er valgt saa enkle Former, anføre, at jeg specielt i dette Tilfælde, paa Grund af Naboskabet til Børsen, men ogsaa overhovedet anser det for en Fordel, baade materielt og kunstnerisk set, saa vidt muligt at anvende faa og simple Midler.

Det gælder dog først og fremmest om at faa Helheden — Klumpen — god, thi selv de bedste, de mest glimrende Detailler kunne ikke redde

Digitized by Google

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

Digitized by Google

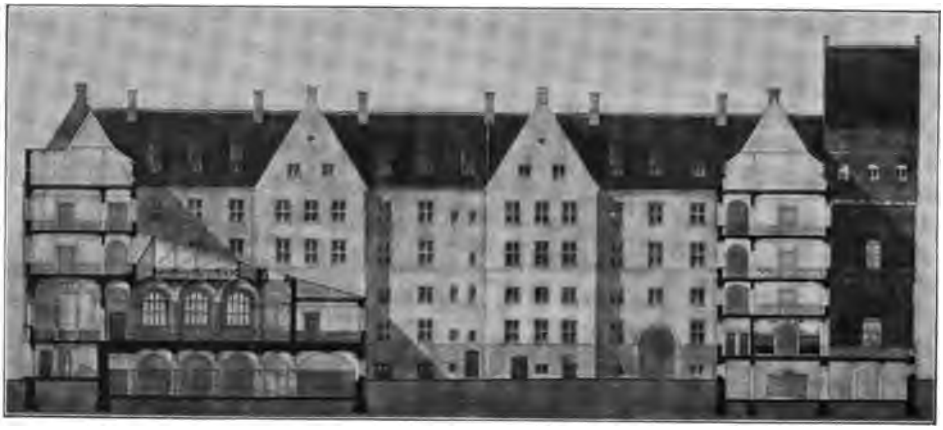

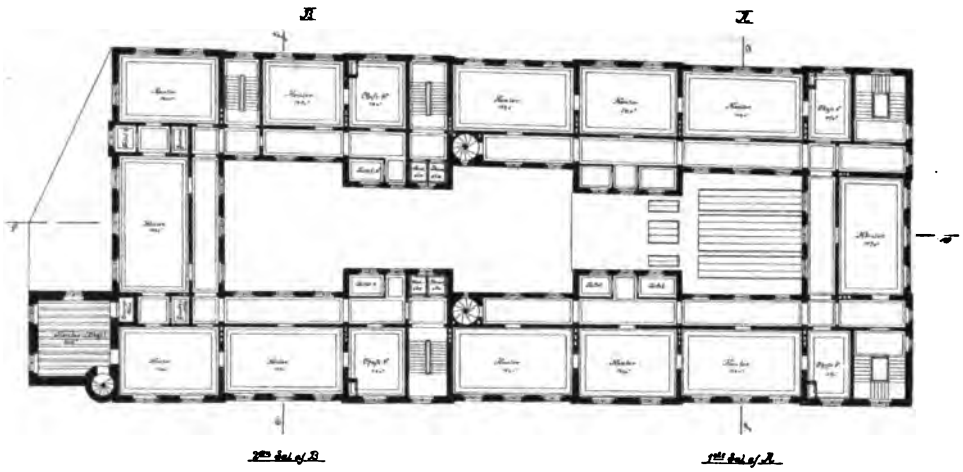

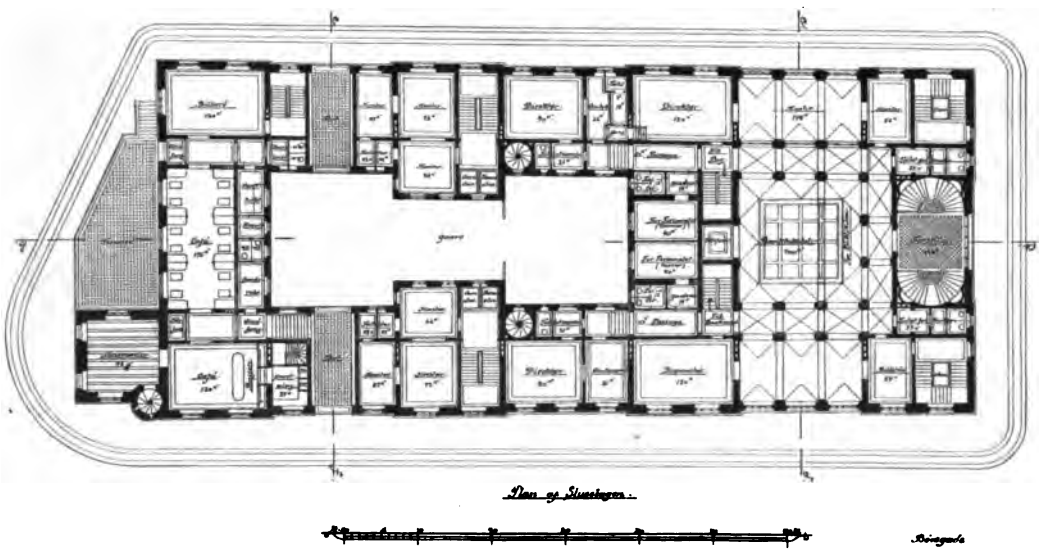

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

Digitized by Google

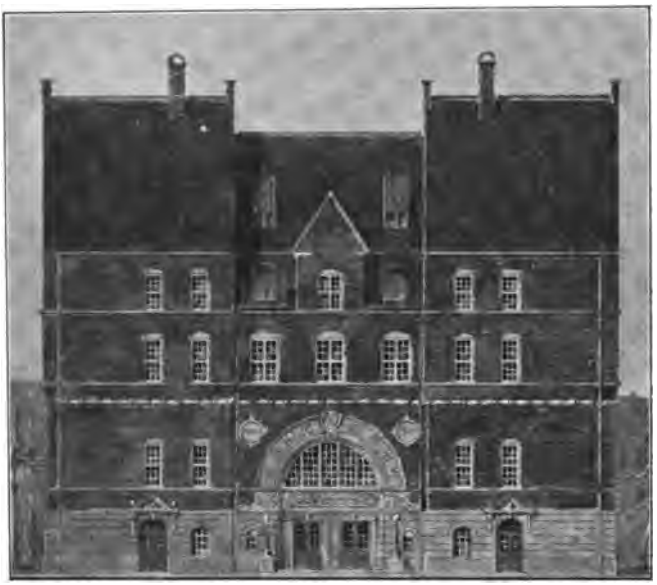

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

et Hus med daarlige Hovedforhold, medens omvendt en god Helhed, om det lykkes at skabe en saadan, kan nøjes med faa eller ingen Detailler. At man imidlertid har fundet Tarveligheden for vidt dreven i dette Projekt, fremgaar af Resultatet og af Bladnotitser, hvori ironisk tales om »Skønheds-aabenbaring« samt om Pakhus og Stiftelsespræg. Nuvel, heri er vist meget sandt, men naar der skrives at denne Bygning ikke er »et prægnant Udtryk for Tiden« og »ikke har Nutidsstemning«, da gør man den Uret, thi det er jo dog aldeles umuligt for os nulevende Mennesker at frembringe noget som helst, der ikke har Tidens Præg og Stemning. Var det anderledes, vilde vi i Sandhed danne den mærkeligste Undtagelse fra de Slægter, der hidtil have levet paa Jorden. MARTIN BORCH.

ARCHITEKT L. CLAUSENS PROJEKT.

Af Hensyn til den nye Privatbanks gamle skønne Nabo »Børsen« mener jeg, at det vil være uskønt at bebygge hele Grunden overfor Børsgavlen. Det vil sikkert tage baade Lys og Luft fra denne, dersom Privatbankens vestre Gavl kommer til at springe langt ud i Slotsholmsgade. Jeg besluttede derfor at henlægge en Del af det lovbefalede ubebyggede Areal ud imod Slotsholmsgade som Forhave. Derved undgik jeg ogsaa at anbringe Ovenlys i Privatbankens Ekspeditionslokale, idet jeg fik en smallere Bygning i den Ende af Karreen, hvor Bankens Lokaler skulde anbringes. Jeg fik direkte Vindueslys til alle Pultpladser i Ekspeditionslokalet og de andre Banklokaler,

Digitized by Google

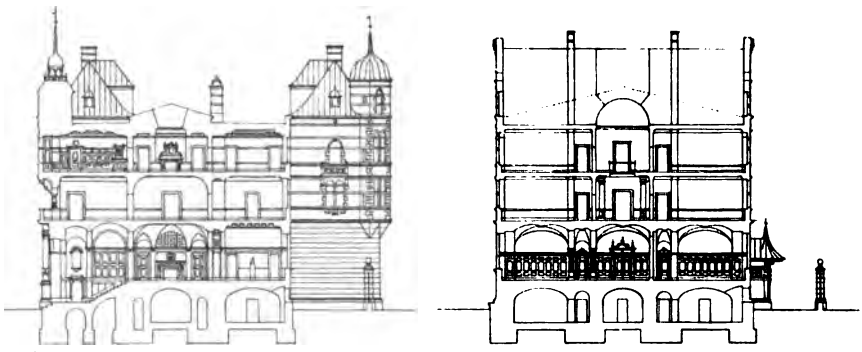

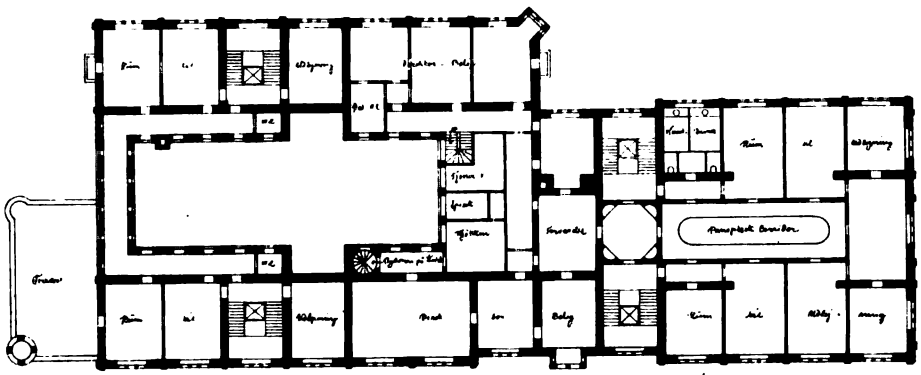

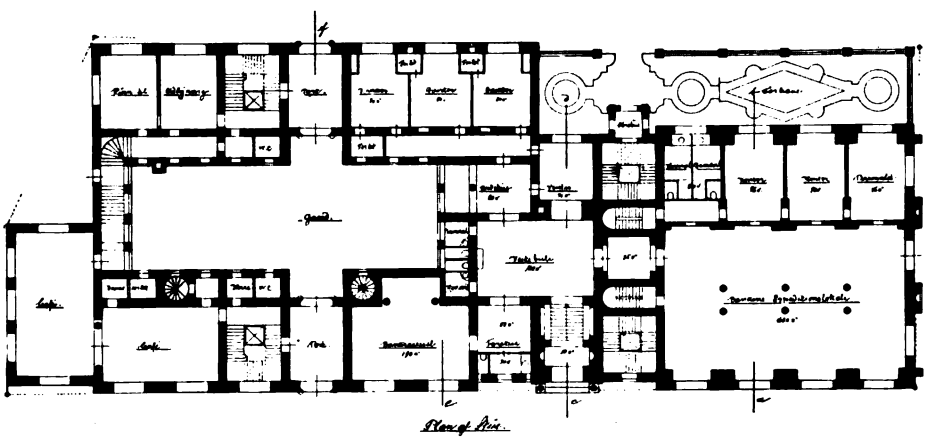

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
L. CLAUSEN.

Digitized by Google

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
L. CLAUSEN.

Digitized by Google

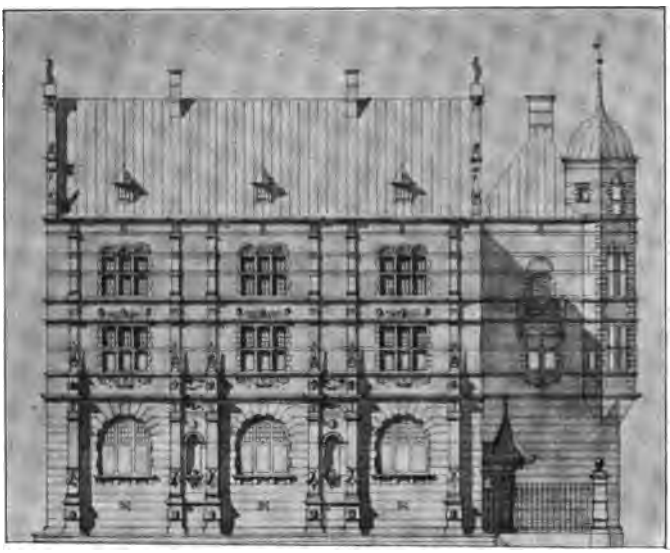

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
L. CLAUSEN.

og undgik alle Ulemper af et, i vort Klima upraktisk Glastag nede over en Del af Gaarden i Stueetagen.

Façaderne har jeg udarbejdet med Benyttelse af Motiver fra Voergaard, dog har jeg tænkt mig Kælderen og Stueetagen beklædte med Sandsten over en lav Granitsokkel, og de øvrige Etager og Gavle udførte af røde Mursten med Baand og Vinduesindfatninger af Sandsten. Alle Etageadskillelser skulde være af Hinnebique og Tagene af Kobber. Jeg har ikke villet anbringe noget højt Taarn med Spir, af Hensyn til Børsspiret, men kun anbragt et lille Urspir over Hovedindgangen til Banken, og nogle mindre Karnapper med Smaaspir paa 2 forskellige Hjørner.

L. CLAUSEN.

PHILIP WEILBACH.

Den 22. November døde uventet PHILIP WEILBACH i en Alder af 66 Aar. Som Bibliothekar og Sekretær ved Kunstakademiet kom han i Berøring med de fleste af vore Kunstnere, og hans milde og elskværdige Personlighed var kendt og afholdt af dem alle.

Kunsten og dens Historie omfattede han med stor Kærlighed, og som Kunsthistoriker har han i sine forskellige Afhandlinger ydet ikke saa faa Bidrag. Hans Hovedværk i vor Litteratur var dog ubetinget hans danske Kunstnerleksikon, der udkom i 2 Udgaver, med en Snes Aars Mellem-

Digitized by Google

rum; han har i dette Værk nedlagt et betydeligt, af den største Omhu og Nøjagtighed præget Arbejde, som gennem Tiderne vil bevare hans Navn.

For nærværende Tidsskrift nærede han en levende Interesse, og det var ham altid en Glæde, naar han kunde fremkomme med en eller anden Artikel, der egnede sig for vore Spalter.

FORSKELLIGT.

Den tekniske Skoles nye Filialbygning paa Nørrebro er i disse Dage bleven fuldført. Bygningen er beliggende i Prinsesse Charlottesgade paa en Grund, som er skænket af Kjøbenhavns Kommune. Arbejdet er udført under Ledelse af Architekt CHRISTEN LARSEN, der sammen med Architekt F. BØTTGER har udarbejdet Tegningerne. Skolen indeholder 14 Klasselokaler samt et Lokale for Malerskolen. Endvidere findes Lærerværelse, Inspektørkontor, Bibliothek, Modelkammer, Portnerbolig m. m. Bygningen, der omfatter et Areal af 1350 □ Alen, har med Inventar kostet 170,000 Kroner.

Fuldførelsen af Glyptotheket. Som bekendt have Architekterne MARTIN BORCH, CLEMMENSEN og H. KAMPMANN efter Indbydelse konkurreret om dette Arbejde. Det af Borgerrepræsentationen nedsatte Udvalg foretrak énstemmig Kampmanns Projekt; dette fremtræder med røde Murstensfaçader paa en Underbygning af Granit. En Søjlehal, der gaar gennem den nye Tilbygning, over Gaardspladsen og til den nuværende Midterfløj, vil blive Glyptothekets centrale Del. Denne Hal, der vil blive særlig kunstnerisk udsmykket, vil faa Søjler, Pilastre og Vægbeklædning af poleret Marmor.

Brygger CARL JACOBSEN og Hustru have indvilget i, at Halvdelen af den Kapital, som de i September d. A. skænkede til Glyptotheket, maa anvendes til dettes Fuldførelse og kunstneriske Udstyr og navnlig til Gennemførelsen af den nævnte Søjlehal. Kjøbenhavns Kommune giver en halv Million Kroner samt en Byggegrund paa ca. 12,000 Kvadratalen, og Staten giver ligeledes en halv Million Kroner.

Den nye Tilbygning er bestemt til at rumme de antike Skulpturer, som Brygger CARL JACOBSEN har skænket Byen og som nu findes i Museet paa Ny Carlsberg.

Hellerup nye Kirke. I Midten af Oktober Maaned indviedes den nye Kirke, der ligger i umiddelbar Nærhed af Strandvejen. Kirken er opført i Korsform med to korte Tværarme, der ere forsynede med Pulpiturer. Over Forstuen og Orgelrummet hæver Taarnet sig. Selve Bygningen fremtræder i meget kraftige Konturer og er holdt hvid baade i de udvendige Flader og i den indvendige Dekoration. Materialet er særlig Mursten, men til Kapitæler, Søjler, Indfatninger og andre lignende Details er anvendt dels Kridtsten, dels Savonnière. Prædikestolen, der er anbragt ved Korets ene Side, er ligeledes udført af Kridtsten i gennembrudt Arbejde.

Digitized by Google

Tegningen til Kirken er udført af Architekt THORVALD JØRGENSEN, der ogsaa har forestaaet Ledelsen af alle Arbejderne under Opførelsen; d'Hrr. Murmester LYTHANS-PETERSEN og Tømrermester JULIUS NIELSEN have været Hovedentreprenører. Snedkermester HENNING JENSEN har udført Stolestader og Døre. Altertavlen, som forestiller de hellige tre Konger, er malet af LORENZ FRØLICH.

❦

En ny Kunstforening. Efter forudgaaet Opraab stiftedes ved et Møde i Hotel »*Fønix*« den 21. November »*Foreningen for national Kunst*«. Formaalet med den nye Forening skal særlig være at danne en Modvægt mod, hvad Indbyderne kalde »den radikale Side« i Kunsten, som er bleven støttet af den alt bestaaende Kunstforening. Til Bestyrelse i den nydannede Forening valgtes: Overtoldinspektør RING, Højesteretsassessor LUNN, Justitsraad ABRAHAMS, Professor BAUDITZ, Professor, Dr. med. GRUT, Professor LA COUR, Tobakshandler W. Ø. LARSEN samt Malerne Prof. FR. HENNINGSEN og CARL THOMSEN. Overtoldinspektør RING er bleven valgt til Foreningens Formand.

❦

Udstilling af Dalhoffs Arbejder. Det er Hensigten i Februar Maaned at arrangere en Udstilling af J. B. Dalhoffs Arbejder i Industriforeningen for derigennem at give Publikum et klart og forstaaeligt Billede af denne Mands Virksomhed.

Industriforeningen opfordrer derfor Enhver, der er i Besiddelse af Arbejder eller Tegninger fra Dalhoff, om at anmelde dette til Foreningen, forsaavidt som de maatte være villige til at udlaane disse Ting i ovennævnte Øjemed.

❦

En ny Tabel over valsede Staalbjælker og andet Profilstaal samt Søjler og Licener er udgiven af Firmaet JOHAN FICHS EFTF., L. VOLD. Tabellerne, der ere beregnede af Professor ved den polytekniske Læreanstalt A. OSTENFELD, følge som Helhed Systemet i de tidligere Albums af lignende Art. Bjælkernes Fritliggende er her angivet i Meter og Brøkdele deraf, medens til Sammenligning Maalet i Fod er angivet ved Siden af.

Tabellen over Bæreevnen af I og ⊏ Bjælker, som er udregnet med en Spænding af henholdsvis 10, 9 og 8 Kilogram pr. □ Mm., har tillige en særlig Række Tal, som viser, hvad Bjælkerne kunne bære, naar Nedbøjningen ikke maa blive mere end $^1/_{600}$ af Bjælkens fritliggende Længde.

Albumet indeholder endvidere Beregninger over Staalsøjler og støbte Søjler samt Bølgeblik og slutter med en ny Tabel over Støbejærns Fodplader for Søjler. Alt i Alt gør Bogen, der fremtræder i en meget smagfuld Udstyrelse, et godt Indtryk, som saavel Udgiveren som Forfatteren har megen Ære af.

❦

J. Chr. Petersens Papirhandel har udgivet nogle nye Kontorkalendere, dels som Blok- og Notitskalender og dels som Vægkalender; paa Grund af deres smukke og praktiske Udstyrelse fortjene disse Opmærksomhed.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4, B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
D. 15. DECEMBER 1900
3. AARGANG № 6

KONKURRENCEPROJEKTERNE TIL DEN NYE PRIVATBANK.

Som vi i Tidsskriftets foregaaende Hæfte bebudede, bringer vi hosstaaende Afbildninger af de øvrige Konkurrencearbejder til Privatbankens nye Bygning. Ligesom ved de andre Projekter lade vi Architekterne selv ledsage deres Tegninger med en kortfattet Tekst, der vel bedst vil kunne tjene som en Vejledning for dem, der maatte ønske at gaa dybere til Bunds i de forskellige Arbejders Karakter. Naar en architektonisk Opgave, særlig af den nærværendes vanskelige Art, foreligger, har det altid sin store Interesse at se, hvor forskellige Løsningerne kunne være. Og idet de konkurrerende i det foreliggende Tilfælde have stræbt at præcisere deres Syn paa Sagen ved den kortfattede Tekst, de velvilligt have stillet til »Medd.«s Dis-

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
ALB. JENSEN.

Digitized by Google

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
ALB. JENSEN.

Digitized by Google

position, have de givet et udmærket Eksempel til Efterfølgelse ved kommende Lejligheder.

ARCHITEKT ALB. JENSENS PROJEKT.

Bygningen var af mig forudsat ved sit Ydre at skulle virke som en Helhed, men dog med Gruppeinddelingen i Façaden afpasset efter dens Inddeling: 2de Ejendomme — Banken og en særlig Bortsalgsbygning — saaledes at hver Ejendom kunde betegnes for sig, begge forbundne ved en fælles Portindgang.

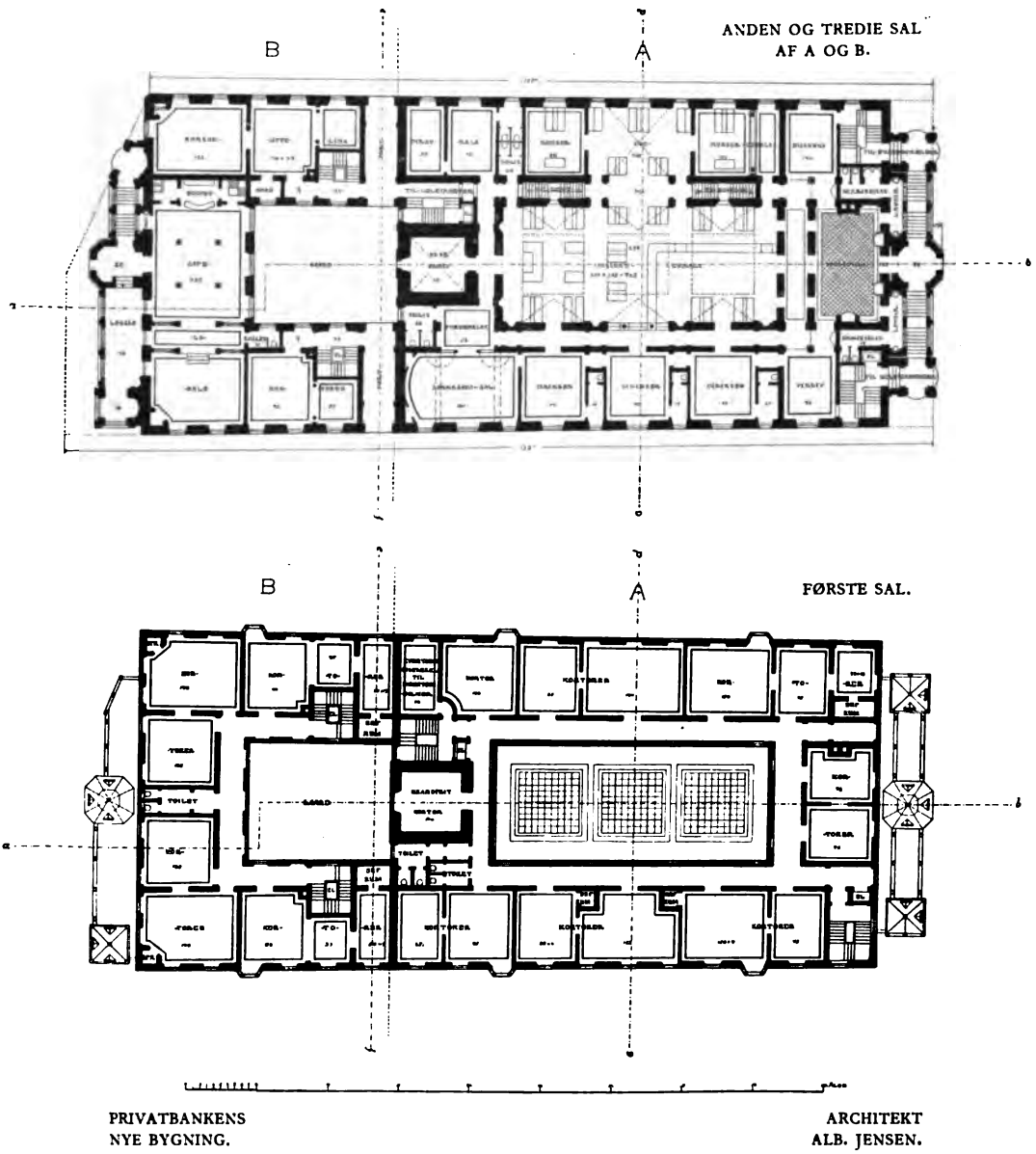

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
ALB. JENSEN.

Digitized by Google

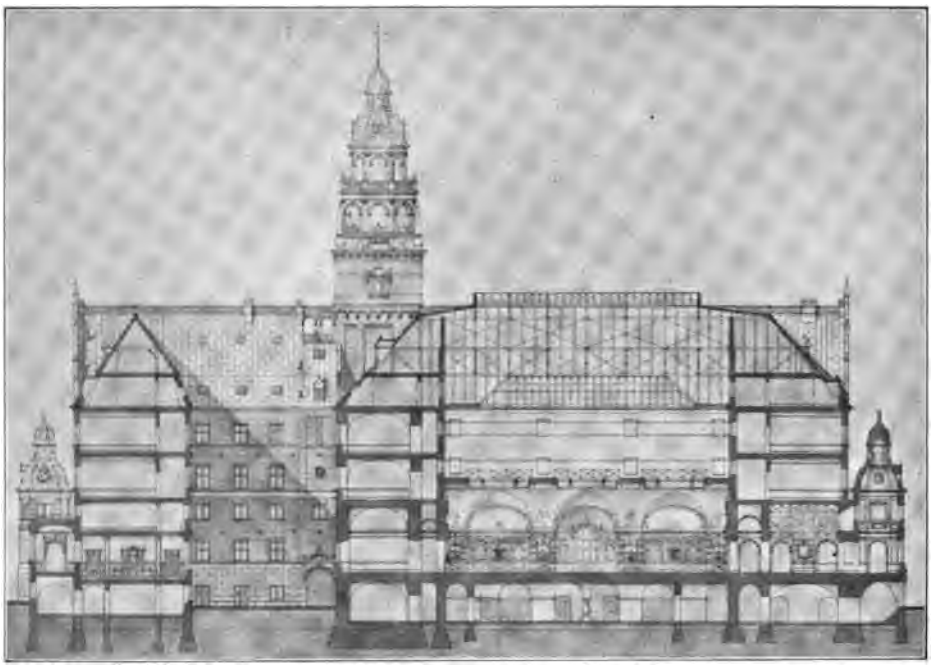

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
ALB. JENSEN.

Taarnet var anbragt i Privatbankens Afdeling, som den mest betydende af de to, af hinanden i øvrigt uafhængige, Ejendomme; Trappeadgangen til Banken var henlagt uden for Hovedbygningen — imod Børsen — i et lavere Parti, for derigennem at tilvejebringe et Overgangsled fra Børsen og samtidigt at skaffe et friere og større Rum til Stede imellem denne og den nye Bygning; en tilsvarende lavere Udbygning mod Knippelsbro med tilhørende Loggia dannede Adgangen til og et eventuelt aabent Udsigtsrum fra den derværende Kafé.

Stueetagen i Nybygningen, der (i Forening med Kælderen) rummer samtlige Bankens Lokaler, var for at karakterisere Banken fra de to Udlejeetager udført af Sandsten i let Nuancering fra den røde Murstensoverbygning.

Bankens Hovedlokale, Ekspeditionskontoret, var anbragt centralt i Etagen, og Adgangen til de forskellige Direktørers Kontorer ordnet saaledes, at man uhindret kunde komme til hvert af disse, uden at passere Ekspeditionskontoret; dette var for dets væsentligste Del indrettet med Ovenlys, hvis Glastag var i Forbindelse med den øvrige Tagoverbygning, men som subsidiært ogsaa kunde forsænkes umiddelbart over selve Lokalet.

Endnu skal jeg blot tilføje med Hensyn til Bygningens Fremtræden i Almindelighed, at jeg ansaa det naturligt, at den — under Hensyn til

Digitized by Google

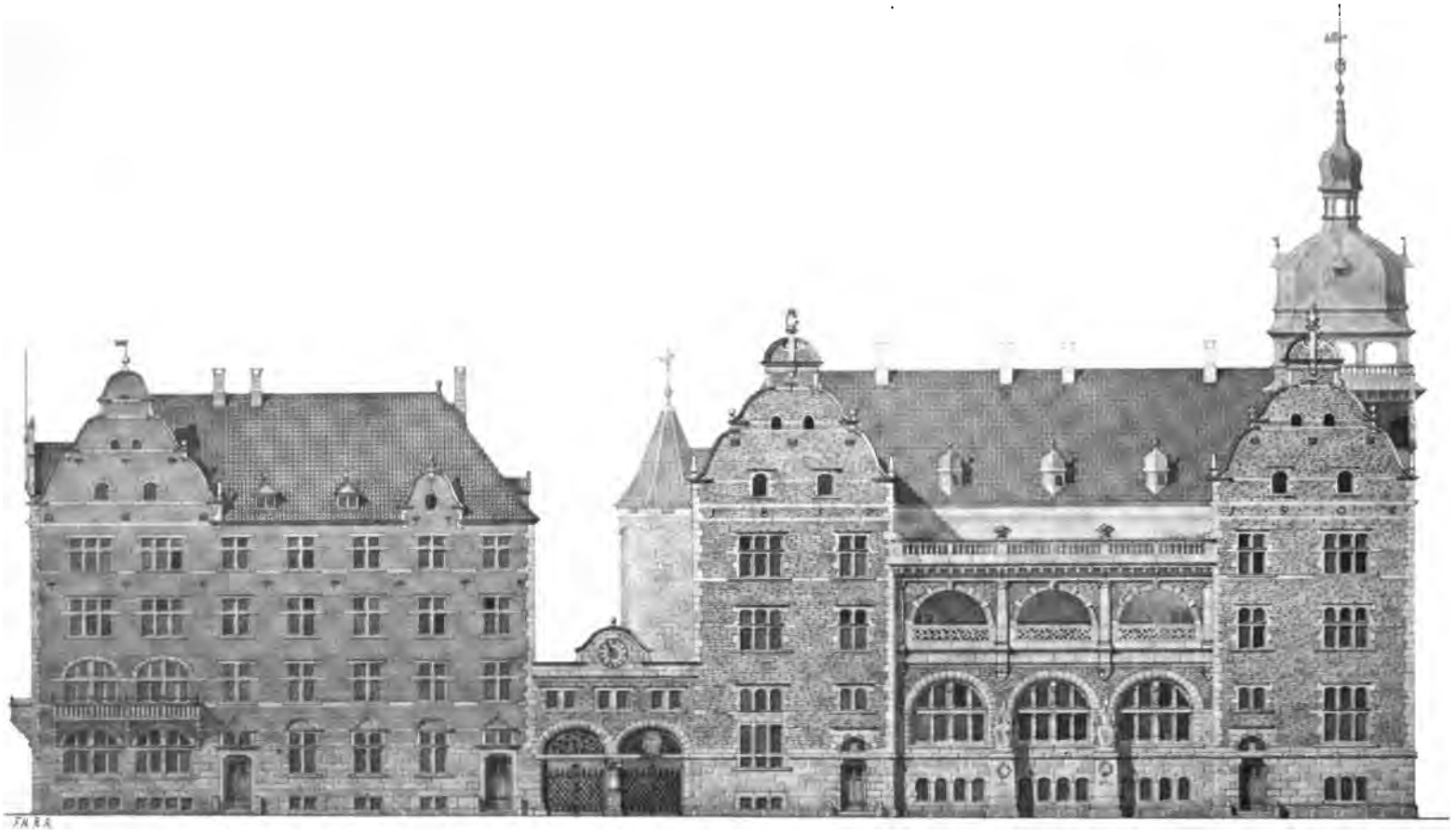

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

-10 5 0 10 20 30 40 50 60 Alen

ARCHITEKT
PROFESSOR V. KOCH.

Digitized by Google

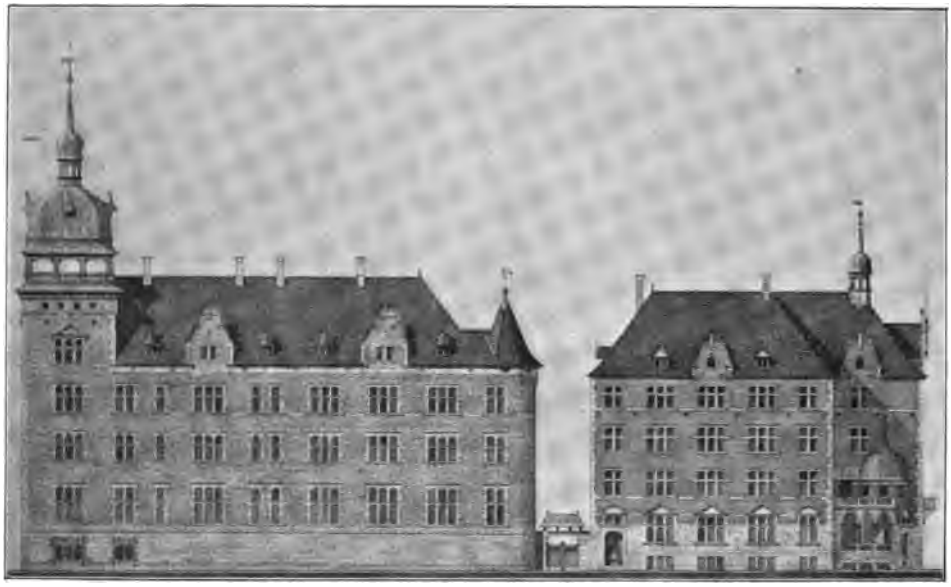

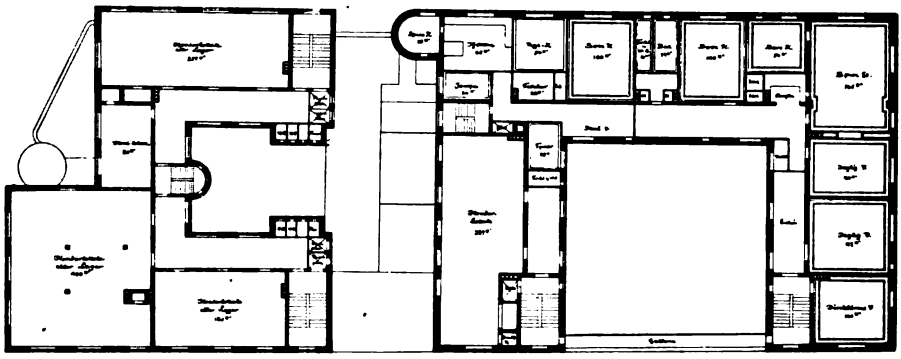

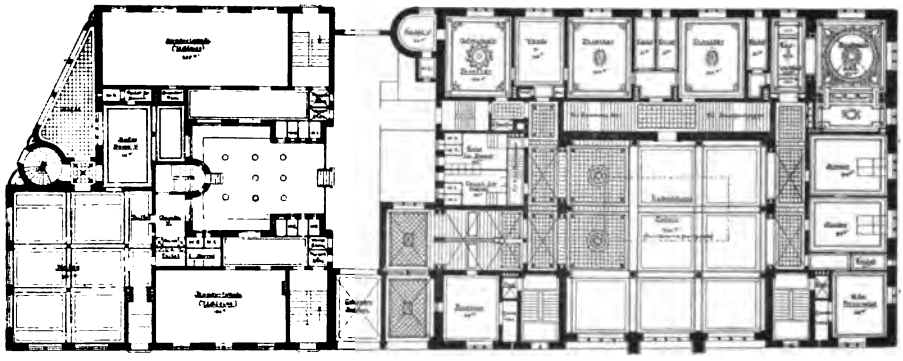

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
PROFESSOR V. KOCH.

Digitized by Google

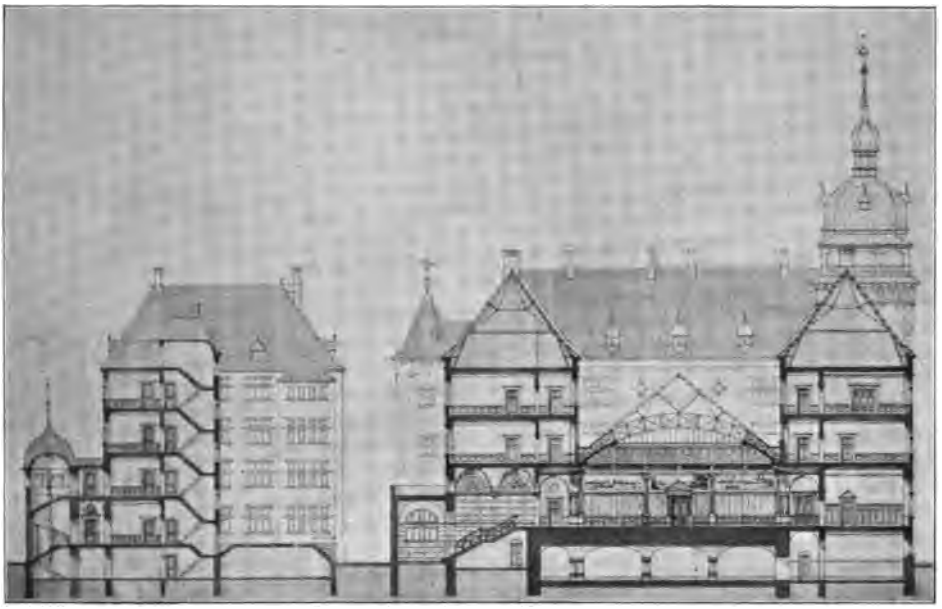

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
PROFESSOR V. KOCH.

den Institution, der skulde have sit Sæde deri — bevarede i sit Ydre et vist Slægtskab med Børsen; dog forudsatte jeg, at den i sin Hovedmasse skulde fremtræde lettere end denne og f. Eks. for Murstensoverbygningens Vedkommende ogsaa med betydeligt lettere Toner end Børsens.

ALB. JENSEN.

ARCHITEKT, PROFESSOR V. KOCHS PROJEKT.

De ledende Tanker ved Udarbejdelsen have været:

1) At benytte en Stilart, som, uden at fjerne sig for meget fra Børsens, dog heller ikke lignede dennes for meget.

2) At frembringe en vis Rhytme i Silhuetten af det samlede Bygningsparti: Børsen plus Privatbanken: Den lange, lave Børs, den høje Bankbygning og den atter dalende Forretningsbygning, som efter Programmet skal kunne bortsælges.

3) At lade Planens Hovedinddeling fremgaa saa tydeligt som muligt af Façaderne, — Taarnet over Bankraadssalen, — det markerede Midtparti svarende til Ekspeditionslokalet med de store Vinduer og Ovenlyset, — den høje Sokkel uden Vinduer, bag hvilken Bankens Kældere findes, — Bankbygningens djærvere og festligere Former, større Højde og Stenbeklædning stillet imod Forretningsbygningens jævnere, borgerlige Former, lavere Etagehøjder og Murstensbeklædning.

Digitized by Google

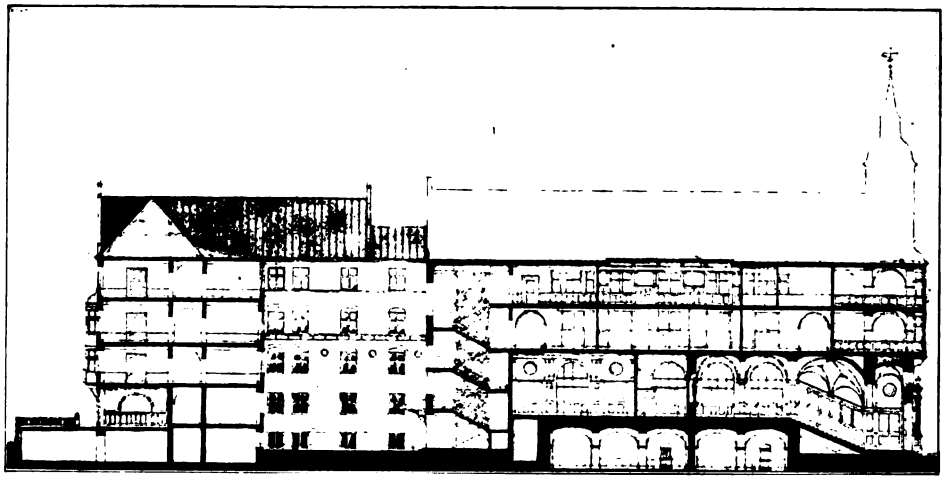

B

A

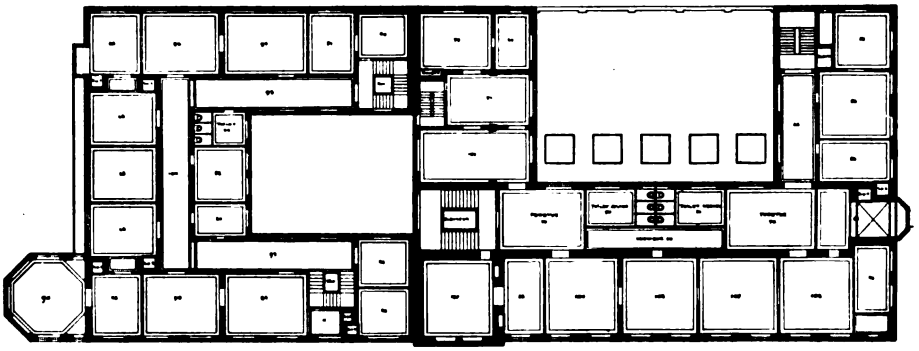

B

A

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
K. VARMING.

Digitized by Google

PRIVATBANKENS
NYE BYGNING.

ARCHITEKT
K. VARMING.

Digitized by Google

PRIVATBANKENS NYE BYGNING. ARCHITEKT K. VARMING.

Af Planens Enkeltheder kunne bl. a. fremhæves, at der er en Gennemkørsel tværs igennem Bygningskomplekset, der giver bekvem Adgang til begge Bygninger; at Direktørværelserne ligge samlede, og at Adgangen til disse og Venteværelset sker, uden at Skranken i Ekspeditionslokalet passeres. Endvidere kan nævnes den overdækkede Veranda med det lave, runde Trappetaarn, der slutter sig til Kafeen mod Knippelsbro. V. Koch.

ARCHITEKT K. VARMINGS PROJEKT.

I det for Konkurrencen udarbejdede Program fandtes der en iøjnefaldende Mangel: der var ikke med et Ord nævnet *Hensynet til Børsen*, hvilket dog turde være et af de allervigtigste. Med andre Ord: Programmet forudsatte en Bebyggelse lige til Stregen af det efter Loven tilladelige, ja endda derudover, og denne Forudsætning kunde ikke andet end virke som en slem Hæmsko paa den frie Udformning af Opgaven. Da en Bygning med fuld Bygningshøjde ganske vil knuse den lave Børs, har det ved nærværende Projekt (for øvrigt ligesom ved M. Borchs) været forsøgt at reducere Højden noget, ved at gøre den øverste Etage mod Børsgade til Kvistetage. — Bankens Hovedindgang er lagt lige overfor Børsens, og

Digitized by Google

Fløjen mod Børsgade er afpasset saaledes i Bredden, at dens Tagrygning vilde komme til at ligge i Flugt med Børsens, hvilket alt tilsammen skulde bidrage til, at de to Bygninger kunde nogenlunde forliges. Af samme Grund er Façaderne holdt i en med Børsen beslægtet, om end ret forskellig Karakter. — Og her maa det i al Beskedenhed være tilladt at hævde den Opfattelse, at eftersom Privatbanken baade ifølge sin Oprindelse og sine Traditioner staar Børsen nær og ved hele sin Virksomhed er stærkt knyttet til denne, saa maa heller ikke Bankens Bygning optræde som en, Børsen ganske fremmed Nabo — selv om denne er godt og fint paaklædt. Endelig synes det en uafviselig Fordring, at en Bygning med denne herlige Beliggenhed fremfor alt skulde virke *malerisk*, ɔ: uden at smage for meget af »Hovedlineal« eller Skabeloner.

Ovenstaaende skulde antyde, hvad der under Udarbejdelsen af Projektet har været de ledende Tanker; om disse kan genfindes i Tegningerne er jo et helt andet Spørgsmaal. K. VARMING.

FORSKELLIGT.

Konkurrence. Odense Byraad agter at udbyde til offentlig Konkurrence mellem Architekter en Bebyggelsesplan af nogle Arealer ved Forlængelsen af Jagtvej og Lahnsgade i Odense. I Bedømmelsen af Projekterne, der skulle være indleverede til Odense Byraads tekniske Udvalg senest den 1. April 1901, deltager som Delegerede for Akademisk Architektforening Architekterne EMIL JØRGENSEN og EUGEN JØRGENSEN.

FORENINGSMEDDELELSER.

Fortsættelse af Generalforsamlingen
den 30. November afholdes i Lokalet i Industriforeningen
Onsdag den 19. Decbr. d. A.

Dagsorden: Meddelelser fra Formanden angaaende en Skrivelse fra 9 Medlemmer (af 9. Maj d. A.).

Suppleringsvalg til Bestyrelsen eller eventuelt Valg af samlet ny Bestyrelse.

Smørrebrødsbord Kl. 8 præcis.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**
Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.
Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.
Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 8 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

FORTEGNELSE

over Firmaer, som i det forløbne Kvartal har annonceret i Tidsskriftet.

Annonceafdelingen redigeres af Hr. Maler *T. E. Lundbye* (Ahornsgade 1), som tillige har udført Tegning til en stor Del af de forskellige Annonceclichées.

Asfalt og Asfaltarbejder.
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Guldmann, Hans, Vestergade 26
Kjøbenhavns Asfaltkompagni, Nygade 4
Larsen, Hans & Jørgen, Griffenfeldtsgade 37
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Schøller & Rothe, Aaboulevard 1

Badeanlæg & Badeapparater.
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Møller, L M, Ny Adelgade 4
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Beton-, Cement- og Monierarbejder.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen, Malmøgade 4
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Portland-Cementfabriken »Danmark«, Aktieselskab, Ny Toldbodgade 15
Rasmussen, H O, Læssøesgade 5
Schøller & Rothe, Aaboulevard 1
Schiøtz, Carl, Vesterbrogade 54

Bogbind, Bøger m. m.
Kyster, Anker, Sværtegade 3
Lehmann & Stage, Løvstræde 8
Schou, Andr, Nygade 4

Bygningsartikler, forskellige. Cement osv.
Aktiebolaget Klagstorps Kalkbrott, Ny Kongensgade 20
Dansk Papyrolithfabrik, Aktieselskab, Nygade 4
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Jacobsen, Chr S, Gothersgade 43
Nielsen, Hans, Bygningsentreprenør, Holstebro
Petersen, Andreas Rudolf, Købmagergade 57
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dampskorstene, runde.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen, Malmøgade 4
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Køhler, V Sibbern, Ryesgade 25
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dørlukkere.
Nørholm, N, & Søn, Skindergade 42

Elektriske Anlæg, Elevatorer, Lynafledere, Materiel m. m.
Andersen & Meyer, Løvstræde 8
Hellesens Enke & V. Ludvigsen, Blaagaardsgade 17
Lund, Ludvig, Regnegade 26
Otzen, P, & Thorstensen, Vesterbrogade 24
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Siemens & Halske, Akties. St Kongensgade 63
Sørensen, Ferd E & Co, Dr. Tværgade 55
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44
»Titan«, Akties., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Tvermoes & Abrahamson, Gothersgade 13

Fajance- og Porcelænovne.
Kjær, C V, Kjøbmagergade 42
Kähler, Carl F, Jernbanegade 5
Reeh, H, Jernbanegade 4

Fotografi, Reproduktion og Lyskopiering.
Atelier Friis, Møntergade 12
Carstensen, Carl, Johnstrups Allé 1
Hansen, Charles, Nørregade 6

Gas- og Vandmestre m. m.
Flyge, H B, Gothersgade 20
Harboe, Kr Noe, H C Andersensgade 5
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schæbel, Ferd, Mikkelbryggersgade 6
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
Thomsen, Carl, Griffenfeldtsgade 6
Timm, Brødr J & O, Vesterbrogade 44
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Glarmestre, Glasmaleri m. m.
Engstrøm, O, Borgergade 53

Have-Architektur.
Jørgensen, Erstad, Lindevej 10

Ingeniører, Jernstøberier m. m.
Bruun & Sørensen, Niels Juelgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberi, Holmbladsgade 23
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Reeh, H, Jernbanegade 4
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schouboe, N C, Willemoesgade 11
»Titan«, Akties., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Vang, Andr, Hellerup
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Klosetter.
Møller, L M, Ny Adelgade 4

Kurvevarer.
Wengler, R, Amagertorv 7

Linoleum.
Bonne, C Riis, Silkegade 1
Magasin du Nord, Kjøbenhavn K
Meyer, E, Jorcks Passage

Malere.
Bendix, Otto, Nørregade 26
Mandix, H, Nørregade 35
Schübeler's Sønner, H, Nordre Frihavnsvej 19
Øjgaard, M Chr, Rosenborggade 2

Metalstøbere, Lamper og Metalvarer.
Rasmussen, Laur, Bredgade 28 og Raadmandsgade 16

Møbler.
Jensen, Severin & Andreas, Kongens Nytorv 21
Larsen & Andersen, Bredgade 36

Opvarmning og Ventilationsanlæg.
Bruun & Sørensen, Niels Juelsgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberier, Holmbladsgade 23
Monies & Andersen, Raadhusstræde 4
Rechs Opvarmnings-Comp., Lyngbygade
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
»Titan« Akties. Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
»Vølund« Akties. Blegdamsvej 32

Prisme-Glas.
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Reeh, H, Jernbanegade 4

Saltsyre, Glibs, Vandglas.
Hansen, Vilh, & Co, Nørrebrogade 30
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Skifer-, Kobber- og Zinkdækning.
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Smedearbejde.
Doberck, F W, & Søn, Lille Strandstræde 22
Fiedler, V, Niels Ebbesens Vej 27
Schæbel, Ferd, Mikkelbryggersgade 6
Seifert, Carl, St Regnegade 8

Staal- og Jernbjælker, Plader m. m.
Berendsen, Sophus, Aktieselskab, Skoubogade 1
Jensens, Jørgen, Eftf., Vestergade 16
Levysohn, Alb, Købmagergade 57
Møller, J F Lemvigh-, Kultorvet 11
Rahr, Chr C, & Co, Vestergade 30
Vold, L, Nansensgade 23 B

Stenhuggerier, Marmorarbejder m. m.
Faxe-Limhamn Kalkbrud, St Annæplads 26
Hagen & Co's Eftf., Gothersgade 8
Kbhvn.s mek. Stenhuggerier, Frederiksholms Kanal 28
Larsen, H & J, Griffenfeldtsgade 37
Scheller, Carl, Nørrebrogade 52

Stukarbejder.
Berg, Hans Chr, Aaboulevard 44

Tagpap m. m.
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Tapeter.
Krüger, C, Nygade 6

Tegiværker, Tegiværksanlæg m. m.
Frederiksholms Tegl- og Kalkværker, Tordenskjoldsgade 3
Vang, Andr, Hellerup

Tegneartikler.
Knudsen, Cornelius, Kjøbmagergade 15
Petersen, J Chr, St Kirkestræde 1

Træ og Trævarer.
Krause, M H, Niels Ebbesensvej 6

Vandklosetter.
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Møller, L M, Ny Adelgade 4

Værktøj.
Ibsen, Peter, Kronprinsensgade 3

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 1. JANUAR 1901
3. AARGANG № 7

LURBLÆSERNE.

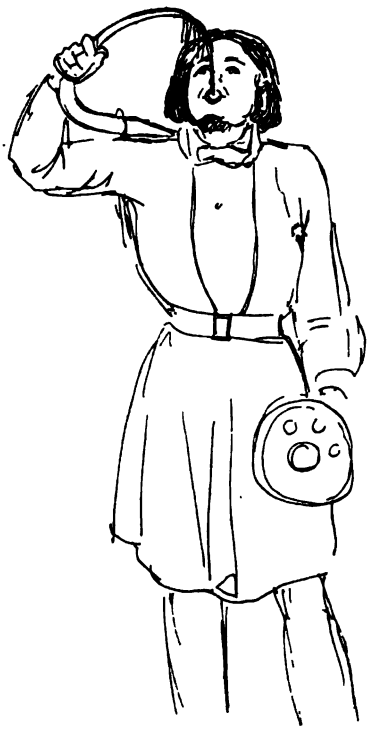

HAANDTEGNING
AF JOH. TH. LUNDBYE.

Søjlen med Lurblæseren, der har været at se opstillet i længere Tid ved Vesterbros Passage, var en *Prøve*, og jeg tænker, Mange som jeg har prøvet den. Jeg vil tillade mig at fremsætte de Tanker, den har fremkaldt hos mig. En Ven fandt det uheldigt at efterligne Romerne med at stille en Statue oppe paa en Søjle; Mestrene, Hellenerne, havde ikke gjort det. En anden mente, den gamle Stadsgrænse, som ved dette Monument markeredes, var nu betydningsløs, da Stedet alt i en Menneskealder laa midt i Staden.

Mig tiltalte Nyrops Tanke med de to Lurblæsere saa stærkt, at disse Indvendinger ej svækkede min Varme for den. Jeg fandt det ret og godt paa en kraftig og synlig Maade at mindes de fjærne Fædre. Deres Ungdoms Styrke, som vi skulde fornemme gennem Øjet, skulde faa Blodet til at rulle kraftigere gennem vore Aarer.

Og er nu ej Lurblæserne godt valgt? Fra alle Tider findes der i de forskellige Lande Blæse-Instrumenter, de tidligste vel gerne til Kampkald; men intet Sted uden her den Form, som vor Lur har, og den overtræffer alle andre ved sin Forms Skønhed. Besidder vi noget andet i Tidernes Løb, som det kan siges om? Vor Broncealder maa vel erkendes som vor skønneste Kulturudvikling, og den falder sammen med vor heroiske Tidsalder. Luren, Sværdet og flere Genstande

Digitized by Google

TRÆMODEL AF
SØILEN MED LURBLÆSEREN.

ARCHITEKT
M. NYROP.

fra vor Broncealder kan maale sig med Hellenernes, Skønhedsfolkets; det kan jo og være, at vi have faaet Paavirkning derfra i en tidlig Old; men da de dog er forskellige fra de oldgræske Rester, maa man vel tro paa vor egen Udvikling den Gang. At de er gjorte her i Landet, er nok de Lærde ogsaa enige om. Som Musikinstrumenter vise de jo og en Kulturudvikling, der gør dem værdige til at fastholdes i Erindringen. Fra England finde vi nogle Tegninger (desværre ret ufuldkomne) af Krigere, der er betegnede som nordiske Vikinger. Det Ejendommeligste ved dem er Hjælmen, som er forskellig fra alle mig bekendte Hjælme, — saa man i det mindste deri har et Motiv, som man kan søge at udvikle. Jeg har oftere benyttet den, ogsaa i mine her vedføjede Udkast.

Efter denne Indledning er det givet, at jeg var ret forventningsfuld efter Prøven paa Vesterbros Passage. Den greb mig ikke, uagtet den indeholder Bestræbelser, jeg sætter Pris paa. Begejstring har den i det hele næppe vakt. Dertil har den ej nok Liv og Ejendommelighed. Lurblæseren maatte jo se ud, saa vi kendtes ved ham som Beslægtet, men tillige saadan, at man følte

Digitized by Google

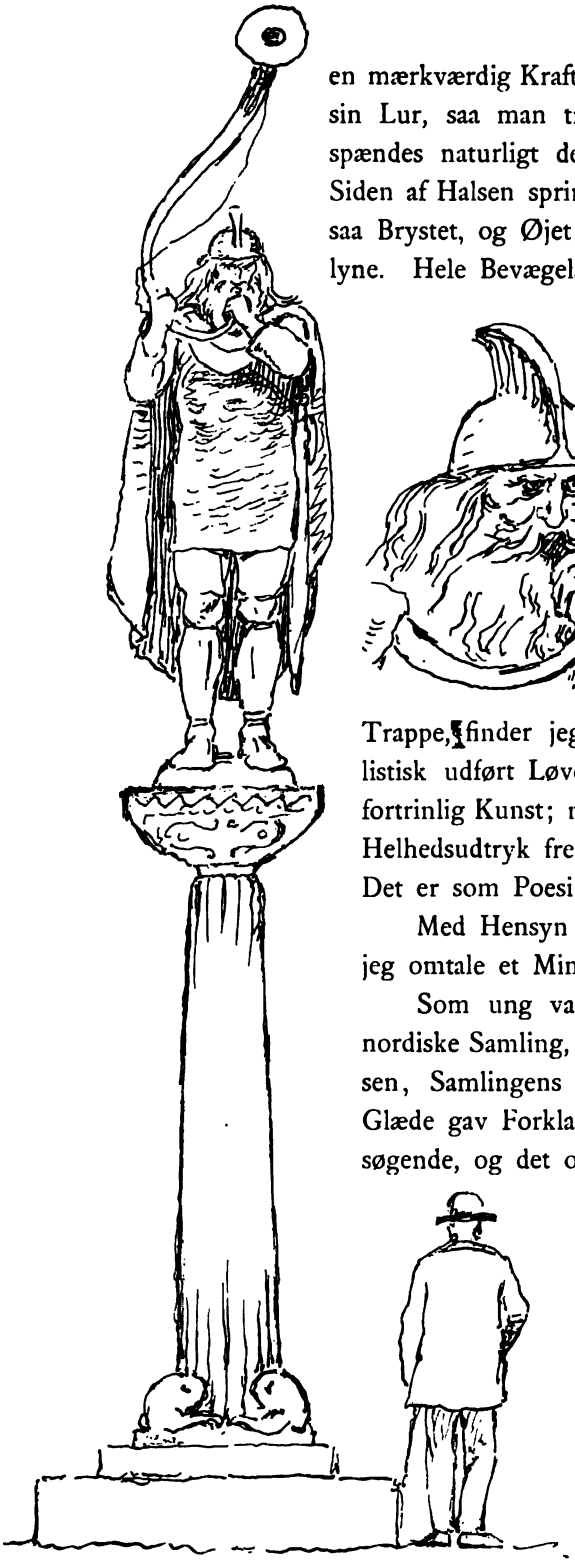

UDKAST AF LORENS FRØLICH.

en mærkværdig Kraftudfoldelse. Dernæst skal han blæse sin Lur, saa man tror at høre ham. Musklerne anspændes naturligt derved; Halsen svulmer, Aaren paa Siden af Halsen springer frem, Næseboret udvides, ligesaa Brystet, og Øjet springer lidt frem og maa gerne lyne. Hele Bevægelsen og Udtrykket maa være følt.

Dette har Kunstneren ej naaet; derimod var jeg tiltalt af Stilbestræbelsen. Vor Tids Tro paa at komme Naturen nærmere gennem Naturalismen, kan jeg ikke dele, mindst i Skulptur, der slutter sig til Architektur. De ægyptiske Løver, som ligge ved Foden af Kapitoliets Trappe, finder jeg mere »*Løver*« end nogen naturalistisk udført Løve. En saadan kan jo ogsaa være fortrinlig Kunst; men jeg foretrækker det potenserede Helhedsudtryk fremfor alle fremdragne Enkeltheder. Det er som Poesi ɔ: bunden Stil mod Prosa.

Med Hensyn til Stillingen at holde Luren i vil jeg omtale et Minde.

Som ung var jeg en flittig Besøger i den oldnordiske Samling, hvor daværende Justitsraad Thomsen, Samlingens ivrige Forøger og Ordner, med Glæde gav Forklaring over Genstandene for de Besøgende, og det ofte i 3—4 Sprog.

En Dag, da J. Th. Lundbye og jeg vare derhenne, fik vi Lov at faa en Lur ud af Skabet. Varsomt søgte jeg at faa den i en haandterlig Stilling til Benyttelsen. Da vi syntes, det var lykkedes, tegnede Lundbye mig af med den. Denne Tegning er her gengivet. Mange Aar senere toge Musikkyndige Instrumentet i deres Haand og bestemte Stillingen for Lurblæseren.

Digitized by Google

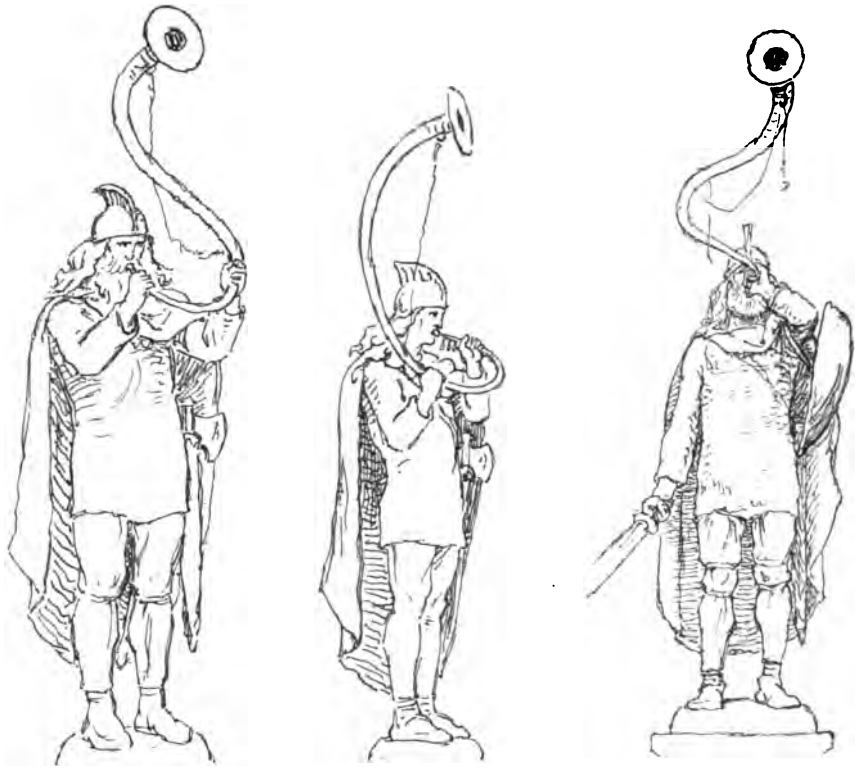

UDKAST TIL LURBLÆSER AF ETATSRAAD LORENS FRØLICH.

Jeg tør maaske antage, at begge Stillinger tilstede Blæsningen lige godt. Musikernes er prægtigere, mere udfordrende; min mere bekvem. Man kan dog sagtens mene, at de gamle Lurblæsere have vekslet Stillingen efter Lejlighed, maaske ogsaa i Øjeblikke, naar Luren stod godt balanceret, har holdt den med en Haand, thi de 2 Hænder ved Siden af hinanden virkede i det mindste i Statuen helt uskønt. Skulde jeg lave Statuen, vilde jeg nok bakse en Del med en Lur for at vælge Stillingen.

Jeg tror ikke, vi kunne undvære en Søjle at stille Lurblæseren paa. De 2 Søjler i Venedig ere dejlige, de i Rom og i Frankrig virke prægtigt, men — paa mig i det mindste — noget køligt. I hvert Tilfælde maa enhver Ting modificeres efter Forholdene. Vi kan ej isolere Indtrykket mod Luften, som det er i Venedig, eller ved Højde distancere alle Omgivelser, som i Rom og i Paris. Broncealderen viser os desværre ej nogen Søjle, vi kan dog benytte Tidens Sirater baade til Dekoration af Søjlen og til Lurblæserens Klædning og Vaaben. Da jeg saa vor Lurblæser paa Søjlen, tænkte jeg: *Hvad om Manden var dobbelt saa stor, Søjlen halvt saa stor?* Dette skitsemæssige Udkast vedføjes her til nærmere Forstaaelse af min Mening.

Digitized by Google

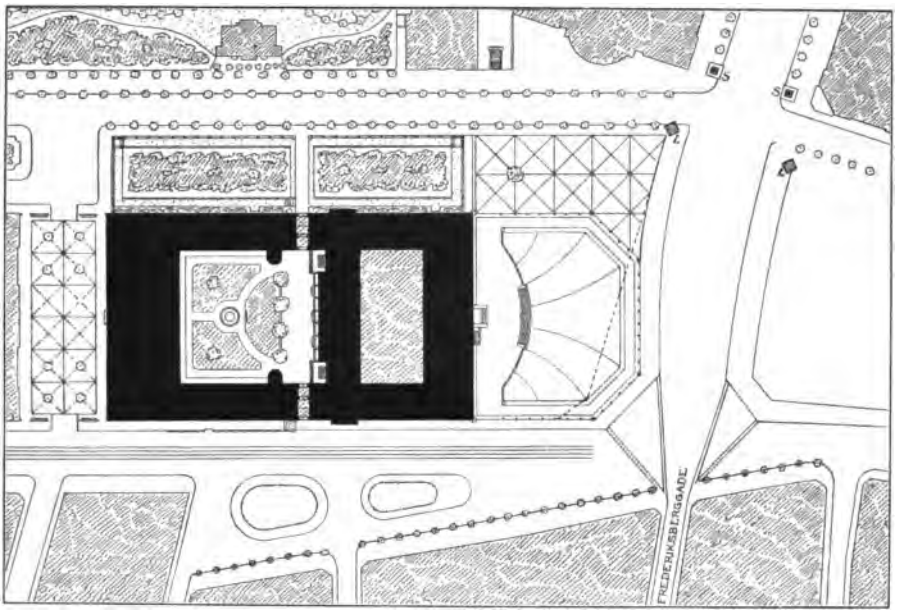

PLAN AF RAADHUSET MED NÆRMESTE OMGIVELSER. *S S* VISER M. NYROPS FORSLAG TIL ANBRINGELSEN AF SØJLERNE. *LL* ANGIVER DEN AF LORENS FRØLICH FORESLAAEDE PLACERING.

Endelig kan jeg ej tilbageholde den Tanke, at de to Søjler bør staa paa de to østlige Hjørner af Vestre Boulevard, hvor de ej behøver at indsnævre Passagen, hvilket er misligt, og hvor de maaske vil ses mod grønne Træer, ej mod et stort Hus, der trykker dem. (Se medf. Plan.)

Hermed har jeg sagt min Mening, som jeg hverken kan eller ønsker at paatvinge Nogen. Kan andre opstille noget rigtigere, saa meget desto bedre. Mit Ønske er kun, at selve Tanken maatte blive til Virkelighed, saa godt som muligt.

LORENS FRØLICH.

NY CARLSBERG GLYPTOTHEK.

Efter at Direktør, Brygger CARL JACOBSEN havde tilbudt Staden sin Samling af antik Skulptur paa Betingelse af, at der til dens Opbevaring rejstes en Bygning til 1 Million Kr., valgtes der i 1899 af Stat og Kommune en Komité for Tilvejebringelse af Tegninger til denne Bygning.

Komiteens Medlemmer vare: Justitiarius KOCH, Kontorchef WEISS, Bankdirektør STRØM, Dr. phil. OSCAR HANSEN, Konferentsraad HANSEN, Borgmester DYBDAL og Raadmand CLAUSEN.

Digitized by Google

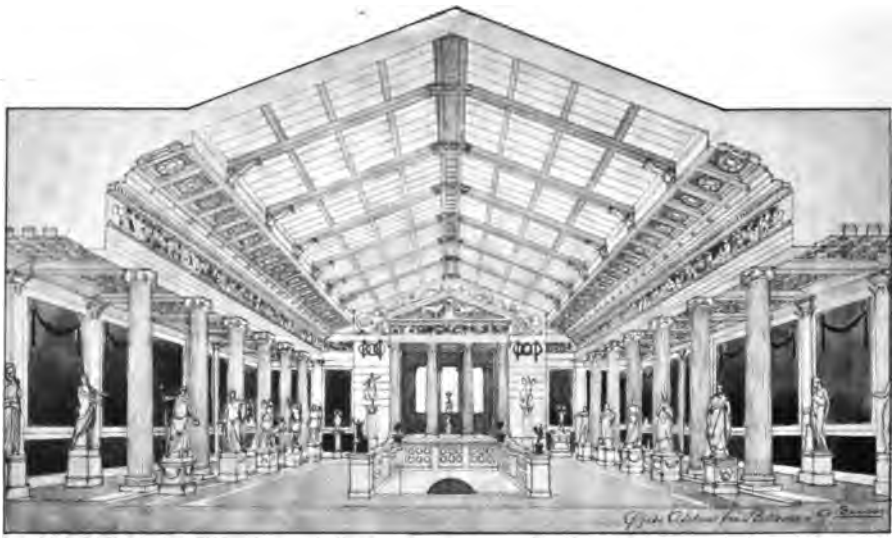

KONKURRENCEPROJEKT
TIL GLYPTOTHEKET.

ARCHITEKT
H. KAMPMANN.

Mærkelig nok fik altsaa ingen Architekt Sæde i Komiteen. Der udfærdigedes et Program, hvorefter det nye Glyptothek skulde opføres bag det gamle, paa en uregelmæssig femkantet Grund.

Bygningen skulde have en Kælder- og Stueetage, dens Ydre holdes i

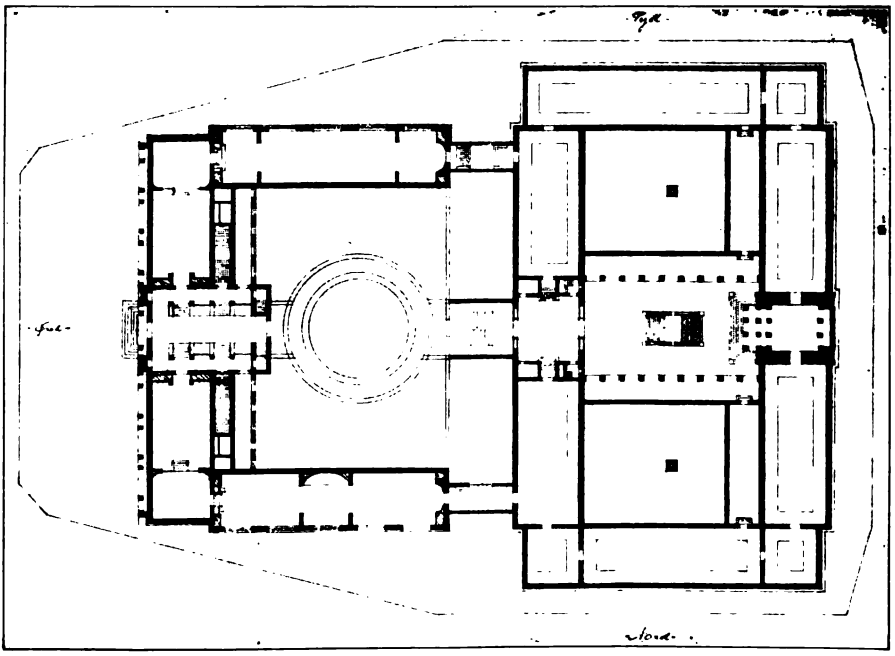

KONKURRENCEPROJEKT
TIL GLYPTOTHEKET.

ARCHITEKT
H. KAMPMANN.

Digitized by Google

KONKURRENCEPROJEKT
TIL GLYPTOTHEKET.

ARCHITEKT
H. KAMPMANN.

Digitized by Google

Former, svarende til Indholdet, og Adgangen ske gennem det gamle Glyptothek og over dettes Gaardsplads.

I Kælderen skulde foruden Varmeværk, Portnerbolig, Magasiner og Gibserværksted være Udstillingslokaler for etrurisk og oldkristelig Kunst. I Stueetagen, som hovedsagelig skulde have Ovenlys, ønskedes særskilte Afdelinger for ægyptisk, græsk og græsk-romersk Kunst og en særlig Afdeling for Buster.

Der indbødes tre Architekter til Konkurrence om Bygningen, nemlig MARTIN BORCH, CLEMMENSEN og HACK KAMPMANN, hvilke hver fik udbetalt 1000 Kr. for deres Arbejde.

Bedømmelsen fandt Sted i Marts 1900 med det Resultat, at intet af Arbejderne fandtes fuldt tilfredsstillende. Man ansaa imidlertid Kampmanns Arbejde for at være det, der indeholdt de fleste Muligheder for en heldig Løsning, og efter at han har ændret og videre udarbejdet sit Projekt, er dette derefter antaget til Opførelse. Da Direktør Carl Jacobsen til Bygningens indre Udsmykning har skænket 300,000 Kr., kan det ventes, at det nye Glyptothek i alle Henseender vil blive en Pragtbygning, som Hovedstaden vil faa Ære af.

KASTELLETS OMDANNELSE TIL PARK.

Der er maaske ikke ret mange Hovedstæder i Europa, der paa Grund af deres Beliggenhed og de Naturforhold, hvori de ere situerede, har saa gode Chancer for en smuk Udvikling som Kjøbenhavn. Og desværre maa det tilføjes, at maaske ikke mange Byer have forsømt at følge de givne Vink i den Grad som netop Kjøbenhavn. De forskellige Eksempler herpaa ere saa tidt gentagne, at det næsten er trivielt yderligere at friske dem op. Lige uden for Byen have vi det dejlige Øresund med dets livlige Færdsel af alle mulige Fartøjer, med Trekroner malerisk brydende Horisonten og med Sverrigs Kyst fortonende sig i det Fjerne. Men hvor lidt er der dog ikke gjort for at værne om al denne Skønhed! Det er ikke Frihavns-Anlæget, der hermed sigtes til. Naar dette, som formodentlig maa være Tilfældet, er en absolut Livsbetingelse for Byen, skal selvfølgeligt Hensynet hertil træde i første Række. Og med al Ære skal det nævnes, at der er taget saa nænsomt som vel muligt paa Opgaven, saa at der endog derved er vundet nye Skønhedsværdier; i Virkeligheden er der nu meget mere »Anlæg«, hvorfra Udsigten over Sundet kan nydes, end der var paa Langelinie i dens forrige Skikkelse. Men hvor skæmmer ikke de store Fabriksanlæg paa Refshaleøen hele den aabne Sø! De grimme Skure, de store Kulbunker, alt det, som er samlet sammen paa den Tunge, der skyder sig frem i Vandet, gribe saa forstyrrende ind i Helheden, at det kun er Vanens Magt og den daglige Øvelse gennem mange Aar i at finde sig i Synet af dem, der holder den Indignation tilbage, som naturligvis dog er helt overflødig og resultatløs. Og nu Strandvejen, der for blot en Menneskealder siden var en saa henrivende idyllisk Forbindelse

Digitized by Google

mellem By og Skov, hvor er den dog ikke efterhaanden bleven ødelagt ved det hensynsløse Byggeri af store og smaa Huse imellem hverandre, saa at al Udsigt til Sundet saa godt som fuldstændigt er spærret, takket være vore Forfædres Mangel paa Fremsyn. at de ikke have lagt Servitutter paa Grundene. — Og inde i selve Byen, hvad kunde der ikke have været gjort ud af Søernes Omgivelser i Stedet for de mere end almindeligt tarvelige Bygninger, der nu indhegne dem.

Heldigvis er Bevidstheden om, hvilke Værdier der staa paa Spil, bleven mere og mere vaagen i Løbet af den sidste Snes Aar, ikke blot hos vore Myndigheder, der i deres Midte have Mænd med aabent Blik og Ævner og Villie til at sætte det Gode igennem, men selv hos det store Publikum, der altid er mere trægt og langsomt i Vendingen.

Man erfarede dette af den almindelige Opmærksomhed og Interesse, det vakte i alle Samfundsklasser og i alle politiske Partier, da Premierlieutenant Holten-Nielsen i Vinteren 1898 fremsatte den Tanke, at man i Tide burde være betænkt paa, at det dejlige Terrain, der nu indtages af Kastellet, maatte bevares som en Park, der tillige indeholdt flere Muligheder for praktisk Udnyttelse (til Sport o. s. v.), naar engang det Tidspunkt indtræffer, snart eller sent, at Militæret, som nu har Brugsret til Kastellets Terrain, flytter bort herfra, og der af rette Vedkommende skal træffes Bestemmelse om en ny Udnyttelse af Arealet. Thi at udlægge denne enestaaende smukke Plads med dens smukke, gamle Beplantninger og nære Naboskab til Øresund til en almindelig Karré-Bebyggelse vilde være en stor Vandalisme.

Den af Holten-Nielsen fremsatte Tanke fik en levende Tilslutning fra alle Sider i et derom holdt Møde i Industriforeningen, hvor Mænd og Kvinder af alle Lejre vare til Stede. Og paa Initiativ af Overretssagfører Axel Bang dannede der sig en Komité, der uegennyttigt og af blot og bar Interesse for den smukke Idé vilde virke videre for Sagen. Komiteen kom til at bestaa af Følgende: Kontreadmiral Victor Hansen (Formand), Overretssagfører Axel Bang, Undernotar Valentiner-Branth, Fabrikant L. Friis, Fabrikejer Johan Goldschmidt, Musikforlægger Jonas Vilh. Hansen, Premierlieutenant Holten-Nielsen, Dr. phil., Museumsdirektør Carl Jacobsen og Grosserer Carl H. Melchior.

Det blev derefter overdraget til Stadsingeniør Ambt, Landskabsgartner Glæsel og Architekt Eugen Jørgensen at udarbejde et Projekt som Grundlag for, hvad der kunde tænkes at kunne komme ud af den løseligt skitserede Plan. Og dette Projekt foreligger nu for Offentligheden.

Som det vil fremgaa af det Kort, »Medd.« fremstiller, gaar Projektet i store Træk ud paa følgende:

Grønningen vil i sin ny Skikkelse blive en hel Del anderledes, end den nu er. Bygningerne for den gamle Husarkaserne, som ikke mere benyttes til det oprindeligt tænkte Øjemed, ville forsvinde, naar det Lejemaal, der endnu holder dem i Live, er udløbet, og give Plads for Bygningskarréer, der ifølge deres Beliggenhed og Omgivelser ere selvskrevne til at blive benyttede til herskabelige Ejendomme. Men det Areal, der vil blive udlagt hertil, vil blive af en anden Form og større end det, der nu indtages af de gamle Bygninger, Ridebaner etc. Og dette beroer derpaa, at Grønningen vil blive væsentligt omdannet. Naar man betragter Kjøbenhavns Kort og tillige betænker Udviklingens Gang, især at Østerbro er vokset

Digitized by Google

saa stærkt, at man i Løbet af ikke ret mange Aar vel vil kunne sige, at Hovedstaden naar helt ud til Hellerup, vil det være indlysende, at der trænges til en ny og bedre Forbindelse mellem den ny Bydel og den gamle, end Grønningen nu frembyder. Det vil være nødvendigt at anlægge en bred Boulevard, der gaar i lige Linie fra Østbanegaarden til Bredgade. Kun derved opnaas det at kunne tilfredsstille Tidens stigende Krav.

En Del af den ydre Kastelsgrav tilkastes. Men da der vil træde noget andet

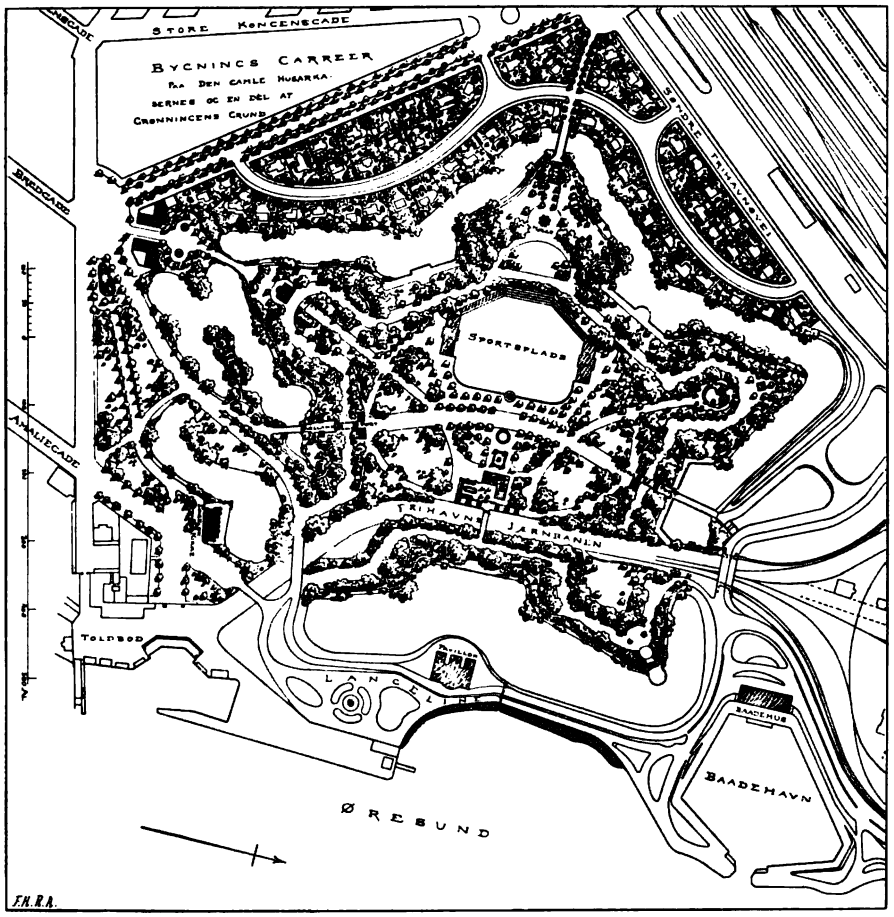

PLAN AF DEN PROJEKTEREDE KASTELSPARK.

i Stedet, som forhaabentligt ogsaa vil blive smukt og hvorom senere skal tales, nemlig et Villakvarter, vil sagtens det ene veje op mod det andet.

Følge vi den ny Boulevard i Retning af den gamle By, komme vi til et Knudepunkt, hvorfra endvidere udgaa Esplanaden, Toldbodgade og Bredgade. Dette vil kunne udvikles til en særlig smuk Plads af fremragende architektonisk og malerisk Virkning. Her vil det være passende at anbringe en af Hovedindgangene til Parken; den vil altsaa træffe omtrent paa det Sted, der nu indtages af Bastionen Falsters Kontregarde. En Dæmning anbringes over Kastelsgraven paa dette Sted, og Indgangen markeres yderligere ved et Par Bygninger af monumental

Digitized by Google

Karakter. Mellem disse Bygninger og Dæmningen dannes et Forparti med Siddepladser og et Par Fontæner, det hele omgivet af Plantninger. Da Bastionen er saa høj, at Adgangen til Parken vilde blive ubekvem, hvis man først ad et Trappeanlæg skulde gaa op over og derefter ned ad den, vil det være rigtigst at grave den igennem og lave en Tunnel af rigelig Bredde; den maa naturligvis behandles architektonisk.

Mod Øst og Nordøst vil Parkens Begrænsning blive Kastelsgraven i dens nuværende Skikkelse, Langelinie og Kommunens Spadsereanlæg Syd for Frihavnsterrainet. Jo mere alt dette bevares i sin nuværende Skikkelse, desto bedre vil det være, og navnlig er den træbevoksede Skrænt af Volden ned mod Kastelsgraven saa smuk, at man ikke let kan tænke sig nogen Forandring, som vilde være til det bedre.

Den monumentale Indgang fra Pladsen for Enden af Bredgade er alt nævnet. Den vil vel særligt blive at betragte som Hovedindgang til Parken. Men der maa ogsaa tænkes paa en nem og bekvem Adgang for de mange, der komme fra Østerbro, og det vil være naturligt at have en Indgang i Nærheden af Østbanegaarden. En Dæmning lægges over Kastelsgraven, og her vil det i Modsætning til, hvad der er Tilfældet med Indgangen fra den gamle By, være heldigt at anlægge et Trappeparti op ad Voldskrænten. Endvidere haves de to alt eksisterende Indgange gennem de gamle Portbygninger, Sjællandsporten og Norgesporten; de maa selvfølgelig bevares. Og dermed vil der vist være sørget tilstrækkeligt for Kommunikationen med Omegnen.

Hvilke af de eksisterende Bygninger indenfor Voldene bør nu bevares? Først og fremmest de to gamle Porte. De bør blive staaende med de Omgivelser og Volde, der slutte sig saa smukt til dem. Endvidere bør Kommandantboligen bevares; den er ingenlunde uden architektonisk Værd og vil sagtens kunne faa en praktisk Anvendelse. Dernæst er der den højtbeliggende Mølle. Den frembyder en særegen malerisk Virkning; en Mølle tager sig altid ud i landskabelige Omgivelser, og vi har nu saa faa tilbage i Kjøbenhavns nærmeste Omegn, at denne absolut bør bevares. Saa er der Kirken. Den vil baade i og for sig og formedelst sin Beliggenhed virke forstyrrende ind i Planen og maa vel billigvis heller ikke betragtes som noget saa værdifuldt at holde paa, naar det betænkes, at den Menighed, der hører til den, er Garnisonen, som jo netop skal forflyttes fra Stedet. Den maa derfor fjernes lige saa vel som Gymnastikhuset, Bageriet og Kasernebygningerne.

Voldene maa i det væsentlige bevares, ogsaa af den Grund, at det er heldigt at holde paa saa megen gammel Beplantning som muligt; men der maa gives dem en jævn Overgang over i det plane Terrain. Naar der saa tillige bliver opført nogle Bygninger og Etablissementer paa dette, og der vokser ny Trærækker og tætte Plantninger op, vil alt dette bryde Linierne, saa at det ikke bliver for iøjnefaldende, hvorledes Terrainet er formet af noget bestaaende.

Det vil være naturligt at anlægge en bred Kørevej fra den ene Port til den anden. Komme vi fra den gamle By, ville vi paa venstre Side af denne Hovedvej væsentlig have Anlæg til Brug for Sport. Der vil kunne dannes en Sportsplads noget større end den nuværende Eksercerplads. Paa den ene Side begrænses den af Volden, som indbyder til at danne amfitheatralske Tilskuerpladser for

Digitized by Google

Publikum; paa de to herfra udgaaende Sider anbringes to Bygninger, af hvilke den nordlige tænkes anvendt til Tennis- og Gymnastikhus med Materialrum, Omklædningsrum, Baderum etc., og den sydlige til Klub- og Restaurationslokale.

For Enden af Sportspladsen ud for Kommandantboligen er anbragt en stor aaben Musiktribune.

Paa højre Side af Hovedvejen bliver Parkanlæget af en friere Karakter med Spadseregange, Buskadser, Plæner etc. Det er alt fremhævet, at Kommandantboligen bør bevares.

Endnu bør nævnes, at der alt eksisterer et Par Tunneler gennem Voldene, indrettede til militært Brug. De føre fra det indre af Kastellet ud til Kastelsgraven. De bør bevares og udbedres, de ville kunne danne et Par karakteristiske Spadseregange, der fra Parkens Indre føre under Jorden ud til Vandet. Hvor de munde ud, anlægges smaa Plateauer med Loggiaer, Statuer o. s. v. med en ganske særlig skøn Beliggenhed og Udsigt langs ad Kastelsgraven og dens bevoksede Skrænter.

I det hele bevares Voldene saa vidt muligt, som de ere, der vil blot være at hugge ud, planere foroven og anlægge Stier efter Gartnerkunstens Regler. De gamle Veje bibeholdes og udvides. Heroppe paa Volden vil blive god Plads for en Pavillon eller Kafé, beliggende lige ud for Bredgade oven over den Hovedindgang til Parken, der her findes. Paa det Plateau, der nu omgiver Møllen, og som i det væsentlige bør bevares, som det er, er der en ganske idyllisk Stemning, som kan bringe En til at glemme, at man er i umiddelbar Nærhed af en Hovedstad. Skrænterne af Voldene ned mod Kastelsgravene ere saa skønne, at man kun nødigt vil gribe forstyrrende ind i dem. Hvad der vel bør gøres, er dette, at man lempeligt betager dem Præget af Fæstningsværker ved at afrunde de Vinkler, de danne i Horisontalplanen, med bløde Bøjninger.

Der staar endnu tilbage at omtale den Del af Kastelsterrainet, som hedder Smedelinien. Planen medfører, at Karakteren af denne vil blive forandret helt. Det er alt nævnet, at en Hovedindgang til Parken maa lægges ved Østbanegaarden og Færdselen ledes denne Vej ind; alt derved, at Smedelinien da vilde blive alfar Vej, gaar Idyllen tabt. Det er endvidere nævnet, at Omlæggelsen af Grønningen vil medføre, at en Del af den ydre Kastelsgrav maa udfyldes. Man tænker sig da hele den ydre Kastelsgrav tilkastet, saa at der dannes fast Jord lige ind til den indre Kastelsgrav. De lave Bastioner, der findes ved Smedelinien, bibeholdes, om end i noget forandret Form, saa der dannes et kuperet Terrain. Der gives Bredderne af Smedelinien en anden Kontur end den, de have, og der dannes smaa Bugter og Holme. Hele dette Areal, som saaledes kommer til at ligge mellem den indre Kastelsgrav paa den ene Side og Grønningen og Søndre Frihavnsvej paa den anden Side, udlægges til Villakvarter. Det skal selvfølgelig være et Kvarter med Villaer som de, der findes paa den anden Side af Jærnbanens Terrain, herskabeligt byggede og underkastede architektonisk Censur. Der vil da kunne rejse sig et virkeligt smukt Villakvarter, som til Dels vil kunne træde i Stedet for Rosenvænget, hvis Dage vel ere talte.

Ved Frihavns-Jærnbanen er en Del af Kastelsterrainet alt gaaet over til Kommunen og blevet udlagt til Spadsereanlæg. Der vil formentlig ikke være Grund til at gøre væsentlige Forandringer i dette, ikke andre end dem, der dikteres af

Digitized by Google

gartneriske Hensyn. Kastelsvoldens Skrænter, som de ses fra Langelinie, ere saa skønne, at de neppe kunne blive bedre. Der bør, som angivet paa Planen, anlægges en Spadserebro over Jærnbanen lige ud for Kommandantboligen for paa denne Maade at knytte de to adskilte Dele sammen.

Planen forudsætter for øvrigt et Arrangement med Kjøbenhavns Kommune, der ejer et Areal, som efter Planerne til Dels optages af Boulevarden fra Bredgade mod Nord og indbefatter en mindre Del af Villakvarteret Øst for samme.

Planen vil nu i Begyndelsen af dette Aar blive udgiven som en lille Brochure. Og i den nærmeste Fremtid vil Udkastet med tilhørende Beskrivelse blive fremsendt til Rigsdagen, Krigs-, Marine-, Indenrigs- og Finansministeriet samt Kjøbenhavns Kommunalbestyrelse — kort sagt alle de Autoriteter, der ville kunne have Indflydelse paa Sagen.

Det er da at haabe, at der virkeligt maa komme Noget ud af det hele, og at Kjøbenhavn i Fremtiden maa kunne nyde de gode Resultater af en lykkelig Tanke, der er undfanget i rette Tid, men ikke en Smule for tidligt. Thi allerede om et Par Aar begynder Spørgsmaalet at blive brændende, naar Lejemaalet af den gamle Husarkaserne udløber. Og Ordningen af Forholdene i Nyboder, som saa nær slutter sig til hele Kastelsterrainets Ordning, kan ej heller lade sig skyde langt ud i Fremtiden.

At der danner sig en stærk og almindelig Opinion om, at Kastelsterrainet bør bevares i det væsentlige, som det er, og i alt Fald ikke prisgives til en hensynsløs Udnyttelse, er af største Betydning. Og det er herpaa, at hele Komiteen og det Arbejde, der alt er præsteret, tager Sigte.

VED AARHUNDREDSKIFTET.

Folk har altid saa travlt med »Tiden«. Naar noget gaar skævt, naar man er utilfreds med et eller andet, Politiken, Kunsten, Ungdommen, Kulpriserne eller Tjenestefolkene, straks hedder det: »det er Tidens Skyld! Tiden er ikke anderledes! sikke Tider vi leve i!« o. s. v. Men »Tiden« er for Øjeblikket ganske særligt aktuel. Den skal til at holde Jubilæum, lægge et nyt Hundrede Aar til de mange, den allerede har paa sin Bag.

Ligesom Forretningsmanden ved Nytaarstid opgør Aarets Debet- og Kreditside, saaledes forberedes overalt Regnskabet, Dommen over Tidens snart udrundne sidste, store Afsnit, vort Aarhundrede. Det vil faa sit Skudsmaal, mildt og skaansomt eller ubarmhjertigt, blive rost og dadlet, nedrakket eller skamrost, alt efter Omstændighederne. Man behøver jo ikke at genere sig, det er jo kun »Tiden«, det gaar ud over. Ganske vist staar man ikke uden for den; men den betragtes dog af de fleste nærmest som et upersonligt Begreb, som noget, hvorfor man ikke har Ansvar.

Men for den, der ikke ser overfladisk paa Tingene, bliver Sagen alvorligere. For ham er Tiden den store Væv, i hvilken vi selv slaa Islættet, og de Billeder og Farver, Væven faar, blive ikke anderledes, hverken værre eller bedre, end de Tanker, den Følelse, Villie og Fantasi, som har ført Væverens Haand. Vi blive

Digitized by Google

da selv, om ikke et med Tiden, saa dog ansvarlige Parthavere i den. Den bliver vor egen Historie og os saa meget mere vedkommende, jo kortere den ligger tilbage, jo nærmere ved os den er. Vi dømme Tiden, og vi dømme maaske galt; men Tiden dømmer ogsaa os, og den Dom vil blive staaende.

Det er med saadanne Tanker, at vi ville se paa vor Bygningskunst i det 19de Aarhundrede. Her vil dog kun blive Tale om en ganske kort Oversigt, der navnlig vil omfatte Aarhundredets sidste Aartier.

Noget meget taknemligt Arbejde er det egentlig ikke at forfatte en saadan Oversigt. Hvis Fremskridtet skal maales med det Nye, som frembringes, da bliver vort Aarhundrede fattigt. Det 19. Aarhundrede overtog i Arv fra sin Forgænger den nye pseudoklassiske Stil, der som en Reaktion mod Rokokoens Krøller vilde bringe Verden en ny Renæssance af den antike Kunst, og denne Gang ikke alene af den romerske, men tillige af den græske, som nylig ved STUART's berømte Værk var bleven almindeligt tilgængelig. Det var HARSDORFF, som hos os havde Æren af — blandt de første i Europa — at bringe dette nye, livsvækkende Ferment ind i Bygningskunsten. Men Harsdorff var allerede død før Aarhundredets Slutning (1799), og for hans Efterfølgere stode nærmest kun de romerske Bygningsværker som Forbilleder. Det var C. F. HANSEN, der kom til at udføre de største Arbejder paa denne Tid; blandt disse staar utvivlsomt Raadhuset paa Gammeltorv (1805—15) som det bedste. Forsømt, som det er, og bygget af uædle Materialier (ikke engang Søjlerne ere af Sten) er det dog et Hus, som man faar kært og glæder sig over, hver Gang man ser det. Navnligt de 2 lave Endepartier og Arresthuset ere med deres simple, storslaaede Former noget af det bedste, vor By ejer af Architektur, og de ere tillige virkeligt originale. Det ligger nær at anstille en Sammenligning mellem det gamle og det nye Raadhus, som nu opføres, saa forskellige i et og alt som de ere. Det ene stille og alvorligt med en egen gammeldags Fred over sig. Det andet fantasifuldt og sprudlende af Lune og friske Indfald. Jeg ved ikke, hvordan andre har det; jeg har trods alt en *faible* for det gamle Hus. Men det var en fattig Tid dengang, Konferensraad Hansen fik i Architekthonorar for Raadhuset et — Taffeluhr. De store Kvarterer, der vare afbrændte efter Kjøbenhavns Bombardement, genopbyggedes paa den tarveligste Maade og uden Spor af Karakter. Dog findes, opførte ogsaa efter 1800, adskillige af de gode, stilfærdige, borgerlige Huse af Empirekarakter, som endnu, trods alle moderne Ombygninger, bidrage saa meget til at give den ældre Del af Kjøbenhavn dens hyggelige og gode gammeldags Præg.

Det næste betydelige Navn er M. G. BINDESBØLL. Der er skrevet og talt saa meget om denne Kunstner og hans udmærkede Værk Thorvaldsens Musæum, saa der er ingen Anledning til her at dvæle længe ved denne. Det skal kun bringes i Erindring, at det jo atter var Grækenlands og Pompejis Kunst, som her dannede Udgangspunktet for Kompositionen og Enkeltformerne, og denne Gang efter at de vare studerede af Kunstneren i selve dens Hjemlande.

Med Bindesbøll ophørte i det væsentlige den direkte Paavirkning af Antiken; Brødrene THEOFILUS og CHR. HANSEN kom jo ikke til at udføre Værker i denne Stil, af nogen Betydning, i deres Fædreland. Fra nu af er det de øvrige historiske Stilarter lige fra Byzantinsk og Romansk til Rokoko og Empire, der Hold efter Hold faa deres Renaissance, knæsættes og atter forkætres, indtil hele Ræk-

Digitized by Google

ken er gennemløben. Det er denne Repetition af hele Architekturhistorien, der væsentligt har beskæftiget vort Aarhundrede, tildels dog med Undtagelse af den sidste halve Snes Aar. Enkelte have vel vist en relativ Selvstændighed; men i det Hele har der — her som i hele Europa — været faa Nydannelser og ingen, som have dannet Skole. De gamles Kunst har været studeret med en aldrig før kendt Iver og Interesse — de bekvemme Samfærdselsmidler, Fotografien og de øvrige moderne Reproduktionsmethoder have lettet og fremmet dette Studium —; men vor Tid har travlt. Neppe har en Generation af Kunstnere og Haandværkere nogenlunde tilegnet sig en Stilarts Formsprog, før Publikum er bleven træt af den; det har instinktmæssig følt, at den ikke bundede dybt i Tidens aandelige og sociale Liv, ikke var Kød af dens Kød og Blod af dens Blod; en ny Mode afløste den forrige for atter efter sin Tur at synke hen, forglemt og foragtet. Som det bedste og varigste Udbytte af Stilstudiet maa her nævnes, at vor Tid er naaet meget vidt i Kunsten at restaurere gamle Bygninger. Som rimeligt er, er der i Begyndelsen begaaet Fejlgreb, og mangen Restauration er nærmest at betragte som en Vandalisme; det vil altid vedblive at være et utaknemligt Arbejde at restaurere; den følgende Generation vil rimeligvis kunne gøre det endnu bedre; men vi ere dog naaede meget vidt — navnlig hvad Kirkearchitekturen angaar — og staa i den Henseende sikkert over flere af vore Nabolande. Den betydeligste Mester paa dette Omraade er H. Storck.

Skønt der under disse Forhold ikke kunde arbejde sig nogen ny Stil frem, gav dog det forskellige Grundsyn paa Opgavernes Løsning Anledning til Gruppedannelser indenfor Architekternes Kreds. Den vigtigste af disse Retninger eller Skoler er udgaaet fra Herholdt og fortsat af hans Elever Hans J. Holm og H. Storck. Den har langt ud over disses egentlige Elevkreds bidraget til at fremelske Sansen for, hvad der er simpelt, naturligt, sundt og ægte, samt Afsky for Effektjageri, Pyntesyge og for det slikkede og pæne.

Uden Chauvinisme tør det vel siges, at det er ved Fastholdelse af dette Grundsyn, at vor Bygningskunst skal komme i Overensstemmelse med, hvad der er bedst og ædlest i vort danske Naturel, lad den saa end ellers gaa, hvad Veje Tidsforhold og Talent føre den ind paa. Desværre er det jo saa, at den langt overvejende Del af den Masse af Bygninger, som de sidste Aartiers store økonomiske Opsving har givet Anledning til, vise en saa fuldstændig Mangel paa Forstaaelse af, hvad Architektur er, at man rolig kan gaa ud fra, at saavel de her engagerede Bygmestre som deres Bygherrer ville anse det ovenanførte for overspændt Tale. Men den danske Architektstand vil, ligesaa bestemt som den fralægger sig Paterniteten til de allerfleste af den Art »Stiløvelser«, ikke undlade at holde sin Fane højt og sætte sin Ære i ikke at svigte den; lad saa end være, at Evnerne mangen Gang vise sig ringere end den gode Villie; det skal dog nok mærkes, af hvad Aand den er.

I det meste af Europa har man i den sidste halve Snes Aar kunnet iagttage en Bevægelse, som stammer fra Lede ved de nu alt for godt kendte »Stilarter«. Der har været skrevet og filosoferet i det uendelige om den »*nye Stil*«, som skulde lyksaliggøre Verden, og endelig engang bringe et frisk Pust ind i den af historiske Dunster opfyldte Atmosfære. England gjorde Begyndelsen, navnlig paa Kunstindustriens Omraade, indenfor hvilket Bevægelsen i det hele har greben

Digitized by Google

videst om sig. Medens Frankrig, konservativt, protesterede og endnu protesterer, er blandt andre Lande navnlig Tyskland fulgt efter og var straks parat til at gaa til Yderligheder. Det er da ogsaa allerede lykkedes saa temmeligt at gøre normale Mennesker kede og lede ved det hele.

Der er dog ganske sikkert et Sundhedsmoment i hele Bevægelsen, trods alle dens krampagtige Forsøg paa at være original, som faar Former og Linier til at vride sig under den vildeste Heksedans. Ogsaa her hjemme har en med Englands »nye Stil« parallel, men selvstændig Bevægelse længe gæret og er i Løbet af de sidste Aar brudt relativt igennem. Den støtter sig gennemgaaende paa sunde Principper. Konstruktionen skal bringes til sin Ret, og den skønne Form fremkomme ved Konstruktionens Forædling. Intet maa maskeres, men alt væres bekendt. Bygningen maa vokse op som en Organisme, hvor Form og Indhold, Indretning og Karakter nøje svare til hinanden. De historiske Stilformer kunne behandles saa frit, som Forholdene gøre ønskeligt, eller helst helt bortkastes og erstattes af andre, som Omstændighederne kræve. Alle uægte Materialer og Imitationer banlyses. Der er noget velgørende logisk og befriende i alt dette. Og der er ingen Tvivl om, at, naar det forstaas »cum grano salis«, er det intet daarligt Grundlag for Fremtidens Byggekunst. I Praksis, saaledes som Tonen især er bleven anslaaet af M. Nyrop og Hack Kampmann, ere disse nye, eller rettere paa ny fremdragne gamle Ideer jo ingenlunde konsekvent gennemførte — heldigvis kan man vist sige — og ere bragte i Anvendelse i Forbindelse med en Genoplivelse af adskillige ældre, nationale Former fra forskellige Tidsperioder. Kampmann raader over den fineste Detailudformning, Nyrop er mere fantasifuld. For dem begge falder det vanskeligt fuldt ud at beherske Helheden. Og ingen af dem har hidtil forstaaet at tage Opgaverne tilstrækkeligt simpelt, en Mangel, som i øvrigt de fleste af os andre lide af. Det synes i det hele at være vanskeligt paa dette Omraade at træffe en passende Mellemvej. Enkelte af den noget yngre Generation staa, i Bestræbelsen efter at komme bort fra det alt for Sammensattes Skylla, i Fare for at falde i det Ukultiveredes og Raas Karybdis. Ved Siden af Stilfriheden, som rigtignok ofte optræder som Tøjlesløshed eller som et ukritisk Pêle-mêle af heterogene Stildetailler, dyrkes endnu, især af Clemmensen og M. Borch, med ikke ringe Dygtighed det korrekte Stilstudie, af denne sidste med bevidst Antipathi mod det Moderne. Den for Øjeblikket saa stærkt benyttede »Palæstil«, der har den Fordel, at man ved dens Hjælp med meget faa og lidet kostbare Midler kan give et Hus en vis kraftig Karakter, er fra først af navnligt bragt i Anvendelse af Clemmensen.

Naar vi nu ved Aarhundredskiftet se tilbage paa, hvad her er skildret i korte Træk, da have vi tilvisse ikke Grund til at hovmode os; vel har maaske intet andet Aarhundrede frembragt saa mange Bygninger som vort, men hvis vi skulde angive Gennemsnitskvaliteten, da vilde den blive ussel ringe, og selv naar vi se bort fra, hvad Byggerøvere og Vinkeltegnere maa tage paa deres Kappe, saa er det ringe nok endda, selv om et Fremskridt kan noteres, og kun lidet af det løfter sig i Højde med, endsige højere end, hvad tidligere Aarhundreder have frembragt. Og hvor lidet virkelig nyt! Sammenligne vi blot med det 18. Aarhundrede, da have vi i dette 4 nye Stilarter: den italienske Stil, Rokokoen, Louis seize-Stilen og Empiren, af hvilke hver har frembragt Værker, som i fast og sik-

Digitized by Google

ker Stilfølelse staa over saa godt som alt, hvad vi frembringe, og saa er det 18de Aarhundrede endda saa godt som fri for hele den døde Masse af Aandløshed, som fylder vore Gader og forhindrer det gode i at gøre sig gældende.

Ja her er sikkert vor Tids værste Brøst; hvis det nye Aarhundrede kan bringe os ud over denne, da vilde det i Sandhed bringe os noget virkeligt nyt, mere værd end nogen ny Stil. Men for at dette kan ske, maa vi have en ny Tid. Ja, gid den maatte komme, og vi være med til at arbejde den frem.

V. Koch.

OM ARCHITEKTUR.

De spurgte mig forleden, Hr. Redaktør, »om jeg ikke vilde sende Dem et Bidrag til Bladet, f. Eks. noget om Architektur i Anledning af Aarhundredskiftet«, idet De samtidigt klagede over, at det ikke var saa let at faa særlige Bidrag fra Foreningens Medlemmer.

De har brugt samme Fremgangsmaade som Manden, der indskiber en Flok Faar; thi da disse trykke sig ved at gaa over Broen, maa han gribe det nærmeste i Ørene og slæbe det over, og saa først kommer hele Flokken villig efter. De har ved Deres venlige Ord og indtrængende Opfordring aflokket mig et Løfte, som nu er den Løkke, hvormed jeg modstræbende hales ombord i »Meddelelsernes« Skude; og jeg vil nu kun ønske, at det for Dem maa have den glædelige Følge, at det strømmer ind med Bidrag, vægtigere end det, jeg kan levere.

Da enhver Architekt, om der er noget ved ham, maa være ensidig, bliver det altid nødvendigt at tage Forbehold overfor hans Udtalelser og Domme, ligesom der er meget, han ikke kan sige om Architektur eller Architekter, fordi han selv hører til Laget. Det vilde derfor for Bladets Læsere have været bedre, om De kunde faaet en kunstforstandig Mand udenfor Standen til at give en indgaaende Kritik af det svundne Aarhundredes Bygningskunst; men en saadan findes vel desværre ikke. Thi det er jo et sørgeligt Faktum, at medens enhver ny lille Fremtoning paa Maleriets Omraade sætter talrige Penne i Bevægelse for og imod, ruger Dødens Tavshed over vor Kunst, ja den regnes knapt med som saadan; og hvad der skrives offentligt om Architektur, indskrænker sig saa godt som ene til Dagspressens Notitser, idet denne pligtskyldigst leverer et rosende Stykke om hver ny større Bygning i de kendte Vendinger, »denne smukke og stilfulde Bygning skyldes den begavede Architekt N. N.,« selv om vedkommende Bygning kun staar paa Højde med Kunsten i den bekendte Achilles' Malerier. Det er kun Ligegyldighed for Bygningskunsten, der lader sligt passere. Malerne kunne vel ikke forhindre, at der males og sælges »ægte Achilles'er«, men slippe dog for den Tort offentlig at se hans Værker roste. Den ringe Interesse for Architekturen er saa meget mærkeligere, som den dog i vort daglige Liv spiller en ganske anderledes dominerende Rolle end baade Maleri og Skulptur, idet den jo omgiver og omslutter os paa alle Sider og ligefrem er paatrængende, da Folk nødes til at se paa den, enten de vil eller ej. Derfor har det en overordentlig Betydning for et Folks hele kunstneriske Udvikling, om Bygningskunsten er god eller slet; og man skulde derfor snarest vente en levende Interesse derfor end det modsatte.

Digitized by Google

Hvis en Maler leverer et daarligt Maleri, er det værst for ham selv; Folk kan jo lade være at se derpaa. Men et daarligt Bygningsværk kan vi ikke saadan slippe uden om. Vi maa derfor haabe, at der snart maa komme en Kunstkritiker med Interesse for Bygningskunst og med en saadan Autoritet, at hans Kritik kan vække Opmærksomhed og give Anledning til saglig Diskussion, hvilket er den eneste Maade, hvorpaa man kan haabe, at det byggende Publikum efterhaanden faar Øjnene op for, at der virkelig er Forskel paa god og daarlig Architektur. Vilde nu nogen spørge: Ja, hvad er det da, der gør denne Forskel, kan det være vanskeligt nok at give noget Svar, idet man jo saa er inde paa Smagen, hvorom ikke kan disputeres. Og man kan virkelig ofte komme helt i Vilderede med, om der overhovedet er Forskel, saa modstridende Meninger kan man høre om samme Værk af Folk, som skulde forstaa sig derpaa. Uenigheden gælder dog kun *Samtidens* Værker; thi jo længere vi gaa tilbage i Tiden, desto enigere bliver man om godt og daarligt i Bygningskunsten, samt om hvad der i saa Henseende er bestemmende. Jeg tror, Architekterne ere ret enige om visse Synspunkter for Bedømmelsen af Fortidens Architektur, og at disse kunne sammenfattes under nedenstaaende 6 Punkter. Og disse ville sikkert ogsaa, naar tilstrækkelig lang Tid er henrunden, blive bestemmende for Bedømmelsen af Nutidens Frembringelser. For Nemheds Skyld vil jeg i det følgende kalde Hovedforholdene, Udformningen af Bygningens Masse, for H, og Enkelthederne for E. Her tænkes kun paa Bygningens Ydre, idet man med nogen Sikkerhed kan gaa ud fra, at en Bygning med en god Façade ogsaa har en god Plan, ligesom et Menneske, om hvem man siger, at han har et »godt« Ansigt, ogsaa i Regelen er god. Altsaa:

1. En Bygning med slette H og daarlige E er slet.
2. En Bygning med daarlige H og ingen E er bedre, men dog slet.
3. En Bygning med daarlige H og gode E er ikke god Kunst, men har dog nogen Betydning (Façaden af Certosa di Pavia).
4. En Bygning med gode H og daarlige E kan være god Kunst (f. Eks. Konservatorpaladset paa Capitol).
5. En Bygning med gode H og ingen E er god (f. Eks. Kallundborg Kirke).
6. En Bygning med gode H og E er endelig det fuldkomne, hvorefter der bør stræbes (f. Eks. Parthenon).

Af denne Liste vil fremgaa, at Udarbejdelsen af Helheden er det vigtigste, og at Detaillerne forsaavidt ere underordnede, som de endogsaa helt kunne undværes. Og dette er værd at lægge Mærke til i en Tid, hvor Detaillen undertiden breder sig saa meget, at den bliver det dominerende. Men for at gøre Architektur er der jo endnu mange andre Ting at iagttage; jeg skal saaledes nævne, at den Architekt, som vil optage en af de gamle Stilarter, der have faaet Indfødsret i Landet, vel ikke paa nogen Maade slavisk skal kopiere; men han maa dog, om den rette Stemning skal naaes, bortkaste alt, hvad der ***ikke kunde tænkes gjort*** i den Tidsperiode, hvorfra han henter sine Motiver. Moderne Elementer, indblandede i den gamle Stil, vil virke lige saa forstyrrende, som hvis man i en historisk Roman vilde lade Kong Hans bruge Skraatobak og sige Brandere fra Revuen paa Nørrebros Theater.

Vælges derimod fremmede Stilarter (de antike dog maaske undtagne) til en Bygning, maa det være Opgaven at læmpe dem efter vore Forhold, saaledes at

Digitized by Google

de faa noget hjemligt over sig; man bør ligesaa lidt i Architektur som i Literatur oversætte ordret. Hovedretningen i Nutidens Bygningskunst er jo imidlertid den saakaldte eklektiske, der bestaar i at sammenarbejde et Hele af Elementer fra forskellige Stilarter. Den er ikke ny, thi f. Eks. den tidlige italienske som ogsaa den hollandske Renaissance ere jo fremkomne ved Blanding af uensartede Elementer, og der er frembragt nogle af Bygningskunstens allerbedste Værker ad denne Vej. Resultaterne af denne Retnings Virksomhed herhjemme ere jo ogsaa noksom bekendte, og selv Retningens Modstandere maa vist indrømme, at den aabner rige Muligheder for en Videreudvikling af vor hjemlige Architektur. Det ligger i Tidsaanden, at Individerne føle stærk Trang til Selvhævdelse. Og ligesom man i det borgerlige Liv helst vil være sin egen Mand, er det naturligt, at man ogsaa i Kunsten søger at slippe ud af de snærende Baand, som »Stilen« holder os i, ja nogle bortkaste af deres Arbejde alt, hvad der smager af Tradition, som værende af det Onde og søger at skabe ganske fra første Haand, ikke alene paa den Maade, at vedkommende Kunstner danner sig en Form for sin hele Produktion, men endogsaa skyer at gentage sig selv.

Der skal stor kunstnerisk Kraft til at magte Eklekticismen og rentud Kæmpekræfter til det sidste, og jeg beundrer de Mænd, som kunne, uden Traditionens Hjælp, helt paa egen Haand skabe Bygningsværker, der have kunstnerisk Værd. At have saadanne er en stor Gevinst for et Folk, og vi maa haabe, at der stedse maa findes saadanne mellem os. Men de ville altid være Undtagelser; og de mange, hvis Talent ikke rækker saa højt, maa passe nøje paa, at denne Bevægelse ikke griber dem, thi det gaar dem da let som Dvergene i Erik Bøghs Digt, der beundrede den — lidt rundryggede — Kæmpe, der var kommen til deres Land. De vilde gerne ligne ham, men da de ikke kunde lægge til deres Vækst, efterlignede de ham ved at gaa rundryggede, ikke betænkende, at Ligheden gjorde dem mindre. Vi se jo ogsaa Eksempler nok paa, hvilke Forskrækkeligheder der fremkomme, fordi talentløse Folk ogsaa ville være originale. De vinde let Publikums Gunst, det Publikum, der ihærdigt raaber paa at faa en »ny Stil« og som, naar det ser en Bygning krampagtigt overdænget med Detailler af de vidunderligste Former, henrykt hilser dens Skaber som den nye Messias i Bygningskunsten, medens Værket i Virkeligheden slet ikke har noget med denne at gøre.

Ved Siden af Eklekticismen tror jeg dog, at den paa Traditionen støttede Bygningskunst stedse vil hævde sig, hvilket er en Trøst for os, som ikke tør vove os ud paa Dybet uden Svømmesele. Thi Architekturen er en stivbenet Kunst, som har vanskeligt ved at bevæge sig i Spring, og forsøger den det, *kan* det gaa godt; men den kommer ogsaa let for Skade at brække Halsen. De gamle Grækere havde sikkert mindst lige saa klare Hjerner som vi; men de for i Mag, og Parthenons Bygmester *var* en stor Kunstner, uagtet der i denne Bygning saa at sige ikke er en eneste ny Invention. Men denne Architekturens ypperste Perle var sikkert aldrig bleven til, hvis den græske Bygningskunst ikke støt havde holdt sin Kurs, saa at Architekten havde en fast Tradition at holde sig til. Kærnen i al Bygningskunst maa være: i skønne Former at skabe en til Værkets Formaal svarende Stemning, og dette lader sig naa saavel ad Traditionens som ad den frie Kompositions Vej; den kunstneriske Følelse forlanger kun, at der staar en Personlighed bagved, at denne har haft noget paa Hjertet og har villet noget.

Digitized by Google

Har han været kold overfor Opgaven, faar han ikke Beskueren varm, hvilke Udtryksformer han end anvender.

Sammenligne vi det gamle Raadhus og andre af de store Bygninger fra Aarhundredets Begyndelse med den mest fremskredne Kunst fra dets Slutning, have vi en Maalestok for den Udvikling — Indvikling kunde man fristes til at sige —, som Architekturen har været underkastet i dette Tidsrum. Fra det tørre, enkelte og klare ere vi komne til det mangfoldigt bevægede, og medens Kunstnerne fra hin Periode arbejdede med givne Enkeltformer og kun gennem Udformningen af Bygningens Masse gør deres Personlighed gældende, gennemsyres til Slutning alt i Bygningen af Bygmesterens Individualitet, hvorved den Kraft, der skal lægges i Arbejdet, bliver mangfoldig forøget, ikke at tale om de Bryderier, de moderne Indretninger forskaffer ham. I intet tidligere Aarhundrede er der sket en saadan Revolution i, hvad man kunde kalde Bygningernes Indmad, og de tekniske Opfindelser myldre frem i en saadan Fylde, at man næsten drukner deri. Naar dertil betænkes, at Architekten altid i sit Værk er bundet af Hensyn til Grundens Størrelse, Bygningens Formaal, den disponible Kapital og ofte en uforstaaende Bygherre, vil man næppe kunne kalde ham en fri Kunstner. Og lykkes det ham trods alt dette alligevel at skabe noget, der har Kunstværdi, er det al Ære værd.

Og der er i Aarhundredets Løb skabt en hel Del god Kunst her hjemme. Vi kunne være stolte af en Bygning som Thorvaldsens Museum, der vistnok ubestridt vil staa som dette Tidsrums genialeste Værk. I Periodens Begyndelse sidder Antiken i Højsædet, og hverken Renaissance eller Middelalder interessere Architekterne; men henimod Midten sker en Strømkæntring, og disse Stilarter blive Genstand for alvorligt Studium. Man faar efterhaanden Øjnene opladte for, at vi ogsaa her hjemme have noget, som er værd at studere og som passer for vort Klima og for os. Vi kunne ikke undvære Impulser udefra, men vi kunne og bør, hvor det er gørligt, hellere søge vore Motiver her hjemme end i Udlandet. Folket vil forstaa os bedre, naar vi tale et Sprog, som det kender, end naar vi tale Engelsk eller Italiensk

Og vil vi nogensinde tænke paa at faa en Bygningskunst, som i nogen Maade kan kaldes vor egen, sker det ikke ved, at vi faa hundrede forskellige Prøvekort paa gammel og ny Kunst fra Udlandet. Selv om der et eller andet Sted ude i Verden virkelig opstaar en Retning i Kunsten, som vi maa beundre, er det jo aldeles ikke givet, at den passer for os, eller at det er en Fordel at indføre den. Det skulde da være, at den har saadanne Tilknytningspunkter til vor hjemlige Architektur, at den let lader sig overføre. Vi kunne ved at gaa i Udlandets Kølvand let tabe noget meget væsentligt, nemlig os selv, og opnaa i det højeste at blive gode Efterlignere. Lykkes det os derimod paa hjemlige Motiver at udvikle en mere selvstændig Bygningskunst, ville vi opnaa, baade at vi selv føle os hjemme deri, og at Udlandet faar Respekt for os. Hvor meget udvandet fremmed Architektur er der dog ikke produceret hos os i disse hundrede Aar! For at nævne et Eksempel, den i sin Tid florerende Herregaardsstil med krenelerede Taarne og Tinder og alt til en Røverborg henhørende, vistnok en fra Tyskland importeret Frugt af et meget løseligt Bekendtskab med de Rhinske Borgruiner og i hvert Fald for os nu ganske uden Interesse, fordi de paagældende

Digitized by Google

Architekter have overset, at man for at opnaa samme Stemning i et Nutidsværk som den, vi beundre i det gamle, ikke overfladisk efter Hukommelsen kan lege med de architektoniske Former. Den tilsigtede Stemning kan kun faas ved indgaaende Studium af den gamle Stil, ved — saa vidt muligt — at virke i dens Aand, baade i Henseende til Form og Stofbehandling.

Det kan vist ogsaa siges med Sandhed, at det 19. Aarhundredes borgerlige Bygningskunst staar betydeligt tilbage for den, der herskede i Slutningen af det 18de. Thi medens man i kjøbenhavnske Borgerhuse fra Tiden om forrige Aarhundredskifte næsten altid finder et behageligt Maadehold i Anvendelsen af de architektoniske Former og selv i de tarveligste Huse føler, at der er stræbt efter gode Forhold, ser vi i det moderne Kjøbenhavn en bugnende Rigdom paa Former, hentede fra alle Verdens Hjørner, mest dog fra daarlige tyske og franske Værker, ganske kritikløst smurte ud over Façaderne. Selv Huse med 2 Værelsers Lejligheder kan man finde saa behængte med »Architektur«, at der vilde være nok til et Par Palæer. Det er den samme Bevægelse, der her gør sig gældende, som den, der lader Vaskerkonen ønske at blive tituleret »Frue«. Man vil være mere, end man er, men opnaar kun at blive endnu tarveligere. Man maa jo ligefrem lede efter et skikkeligt Hus i de moderne Kvarterer, medens mere end de ni Tiendedele af Nybygningerne falde ind under Post 1 og 2 i foranførte Liste. Hvor skulde det være anderledes, saa længe det byggende Publikum er naivt nok til at tro, at Architektur er noget, som der ingen Kunst er ved, saa at enhver, der kalder sig Architekt, ogsaa har Chancer for at blive benyttet, fordi man anvender mere Kritik paa Valget af sin Skomager end paa sin Bygmester. Og jo mangfoldigere Udtryksformer, de virkeligt studerende Architekter indføre i vor Bygningskunst, jo større vil Forvirringen blive mellem de uselvstændige Udøvere deraf, idet de lave Bænkevælling af alt det, som kommer frem, og helst af det, som de mest fremskredne producere, og som det er allervanskeligst at efterligne, fordi det har et saa individuelt Præg. Mod denne Plukfiske-Architektur vil der vanskeligt kunne findes Raad. Men noget kunde der dog maaske gøres gennem en forandret Plan for Undervisningen i tekniske Skoler; thi de Folk, som have givet det moderne Kjøbenhavn sit Præg, ere for Størstedelen udgaaede fra dem, hvilket tyder paa, at der maa være something rotten. Enten lære de for lidt eller for meget. Visse Forandringer i Ordningen af Kunstakademiets Skoler ville sikkert ogsaa blive nødvendige, om de unge Architekter skulle faa det fulde Udbytte af Undervisningen.

Men til syvende og sidst er det dog Publikum, der maa tage Ansvaret for det daarlige, som fremkommer, og som maa opdrages til at skælne mellem godt og ondt.

Et Folk faar jo den Architektur, som det fortjener.

At udrede Gangen i dansk Architektur i det sidste halve Aarhundrede vil være spildt Ulejlighed. Vi kende den alle, og Tiden er næppe endnu inde til at værdsætte den efter Fortjeneste. Dertil er den os for nær. Sammenfatter man hele Aarhundredets Frembringelser under ét, vil Eftertidens Dom derover næppe blive smigrende; men udskiller man det, som Architekter kun af Navn har produceret, vil der dog saavel paa det monumentale som paa det private Byggeries Omraade blive adskilligt tilbage, som vil have blivende Værd. Og der staar en

Digitized by Google

Stab af dygtige, unge Kræfter til at fortsætte i de gamle, anerkendte Mestres Spor, saa der er godt Haab om, at det nye Aarhundrede ikke paa Architekturens Omraade vil komme til at staa til Skamme for sin Forgænger.

MARTIN BORCH.

TEGNE- OG KUNSTINDUSTRISKOLEN FOR KVINDER.

I Aaret 1875 stiftede »Dansk Kvindesamfund« Tegneskolen for Kvinder, som den dengang kaldtes, med det Formaal for Øje at give Kvinder Undervisning i Tegning og andre Kundskaber, som kunne være dem til Nytte, naar de ville søge Erhverv i Industriens Tjeneste — et Program, Skolen har fastholdt i de 25 Aar, den nu har eksisteret. Det er en ikke ringe Virksomhed, der er udfoldet i dette Tidsrum; indtil 1. Juli 1900 har Skolen været besøgt af ialt 771 Elever. Af disse ere 223 gaaede ud i Livet for at benytte det Lærte paa forskellig Vis, saasom ved at male paa Porcellæns- og Terrakottafabrikker, at tegne Mønstre til Broderi og Vævning, at gravere, ciselere, xylografere o. s. v. Nogle have søgt yderligere specielt kunstnerisk Uddannelse (af disse have 23 udstillet), andre have uddannet sig som Lærerinder; atter andre have erhvervet sig Stillinger som Modellerere og Billedskærere, som Møbel- og Bygningstegnere. Af disse sidste er En Snedkermester. Skolens Bestyrelse bestaar af Architekt, Professor V. KLEIN som Formand, Fru CHARLOTTE KLEIN som Forstanderinde, Professorerne V. BISSEN og F. VERMEHREN, Malerinden Frk. BERTHA WEGMANN og Højesteretssagfører FR. ZAHLE.

Foruden i den aarlige Udstilling af Elevarbejder har Skolen deltaget i 3 offentlige Udstillinger: Kunst- og Industriudstillingen 1888, Kvindernes Udstilling og Pariserudstillingen 1889 og fra denne sidste hjembragt 2 Guldmedailler og 1 Sølvmedaille. I Anledning af Jubilæet foranstaltes der nu i Dagene 4—11 Januar inkl. i Skolens Lokaler, Vestre Boulevard 10, en retrospektiv Udstilling dels af Skolearbejder af ældre Aargange, dels af Arbejder udførte af tidligere Elever efter deres Udtrædelse af Skolen.

Det maa anbefales Alle, der interessere sig for Tegning og for Kunstindustri, at gøre sig bekendt med Udstillingen, der indeholder mange særdeles smukke Genstande. Ikke mindst vil Udstillingen være til Glæde for dem, der have Interesse for Kvindesagen og for Kvindernes Adgang til selvstændigt Erhverv; Skolens Virksomhed og de praktiske Resultater heraf fremtræde netop som et særligt smukt Led i hele denne Udvikling.

EN LICITATIONSMEDDELELSE.*)

I Anledning af en i Bladet »*Arkitekten*« bragt Meddelelse om Resultatet af Licitationen angaaende Leverancen af Linoleum til Kjøbenhavns nye Alderdomshjem have vi fra Firmaet C. OLESEN modtaget en Redegørelse, i hvilken Firmaet — næst at opfordre d'Hrr. Architekter til ved slige Leverancer, forsaavidt Tilbud

*) Optagelsen er bleven forsinket paa Grund af Pladsmangel. RED.

Digitized by Google

ønskes i samlet Sum, i Licitationsindbydelsen at opgive hele Kvadratindholdet, og ellers kun holde sig til Enhedspriserne — protesterer mod den Maade, paa hvilken de indkomne Tilbud ere blevne offentliggjorte i nævnte Blad. Da Firmaet C. Olesen har anmodet om at faa en Berigtigelse optaget i »*Arkitekten*«, er dette ikke blevet imødekommet, og efter Anmodning mene vi da paa Basis af de i Firmaets Redegørelse givne og af os yderligere indhentede Oplysninger at burde bringe følgende Meddelelse om Sagen:

Ved Licitationen indkom Tilbud paa forskellige Kvaliteter Linoleum fra Firmaerne: C. Olesen, E. Meyn, Riis Bonne og Magasin du Nord. Af disse Tilbud var et fra Riis Bonne indsendt paa 18,900 Kroner det billigste, men C. Olesen henleder Opmærksomheden paa, at dette Bud ikke staar i Forhold til den opgivne Enhedspris Kr. 1,16, naar man gaar ud fra, at Fladeindholdet, der er opmaalt af dertil kvalificerede Architekter, er ca. 19,000 □ Alen, og der foruden glat Linoleum er inkluderet Paalægning af indlagt Linoleum, som er tilbudt til 2 Kroner pr. □ Alen.

Straks efter Tilbudenes Aabning opdagede C. Olesen, at den Architekt, der havde foretaget Beregningen af Gulvfladernes Areal for ham, havde regnet 1500 □ Alen formeget, og tilskrev da Stadsarchitekten desangaaende.

I det efter Licitationen udkommende Numer af Bladet »*Arkitekten*« fremkom da følgende vilkaarlige Meddelelse om dennes Udfald: »Ved Licitationen af Linoleum til Alderdomshjemmet i Kjøbenhavn indkom følgende Tilbud: C. Riis Bonne Kr. 24,350, Magasin du Nord Kr. 26,000, E. Meyer Kr. 26,250, C. Olesen Kr. 28,211. Tilbudet fra C. Riis Bonne er af Architekten indstillet til Antagelse.«

Efter at C. Olesen derpaa havde tilskrevet vedkommende Blads Redaktion angaaende den ved Udregningen af Firmaets Tilbud indtrufne Fejl samt beklaget sig over den vildledende Fremstilling af Licitationens Resultat, indeholdt »*Arkitekten*«*s* næste Numer en kort og affejende Notits herom, som endte med: »Leverancen er, efter hvad vi erfare, definitivt overdraget C. Riis Bonne«, hvilket altsaa bibringer Udenforstaaende den Tro, at det er Riis Bonnes Tilbud paa 24,350 Kr., som er antaget, medens det i Virkeligheden er det paa 18,900 Kroner.

FORSKELLIGT.

Konkurrence. Som tidligere meddelt indbyder Odense Byraad danske Architekter til en Konkurrence om en Bebyggelsesplan for nogle Arealer ved Forlængelsen af Jagtvej og Lahnsgade i Odense. Paa Grund af Arealernes frie Beliggenhed tænkes de vel bebyggede tættere end med fritliggende Villaer, men dog saaledes, at kaserneagtig Bebyggelse undgaas, og at der opnaas et nogenlunde ensartet og smukt Ydre. Det er Byraadets Mening at udstykke de omhandlede Byggegrunde til privat Bebyggelse, saaledes at der ved Salg af Grunde paalægges dem en Servitut om, at de skulle bebygges overensstemmende med de angivne Regler og de præmierede Tegninger. Konkurrencen er offentlig. Projekterne skulle være indleverede paa Odense Raadhus inden 1. April. For den bedste

Digitized by Google

Løsning af Opgaven betales en Præmie af 1500 Kr. og for den næstbedste 1000 Kr., hvilken sidste Præmie dog kan deles mellem 2 Konkurrenter, hvis Udvalget finder Anledning dertil.

Planer og Betingelser vedrørende Konkurrencen kunne afhentes hos Akademisk Architektforenings Sekretær, Architekt EMIL JØRGENSEN, paa Raadhusets Tegnestue, Vesterbrogade 1 A, eller i Læssøesgade 4 [3].

Kunstakademiet. Ifølge Tillæg til Reglement for Undervisningen skal der fra 1. Oktober 1903 at regne for at faa udfærdiget Akademiets Afgangsbevis for Architekter foruden de alt bestaaende Prøver fremlægges: enten Bevis for at have bestaaet 4de Klasses Hovedeksamen eller Bevis for at have bestaaet almindelig Forberedelseseksamen eller tilfredsstillende Bevis for at have forskaffet sig de fornødne Kundskaber i to af de fremmede Hovedsprog, Historie og dansk Litteratur. Angaaende sidstnævnte Alternativ findes der yderligere detaillerede Bestemmelser, hvorom henvises til selve Reglementet. Skoleraadet kan med Ministeriets Approbation i særlige Tilfælde bevilge Lempelser og Undtagelser i ovennævnte Fordringer.

FORENINGSMEDDELELSER.

Ved Fortsættelsen af Generalforsamlingen i »Akademisk Architektforening« den 19. December valgtes til Bestyrelse: AXEL BERG, VILH. FISCHER, EMIL JØRGENSEN, FRITZ KOCH, VALD. KOCH, A. S. ROSEN og ALFR. THOMSEN samt som udenbys Medlemmer CHR. GLAHN, Nykøbing paa Falster, og KÜHNELL, Aarhus.

Ved Bestyrelsesmøde den 22. December valgtes følgende Embedsmænd: Formand: Professor V. KOCH, Læssøesgade 6; Viceformand: A. BERG, Bredgade 34; Sekretær: EMIL JØRGENSEN, Læssøesgade 4; Kasserer: VILH. FISCHER, Carit Etlarsvej. Til at tiltræde Redaktionen af »Meddelelser fra Akademisk Architektforening« valgtes ALFR. THOMSEN, Helgolandsgade 5.

BOPÆLSFORANDRING.

Ærede Abonnenter og Medlemmer bedes meddele Flytninger snarest mulig under Adresse: Akademisk Architektforening, Helgolandsgade 5 [1], da man i modsat Fald ikke kan paatage sig Ansvaret for, at Bladet bliver rigtigt distribueret.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 [4]. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 [1], Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 15. JANUAR 1901
3. AARGANG No 8

SPRINGVANDET I RAADHUSGAARDEN.

En kunstelskende Privatmand, der tillige er Medlem af Borgernes Raad, har skænket vort Raadhus et dekorativt Springvand. I Midten af den store, firkantede, aabne Gaard er det anbragt. Bassinet og Kummen er udført i Granit i simple og djærve Former; midt i Kummen er i siddende Stilling anbragt en Broncebjørn, der med vidt opspilet Gab, hvoraf Tungen hænger langt ud, er ivrigt optaget af at fange den Regn af Straaler, der fra Kummens Yderkant sendes op over den. Springvandets kunstneriske Udførelse skyldes JOAKIM SKOVGAARD og THORVALD BINDESBØLL i Forening. Bjørnen er støbt i Bronce af Hof-Metalstøber RASMUSSEN og Granitarbejdet er udført paa WIENBERGS STENHUGGERIER.

SPRINGVAND
I RAADHUSGAARDEN.

JOAKIM SKOVGAARD
OG TH. BINDESBØLL.

Digitized by Google

NY CARLSBERG GLYPTOTHEK.

Medens »Meddelelserne« i forrige Nummer bragte Gengivelser af Kampmanns Konkurrencetegning til Glyptotheket, bringe vi her M. Borchs og Clemmensens Projekter. Vi skylde disse at gøre opmærksom paa, at det i Programmet for Konkurrencen var forlangt, at Sydsiden

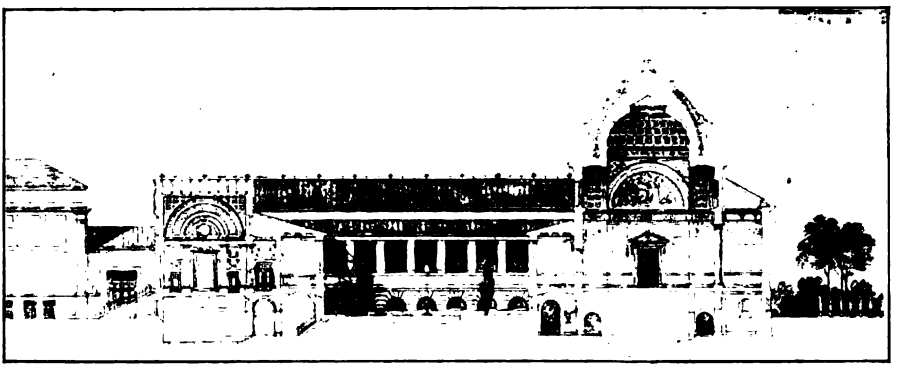

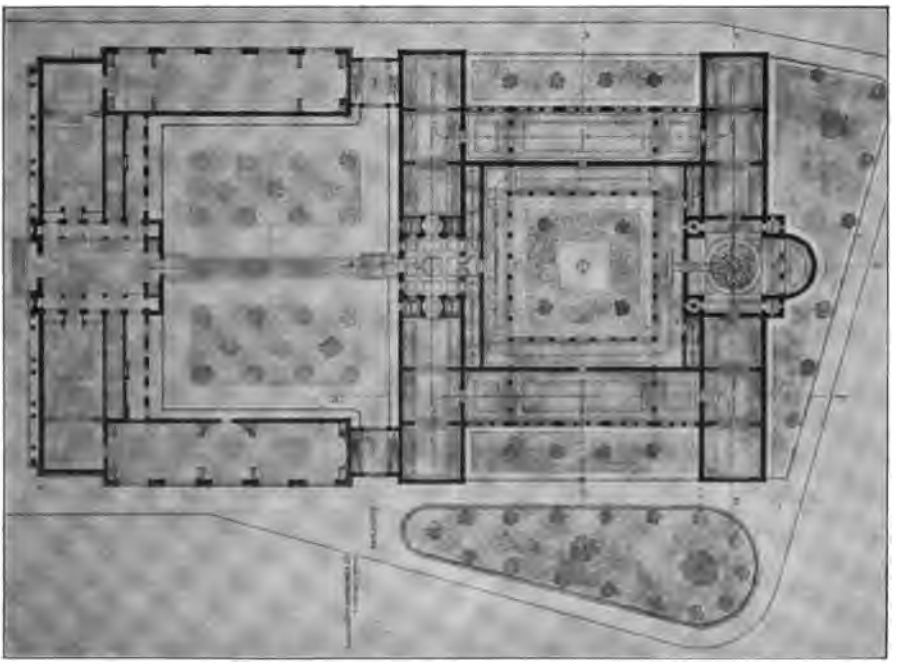

KONKURRENCEPROJEKT
TIL GLYPTOTHEKET.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

Digitized by Google

af den nye Bygning skulde holdes i Linie med det gamle Glyptotheks Sydfaçade, hvorved Opgaven vanskeliggjordes i høj Grad.

De store Murflader i Kampmanns Projekt vare tænkt udførte i Marmorpuds af dyb rød Farve, medens Sokkelen skulde være af Granit; ved det endelige Projekt vil formentlig blive benyttet røde Mursten med Sokkel og Gesimser af hugne Sten.

M. Borchs Façader vare tænkt udførte af Sandsten, ligesom ogsaa det Ydre af Clemmensens Bygning var holdt i lys Tone. Alle Projekterne ere i antik Karakter, Kampmanns renest græsk, Clemmensens med etruriske Elementer og Borchs i Empirekarakter.

I Sidstnævntes Projekt ere Bygningerne grupperede om en monumental Gaardsplads, medens de to andre Arbejder have en stor Midtsal, saaledes at Anlæget faar to Gaarde, der ikke ere architektonisk udformede.

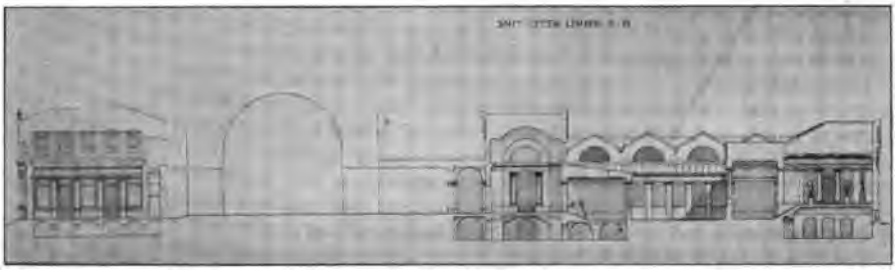

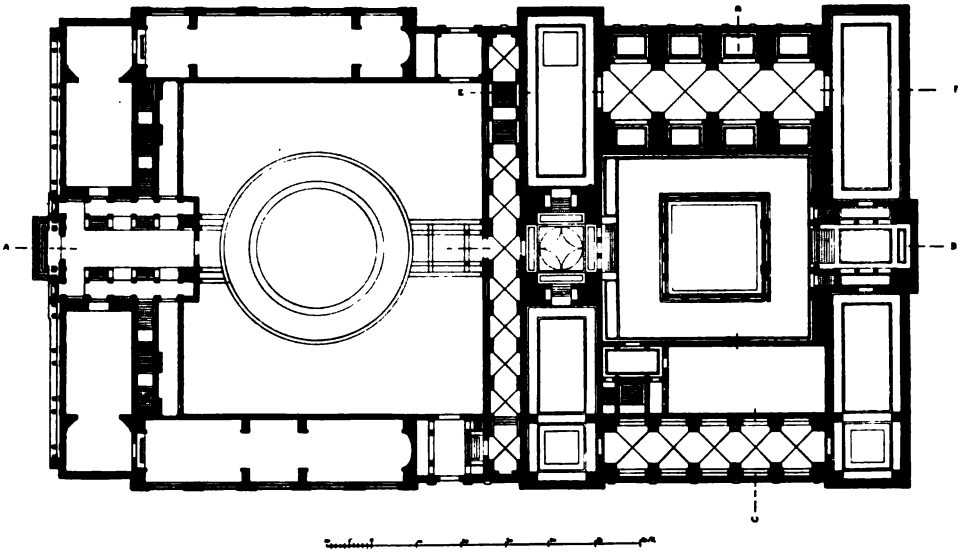

KONKURRENCEPROJEKT
TIL GLYPTOTHEKET.

ARCHITEKT
A. CLEMMENSEN.

Digitized by Google

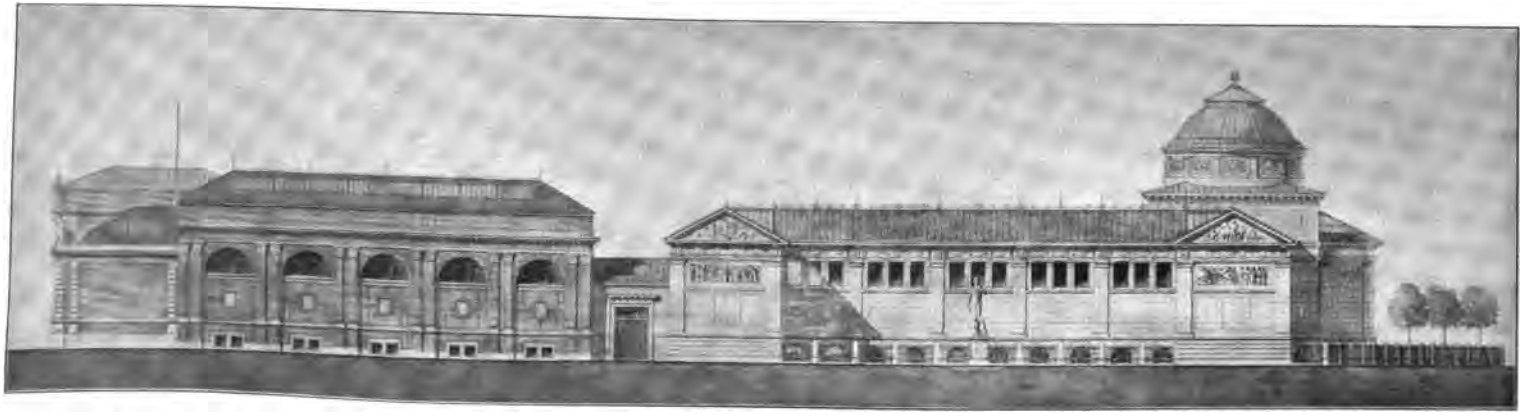

KONKURRENCEPROJEKT
TIL GLYPTOTHEKET.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

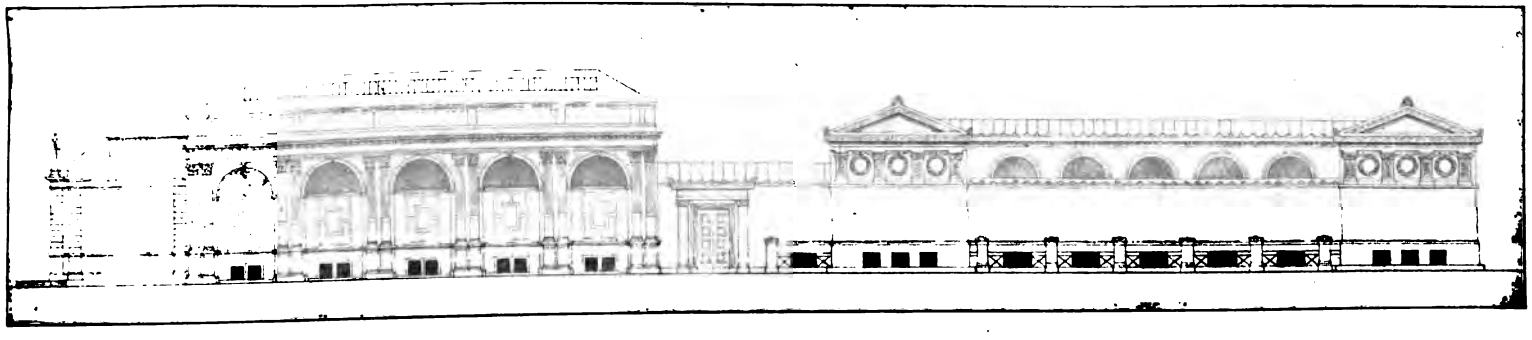

KONKURRENCEPROJEKT
TIL GLYPTOTHEKET.

ARCHITEKT
A. CLEMMENSEN.

Digitized by Google

PASSAGEN VED RUNDETAARN.

Da Spørgsmaalet om denne Passage paa en Maade er blevet brændende igen, formodentlig paa Grund af det Ulykkestilfælde, der fornylig indtraf der, vil jeg her fremkomme med en Tanke, som jeg for øvrigt alt i 1898 har omtalt til Enkelte, men først nu finder Anledning til at gøre bekendt i en videre Kreds.

Rundetaarn staar der nu engang, og det bliver forhaabentlig ogsaa nok staaende, saa man maa derfor se at skaffe Plads uden om dette.

Det er Regensen, der er i Vejen; og da denne, saavidt jeg ved, langt fra er nutidssvarende, tænker jeg mig den ombygget paa en saadan Maade, at der bliver bedre Plads i denne farefulde Passage.

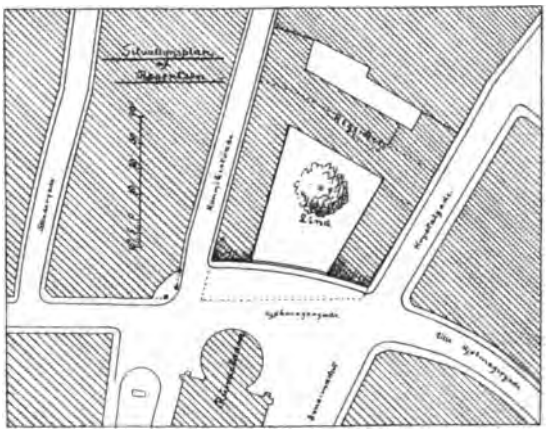

At flytte Regensen helt bort, som andetsteds foreslaaet, forekommer mig ikke heldigt, da der saavel til Regensen som til Linden i Gaarden knytter sig saa mange historiske Minder, at den helst maa bevares paa denne Plads.

Min Tanke gaar derfor ud paa: Præsteboligen i Kannikestræde lægges ind under Regensen, og Bygningerne her nedbrydes, Regensens Forhus mod Købmagergade nedbrydes, og Sidefløjene mod Kannikestræde og Krystalgade ombygges med Gavle mod Købmagergade, beliggende omtrent som paa Situationskortet vist.

Disse to Gavle forbindes med en høj Mur med en Port eller Laage i.

Den historiske Lind i Gaarden bevares som nu og vil derefter blive synlig over Muren ud mod Købmagergade. Sidefløjene forlænges saavel i Kannikestræde som i Krystalgade hen over den erhvervede Grund, og i Baggrunden af Gaarden opføres en Mellembygning, hvori der vist omtrent kan blive Plads til de Lokaler, der tidligere vare i Forhuset.

Ved at ombygge Regensen paa denne Maade vil der, foruden at der kan blive en tilstrækkelig bred Plads over til Taarnet, desuden under kyndige Hænder kunne blive et smukt Parti ud mod Gaden, 2 Gavle med en høj Mur imellem og over denne Indsigt i den aabne Gaard, hvor den store Lind vil præsentere sig smukt.

For yderligere at forbedre Passagen vilde det selvfølgeligt være øn-

Digitized by Google

skeligt, om der kunde tages et Stykke af den nyligt restaurerede Ejendom paa Hjørnet af Kannikestræde og Købmagergade; men da dette vel næppe lader sig gøre, kunde det dog maaske opnaas at gøre Hjørnebutikken til en Slags Passage ved at anbringe 2 stærke, runde Søjler paa Hjørnet, saaledes at Trafikken kan gaa bag om disse.

Hvorvidt det her Fremsatte af pekuniære eller andre Hensyn kan realiseres, har jeg ikke dannet mig nogen Mening om, idet jeg kun her har villet fremsætte en Tanke, som maaske fortjener at overvejes.

Kjøbenhavn, den 10. Januar 1901.

F. BØTTGER.

LURBLÆSERNE.

I Anledning af Deres Henvendelse til mig om en Udtalelse vedrørende de to Lurblæsere, hvoraf den ene i nogen Tid var opstillet til Prøve paa Vesterbrogade, tillader jeg mig at sende Dem, hvad jeg i al Korthed kan meddele.

Kun ugerne indlader jeg mig paa at udtale mig om denne Sag, da hverken Opstillingen paa Søjler, Valget af Pladsen eller selve Figurerne tiltaler mig. Jeg har hørt mange Bemærkninger og Udtalelser om disse Figurer og denne Opstilling, men besynderligt nok, kun meget faa bifaldende Ytringer; det vidner tydeligt nok om, at det Hele ikke rigtigt falder i Folks Smag.

Med Hensyn til Pladsen, der er valgt, maa jeg slutte mig til, hvad de fleste er enige om, at den ikke er heldig, og med Etatsraad Frølich kan jeg ogsaa have Grund til at spørge: hvorfor er dette Sted netop valgt, der dog ikke med Rette kan siges at være Byens Indgang, hvis man i det hele taget mener at skulle have Lurblæsere paa et saadant Sted.

Deres Hovedspørgsmaal til mig: om Lurblæseren holder rigtig paa Instrumentet, maa jeg besvare med, at nogen ganske sikker Mening om, hvordan Luren blev holdt under Blæsningen haves ikke. Ved dens underlige, svejede Form af Røret, ledes man til at antage, at dette blev lagt bag om Ryggen, ind under den ene Arm, saa at Lydaabningen vendte udad, foran Blæseren. Der er meget, der taler derfor, og saaledes er det ogsaa tidligere bleven antaget her og andre Steder (jvf. Mecklenb. Jahrb. 20, 293). Men efter at den kyndige Musikhistoriker Dr. A. HAMMERICH skrev sin interessante Afhandling om Lurerne i Aarb. f. n. Oldk. 1893, er man bleven rokket stærkt i den tidligere Opfattelse af Lurens Stilling under Blæsningen, idet han fremfører vægtige Grunde for, at Instrumentets Lydaabning maa stilles saaledes, at den vender opad, højt i Vejret. Alligevel vil man ikke rigtig kunne forstaa, hvorfor Røret fra Mundstykket til Lydaabningen skal have de mange Krumninger, naar det knn gjaldt om at bringe Lyden vidt og langt ud, hvilket lige saa godt kunde opnaas ved den lige Form af Røret, som de ægyptiske og andre gamle Blæseinstrumenter har, og Dr. Hammerich siger selv, at i akustisk Henseende vilde Formen ingen Betydning have. Ikke des mindre støttes Dr. H.s Mening om den højtløftede Stilling af Luren ved Billederne i Relieffet paa Gundestrups Sølvkarret, der rigtignok er mange Hun-

Digitized by Google

drede Aar yngre end Lurerne, samt paa et andet Billede af Blæsere paa et indisk Relief, afbildet i JAPETUS STEENSTRUPS Afhandling om samme Kar (Vidensk. S. Skrift. 6. Række, Tab. V.); begge Steder ere Lydaabningerne holdte højt i Vejret, men Rørene ere lange og lige.

Men dersom det endelig gælder om at være saa nøjeregnende med Hensyn til, hvordan Luren bør holdes eller bæres, saa forekommer det mig ogsaa, at samme Nøjagtighed kunde forlanges med Hensyn til Figurens Stilling og særlig dens Klædedragt. Den første maa vel helst overlades Billedhuggerens Skønhedssans og Plastikens Regler, men Klædedragten —, hvordan bør Manden være klædt? herom har Fortidsforskeren ingen sikker Mening og kan endnu ikke anvise noget bestemt. Til Kvindens Klædedragt fra den senere Broncealder har man nogen Kendskab, støttet paa et enkelt Fund; men af Mandens Dragt er langt fra fundet saa meget, at man kan danne sig en sikker Mening om hans Dragt, dertil er det meget uvist, om den Dragt, den Afdøde iklædtes, var lig den, der brugtes i levende Live. Endnu mere uvis er man om, hvordan Krigerne eller Tempeltjenerne, der nærmest maa antages at have benyttet Lurerne, vare klædte. At iføre Manden en Fantasidragt sammensat af Klædningsstykker fra forskellige, langt senere Tiders Gravfund, finder jeg er helt forkastelig; ligesaa uheldigt forekommer det mig at opstille Figuren paa en Renaissancesøjle med oldirske Ornamentprydelser. Jeg vilde i det Hele ønske, at Tanken om en plastisk Fremstilling af Lurblæsere foreløbig maatte hvile, indtil man fik en bedre og sikrere Forstaaelse af, hvorledes en Lurblæser tilnærmelsesvis burde se ud, og vente med et saadant Monuments Opstilling, til man engang faar et særligt Museum for vore danske Oldsager, *hvor saadanne Figurer ene har sin rette Plads.*

Kjøbenhavn d. 13. Januar 1901. MAGNUS PETERSEN.

FORSKELLIGT.

Konkurrence. Livs-Forsikrings-Aktieselskabet »*Frem*« agter at give sine Policer en kunstnerisk Udstyrelse og indbyder til Deltagelse i Konkurrence herom. Bedømmelsen af de indsendte Udkast vil ske ved en Komité paa 3 Medlemmer, hvoraf en Kunstner. Der udsættes en første Præmie paa 500 Kr. og en anden Præmie paa 200 Kr. Tegningerne skal være indleverede den 15. Februar d. A. Nærmere Oplysninger giver »*Frems*« Hovedkontor i Aalborg.

— Udfaldet af Konkurrencen om et *Garnisonssygehus i Næstved* blev, at 1ste Præmie, 1000 Kr., tilkendtes Architekt PHILIP SCHMIDTH og 2den, 600 Kr., Architekt ROSEN. Konkurrencen omfattede følgende Bygninger: en Sygehusbygning, en Epidemibygning og en 3die Bygning, hvori Ligstue, Obduktionsstue og Desinfektionsovn. Desuden skulde der være Gaardsplads eller Have til Ophold for Rekonvalescenter og med Plads til Opstilling af et Døckersk Filttelt. Bygningskomplekset skal ligge paa et meget stærkt skraanende Areal ved Farimagsvej i Næstved.

I Bedømmelsen deltog paa Akademisk Architektforenings Vegne Architekt VILH. FRIEDRICHSEN.

Digitized by Google

FORENINGSMEDDELELSER.

Lørdag den 22. Decb. 1900 og Lørdag den 5. Januar 1901 er der afholdt Bestyrelsesmøde. Ved begge Møder vare samtlige indenbyes Bestyrelsesmedlemmer til Stede og ved sidste Møde tillige Architekt GLAHN fra Nykøbing, Falster.

Lørdag den 12. ds. afholdt »Akademisk Architektforening« Møde i Industriforeningen.

Dagsordenen var:

1) Diskussion om en Sammenkomst med Medlemmer af Komitéen for Udstillingen i Paris.
2) Diskussion om en Skrivelse til Udstillingskomitéen for Charlottenborgudstillingen.
3) Skrivelse fra Kunstakademiet. Meddelelse fra Eugen Jørgensen.
4) Forslag til Valg af en Architekt til Borgerrepræsentationen.
5) Skrivelse fra Stenhuggernes Fagforening.
6) Meddelelser om Bladet.

I Mødet deltog 42 Medlemmer. Formanden takkede under Forsamlingens Tilslutning den afgaaede Bestyrelse, særlig Formanden, samt Architekt BØTTGER for hans 15-aarige Virksomhed som Foreningens Kasserer.

ad 1. Det vedtoges at foranstalte en Sammenkomst og hertil indbyde de i Skrivelse fra Architekt M. NYROP nævnte Medlemmer af Komité og Jury samt de danske Architekter udenfor Foreningen, som havde deltaget i Udstillingen. Det overlodes Bestyrelsen at fastsætte Tid og Sted m. v. for Sammenkomsten.

ad 2. En Skrivelse fra Architekt NICOLAI HANSEN om de for Architekter uheldige Udstillingsforhold paa Charlottenborg oplæstes. Efter nogen Diskussion bemyndigede Forsamlingen Bestyrelsen til at indlede en Forhandling med Udstillingskomitéen og dernæst indsende en Skrivelse til samme.

ad 3. »Tillæg til Reglement for Undervisningen i Kunstakademiets Skoler«, samt Skrivelse af $^{19}/_{11}$ 1900 fra Kunstakademiet til Teknisk Selskabs Skole oplæstes. Architekt EUGEN JØRGENSEN gav nogle Oplysninger.

ad 4. Bestyrelsen bemyndigedes til at foretage de fornødne Skridt for, om muligt, ved de kommende Valg til Borgerrepræsentationen at opstille en Architekt som Kandidat.

ad 5. Der oplæstes en Skrivelse fra Stenhuggersvendenes Fagforening vedrørende Udførelsen af Stenhuggerarbejde ved danske Haandværkere. Efter nogen Diskussion overlodes det til Bestyrelsen at affatte en Svarskrivelse.

ad 6. Efter nogen Diskussion om Bladet og dets Status, hvorved bl. a. Prof. V. KLEIN anbefalede at benytte Bladet mere til Avertering af Licitationer, bragte Formanden en Tak til Redaktionen for den smukke Maade, hvorpaa Bladet har udviklet sig.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 8 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING ✻ ✻

KJØBENHAVN
DEN 1. FEBRUAR 1901
3. AARGANG № 9

VEJLE NYE AMTSGAARD.

I Aaret 1899 afhændede Staten den gamle Amtmandsbolig i Vejle med tilhørende betydelige Grund til Vejle Kommune, der efter Overtagelsen lod udstikke nye Gader over Arealet. Ved Salget forbeholdt Staten sig imidlertid et ca. 10,800 □ Al. stort Grundstykke, begrænset af 3 af de nye Gader, for derpaa at kunne bygge en ny Amtmandsbolig, til hvis Opførelse der blev stillet det ved Salget indkomne Beløb, ca. 59.000 Kroner, til Raadighed. Denne Bolig er nu i den sidste Halvdel af Aar 1900 bleven færdig og taget i Brug.

Den nye Amtmandsbolig i Vejle ligger paa Byens højeste Punkt lige over for den nye Kommuneskole; man har herfra en henrivende Udsigt over Vejledalen mod Vest, den nordre Del af Byen samt Grejsdalen mod Nord og mod Syd til Møllebakken og Skoven paa Fjordens sydlige Side.

AMTMANDSBOLIG
I VEJLE.

ARCHITEKT
J. VILH. PETERSEN.

Digitized by Google

ARCHITEKT
J. VILH. PETERSEN.

Digitized by Google

Bygningsanlæget bestaar af en Hovedbygning og en Udhusbygning. Hovedbygningen er opført i 2 Etager med høj Kælder efter Motiver fra det 18de Aarhundredes Architektur, den nu saa moderne »Palæstil«, og gør et ret imponerende Indtryk. Murene ere pudsede og kalkfarvede, Taget dækket med sortglaserede Tagsten; Indfatningerne om Hovedindgangsdøren til Gaden samt Vinduerne i Stueetagen mod Øst og Nord bestaar af Sandsten; de øvrige dekorative Enkeltheder, saasom Guirlander, Vaabenskjold og Indskriftsfriser, ere af Savonnièresten; Sokkelen og den høje Trappe foran Hoveddøren er af Granit.

I den lille Udbygning ved Hovedbygningens søndre Ende findes Indgangen til Amtskontoret samt et mindre Lokale til Arkivsager.

Foruden en rummelig Vestibule med Opgang til 1ste Sal er der i Stueetagen indrettet Værelse for Amtmanden, Havestue, Dagligværelser, Spisestue og Anretteværelse m. m., alt hørende til Lejligheden, samt Amtskontor og Kontor for 1ste Fuldmægtig.

Paa 1ste Sal findes Soveværelser, Børneværelse, Badeværelse, Skolestue, Lærerindeværelse, Gæsteværelser m. m.; i Kælderen Økonomilejlighed, Køkken, Pige- og Tjenerværelse, Vadskerum, Strygestue, Brænderum m. m.

Den lave Bygning Syd for Hovedbygningen bestaar af 2 Vinkelfløje og er indrettet til Stald, Vognremise, Karlekammer, Hønsehus m. m.; mellem de to Bygninger er der en rigelig Gaardsplads.

Hovedbygningen ligger ikke lige ud til Vedelsgade, men omtrent 15

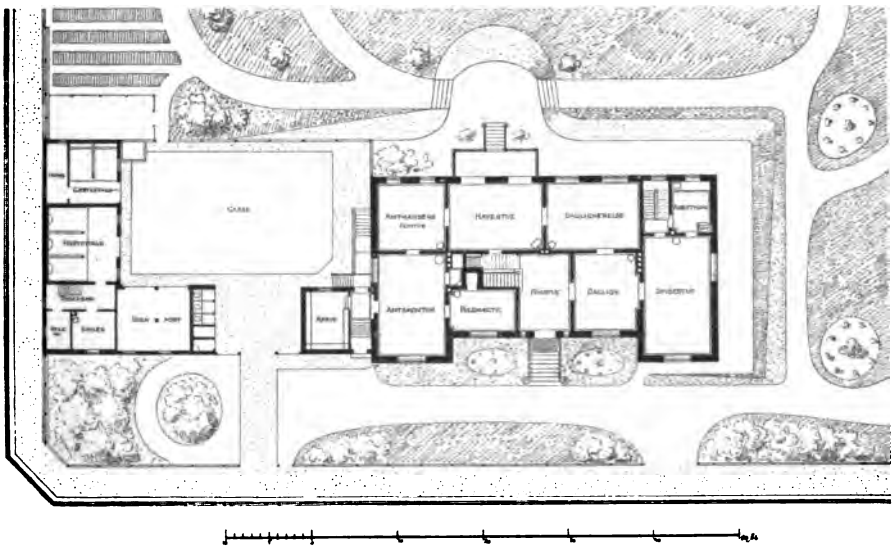

AMTMANDSBOLIG
I VEJLE.

ARCHITEKT
J. VILH. PETERSEN.

Digitized by Google

Alen tilbage fra Gadelinien, med en fri Plads foran, indhegnet mod Gaden ved et Stakit. Bygningerne med Gaardsplads indtage et Areal af ca. 1850 □ Alen. Resten af Arealet er udlagt til en Have, der mod Vest skraaner ned ad mod den nu tørlagte Midtbæk.

Tegningerne ere udførte af den kgl. Bygningsinspektør i Odense, Architekt J. VILH. PETERSEN. Ved Byggearbejdet have Følgende været beskæftigede: Murmester WEGNER, Tømrermestrene HENRIKSEN og JEPSEN, Kobbersmed POULSEN, Smed JØNSEN og Malermester CARL HANSEN. Med Undtagelse af Sandstens- og Savonnièrearbejderne er Alt udført af lokale Haandværkere.

K. F. U. M.

K. F. U. M. GAARDPARTI. ARCHITEKT J. CHR. KOFOED.

Kristelig Forening for unge Mænd i Kjøbenhavn, der er et Led i en international aandelig Vækkelse, som begyndtes i London af GEORGE WILLIAMS ca. 53 Aar tilbage i Tiden, og som stiftedes her i Kjøbenhavn for ca. 23 Aar siden, lejede først et lille Lokale paa Østergade, derefter en Lejlighed i Fiolstræde og senere 2 Lejligheder i Vendersgade; men eftersom Virksomheden voksede og kom til at omfatte flere Dele, og større Lokaler skulde skaffes til Møder, Foredrag, Undervisning, Soldaterhjem etc., følte det mere og mere som en Hindring for Arbejdet, at den fornødne Plads ikke fandtes. Som Følge heraf begyndte man inden for Foreningen at indsamle til et Byggefond, og for ca. 7 Aar siden saa man sig om efter en ældre Bygning, som vilde kunne benyttes (eventuelt med lidt Ombygning), eller efter en Grund, hvorpaa en Foreningsbygning vilde kunne opføres. Med de smaa Midler, som havdes til Raadighed, syntes Opgaven vanskelig, og Tiden gik; men stadig voksede Kravet til større og flere Lokaler. I de senere Aar fremkom ikke saa faa Tilbud om Bygninger og Grunde, og der blev gentagende lavet Planer og Beregninger, idet Fordringerne vare saa mange og Midlerne saa smaa, at Planen var vanskelig at realisere.

Digitized by Google

I April 1897 købtes saa den gamle Gæstgivergaard »*Tre Kroner*« i Tornebuskegade, hvortil endvidere hørte en Ejendom med 9 Alen Façade mod Gothersgade. Da alle de gamle Ejendomme saavel mod Gothersgade som Nørrevold kun havde en meget ringe Dybde (ca. 12 à 14 Al.) og som Følge heraf vanskelig senere vilde kunne bebygges af andre end Foreningen, købtes efterhaanden alle Ejendommene mod Gothersgade — skønt de var meget dyre —, fordi man derved tillige fik fjernet den Prostitution, der havde til Huse der. For hver Gang man saaledes fik købt et Hus til, maatte Tegningerne omarbejdes. Desværre kom man med selve Byggearbejdet ind i en Tid, hvor en Lock-out tog den bedste Del af Aaret; og Vinteren derefter var mindre gunstig.

Den største Del af Grunden var opfyldt med Gødning og Affald i en Dybde af 20—22 Fod og af en saadan Beskaffenhed, at det altsammen maatte graves op og køres bort.

Ved Indretningen af Bygningerne er der taget Hensyn til alle de Virksomheder, som findes inden for Foreningen, og endvidere er der i de underste Etager i Gothersgadefløjen og Sidebygningen indrettet en Del til Udlejning: i Stuen Butikker, paa 1ste Sal Forretningslokaler og paa 2den Sal til Beboelse. 3die og 4de Sal benyttes til Bolig for Sekretær og Funktionærer samt ca. 30 enkelte Værelser for unge Mænd (Haandværkere, Handelsmænd og Studenter), som tillige kunne faa fuld Kost i Foreningens Hjem.

K. F. U. M.
GAARDPARTI.

ARCHITEKT
J. CHR. KOFOED.

Gaar man over Gaarden til Tornebuskegadefløjen, kommer man ind i en Forstue med tilhørende Garderobe; i Stueetagen her har Soldaterhjemmet sin Plads. Udgifterne til dettes Vedligeholdelse afholdes væsentligst af Hovedforeningen. I Kælderen findes store Opbevaringsrum for Soldaternes Tøj.

Fra Forstuen fører en Trappe gennem alle Etager; paa 1ste Sal

Digitized by Google

er Kontor og Modtagelsesværelse, Dagligstue, Læseværelse, Foredragssal, Bestyrelsesværelse og Sekretærens Værelse; paa 2den Sal Spisestuer, Rygeværelser med Altan, Undervisningsværelser og Bibliothek; i Sidebygningen i samme Etage er Køkken, Anretteværelse, Spisekammer, Fadebur og Økonomilejlighed.

Paa 3die Sal findes Festsalen.

I Sidebygningen er der Gymnastiksal med tilstødende Omklædnings- og Styrtebadsrum; paa 3die Sal findes nogle Pensionatsværelser samt en bred Udgang fra Festsalen; paa 4de Sal er Vadskerum, Rulle- og Strygestue samt Bolig for Betjening.

I Bygningerne er indlagt Varmeværk, elektrisk Lys og W. C.; og man har i det Hele søgt at gøre Alt saa solidt og hyggeligt som muligt.

KRISTELIG FORENING FOR UNGE MÆND.

ARCHITEKT J. CHR. KOFOED.

Digitized by Google

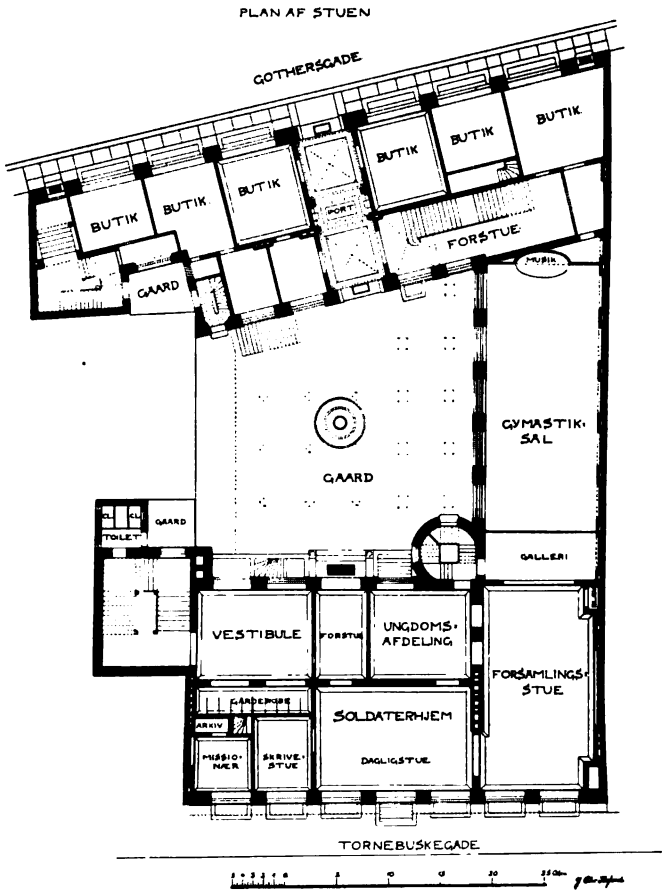

KRISTELIG FORENING
FOR UNGE MÆND.

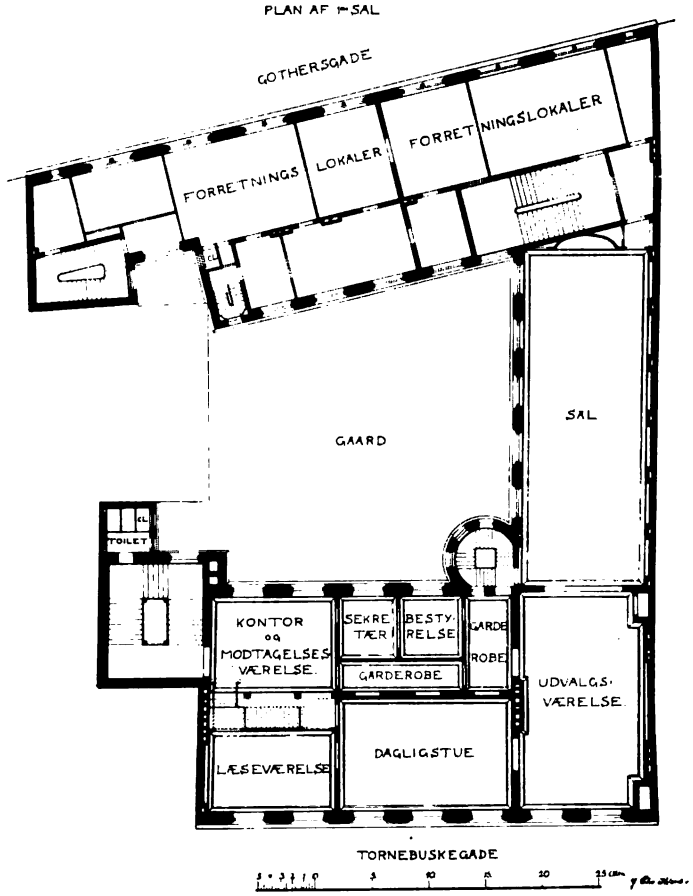

ARCHITEKT
J. CHR. KOFOED.

Digitized by Google

Grunden har kostet ca. 225,000 Kr., Bygningerne ca. 370,000 Kr. og Monteringen ca. 45,000 Kr.

Tegningen til det hele store Kompleks er udført af Architekt J. Chr. Kofoed, der tillige har ledet Byggeforetagendet.

For øvrigt har følgende Haandværksmestre og Firmaer haft Udførelse af Arbejdet: Murmester J. K. Lund, Tømrermester Fr. Nielsen, Snedkermester Albér, Malermestrene Petersen & Andersen, Blikkenslagermester Hannibal, Smedemestrene Brdr. Halberg (Porten af Hr. Smedemester Carstensen), Laur. Knudsen (det elektriske Anlæg), Monies & Andersen og »Vølund« (Varmeværket), Glarmester Christiansen, Stenhuggermester O. V. Nielsen, Den Ankerske Marmorforretning og Hans & Jørgen Larsen (Brolægningsarbejdet).

RAADHUSUDSTILLINGEN AF DANSK KUNST TIL 1890.

I den kommende Sommer vil der paa Kjøbenhavns nye Raadhus blive afholdt en Udstilling, hvis Maal det er for første Gang at tilvejebringe en samlet Udsigt over den danske Kunsts Historie indtil 1890, for Bygningskunstens Vedkommende dog med et Supplement af Fotografier og lignende Reproduktioner, der vise Udviklingen i det sidste Tiaar.

Undertegnede Sektion for Architekturudstillingen er sikker paa, at dette store Foretagende af national Betydning tør paaregne alle danske Architekters Interesse og haaber, at disse ville stille sig imødekommende til de specielle Anmodninger, der i den nærmeste Tid ville blive udsendte.

Ligeledes haaber den, at Architekter og andre Læsere af »Meddelelserne«, saafremt de eje Tegninger af *afdøde danske Architekters* Værker eller vide, hvor saadanne Afbildninger findes, ville sende Meddelelse herom til medundertegnede cand. polit. Fr. Schiøtt, Slagelsegade 5 ² Ø.

Eugen Jørgensen. M. Nyrop. Fr. Schiøtt.

ARCHITEKTSTANDENS TEKNISKE UDDANNELSE.

I »Akademisk Architektforening« rejstes i Januar 1899 Spørgsmaalet om, hvorledes Uddannelsen af de vordende Architekter foregaar. Man var enig om, at den Del af samme, som foregaar paa de tekniske Skoler, ingenlunde er nutidssvarende. Navnlig fandtes det, at der ofres en unødig lang Tid derpaa. Dette er ikke just saaledes at forstaa, at Eleverne ikke bør lære de Discipliner, hvori der gives Undervisning; men den Omstændighed, at de tvungent skulle deltage i det Kursus paa 3 Vinterhalvaar, der er det normale, synes ingenlunde overens-

Digitized by Google

stemmende med Elevernes virkelige Tarv. Med Rette finder Architektstanden, at den, der kan lære det af Kunstakademiet foreskrevne Pensum paa kortere Tid ved at læse og tegne privat, bør kunne tage Eksaminerne ved de tekniske Skoler uden netop at have gaaet der som Elev. Thi det er faktisk Tilfældet, at den, som er i Besiddelse af almindelig jævn Begavelse og møder med Forudsætninger for og Villie til at kunne lære Noget, kan opnaa de ønskede Færdigheder paa kortere Tid, saa meget mere som han jo, naar han er frit stillet, kan tage Somrene med til Hjælp, i hvilke ellers de tekniske Skoler holde Ferie. Og dertil kommer, at selv den flittigste og ivrigste Elev nødvendigvis maa blive træt af det Hele, naar han ser, at han absolut skal holde Trop med en hel Klasse og ikke ved egen Energi kan naa hurtigere til Maalet.

I November 1899 henvendte Architektforeningen sig vedrørende det rejste Spørgsmaal i Skrivelser til Kunstakademiet og Det tekniske Selskabs Skole i Kjøbenhavn. Paa disse Henvendelser svarede Kunstakademiet den 29. Maj 1900 bl. A., at det vilde »særlig henlede Ministeriets Opmærksomhed paa Ønskeligheden af en tidssvarende Ordning af Eksaminationsforholdene ved de af Landets tekniske Skoler, som have faaet eller i Fremtiden faa Eksaminationsret i de tekniske Discipliner« o. s. v. Alt tidligere havde det tekniske Selskab i Skrivelse af 23. Februar 1900 til Akademisk Architektforening bl. A. udtalt: »Afgørelsen af det fremsatte Spørgsmaal ligger derfor i *første Række i Kunstakademiets Haand**), og man kan herfra kun udtale, at hvis bestemte Ønsker og Forandringer i de bestaaende Forhold paa det nævnte Omraade skulde fremkomme fra Akademiet, da vil det tekniske Selskabs Skole *nu som altid**) være villig til efter Evne og under Forudsætning af, at de Interesser, som den fortrinsvis skal pleje, nemlig Haandværkerstandens Uddannelse, ikke vil lide derunder, at *række en hjælpende Haand til Ordningen af det anførte Forhold.*«*)

Efter at der i Løbet af Sommeren 1900 havde været ført nogle Forhandlinger mellem Kunstakademiets Skoleraad og den Architekt, der af Akademisk Architektforening ifølge Anmodning var bleven delegeret hertil, afsendte Kunstakademiet *den 19. November 1900* en Skrivelse til det tekniske Selskabs Skole i Kjøbenhavn, hvori Kunstakademiets Skoleraad »*indtrængende opfordrer Bestyrelsen for det tekniske Selskabs Skole til at stille sig imødekommende**) over for det af Akademisk Architektforening i dens Skrivelse til Skolen fremsatte Ønske, *at det tilstedes de vordende Architekter at gaa op til Eksaminerne paa de tekniske Skoler uden at have deltaget i den tvungne Undervisning der.*«*) Senere hen i Skrivelsen hedder det: »Denne Adgang til at uddanne sig privat bør efter Raadets Formening tilstaaes de Elever af Teknisk Skole, som have faaet de for Optagelse i Akademiets Skoler nødvendige Frihaandstegninger antagne ved Akademiet.«

Denne sidste Passus er indsat som Motivering for at danne Skel mellem dem, der vil være Architekter, og dem, der vil være Haandværkere.

Man maa, idet der henses til de ovenfor citerede Uddrag af Teknisk Selskabs Skoles Skrivelse af 23. Februar 1900, med Rette formode, at den i det Svar, der forhaabentligt snart vil foreligge, vil imødekomme Architektforeningens Ønsker paa alle Punkter, da disse jo have Kunstakademiets fulde Sympathi.

---

*) Fremhævet af Red.

Digitized by Google

Architektstanden omfatter denne Sag med den mest levende Interesse og har paa en saa smuk Maade faaet Tilslutning fra Kunstakademiet, som den med Rette betragter som sin Alma mater lige som den studerende Stand Universitetet. Den anser det rejste Spørgsmaal for meget vigtigt for Uddannelsen af de unge. For den, der vil vie Architekturen sine Kræfter, er der saa meget at lære foruden de tekniske Discipliner, at disse ikke bør tage mere Tid end den, der virkeligt er nødvendig, og paa ingen Maade brede sig uforholdsmæssigt, saa meget mere som Uddannelsen i rent kunstnerisk Retning stadigt bør skærpes. Architektstanden haaber, at disse dens Ønsker ogsaa maa finde Støtte i Ministeriet.

KONKURRENCETEGNINGER.

Naar en Konkurrence er afsluttet, har det altid stor Interesse ikke alene for de Konkurrerende, men overhovedet for alle Architekter og adskillige desforuden at lære de indsendte Arbejder at kende. I »Meddelelserne« findes ofte de præmierede Projekter optagne, undertiden alle, især naar Konkurrencen har været begrænset og Opgaven af særlig fremtrædende Art. Men ogsaa af de Arbejder, der ikke ere fundne værdige til at blive honorerede, kan Meget læres.

Ofte blive de udførte Projekter udstillede offentligt i nogen Tid, efter at Konkurrencen er afsluttet; men da dette for Provinskonkurrencerne ganske naturligt finder Sted i de forskellige Byer og det vel kun er de færreste af Deltagerne muligt altid at kunne rejse derhen, bliver disse Udstillingers Nytte ret illusorisk. Da man vel nok tør sige, at det som Regel er Kjøbenhavn, der afgiver det største Kontingent af Deltagere, vil Redaktionen af »Meddelelserne« fremsætte følgende Forslag til velvillig Overvejelse:

Hver Gang en Konkurrence er afholdt, anmelder hvem af de Deltagende, der nu har Lyst dertil, til Architektforeningens Bestyrelse, at de ville lade deres Arbejder komme til Stede paa en almindelig, nærmere bestemt Mødeaften. Man faar vel ikke alle Projekterne paa den Maade, men dog formodentlig saa mange, at det giver et fyldigt Materiale til Bedømmelse af Konkurrencens Karakter og Værdi. Det vil selvfølgeligt altid være en frivillig Sag for den Enkelte, og enhver Tvang er jo forhindret alene ved den Omstændighed, at Anonymitetens Slør hviler over Deltagernes Navne. Ulejligheden for de kjøbenhavnske Architekter vil kun være ringe, da de jo dog selv skulle sørge for deres Tegningers Afhentning fra Provinsbyerne.

Der har for nylig været en Konkurrence om et Garnisonssygehus i Næstved; kunde man ikke begynde med dette? Da Sagen ikke har været drøftet og altsaa ikke er sat i System endnu, foreslaar Red. for denne Gang, at Deltagerne i Næstved-Konkurrencen snarest sender skriftlig Anmeldelse til Tidsskriftets Ekspedition, Helgolandsgade 5.

RED.

Digitized by Google

EN LICITATIONSMEDDELELSE.

Vi have modtaget følgende:

Hr. Redaktør!

I Anledning af Hr. C. Olesens Beklagelser i »*Meddelelserne*« for 1. Januar over Fremgangsmaaden ved en Licitation over Linoleum, i hvilken han havde deltaget, maa det være mig tilladt at bemærke, at jeg ikke er i Stand til at se nogen Forskel paa Forholdene ved denne og andre lignende Licitationer. De i Bladet »*Arkitektens*« Liste over Licitationsudfald indeholdte Tilbud for det paagældende Tilfælde vare bevisligt opraabte ved Tilbudenes Aabning. Dette benægter Hr. Olesen ikke, men han beklager sig over, at den af ham *bagefter* indsendte finere Pris ikke er bleven bekendtgjort.

Kun endnu en Bemærkning. Naar »*Arkitekten*« i sin Tid angav Beløbet for det af mine Tilbud, som var indstillet til Antagelse, højere end endelig er bleven afgjort, saa var dette korrekt. At man senere ved Forhandling og ved at bestemme sig for en Kvalitet, der staar noget under den oprindelig normerede, har opnaaet en tilsvarende lavere Pris, er jo nærmest en Privatsag, som ikke behøver Fremdragelse for Offentligheden.

Med Tak for Optagelsen.

Ærbødigst

C. Riis Bonne.

FORSKELLIGT.

Odense-Udstillingen, som i Januar Maaned har været afholdt i Industriforeningen, er nu afsluttet. Denne Udstilling, som ved den herværende Industriforenings Initiativ og ved Samarbejde med Odense Haandværker- og Industriforening er kommen i Stand, har i alle Maader været meget vellykket. Saavel store Industri- og Eksportfirmaer som mindre Haandværkere havde indsendt Prøver af deres Produkter, og med Glæde har man set, hvor godt denne By følger med i vor industrielle Udvikling, og hvor langt den endog er naaet frem paa enkelte Punkter, saa langt, at vor Hovedstad har haft rigtig godt af at anstille Sammenligningen paa nært Hold.

Paa Kunstindustriens og Bygningsvæsenets Omraader var Udstillingen ikke særlig rig; man beundrede den Energi, hvormed Jærnstøberierne arbejder, og man studsede uvilkaarlig ved at se, hvad Fyens Glasværk formaar at præstere. Nogle smukke Prøver fra Probst's Fals-Tagstensfabrik og fra Fyens Gibsværk maatte man ogsaa lægge Mærke til.

Endelig havde en Del af Odenses betydeligste Snedkere udstillet Møbler, og enkelte af disse fortjene særlig Anerkendelse paa Grund af det smukke Arbejde, men desværre følte man lidt for meget Savnet af den kunstneriske Medhjælp, som er uundværlig i saadanne Arbejder, for at Resultatet skal blive fuldkomment.

I Marts Maaned vil der blive arrangeret en lignende Udstilling for Aarhus' Vedkommende, og der er ingen Tvivl om, at man ogsaa ved denne vil finde Ting af betydelig Interesse.

Digitized by Google

Konkurrence. Industriforeningen i Kjøbenhavn har udsat følgende Prisopgaver: 1) Fremstillingen af en Stol, der her i Landet som Handelsvare kan optage Konkurrencen med de billige, fremmede Stole, som indføres, f. Eks. de saakaldte Wienerstole eller de svenske Pindestole. Stolen skal være af enkel, smuk og praktisk Form, samt være egnet til maskinmæssig Fremstilling, hovedsagelig af indenlandske Træsorter. Den skal være saaledes konstrueret, at den lader sig forsende uden at optage megen Plads eller er let at adskille og samle igen, i al Fald een Gang. Med Indsendelse af Stolen maa følge Opgivelse af en gros Pris til Videreforhandling. 2) Tegning i $^1/_8$ s. St. og Arbejdstegning i fuld Størrelse til en Stol af ovennævnte Art.

For fyldestgørende Løsninger af disse Opgaver udsættes som Præmier henholdsvis 750 Kr. og 200 Kr.

Besvarelser af Opgaverne modtages paa Industriforeningens Kontor til og med den 1. Juli 1901. Besvarelserne skulle indsendes under Mærke og ledsages af lukket Navnekonvolut med samme Mærke.

Bedømmelsen foretages af: D'hrr. Møbelfabrikant F. F. FRANTZEN, Snedkermester J. C. GROULE, Professor H. J. HANNOVER, Professor PIETRO KROHN, Architekt M. NYROP, samt to Medlemmer af Foreningens Industri-Udvalg.

De fremkomme Besvarelser forblive de respektive Indsenderes Ejendom, saa at de efter bedste Skøn kunne udnytte deres Løsning af Opgaven, dog skal Industriforeningen være berettiget til ved Udstilling, Afbildning eller paa anden Maade at gøre de indkomne Besvarelser af Opgaven tilgængelige for Offentligheden. Der forbeholdes Bedømmelsesudvalget Ret til at nedsætte, dele eller overhovedet ikke at uddele ovenanførte Præmier, alt efter den Grad, hvori det maatte anse de indkomne Besvarelser for fyldestgørende.

FORENINGSMEDDELELSER.

Onsdag den 30. Januar afholdt Foreningen i Hotel Phønix en meget vellykket selskabelig Sammenkomst. Særlig indbudte vare Medlemmerne af den danske Jury i Paris, som havde deltaget i Bedømmelsen af Architekturgruppen, samt d'Hrr. Architekter, der uden at være Medlemmer af Akademisk Architektforening havde været Deltagere i dennes Udstilling og delagtige i det for Foreningen saa ærefulde Resultat.

Efter at d'Hrr. Fabrikejer OTTO BENZON og Architekt M. NYROP havde givet nogle Meddelelser vedrørende Architekternes Deltagelse i Pariserudstillingen, hvorom vi i et følgende Hæfte skal bringe nærmere Referat, indtoges Souperen, ved hvilken herskede en meget animeret Stemning. Der var i alt ca. 60 Deltagere.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING

KJØBENHAVN DEN 30. JANUAR 1901

TRO OG SANDFÆRDIG GJENGIVELSE AF

DEN STORE GULDMEDAILLE

SOM AKADEMISK ARCHITEKTFORENING HUGGEDE PAA

VERDENSUDSTILLINGEN I PARIS AAR 1900

HOTEL PHŒNIX, 30. Januar 1901.

Min Frue!

Hvor ofte har jeg ikke, naar jeg havde den Ære at være sammen med Dem ved Eftermiddagskaffen med tilhørende lille Avec efter en bedre Diner, fra min skjulte Plads i en Vinduesfordybning med Vemod set Deres skønne Barm hæve og synke sig til næsten umærkelige, aromatiske Sukke! Min Naadige! Jeg tror at turde sige, at jeg bedre end paa hvad jeg ellers er bleven sat til her i Verden, forstaar mig paa det svage Køns stærke Følelser. De tænker, Frue! paa *la Scala*, *la jolie Fagette* og »*Det blodige Øje*«, — de Steder, der alt for ofte lokker Deres Gemal fra Dem. Fra Dem! Gud, hvor kan han! Er det derfor, han er saa knap med sine Meddelelser til Dem?

Trøst Dem, min Naadige! Der gives et ufejlbarligt Middel mod dette Samfundsonde. Hold »Meddelelserne« til ham, og hold ham til Meddelelserne. Han vil fordybe sig i Læsningen af dem, han vil atter og atter sluge dem (med lille d), han vil aldrig forlade Hjemmet for den flygtige Tant's Skyld — han vil elske Dem.

»Meddelelserne« koster kun 6 stakkels Kroner om Aaret — hvor mange Pund skotske Havregryn vil De til Gjengjæld ikke kunne spare nu, da Deres Ægtefælle ikke trænger til dem mere?

Sludder og Vrøvl har vi nok af!

Men *nu er det Tid* at gjøre Noget for »Meddelelserne«. Hvis hvert Medlem forpligter sig til i Løbet af hvert Kvartal at skaffe 2 nye Abonnenter, vil Sneboldten blive til en Lavine og Bladet voxe mægtigt i Omfang. Dette er en Samfundsopgave og en smal Sag for behjertede Mænd. Lønnen venter dem: de vil kunne haabe at faa tilbagebetalt *Bonus* paa deres i Forvejen ikke store Kontingent. Men allerede forinden maa der gjøres noget, og **Et Par Buxer** vil være den Hel- digc sikret, der i Løbet af 2 Maaneder sender det største Antal Hoveder klippede, rensede og vel sorterede til Redaktionen.

Kom! Kom! Kom!

Abonnementspris **6** elendige Kroner.

Digitized by Google

Meddelelse om, hvorledes Akademisk Architektforening hentede sig en Guldmedaille i Paris.

Mel.: Hurra, min Jente! her kommer jeg.

Vi laa saa rart i vort bedste Blund,
Sov saa sødelig,
Sov saa blødelig.
Da kommer der en aarle Morgenstund
Tænk, en Komité!
Der var hele Tre:
»Nu er det ikke Tid at snue mer!
Til Udstilling! Og hvad vi due, dér
Hver Pariser
Pænt vi viser!«

Og neppe var vi blevet stropped op,
Før Furore
Tanken gjo're.
To Mand og een Gefreider tropped op
Første Maaned.
Nyrop daaned.
Og efterhaanden kom et Længdesnit
Og en Betonplan; den var nok beskidt,
Men med Côter,
Og med Noter.

Tilsidst saa lokkede vor Komité
Alle Lapperne
Frem af Mapperne.
Og vægtigt fyldte, hvad man fik at se,
Som var ej defekt.
Der var Overvægt.
I Kassen stak man nemlig Absalon,
Han ene vejed mindst en engelsk Ton;
Fint poleret,
Fint barberet.

Digitized by Google

Saa installeredes vor Collection.
For at vare
Den mod Fare
Man planted udenfor den en Kanon
Og en Brandspand;
Det gi'r Anstand.
I Salen stod paa Vagt en fransk Gendarm,
Pistol i Bæltet, Sabel i sin Arm,
Jærn paa Knoerne —
Som hos Boerne.

En Dag, da Folk gik og gabede
I bange Venten,
Kom Præsidenten
Med Kors og Stjerne (Folk de skrabede),
Trak sin Frakke a':
»Que-est-ce que ça que là?
L'exposition, hélas! C'est un ragout!
Parôle d'honneur! Enfin un vrai bijou!
Mo'nte skal je'
Gi' Medalje?«

Europa studsed. Telegram blev sendt
For en vældig Pris;
Ja, og heldigvis
»Meddelelserne« fik en Abonnent,
En Samojede,
Som var dernede.
Kort sagt, enormt det vakte Sensation
Man siger, der var Illumination
I Tyrolien
Og Podolien.

Nu skrev for mange Lispund Sterlinger
Verdenspressen
Om Successen,
Saaledes Spaniens Aftenberlinger
El lo cigarro; —
Og i *Figaro*
Der stod en lang Artikel, den var fransk,
Mens *Times* bringer paa sin engellandsk
Saadan Leder,
At man sveder.

Digitized by Google

I Kjøbenhavn man tog det mer med Ro,
Asiatisk
Og flegmatisk.
Der var ej Opløb selv paa Nørrebro,
Ej Bybude
Med Sedler ude.
Men hitter vi nu først den franske Klump,
Og snitter vi os hver en lille Stump
For at bær'en —
Jøss! saa skær'en!

Nu kan med rolig Samvittighed
Vi en lille Stund
Ta' et lille Blund.
Saa gi'r Paris vel ikke mere Fred:
Vi skal stille dér!
— Men, nix pille her:
Nu vi til Komiteen nikke vil,
Imens hinanden her vi drikke til
For Medaljen,
Til Medaljen!

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING ✻ ✻

KJØBENHAVN
DEN 15. FEBRUAR 1901
3. AARGANG Nº 10

VILLABYGNING I SKODSBORG.

VILLA I SKODSBORG. ARCHITEKT FRED. L. LEVY.

Bygningen er opført for Hr. Konsul J. HANSEN i Skodsborg paa Østsiden af Landevejen lidt Nord for Aggershvile; den er væsentlig indrettet til Sommerbolig. Grunden har forholdsvis ringe Bredde og sænker sig med en stejl, skovbevokset Skraaning ned mod den aabne Forstrand; af Hensyn til de saaledes vanskeliggjorte Byggeforhold er Bygningen flyttet helt ud i det sydlige Skel; Stald og Beboelseshus er samlede i et Kompleks.

Under største Delen af Villaen er indrettet en overhvælvet Kælder til Økonomibrug, idet dog Køkkenet og Anretningsværelset findes i Stueetagen, der for øvrigt indeholder Familiens Opholdsrum; paa 1ste Sal findes Soveværelser og i de to Gavle desuden over disse enkelte Gæstekamre. Den udvendige, aabne Trappe paa Bygningens Sydside giver særskilt Adgang til to Værelser paa 1ste Sal, der ere bestemte for Tjenerskab; inde i Bygningen gaar den rummelige Forstue, hvori Hovedtrappen findes, op gennem begge Etager med Adgang til samtlige Værelser. Forstuen er dekoreret med mønstret Gulv af glaserede Fliser og høje Væggepaneler.

Bygningens ydre Flader ere grovpudsede og hvidtede, og alle fremspringende og dekorerede Led samt Karnapperne ere udførte af hugne Sten: Bremersten, Savonnière, Kridt og Klebersten, medens Sokkelen er opsat af kløvede Søsten. Træværket i Gavlene er Eg med megen Udstikning i samme, og i Gavlen mod Øst er en omløbende Svalegang ind-

Digitized by Google

VILLA I SKODSBORG.

ARCHITEKT
FRED. L. LEVY.

bygget, hvortil der er Adgang fra Familiens Soveværelser. Bygningens Tage ere dækkede med røde Tegl.

Tegningerne ere leverede af Architekt FRED. L. LEVY. Følgende Haandværkere have medvirket ved Opførelsen: Murmester C. LICHT,

Digitized by Google

Tømrermester Martin Petersen, Snedkermester Hans A. Holm & Søn, Malermester Møllmann, Blikkenslagermester Th. Dreyer og d'Hrr. Hans & Jørgen Larsen.

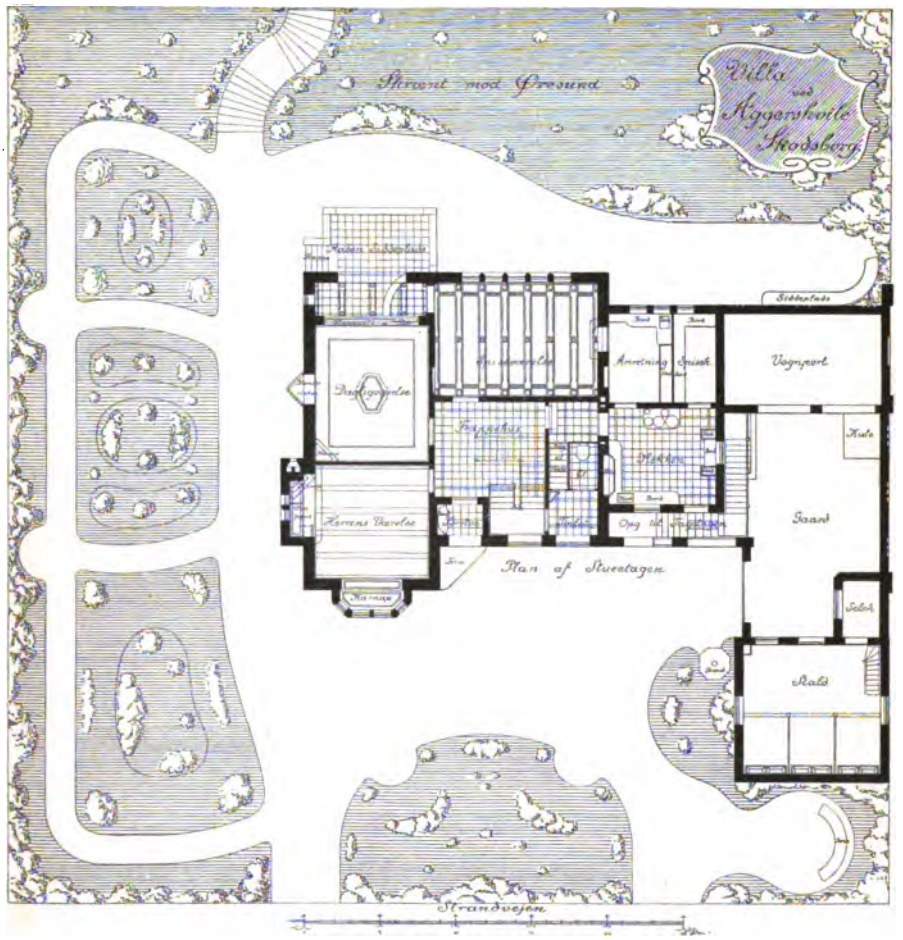

ARCHITEKT
FRED. L. LEVY.

SPAREKASSEN I HILLERØD.

For Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse har i 1898—1900 Architekt V. Holck opført en Bygning lige ved Siden af den tidligere benyttede, som skyldtes afdøde Architekt Abrahams, da dennes Bygning efterhaanden var bleven for lille. Hele Underdelen er udført af Granit; Portpartierne er af Ølandssten. For øvrigt er Façaden af Puds med Hjørnekvadre og Baand af Ølandssten. Taget er dækket med Skifer. I Banklokalet ere Søjlerne af Stuk og Skranken af Mahogni. Portene ere af

Digitized by Google

Teaktræ; der er anvendt en Del Kunstsmedearbejde til Portene. Bygningen har kostet ca. 90,000 Kr.

Ved Bygningens Opførelse have følgende Haandværksmestre, alle af Hillerød, medvirket: Murmester F. KIELBERG, Tømrermester PETERSEN, Snedkermester H. M. ANDERSEN, Smedemester CHR. CHRISTENSEN, Blikkenslager URITHZEN, Malermester AABY og Glarmester OHLAND. Tegningerne til den indvendige Dekoration ere udførte af Dekorationsmaler SVENDSEN. For øvrigt er alt Stenhuggerarbejdet fra WIENBERG og Varmeværket indlagt af RIEDEL & LINDEGAARD under Ledelse af Ingeniør RAMSING.

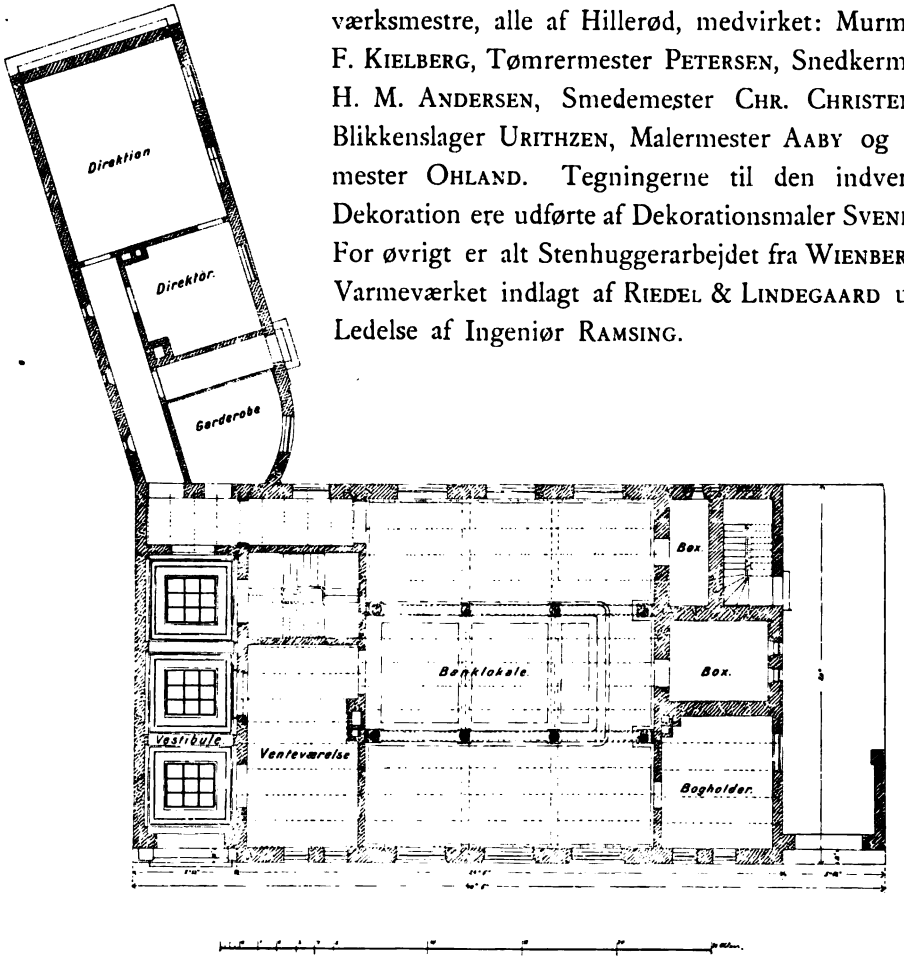

SPAREKASSEN I HILLERØD.

ARCHITEKT V. HOLCK.

DET KJØBENHAVN, SOM FORSVINDER.

Med det Aarhundrede, som nys udløb, forsvandt ogsaa den i medfølgende Gengivelser fremstillede Ejendom, som adskillige af vore Læsere vilie kende fra Gaden (Øster Allé 6), for at give Plads for det Elektricitetsværk, som Kjøbenhavns Kommune agter at lade opføre i den nærmeste Fremtid.

Da den gamle Ejendom havde et ret karakteristisk Ydre, vil En og Anden maaske sætte Pris paa at blive underrettet om, hvad der ved en af

Digitized by Google

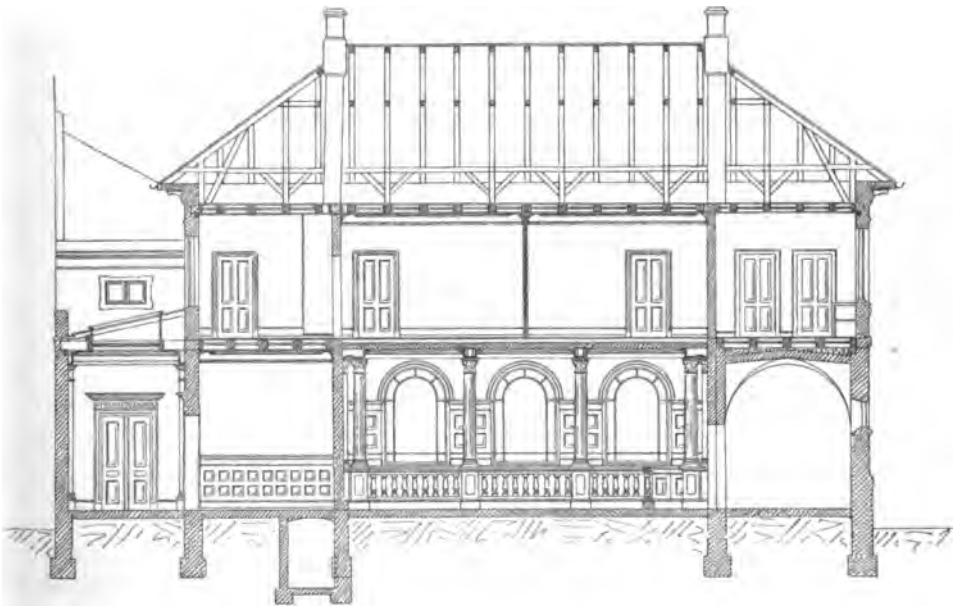

SPAREKASSEN
I HILLERØD.

ARCHITEKT
V. HOLCK.

Digitized by Google

ØSTER ALLE NR. 6. MOD GADEN.

de sidste Ejeres, Ingeniør K. E. WINGES Velvillie har kunnet oplyses om dens Tilblivelse.

Grunden, paa hvilken den var opført, udgjorde oprindelig en Del af Øster-Fælled. Men da Borgerne havde haft Lov til at hente Sand her, var der fremkommet dybe Sandgrave, som dog atter, i alt Fald til Dels, senere vare blevne fyldte med Dagrenovation. Da der saa efter Kjøbenhavns Brand i 1795 skulde skaffes Penge til at betale de til Gadernes Udvidelse købte Arealer, og der i denne Anledning var nedsat en Kommission (se C. Bruun: Kjøbenhavn, S. 730) med Myndighed til ogsaa at disponere over Stadens udenbys Ejendomme, solgte denne den 15. Juli 1799 til Hr. General-Krigskommissær og Deputeret i Generalitetet A. S. HASLER »den Del af Stadens Østerfælled, hvor Sandgravene forhen have været«, og hvor der dengang var en Have og et Salpeterværk. Arealet udgjorde 64,222 □ Al. og strakte sig fra Triangelen, mellem »Østre Vibens Allé« og Strandvejen, til den Del af Øster-Fælled, hvor 1853—57 Lægeforeningens Boliger opførtes.

Den 30. Juni 1806 tilskødedes Ejendommen Hr. Justitsraad CHRISTIAN LANGE, som atter den 14. Juni 1813 tilskødede den til Sukkerraffinadør STEFFEN SMIDT. Dennes Arvinger tilskødede den til Kancelliraad og Bogholder i Overformynderiet CARSTEN LUDVIG SCHIØDT tillige med 20 Tdr. Land i Raadmandsmarken ved Tagenshus. Bygningerne vare da »ganske

Digitized by Google

ØSTER ALLE NR. 6. MOD HAVEN.

af Nyt opførte« og bestode af Hovedbygningen, Sidefløjene til Økonomibrug samt yderligere 2 Ladebygninger, af hvilke den ene først blev nedbrudt i 1875. Som man ser, en fuldstændig Landejendom! men Bygningerne vare (maaske som Følge af en Demarkationsservitut) opførte af Bindingsværk.

Den 9. September 1816 solgte Schiødt imidlertid Ejendommen til Greve JENS POULSEN AF TRAMPE, Kaptajn i det kgl. Art. Korps. Denne lod den dekorere og til Dels ombygge af den senere Landskabsmaler HARDER, som i denne Tid besøgte Akademiets Skoler og, inden han helt hengav sig til Landskabsmalingen og i 1822 blev Tegnelærer ved Sorø Akademi, gav sig noget af med Dekorationsmaling. Indgangsportalen med Stentrappen og de oprindeligt med forgyldte Kapitæler smykkede Søjler, de hollandske Vinduer samt Lofternes, Panelernes og Tapeternes Dekorationer — Alt var Harders Værk. Han har da formodentlig, for at faa Plads til Søjlerne, rykket Forstuens Ydervæg noget tilbage og maaske ogsaa udført Hovedbygningens kvaderlignende Bræddebeklædning, hvorimod den mindre skønne Belvedere, der engang havde en vis Berettigelse ved den frie og smukke Udsigt til alle Sider, ogsaa til Sundet, først blev opsat omtrent i 1840.

Kun i 7 Aar var Ejendommen i Grev Trampes Besiddelse. Den 28. Juli 1823 udlagdes den med Tilliggende til Kjøbenhavns Magistrat paa

Digitized by Google

Overformynderiets Vegne, paa Grund af resterende Renter, for knap en Fjerdedel af, hvad den havde kostet i 1816.

Efter i 5 Aar at have været i Kommunens Eje solgtes den den 30. Juni 1828 til Handelsgartner og Lieutenant i Brandkorpset Ole Ohlsen, der atter den 18. Maj 1846 solgte den, dog uden Tilliggende, til Kancelliraad og Kontorchef Oluf Bang Winge, i hvis Families Besiddelse Bygningerne med den tilstødende store Have have været, indtil de i 1898 generhvervedes af Kommunen.

Efter Kancelliraad Winges Død skiftedes nemlig Ejendommen mellem hans 3 Sønner, af hvilke Kancellisekretær C. G. Winge fik »Vænget« (ɔ: den nordligste Del ved Lægeforeningens Boliger), over hvilken han anlagde den allerede af hans Fader projekterede Olufsvej, der har faaet Navn efter denne. Største Parten af Grundene paa begge Sider af Vejen solgtes i 1871 til Arbejdernes Byggeforening.

Ved Køb kom C. G. Winge ogsaa i Besiddelse af Hovedparcellen mod Østerallé. Den tredie Broders Part, en Strimmel langs Triangelen og Strandvejen, udstykkedes og solgtes til Byggegrunde.

Ved C. G. Winges Død i 1891 arvedes Hovedparcellen af hans Børn, som i 1898 afhændede den til Kjøbenhavns Kommune.

Hovedbygningen beboedes i Handelsgartner Ohlsens Tid af Oberst Wilster, senere af Amtsforvalter Rimestad, efter hvem Ejendommen en Tid lang i Folkemunde førte Navnet »Amtsgaarden«.

I den nordre Sidebygning levede, efter at den var indrettet til Beboelse: Fru Macdougall til 1847, Kommandørinde Skibsted til 1853, Sekretær i Marineministeriet C. G. Winge til 1867, derefter Kapt. Glahn, Kapt. J. P. D. Dahl, Professorinde S. Maribo, Kontorchef Ortmann og Kunsthistorikeren Karl Madsen.

I den søndre Sidebygning have boet: Bispinde Mynster, Professorinde Freund og 1867—98 Oberst Funchs Familie. *L. F.*

GRAABRØDRETORV.

Hr. Redaktør!

I Dagspressen fremkom for vel en Maaneds Tid siden en Meddelelse om, at en Del Grundejere ved Graabrødretorv havde henvendt sig til Magistraten med Anmodning om, at Slagterboderne maatte blive revne ned. I Virkeligheden ere de ikke til megen Nytte, da nemlig kun en ringe Brøkdel af Butikkerne, efter hvad der oplystes, ere udlejede og de fleste staa tomme. Det er jo heller ikke mere tidssvarende at have de ildelugtende Kødudsalg, der vistnok kun i ringe Grad tilfredsstille den moderne Hygiejnes Fordringer, samlede paa den Maade. Og

Digitized by Google

hvad Skønhedens Krav angaar, ja da ere vist Alle enige om, at de ere tilsidesatte i en utilbørlig Grad.

Lad os da haabe, at al denne Vederstyggelighed kan forsvinde og noget bedre træde i Stedet. Men hvilket?

Efter min Mening vil denne Plads have Betingelser for at kunne blive en af de smukkeste, i alt Fald en af de mest karakteristiske i vor Hovedstad. Den er saa behageligt tilpas i Størrelsen, hverken for stor og øde eller for lille og kneben; Forholdet mellem Bygningernes Højde og det givne Grundareal er saa vel afbalanceret, Torvet er saa hyggeligt og lunt, de Gader, der udmunde i det, slutter sig saa diskret og beskedent til det, og man har heldigvis ingen bred Avenue, der render lige bus paa Midten af det for at vinde et point-de-vue for en eller anden monumental Bygning. Det er næsten som et helt fredeligt Interiør midt imellem de omgivende, travle Forretningsgader. Jeg er nu sikker paa at der mellem de ledende Mænd i vor Magistrat og vor Borgerrepræsentation er Mange, der har et aabent Blik herfor, og jeg haaber, at den Opfattelse skal trænge sejrende igennem, at denne Karakter bør bevares. Torvet maa ikke blive en Gennemgang, hvor Arbejdsvogne febrilsk jage igennem blot for at kunne skyde Genvej. Har Kuskene ikke kunnet gøre det hidtil, vil de vel heller ikke herefter behøve at mene, at der nu er en uafviselig Trang til Stede. Et lille karakterfuldt Haveanlæg burde derfor træde i Stedet for Slagterboderne, og i Centrum af det kunde passende anbringes f. Eks. en Fontæne, eller endnu bedre, hvad jeg har bragt i Erfaring, at en af vore berømte Malere har haft den lykkelige Ide til, fordi han nærer en bestemt Forkærlighed for denne historiske Person: en Statue af Leonore Kirstine Ulfeldt! En smuk Tanke! En værdig Afløsning for Støtten »til ævig Spot og Spe«, sat til Minde om hendes Ægtefælle, efter hvem Pladsen tidligere havde Navn, vilde det være at sætte et Hædersminde for hans Hustru, sikkert det ædleste Skud paa den oldenborgske Stamme.

Men der er andet, som foruroliger mig, og sikkert ikke uden Grund. Naar jeg betragter de gode, gamle Huse, hvoraf Torvet nu er omgivet, naar jeg kommer fra Kejsergade og ser Helligaandskirkens smukke Spir hæve sig bag ved de snurrige gamle, trekantede Gavle, naar jeg i min Fantasi udmaler mig, hvad Torvets Omgivelser vilde kunne blive til, naar jeg tænker paa, hvad Lübeck har for en herlig Plads, vel omtrent af samme Størrelse som vort Graabrødretorv, med Raadhuset og andre gamle Bygninger og Mariekirken ragende op der bagved, — da sukker jeg uvilkaarligt, naar jeg vaagner af min Drøm og den Tanke ubønhørligt slaar mig: men saadan bliver nu dette ikke! Her kommer selvfølgeligt himmelhøje Huse, alle lige høje, nemlig saa meget som Byggeloven tillader, med snorlige Gesimser, med store, aandløse Udstillingsvinduer i alle Etager og med kæmpemæssige Butiksvinduer i Stuen. Netop paa dette Torv, hvor der er særlig gode Momenter til Stede for en poetisk Udformning, vil sikkert den platteste Byggespekulations-Prosa komme til at dominere.

Er der nu slet Intet at stille op herimod? Vilde en Henvendelse fra »Akademisk Architektforening«, fra »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse«, fra »Kunstnerforeningen af 18. November« til rette Vedkommende, det vil sige Kommunalbestyrelsen, mon være ganske frugtesløs? Har ikke Stadsarchitekten et vægtigt Ord at sige? Eller er Alt afgjort allerede og Torvets Skæbne givet?

Digitized by Google

Jeg synes, her maatte foreligge en Opgave, som var værd at forsøge paa at løse; og i alt Fald noget i Form af Servituter maatte der kunne gøres, saa at ikke Alt gik rabundus i et stort Forretnings-Kaos.

Jeg vover at komme med denne Henstilling i »Meddelelser fra Akademisk Architektforening«, da jeg tror, at dette er det rette Forum, hvor Sagen skal fremstilles, og søger min Berettigelse dertil i min varme Interesse og min lidenskabelige Kærlighed for smukke Bydele og Gadeperspektiver, navnlig i vor egen Hovedstad, skønt jeg for øvrigt desværre kun tør underskrive mig som

EN LÆGMAND.

FREDERIKSBERGSKE BESTEMMELSER.

Med det nye Aarhundrede træder paa Frederiksberg to nye Regulativer i Kraft vedrørende Indretningen af Klosetrum og Spildevandsledninger.

Det ene hedder *Reglement for Anbringelse af Klosetter i Bygninger vedtaget af Frederiksberg Sundhedskommission den 19. Okt. 1900.* Ifølge dette skal et Klosetrum have et Gulvareal af 10 □ Fod og være forsynet med et 16 □ Tommers Aftræksrør. Indtil 5 Klosetter kunne ventileres til et fælles 9 × 9 Tom. Rør.

I ældre Bygninger kan der ventes Tilladelse til at indrette Vandklosetter med indirekte Lys, naar dette tages gennem et 5 □ Fod stort fastmuret Vindue ud til en lys Trappegang, et lyst Badeværelse, Køkkenet eller et Beboelsesrum. Med Køkkenet eller Beboelsesrummet maa Klosettet dog ikke bringes i direkte Forbindelse ved Dør. Hvis Klosetrummet har et Vindue paa mindst 2 □ Fods Størrelse til fri Luft og indrettet til at aabnes, kan man vente at blive fritaget for at anbringe Aftræksrør.

I Nybygninger kan indirekte Lys til Klosetrummet kun tillades, hvor der træffes særlige Foranstaltninger til at sikre Luftfornyelsen. Gulvet skal lægges af Beton mellem Jernbjælker, belagt med glatte Fliser. Væggene skulde indtil 3 Tom.s Højde over Gulvoverfladen dannes af vandtæt Beton eller Cementpuds paa Mur. Denne vandtætte Begrænsning fortsættes i 1 Tom.s Højde forbi Døren.

Foruden Aftræksrøret skal der i hvert Klosetrum indlægges et 16 □ Tom.s Rør mellem Gulvbjælkerne for at føre frisk Luft fra Gaardfaçaden til Rummet. Det synes dog, som om man efter særlig Ansøgning, hvor Vandklosetter indrettes med direkte Vindue, kan fritages baade for Aftræksrør og Friskluftsrør, naar der anbringes en Trækrude. Hvis dette bliver Praksis, er Bestemmelserne for Frederiksberg adskilligt rimeligere end de kjøbenhavnske.

Dog vil Fordringen om at Klosetgulve skulle lægges af Beton mellem Jernbjælker, og om at Væggene skulle bestaa af vandtæt Beton eller Cementpuds paa Mur, sandsynligvis i mange Tilfælde berede stor Forstyrrelse i en Bjælkeplan og ofte bevirke, at man nødsages til at gøre Klosetskillerummene til bærende Skillerum eller til at bruge Jern i større Udstrækning, end man ellers havde tænkt. Hvis dette viser sig, og naar det konstateres, at Bestemmelsen er heldig for Klosetter med smaa Urinbeholdere, som let overfyldes, men unyttig for Vandklosetrum, i hvilke der normalt intet spildes, men ved indtrædende Forstyrrelser

Digitized by Google

til Gengæld spildes langt mere end de c. 0,8 Kubikfod Vand, som Dørtrinnet kan dæmme op for, saa vil der forhaabentlig blive givet Dispensationer i denne Henseende for Vandklosetrum. Reglementet udleveres paa Frederiksberg Politistation.

Regulativ for Udførelsen af underjordiske og indvendige Afløb for Spildevand og Grundvand fra Grunde i Frederiksberg Kommune af 21. Decb. 1900. er temmelig forskelligt fra det kjøbenhavnske.

Medens Kjøbenhavn forlanger anbragt Slambrønde ved alle andre Afløb end Klosetafløb, kan man efter dette Regulativ føre Vandet fra Køkkener og Gulvafløb lige i Kloaken med Udeladelse af de hidtil sædvanlige Rensebrønde. Disse fordres kun anbragte ved Tagnedløb og Nedløb af Overfladevand. Dette vil være til Lettelse for Pasningen af Gaarde, da den idelige og ildelugtende Oprensning af mange Brønde bortfalder, og da man kun efter stærke Regnskyl har Anledning til at fjerne Grus og lignende fra Tagbrøndene og fra Brøndene for Overfladevand, og denne Oprensning lugter ikke.

I Kjøbenhavn forlanges en 4 Tom.s Interceptor for hver Klosetstamme, men paa Frederiksberg forlanges kun een 6 Tom.s Hovedinterceptor, gennem hvilken alt Spildevand fra Ejendommen passerer. Dog tillades ogsaa paa Frederiksberg Anlæg efter det kjøbenhavnske System, hvis der ikke i Ejendommen findes Vandklosetter; men det synes næsten, som om en Plan efter det kjøbenhavnske System med Slambrønde overalt og en Interceptor ved hvert Klosetfaldrør ikke vil kunne approberes paa Frederiksberg. Frederiksberg har hidtil haft et stort Forspring for Kjøbenhavn derved, at Overfladeafløb af Tagvand over Fortovet ikke har været tilladt. Herom findes mærkelig nok ingen Bestemmelse i det nye Regulativ; men man tør sikkert gaa ud fra, at den gamle Praksis paa dette Punkt vil blive hævdet, og man maatte i alle Fodgængeres Interesse ønske, at Kjøbenhavn snart vilde følge Frederiksbergs Eksempel i dette. I Regulativet findes en Bemærkning om, at Andragender om Husspildevandsledninger skulle ekspederes af Ingeniørkontoret 5 Dage efter Indsendelsen. *P. A. F.*

FORSKELLIGT.

Industriforeningens Februar-Forevisning indeholder en lige saa righoldig som interessant Udstilling af Tapeter, som det i høj Grad kan anbefales at tage i Øjesyn. Det er Firmaet L. FRAENCKEL, der — vel nærmest i Anledning af sit nys afholdte 25-Aars Jubilæum — foranstalter denne Udstilling. Hele den store Forevisningssals Galleri er optagen af Udstillingen, der ikke alene indeholder Fabrikens egne Arbejder, men tillige viser et omfattende Udvalg af engelske, franske og tyske Tapeter, og navnlig saadanne, som ere anvendelige efter danske Forhold. Imitationer af Gyldenlæder, Relieftapeter og nogle Prøver af WALTHER CRANES Mønstre findes ogsaa herimellem. Nogle større Vægdekorationer, et arktisk og et japansk Landskab samt en Kopi af en Gobelin ere ligeledes indlemmede i Udstillingen, nærmest for at vise, hvad Tapetindustrien formaar at præstere.

Digitized by Google

Personalia. Architekt M. NYROP er bleven udnævnt til Ridder af Æreslegionen.

❦

Konkurrence. Tømrermester HANS NIELSEN, der ejer Grundene Nr. 41, 43 og 45 mod Raadhuspladsen samt Nr. 37 mod Vestergade og Nr. 40 mod Frederiksberggade, agter at nedrive de derværende Bygninger og paa Grundene opføre et samlet Bygningsanlæg, der tænkes anvendt til Forretningsbrug og Beboelse. For at opnaa det bedst mulige Resultat i architektonisk Henseende har Ejeren udstedt Konkurrenceindbydelse til følgende Architekter: VILH. FISCHER, EUGEN JØRGENSEN, FRITZ KOCH, S. LEMCKE, A. ROSEN og CARL THONNING. Der forlanges Skitser i 2 Linier pr. Alen, og hver af de Konkurrerende faar for sine indsendte Tegninger 500 Kr. Bedømmelsen vil blive foretagen af et Udvalg, der foruden Ejeren, Tømrermester HANS NIELSEN, bestaar af følgende Herrer: Overretssagfører AXEL BANG og Tømrermestrene ANTON CHRISTENSEN og H. P. NIELSEN samt, valgte af Architektforeningens Bestyrelse, d'Hrr. AXEL BERG, M. NYROP og K. ARNE-PETERSEN.

Projekterne vil efter Bedømmelsen blive offentlig udstillede i 8 Dage, og nærværende Tidsskrift vil gengive et Udvalg af dem mellem sine Billeder.

❦

Haandværksskole for Kunstnere. Alt for ofte lide de Kunstnere, der give sig af med Kunsthaandværk, under Følelsen af ikke at være fortrolige med de Materialier, hvori deres Ideer skulle udformes. Først efterhaanden som de blive mere og mere indøvede, tilkæmpe de sig fuldstændigt Herredømme over det genstridige Stof; men før de naa saa vidt, er det meget almindeligt, at Motiver, der f. Eks. absolut kun ere egnede til Udførelse i Sten, anvendes paa Træ, hvorved selve den kunstneriske Idé ikke kommer til sin Ret. Det synes derfor at være en god og praktisk Tanke, at der nu i München er dannet en Haandværksskole for Kunstnere, hvormed Hensigten er at give Kunstnere Lejlighed til at kende de forskellige Materialiers Ejendommeligheder og til at studere deres praktiske Bearbejdelse. At en saadan Skole har Betydning for Kunsthaandværket, maa vel anses for givet, da det for at opnaa en virkelig kunstnerisk Komposition er af største Vigtighed at have fuld Kendskab til de paagældende Materialiers Behandling og Karakter.

❦

Tabel og Vejleder i Blikkenslager-, Skiferdækker-, Gas- og Vandledningsfaget samlet og udarbejdet af aut. Gas- og Vandmester G. LEHNERT. Det er en praktisk lille Bog, som paa faa Sider give korte og tydelige Svar paa alle de Spørgsmaal, som i den daglige Byggepraksis komme for i ovennævnte Fag; den er vel særlig udarbejdet for Fagfolk, men har derfor ogsaa sin Interesse for Architekter og Tilsynshavende med Byggearbejder.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39⁴. B. **Telf. 17824.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. F. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5¹, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING ✻ ✻

KJØBENHAVN
DEN 1. MARTS 1901
3. AARGANG № 11

BEBOELSESBYGNING PAA ØSTERBROGADE.

Ejendommen Østerbrogade 64 er opført i Aarene 1898—1900 af Tømmerhandler GROTH-HANSEN og Tømrermester KNUD VENG, efter Tegninger af Architekt EUGEN JØRGENSEN. Den store Bygning, der har en Façade til Gaden paa 60 Alens Længde, er anlagt som et regelmæssigt Anlæg, der med sit Forhus, sine Sidefløje og Bagfløje omfatter en rekt-

BEBOELSESBYGNING
PAA ØSTERBROGADE.

ARCHITEKT
EUGEN JØRGENSEN.

Digitized by Google

PLAN AF TREDIE SAL.

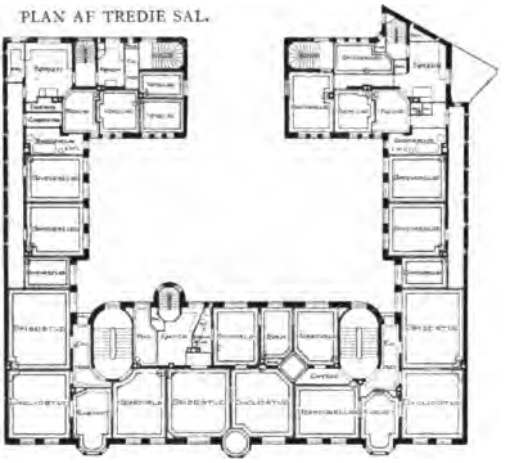

PLAN AF ANDEN SAL.

PLAN AF STUEN.

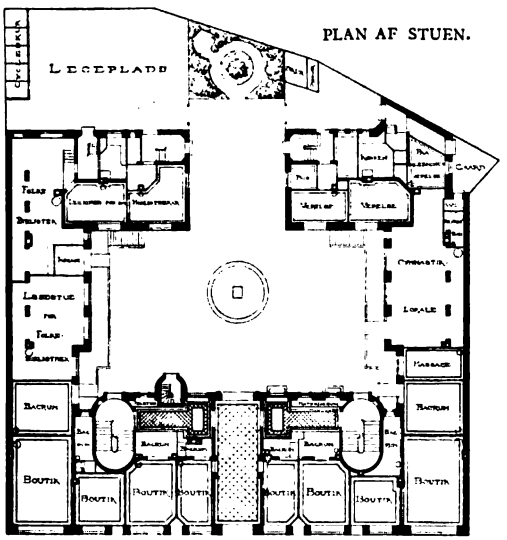

BEBOELSESBYGNING PAA ØSTERBROGADE.

ARCHITEKT EUGEN JØRGENSEN.

angulær Gaard, der er ca. 40 Alen lang og 24 Alen bred. I denne er der i Midten en Fontæne med Springvandsfigur. Mellem Bagfløjenes Gavle fører en bred Passage ind til den bageste Del af Grunden, der er indrettet dels som et lille Haveanlæg, dels som Legeplads med Cykleskure, dels som Baggaard. Endelig findes der endnu en lille, 25 □ Alen stor Gaard, der fremkommer af sig selv ved Grundens Form og gør god Nytte for Korridor og Køkken i højre Sidefløj, som har deres Vinduer ud til den.

Bygningen, der er herskabeligt indrettet, indeholder i Stueetagen til Gaden 8 større og mindre Butikker med tilhørende Bagrum og lyse Kælderrum under med direkte Forbindelse. For øvrigt er Kælderen, som er 4 Alen høj, i begge Sidefløje indrettet til Lagerrum og har derfor bredfløjede Porte ud til Kælderpassagerne, samt til Brændselskældere. I Stueetagen i højre Sidefløj er Gymnastiklokale, i venstre Sidefløj er et af Kommunens Folkebibliotheker med Læsestue, Udlaan o. s. v.

Midt i Forhuset er gennem alle Etagerne en fem Værelsers Lejlighed med Badeværelse, W. C. o. s. v. Til begge Sider af den er der paa 1ste og 2den Sal fire Lejligheder, bestaaende

Digitized by Google

hver af Entré, otte Værelser, to Pigekamre, Køkken, Baderum, W. C. o. s. v. Paa 3die og 4de Sal er de fire Lejligheder mindre, nemlig Entré, syv Værelser, Køkken, Pigekammer, Baderum, W. C. o. s. v., og i Bagfløjene er der fire smaa Lejligheder paa tre Værelser og Køkken. For at imødekomme Lejeres Ønsker er Planen dog enkelte Steder modificeret noget fra det oprindeligt paatænkte; saaledes er i højre Sidefløj paa 3die Sal den store og den lille Lejlighed slaaede sammen til en, og paa 4de Sal er der indrettet et stort Maleratelier mellem Værelserne. I Tagetagen findes tre Vadskerum og Tørrelofter samt Pulterkamre, to for hver Familie. Overalt i Bygningen er indlagt elektrisk Lys.

BEBOELSESBYGNING PAA ØSTERBROGADE. ARCHITEKT EUGEN JØRGENSEN.

Façaden til Gaden er opført af Granit i Stueetagen og derover blankt Murværk af haandstrøgne Mursten med enkelte Kridtsten som Relief over 2den Sals Vinduer, Baand o. s. v. Over en Frise, dannet af smaa kvadratiske Mursten og Kridtsten, er Gesimsen stærkt udkragende med Jernbjælker som Udliggere og derimellem Skiferplader paa Flangerne. Et trekantet Gavlparti hæver sig midt over Façaden højt over Gesimsen. De 3 Karnapper er betonstøbte med Mønstermuring i Tavlerne og Blysprosser i Vinduerne. Façaderne til Gaarden er hvidtede; Stueetagen i Forhuset er muret med blankt rødt Murværk.

Ved Arbejdets Udførelse har Følgende medvirket: Murmester Axel Broe, Tømrermester Knud Veng, Snedkermestrene Ole Andersen, Larsen & Holm, Blikkenslager Thorndahl, Smedemestrene Blücher og Høst, Malermestrene Bernhard Schrøder, Nielsen & Hansen, Billedskærer

Digitized by Google

HANS CHR. BERG og Glarmester LILLELUND. Det elektriske Lysindlæg er udført af CORNELIUS KNUDSEN og Gas og Vand samt Badekar installerede af HASSEL & TEUDT.

BEBOELSESBYGNING PAA KONG GEORGS VEJ.

Paa Hjørnet af Kong Georgs Vej og Kronprinsesse Sophies Vej er i Aaret 1900 af Murmester P. S. HANSEN opført en Beboelsesbygning efter Tegninger af Architekt EUGEN JØRGENSEN. Bygningen indeholder i hver af de 3 Etager, Stue, 1ste Sal og Mansardetage, en fem Værelsers Lejlighed med Entré, Køkken, Pigekammer, Baderum, W. C. o. s. v., og to tre Værelsers Lejligheder med Entré, Køkken og Pigekammer. I den meget høje Kælder er der to Butikker med tilhørende Lejligheder, for øvrigt Vadskekældere og Brændselsrum.

Bygningens Façader er skurede og hvidtede med cementstøbte Vinduesindfatninger, Baand, Skjolde, Guirlander, Konsoller o. s. v. og cementstøbt Karnapudbygning. Taget er dækket med sortglaserede Falstagsten paa den stejle underste Del og alm. sortglaserede Tagsten paa den fladere øverste Del.

BEBOELSESBYGNING
PAA KONG GEORGS VEJ.

ARCHITEKT
EUGEN JØRGENSEN.

Digitized by Google

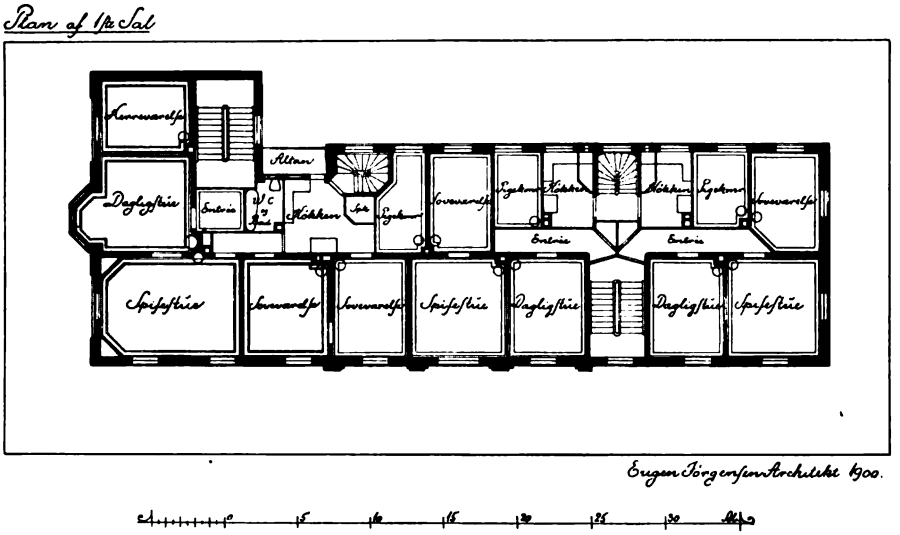

BEBOELSESBYGNING
PAA KONG GEORGS VEJ.

Ved Arbejdets Udførelse have bl. A. Følgende medvirket: Murmester P. S. HANSEN, Tømrermester DUFFRI JENSEN, Snedkermestrene HOLM & NIELSEN (»Silvan«), Blikkenslager BODE, Smedemester SCHØLLER, Malermestrene HANSEN & MEINCKE. Det elektriske Lysindlæg er udført af LEVRING & LARSEN. Stukkatørarbejdet udvendigt og indvendigt er udført af FERDINANDSEN, LUDVIGSEN & FYHN, og cementstøbt Arbejde er fra Murmester SCHIØTZ.

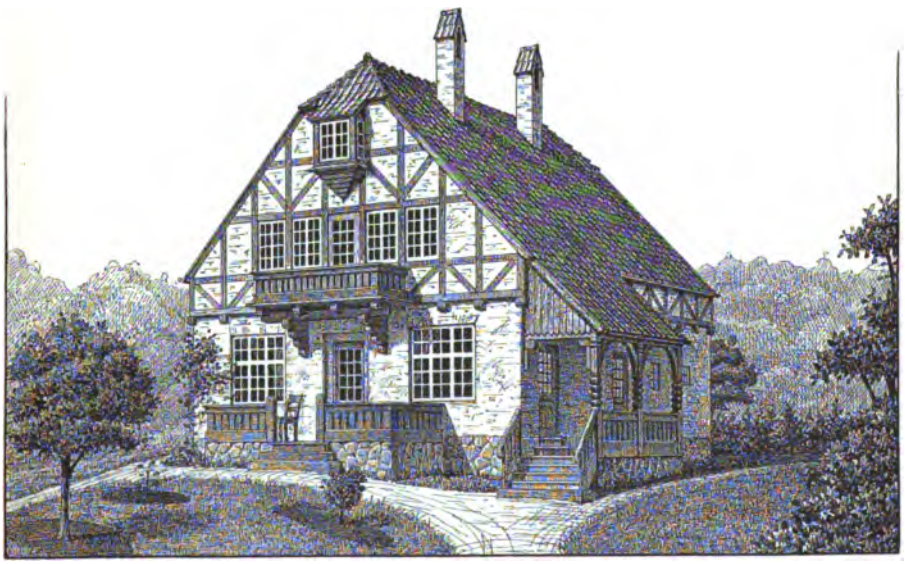

P. A. ROSENBERGS
VILLA I NØDDEBO.[1]

ARCHITEKT
V. HAUNSTRUP.

Digitized by Google

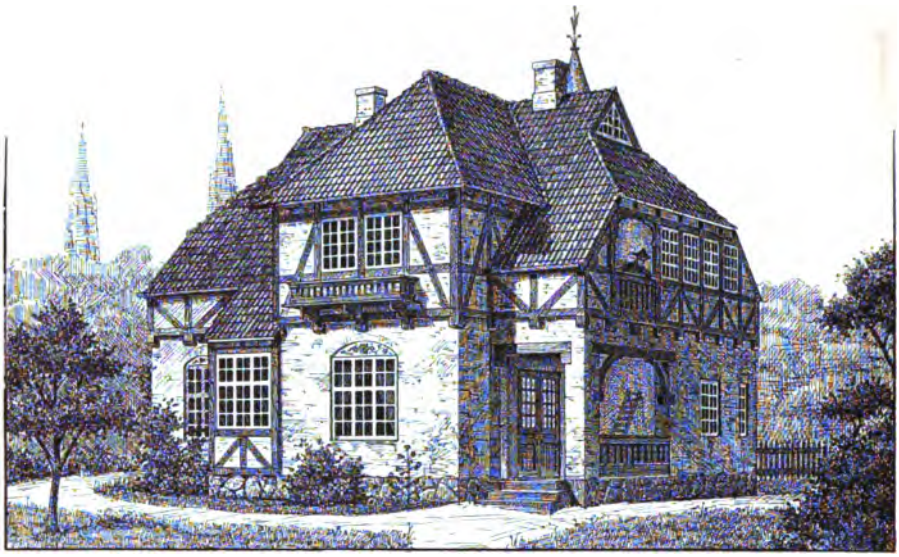

VILH. ROSENBERGS
VILLA I NØDDEBO.

ARCHITEKT
A. HAUNSTRUP.

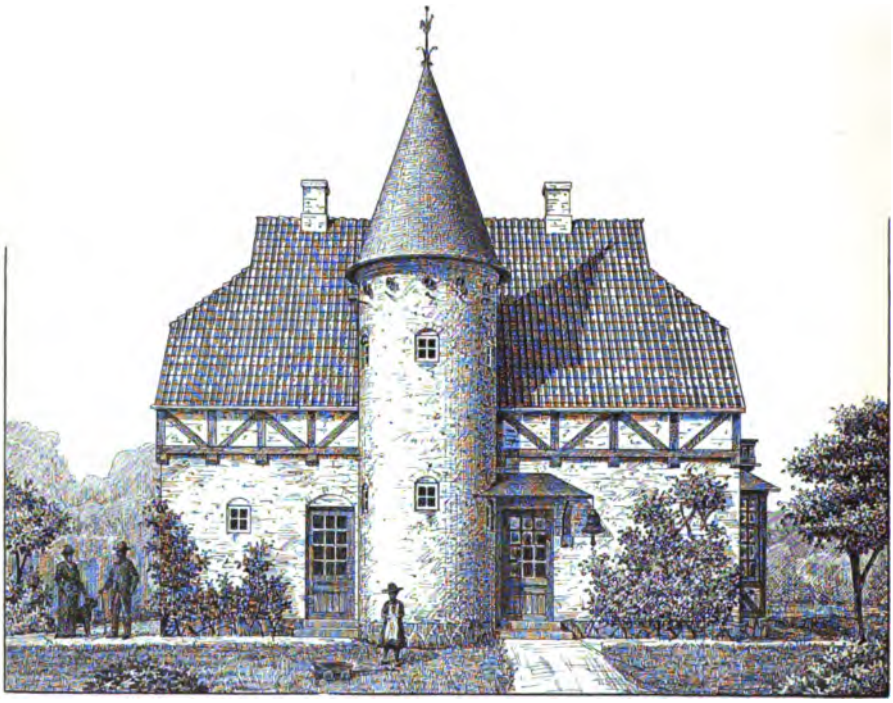

VILH. ROSENBERGS
VILLA I NØDDEBO.

ARCHITEKT
A. HAUNSTRUP.

Digitized by Google

VILLAER I NØDDEBO.

I adskillige Aar har Villabyggeriet bredt sig over Nordsjælland og har præget denne Landsdel stærkt; nye Villaer er skudt op ved Siden af ældre, og Steder, der for faa Aar siden hvilede i idyllisk Fred, er nu omdannede til moderne Villabyer. Endnu kan man dog hist og her finde en Strækning, der er undgaaet den almindelige Opmærksomhed og har faaet Lov til at beholde sit landlige Præg. Dette er saaledes Tilfældet

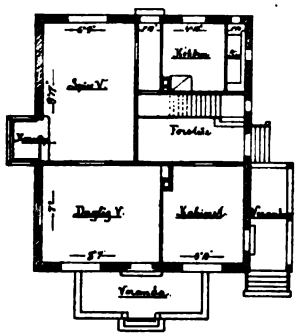

P. A. ROSENBERGS
VILLA I NØDDEBO.

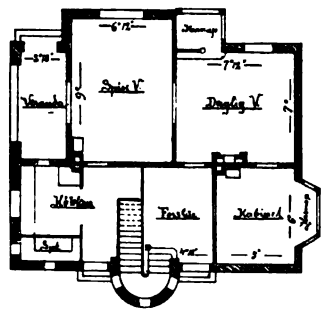

VILH. ROSENBERGS
VILLA I NØDDEBO.

med Nøddebo, der dog tilsyneladende sidder inde med alle Betingelser for at være et smukt og hyggeligt Landopholdssted. Her har nu de to Brødre ROSENBERG — Sceneinstruktøren og Komponisten — bygget hver sin Villa, som vi hosstaaende gengive i Afbildninger. Villaerne er indrettede til Sommer- og Vinterbrug og rummer henholdsvis 6 og 7 Værelser foruden Pigekamre og Økonomirum. De har kostet 9 og 10,000 Kroner og er opførte efter Tegninger af Architekt A. HAUNSTRUP. De stedlige Haandværkere, som har udført Byggearbejdet, er Murmester JENSEN og Tømrermester PETERSEN.

SKIFER- OG TEGLTAGE.

Det er saa ofte anført, at vi Architekter ere lidet skrivende. Mærkværdigt nok for Resten; thi med lige saa stor Dristighed som vi Dag efter Dag paa Gader og Stræder for et æret Publikum præsenterer vore egentlige Aandsprodukter, med lige saa stor Ængstelighed holde vi vore Tanker og Meninger indenfor den Hvisketone, som kun høres i Krogene.

Det vilde være velgørende, om vi engang alle lærte at tale højt. Tænk, hvilke glimrende Dage der vilde oprinde for »Meddelelser«, eller vilde Redaktionen maaske i saa Tilfælde betakke sig? — ja hvem ved?

Digitized by Google

Det vil sikkert blive et besværligt Arbejde for Dem, Hr. Redaktør, at forsøge Dem som Martin Borchs Mand med Faareflokken, og det af mange Grunde. Den første er den, at det ikke kan siges at være nogen udpræget Egenskab hos os Architekter at gaa i Flok eller Samling.

Vi gaa helst hver for sig vore egne Veje, og det er vist udmærket godt, forsaavidt som det gavner Personligheden. Men hvor meget er der ikke, vi kunde samles om, og hvor nødvendigt er det ikke, at vi i mangt og meget staa som en sluttet Trop med *en* Villie. Jeg tager næppe Fejl, naar jeg udtaler, at vort danske Publikum, taget i al Almindelighed, hvad angaar Forstaaelsen af Begrebet »God Architektur«, ikke er langt fra at forholde sig som den golde jydske Hede, forinden denne fandt sin »Dalgas«. Men det er efter min Mening lige saa sikkert, at dette Publikum, som Heden ved passende Røgt og Vejledning vil vise sig at eje en for den gode Sæd modtagelig Jordbund. Men denne Jordbund *maa* beredes, inden der overalt kan vokse Blomster.

Her er det, at enhver af os ihærdigt maa yde sin Skærv. Der er baade store Sten og smaa Sten, der maa fjernes. Megen Uforstand maa gøres forstaaende, megen Modvillie svækkes, men fremfor alt maa *megen* Begejstring vækkes for vor Kunst, saa at god Smag engang kan vinde Borgerret i Landet.

Ja, det var egentlig en lang Fortale — for lang —; men hvad Hjærtet er fuldt af, løber Munden over med. Jeg skal maaske senere, med Deres Tilladelse, Hr. Redaktør, komme tilbage paa den her antydede Grund.

Det var en anden Sag, jeg i Dag gerne vilde forelægge »Meddelelser«. Jeg skal ikke, som det med saa fremragende Dygtighed er gjort i Nytaarsnummeret, komme ind paa Omtale af det forløbne Aarhundredes Architektur i Almindelighed, men derimod fremdrage en af de Enkeltheder i vor Husbygning, som maa siges at være ret fremtrædende, og til hvis gode Udvikling vi Architekter behøve Støtte og Forstaaelse fra flere Sider. Jeg vil da i denne Anledning bede vor gamle Sol for en Gangs Skyld at lade sine Straaler spille paa vor Bys Tage, og paa andre Byers med for den Sags Skyld, og saa vil jeg spørge Dem, Hr. Redaktør, om De egentlig er glad ved, hvad vi der faar at se? Jeg tror, De vil svare mig, at det virkelig i kunstnerisk Henseende er den rene Bedrøvelighed, Deres Øje møder. Thi hvor er vore dejlige røde og glaserede sorte Tegltage blevne af? Jeg vil ikke tale om vore gamle røde Munketage, de ligge maaske »vor Tid« fjernere; men er det virkelig Meningen at disse — Gudbevares! særdeles praktiske — men bundkedelige Skifertage skal have Lov uhindret at brede sig over det meste af By og Land?

Vi erindre vist alle, hvilke Overvejelser i Henseende til Tagdækningen vi ofrede vore Akademiarbejder. Spørgsmaalet var da: »Skal det være Kobber eller Tegl?« Begge Dele have jo kunstnerisk Berettigelse og ere hver for sig fortræffelige, afpassede efter den paagældende Bygnings Karakter; men kan De, Hr. Redaktør, erindre et eneste Projekt fra den Tid med Skifertag?

Nej, Skifertaget er noget, der har sin Rod i det praktiske Liv, der opsluger saa mange Idealer. Hvorledes har det da været Skifertagene muligt at erobre en saa dominerende Plads i Publikums Yndest? Jo, jeg maa desværre tilstaa, at det ikke er helt uden Grunde; thi man finder jo vanskeligt et Tagmateriale, der bedre er i Stand til at holde Vandet ude og fordrer færre Reparationer. Men der-

Digitized by Google

med synes jeg ogsaa, at alt er sagt; thi Skifertagets isolerende Evne overfor Varme og Kulde er omtrent lig Nul, og saa er Farven efter min Mening uendelig karakterløs. Jeg tænker mig, at Overgangen i sin Tid er gaaet saaledes for sig: Vor Teglværksindustri har ved Skiferens sejrrige Indtog følt sig saa ganske imponeret, at den helt og holdent opgav Ævret og kun i Ny og Næ lavede Teglsten efter det gamle Recept, for at tilfredsstille mulige Liebhavere. Underligt er det i hvert Fald, at der først nu i de seneste Aar begynder at vise sig Tegn til, at det meget vel lader sig gøre at fremstille et Tegltag, der afgiver samme gode Betingelser som Skiferen, og som endda ejer den Egenskab forud at være lunere og billigere. At denne Impuls kommer fra Holland, vil ikke undre nogen, der kender det fortrinlige Fabrikat af hollandske Tagsten, der før var ret almindeligt her hjemme.

Hollænderne har med andre Ord ikke ladet sig imponere, men arbejdet videre med deres udmærkede Grundstof.

Jeg kan da ikke tilbageholde en Udtalelse om, at jeg her hjemme ikke har kunnet øjne en tilsvarende Bestræbelse i vor ellers fortræffelige Teglværksindustri. Har vore ledende Teglværker eksperimenteret i denne Retning, har de enten ikke endnu opnaaet præsentable Resultater, eller ogsaa holde de dem godt skjulte. En af Fejlene ved den gamle almindelige Form for Tagsten, udførte her til Lands, var jo den, at man ikke let undgik Reparationer, som ofte ved vore moderne Bygningsformer vilde forvolde store Vanskeligheder ved Udførelsen. Man har saavidt mig bekendt ikke ofret Spørgsmaalet tilstrækkelig Interesse. Ganske vist er der paa nogle af vore Teglværker forsøgt en Del Former for Falstegl, af hvilke dog næppe nogen endnu kan siges at være tilfredsstillende i alle Henseender. Som Regel ere de for klodsede i Formen, ligesom Brænding og Materiale næppe altid kunne opstilles som Eksempler til Efterfølgelse. Jeg indrømmer, at Opgaven er vanskelig; men der *maa* dog kunne findes en Løsning, og de hollandske Falstegl med deres fortrinlige sorte eller lyserøde Glasur ere vist for Tiden nærmest ved det ønskelige.

At Fabrikationen af Cementtagsten under disse Omstændigheder, til Dels støttet af fremragende Ingeniører, har kunnet udvikles og florere, som det desværre nu er Tilfældet, finder jeg er betegnende for den mageløse Ro, der blandt os Architekter er raadende overfor mange saadanne Spørgsmaal, hvor der bør tages Initiativ og Standpunkt til Offentligheden eller større Kredse af denne. At Cementtagene kun bør opfattes som et midlertidigt Surrogat for de fra Fædrene nedarvede Tegltage, skal jeg blot nævne. Jeg skal ikke opholde mig ved disse Tages praktiske Egenskaber. De Falstegl, der kan faas, ere i Reglen mindst ligesaa gode, og hvad Farven angaar, da er den tung og kedelig; og naar d'Hrr. Fabrikanter saa, formodentlig i Erkendelsen heraf, søger at flotte sig i »rødt og blaat« — saa siger jeg Pas. Man fremhæver som Forsvar den store Prisbillighed — men den Ting vil nok om faa Aar ordne sig af sig selv, thi har man først *en* Gang maattet forny sine Lægter og Spær paa Grund af den paa Cementstenenes Underside let afsatte »*Sved*« eller Vanddamp, da vogter man sig nok.

Jeg vilde ikke finde det unaturligt, om vi Architekter til Eksempel foranledigede afholdt en Udstilling her i Hovedstaden af Tagmaterialier og gentog denne maaske med et Par Aars Mellemrum, for muligvis derigennem at fremskaffe brugelige Typer for Tagsten af brændt Ler, glaserede og uglaserede, saa kunde

Digitized by Google

man maaske opnaa en heldig Afløsning for den syndige Forvirring, der i vore Dage hersker paa dette vigtige Omraade.

Mit Vindue vender ud mod et Hjørne af det gamle Kjøbenhavn, og jeg har den Glæde derfra kun at øjne *et* eneste Skifertag, ellers skinne alle de gamle Tage, der endnu findes her i Nabolaget, i den dejligste røde Farve. Et Par enkelte sort glaserede og et eneste skinnende hvidgrønt Kobbertag gør Harmonien komplet. Desværre hører denne lille Krog vel ogsaa til det Kjøbenhavn, der forsvinder.

Lad os haabe, at det bliver muligt i en ikke altfor fjern Fremtid at raade Bod paa de her paapegede uheldige Forhold. Vi kunne ikke vente, at Tegltage blive mere almindelige, forinden vi klart kunne paavise deres Fortrin; men i det Arbejde og de Forsøg, som skulle føre hertil, maa vor Teglværksindustri og de dygtige Mænd, der staa i Spidsen for samme, være os Architekter behjælpelige.

ANTON ROSEN.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra Andr. Schous Boghandel (Ludvig Schüth) er følgende sendt os til Anmeldelse:

Das Detail in der moderne Architektur. Friedr. Wolfrum & Co. Wien & Leipzig. Af det første foreliggende Hæfte, faar man det Indtryk, at dette nye Værk vil blive gennemført med stor Omhu og Elegance, og det store Opland, som det tyske Bogmarked har, kan vel ogsaa nok have Plads til dette, der tilsyneladende særlig agter at behandle Enkelthederne i den seneste Tids tyske eller maaske snarere østrigske Achitektur. Skønt dette maaske ikke har direkte Interesse for den danske Architekt, findes der dog i disse Blades smukt gennemarbejdede Tegninger mange Ting, som Øjet kan have godt af at se, og som tillige viser, med hvilken Utvungenhed de østrigske Kunstnere gaar løs paa deres Opgaver.

FORSKELLIGT.

Industriforeningens Februar-Forevisning, der har været overordentlig righoldig og mangeartet, har paa Bygningsvæsenets Omraade indeholdt nogle Ting, som man ikke kan forbigaa i Tavshed. Vi skal saaledes nævne den Udstilling, som findes fra *Nordeuropæisk Compo-Board Aktieselskab*, og som omfatter en Mangfoldighed af Genstande, lige fra Vægge og Lofter til Døre, Borde, Skoletavler og Fotografirammer, der alt er udført af Compo-Board. Skønt vi ikke i alle Dele kan slutte os til de her angivne Anvendelser, nærer vi dog ikke Tvivl om, at dette praktiske Materiale har en betydelig Fremtid for sig; og efterhaanden som Kendskaben til det udbreder sig, og Erfaringen ved Anvendelsen af det forhindrer Fejlgreb, vil de betydelige Fordele, hvormed det paa mange Steder i vort Bygningsvæsen kan udnyttes, ogsaa nok gøre sig gældende.

En anden Udstiller, Glarmester FLEDELIUS viser en Del forskellige Arbejder i Glasmosaik og Glasmaleri, som vidner om megen Smag og Dygtighed; og fra Malermester N. LORENZEN i Fuglebjerg er udstillet nogle Forsøg med en plastisk Masse, som kan anvendes til Dekorering af Lofter, Vægge o. l., og som ved at

Digitized by Google

fremtræde i Relief i hvilken som helst Farve eller Tone, man ønsker at give den, maa kunne finde praktisk Anvendelse, for saa vidt Fremstillingsmaaden kan blive nogenlunde billig. Endelig har Hr. C. OHLAND udstillet nogle Vinduesbeslag af en særlig Konstruktion, som gør det muligt paa en let Maade at dreje Vinduet saaledes, at saavel Glassets Yder- som Inderside kan poleres fra Værelset. Idéen med disse Beslag er ikke ny, men deres solide og praktiske Udførelse, og deres lette Anbringelse paa Vinduerne gør dem meget anvendelige, og den Udbredelse, de allerede har faaet ved nye Bygninger, er derfor let forstaaelig.

St. Andreas Kirken, som ligger paa Hjørnet af Nørrefarimagsgade og Gothersgade, staar nu færdig opført. I Foraaret 1897 blev Architekt MARTIN BORCHS Tegning antaget ved Konkurrencen, og den 4. Oktober samme Aar nedlagdes Grundstenen til Bygningen. Kommunen har skænket Grunden, hvorpaa Kirken staar, og Staten har ydet et Tilskud paa 50,000 Kroner, Resten af Byggesummen, som beløber sig til 300,000 Kroner, er indkommen ved private Bidrag.

Kirken har et Hovedskib paa 72 Alens Længde og 15 Alens Bredde samt et Sideskib, der er 40 Alen langt og 12 bredt, og den har 1100 Siddepladser og c. 500 Staapladser. I Bygningen findes endvidere 2 Sakristier, Skriftestole, Præsteværelse m. m. samt foroven en rummelig, tøndehvælvet Menighedssal med Plads til henved 400 Mennesker. Bag Koret findes et Ligkapel. Paa Hjørnet ud mod Gothersgade ligger Klokketaarnet, der er 85 Alen højt til Fløjknappen.

Kirkerummet er overdækket med Krydshvælvinger, og alle bærende Led er udført af røde Mursten med mellemliggende hvide Felter. Stilen er gennemført efter Motiver fra vore middelalderlige Kirkebygninger, idet dog Architekten har formaaet at give sit Arbejde et saadant Præg i Helhed som i Detailler, at Kirken fremtræder som et helstøbt moderne Bygningsværk.

Blaataarn. Ved de store Kloakarbejder, som foretages i Anledning af Spildevandets Afskæring fra Havnen, støder man stadig paa Rester af Murværk, Affaldsdynger o. l., og hvor man mener at finde noget af Interesse, tager man Skitser og Fotografier deraf. Fornylig har man saaledes ved Udgravning, der fandt Sted paa Slotsholmen i Nærheden af Frederik d. VII's Statue, afdækket betydelige Murlevninger, udførte af Munkesten, som efter Konservator C. C. Andersens bestemte Opfattelse maa være Fundamenterne til det gamle berygtede Blaataarn. Med dette som Udgangspunkt kan man have Grund til at vente, at de fremtidige Udgravninger paa Slotsholmen vil bringe endnu flere interessante Fund frem for Dagen, der kan have Betydning for Forskere og vor Byes Historie.

Et Schiller-Museum. I Byen Marbach ved Neckar er Opførelsen af en saadan Museumsbygning paatænkt, og i den Hensigt blev i Fjor udstedt Indbydelse til Konkurrence mellem tyske Architekter. Til Bygningen var valgt en Plads paa den saakaldte Schillershøj, og i Programmet for Konkurrencen var udtalt Ønsket om, at Anlæget maatte faa et malerisk Præg.

Der indkom ialt 70 Projekter, men intet af disse har tilsyneladende været tilfredsstillende, og i kunstnerisk Henseende betragtes Resultatet som negativt. Her hvor det gjaldt at bygge et Hus for en af Tysklands største Digtere, og til-

Digitized by Google

lige at sætte denne Mand et Mindesmærke, var det jo naturligt at arbejde i den Stilperiode, som var den herskende paa Schillers Tid, men noget saadant er ikke faldet de konkurrerende ind, idet de bedste af Projekterne enten ere ultra moderne eller ogsaa behandlede i middelalderlig Borgkarakter med Taarne og Gavle.

❦

Kastelsparken. Komitéen til Bevarelse af Kastelsterrainet som Park har nu foreløbig afsluttet sit Arbejde ved Udsendelse af et lille Hæfte. I dette er optaget Referatet af Mødet i Industriforeningen d. 16. November 1898, som indledede den offentlige Diskussion om denne Sag, og dernæst omtales Dannelsen af Kastelsparkkomitéen og de Skrivelser, som indsendtes fra denne til Ministeriet, Rigsdag og Kommunalbestyrelse.

Hæftet, der er fremkommet i meget smuk Udstyrelse, er ledsaget af et stort, farvetrykt Kort, som baade viser det nuværende Terrain og de paa dette foreslaaede nye Anlæg.

FORENINGSMEDDELELSER.

Bestyrelsesmøde afholdtes Lørdag den 16. Februar Kl. 7. Mødte var samtlige indenbys Medlemmer, med Undtagelse af F. Koch, og desuden Kyhnell fra Aarhus.

Dagsorden:

1. Skrivelse til Komitéen for Udstillingen ved Charlottenborg.
2. Valg af et Udvalg til Ordning af Udstillinger paa Mødeaftenerne.
3. Skrivelse fra Borgmesteren i Næstved.
4. Borgerrepræsentvalgene.
5. Optagelse af ekstraordinære Medlemmer.
6. Foreningsmøde.
7. Meddelelse om det militære Sygehus.
8. Konkurrencen om Tømrermester Hans Nielsens Bygninger.

Mødet hævet Kl. 9.

❦

Foreningsmøde afholdtes Lørdag den 23. Februar Kl. 8.

Ingeniørkaptajn Gruth gav i et Foredrag nogle Oplysninger om Hennebiquekonstruktioner, deres praktiske Anvendelse som Etageadskillelser, Piller og Tage, samt omtalte den stigende Udbredelse, som de i de sidste Aar har faaet. Foredraget, der fulgtes med stor Interesse, var ledsaget af en Fremvisning af Lysbilleder.

En righoldig Samling af Architekt S. Lemches udenlandske Studier var ophængt i Lokalerne.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39⁴. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 ¹, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING ✻ ✻

KJØBENHAVN
DEN 15. MARTS 1901
3. AARGANG Nº 12

DET TEKNISKE SELSKABS SKOLES FILIALBYGNING.

Den 3. Oktober 1900 blev det tekniske Selskabs Skoles nye Filialbygning taget i Brug, skønt den endnu ikke var fuldt færdig. Opførelsen af en saadan Bygning var bleven paatrængende nødvendig, da det havde vist sig umuligt at skaffe til Leje de fornødne brugbare Lokaler paa Nørrebro.

Bygningen er fortrinligt beliggende i Prinsesse Charlottesgade lige for Fyensgade paa en Grund, der er skænket af Kjøbenhavns Kommune. Udarbejdelsen af Tegningerne blev overdraget Architekt F. BØTTGER, som sammen med Architekt CHRISTEN LARSEN udførte disse; men grundet paa forskellige Forhold trak Architekt Bøttger sig tilbage, og Udarbejdelsen af Arbejdstegningerne samt Ledelsen af Arbejdet overdroges Architekt CHR. LARSEN, der har haft Bygningskonduktør SØREN NIELSEN til Medhjælp.

Bygningen indeholder 14 Klasselokaler og et Ovenlyslokale til Malerskolen. Endvidere er der i Kælderen Portnerbolig, Vadskerum for Elevernes Tegnebrædder samt et stort disponibelt Rum. I Etagerne findes Lærerværelse, Inspektionskontor, Værelse for Bibliothek og Modelkamre m. m.

Direkte ved den grundmurede, rummelige Hovedtrappe findes i hver Etage et centralt beliggende Forrum, hvortil de forskellige Lokaler slutte sig; endvidere staa alle Klasselokalerne i umiddelbar Forbindelse med to rummelige Nødtrapper.

I Bygningen er der overalt taget Hensyn til alle de Fordringer, som i vor Tid stilles til en velindrettet Skolebygning. I hvert Klasselokale findes Vadskekumme samt faste Reoler og Skabe til Elevernes Rekvisiter.

Bygningen opvarmes ved Hjælp af frisk varm Luft, der tilledes hver Klasse for sig fra to i Kælderen indbyggede Varmekamre. Luften opvarmes i disse af kontinuerligt brændende Kaloriferer, paa hvilke er anbragt Vandbakker til Befugtning af den varme Luft. Til hver Klasse ledes ca. 24,000 Kubikfod frisk Luft pr. Time, svarende til ca. 3 Gange Luftfornyelse; Ordningen er saadan, at der stadig tilføres samme Kvantum frisk Luft, men med varierende Temperatur, eftersom der kræves mere eller

Digitized by Google

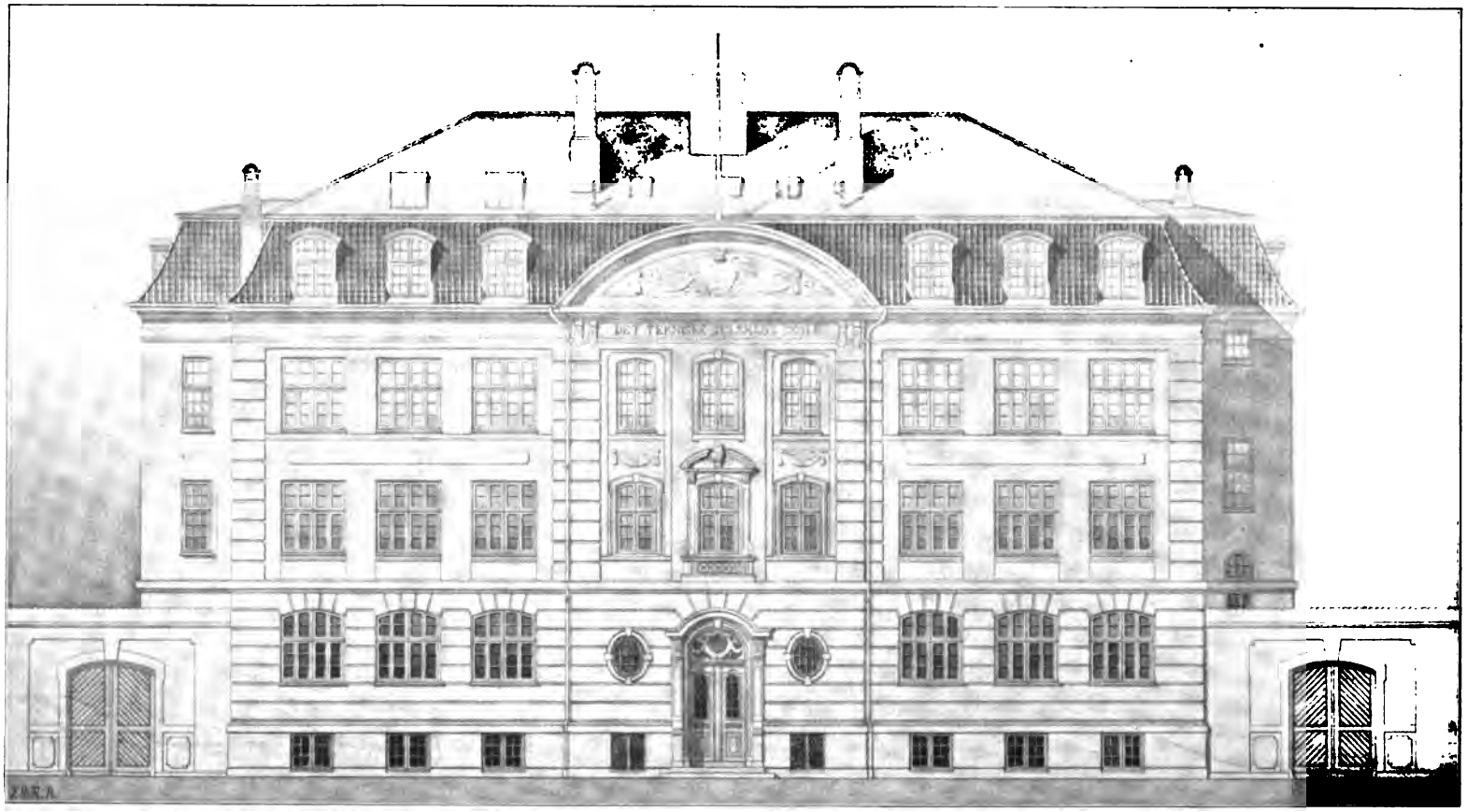

DET TEKNISKE SELSKABS
SKOLES FILIALBYGNING.

ARCHITEKTER
F. BØTTGER OG CHR. LARSEN.

Digitized by Google

mindre Varme i Klasserne. Temperaturen i disse sidste kan aflæses paa Afstandsthermometre i Kælderen, og Luftens Temperatur varieres i Henhold hertil ved Blandingsspjæld, anbragte ved Siden af Afstandsthermometrene. I Bygningens Kælder er et Toiletrum for Lærerne, medens der ved en lille Have bag Skolebygningen er en lille Bygning, indeholdende W. C. for Eleverne, Skarnbeholdere m. m. — Lokalerne oplyses ved Gaslamper med Auerske Brændere.

Ingeniørarbejderne ere projekterede af Afdelingsingeniør A. C. KARSTEN og den stedlige Kontrol udført af Ingeniør FRIES.

Den ca. 1350 □ Alen store Bygning har kostet inklusive Inventar

ETAGEPLAN.

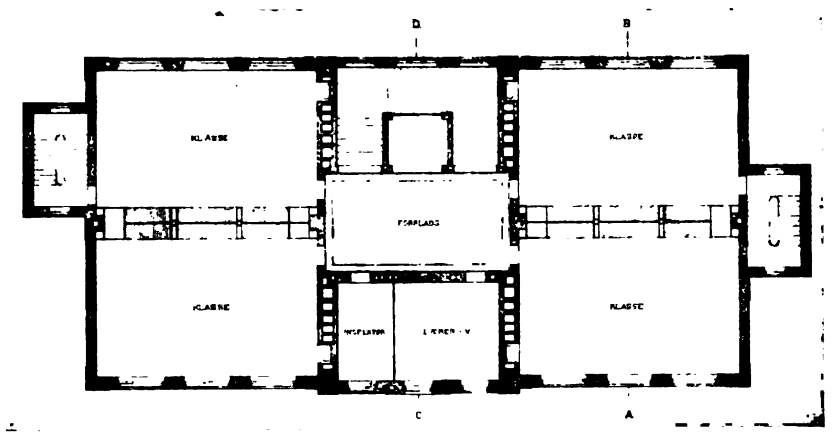

STUEPLAN.

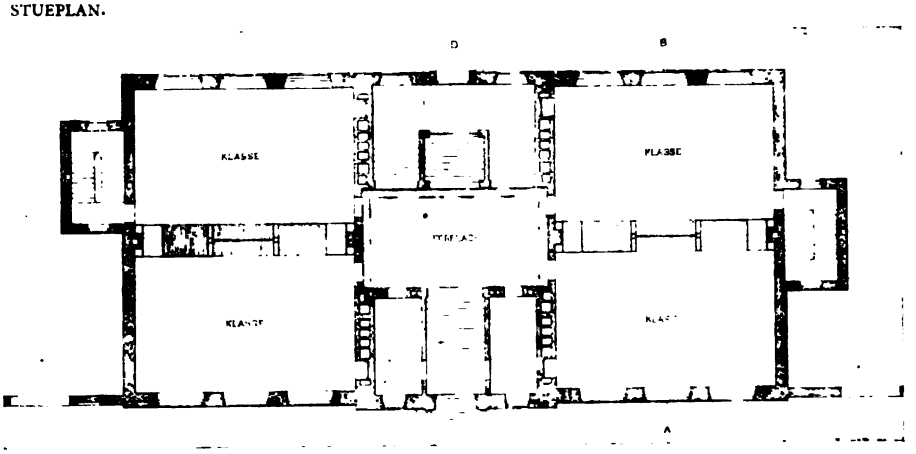

DET TEKNISKE SELSKABS SKOLES FILIALBYGNING.

ARCHITEKTER F. BØTTGER OG CHR. LARSEN.

MAALESTOK TIL PLANER OG SNIT.

Digitized by Google

170,000 Kr., hvoraf Staten har skænket 70,000 Kr. Skolen har selv af Lotterioverskud kunnet bidrage 20,000 Kr., og Resten, 80,000 Kr., skaffes til Veje ved et 1ste Prioritetslaan.

Grunden til Værdi af ca. 60,000 Kr. er skænket af Kjøbenhavns Kommune.

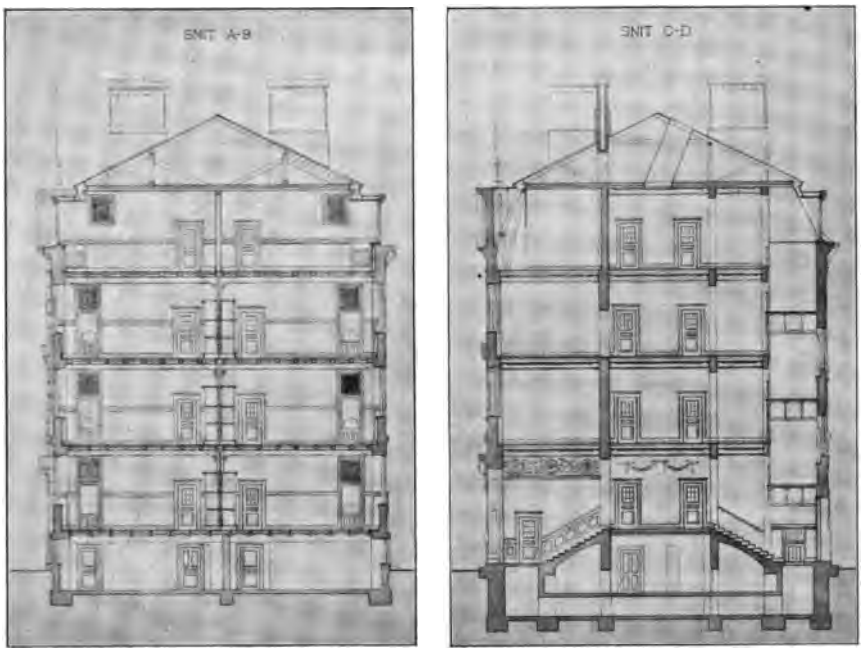

DET TEKNISKE SELSKABS SKOLES FILIALBYGNING.

ARCHITEKTER F. BØTTGER OG CHR. LARSEN.

Ved Opførelsen har Følgende medvirket: Murmester VILH. KØHLER, Tømrermester ANTON CHRISTENSEN, Snedkerfabriken »SILVAN«, Entreprenørerne HANS & JØRGEN LARSEN, Malermester ØJGAARD, Skiferdækker samt Gas- og Vandmester PERS. Dekorationsarbejdet er udført af Billedhugger LAMBERG-PETERSEN. Varmeværket er leveret af BONNESEN & DANSTRUP, de sanitære Anlæg af LUDVIGSEN & HERMANN.

LIDT OM REGENSEN.

MED ET GAMMELT BILLEDE.

AF BERING LIISBERG.

Der har efterhaanden dannet sig den Forestilling i store Kredse, at Regensen er en af Christian IV's Bygninger. Naar den ikke nævnedes i Verset ved Siden af:

»Mit Taarn, min Børs, mit Rosenborg«

Digitized by Google

var det Føddernes Skyld; i et andet Vers, der i Theatrene er bleven sunget ud til utallige Tilhørere, stod der jo netop:

Regensen hedder for ingen Ting
Ej Gaarden ved Taarnets Fod,
Man ser det straks paa det hele Sving,
Den er af kongeligt Blod o. s. v.

Men det er kun delvis rigtigt, og det Kongeblod, som flyder i dens Aarer og som i alt Fald er noget omtvisteligt, maa i alt Fald være Frederik II's og ikke Christian IV's.

Da Frederik II i 1569 stiftede »Kommunitetet«, d. v. s. den Institution, der gav 100 trængende Studenter deres daglige Kost, var det en bestemt Forudsætning, at der tillige, naar Pengene kunde strække til, skulde ydes dem fri Bolig. Studenterne, »der spiste ved Kongens Bord«, fik i de første Aar deres Maaltider i det gamle Graabrødrekloster, og da Bespisningen snart flyttedes til den nye Kommunitetsbygning, en Del af Universitetsfløjen langs Nørregade, fulgte Betegnelsen »Klosteret«, som Kommunitetet bar i Folkemunde, med over paa den nye Bygning. 1574 havde Frederik II i Sinde at opføre den paatænkte Studenterbolig paa selve Universitetets Grund, hvilket vilde være en stor Fordel for Studenterne »baade for *exercitia*, de kunde bruge med dem selv, og for *lectionibus* og Opseende, de Højlærde kunde have til dennem, om de boede tilsammen«. Men først i 1618 blev Tanken om Studenterboligen til Virkelighed, idet Kommunitetet da for 9000 Rdl., som det paa kort Tid laante af Christian IV, erhvervede Grunden mellem St. Kannikestræde og Skidenstræde, fra Borchs Kollegium til Kjøbmagergade. Den ejedes da af Kansler Christian Friis til Borreby; paa dens vestlige Del, nu Gadenumrene 10, 8 og 6, stod den tidligere Ejer Kansler Johan Friis til Hesselagers gamle Adelsgaard med Have omkring, langs Skidenstræde laa en kongelig Stald, og paa dens østlige Del — hvor Gotfred af Gemen i det sidste Aarti af det 15. Aarhundrede skal have haft sit Bogtrykkeri, det første i Danmark — havde Christian Friis opført nogle Stalde og Udbygninger.

Paa denne østlige Del af Grunden rejste sig 1618—1628 den Bygning, der officielt bar Navnet *collegium regium*, men som i daglig Tale snart kom til at hedde Regensen. Hvor meget af Christian Friis' Stalde m. m., der er bleven benyttet i den nye Bygning, lader sig næppe sige, men et er sikkert, den nye Studenterbolig havde intet at gøre med Johan Friis' Adelsgaard, andet end hvad Naboskabet medfører. Den tidligere fremsatte Anskuelse, at Murene indtil 2. Stokværk i den østlige Halvdel af Længen ud til Kannikestræde (som nemlig blev staaende under og efter Branden 1728) endnu skulde hidrøre fra den gamle Kanslers berømte Gaard, viser sig at være urigtig alene af den Kendsgerning, at det først var hans Brodersøn og Arving Christian Friis, der 1600 blev Ejer af denne Del af Grunden.

Paa hosstaaende Gengivelse af et gammelt Kobberstik af Rundetaarn (fra Th. Bangs *Phosphorus Hafniensis*, 1657) ses Regensen foran Taarnet i Fugleperspektiv. Den fremtræder som en firfløjet Bygning med svejfede Gavle og med Kugle og Vejrfløj paa Gavlene. Inde i Gaarden op mod Kirkelængens nordlige Gavl ses et lille Taarn med Kuppel og Spir, der ikke har naaet højt over Kirkefløjens Tagryg. En Kvist med aftrappet Gavl — muligvis over Porten —

Digitized by Google

ses paa Gaardsiden at den sydlige Længe. De tre Længer ere paa 2 Stokværk; den nordre — langs Krystalgade — synes noget mindre anselig og har kun svejfet Gavl til Kjøbmagergade. Kirken, eller Bedehuset langs denne Gade er kun paa 1 Stokværk. Den vestlige Fløj, Tværfløjen, lodret paa St. Kannikestræde og med Gavlen til dette, naar ikke helt ud til Krystalgade, saa at der dannes et

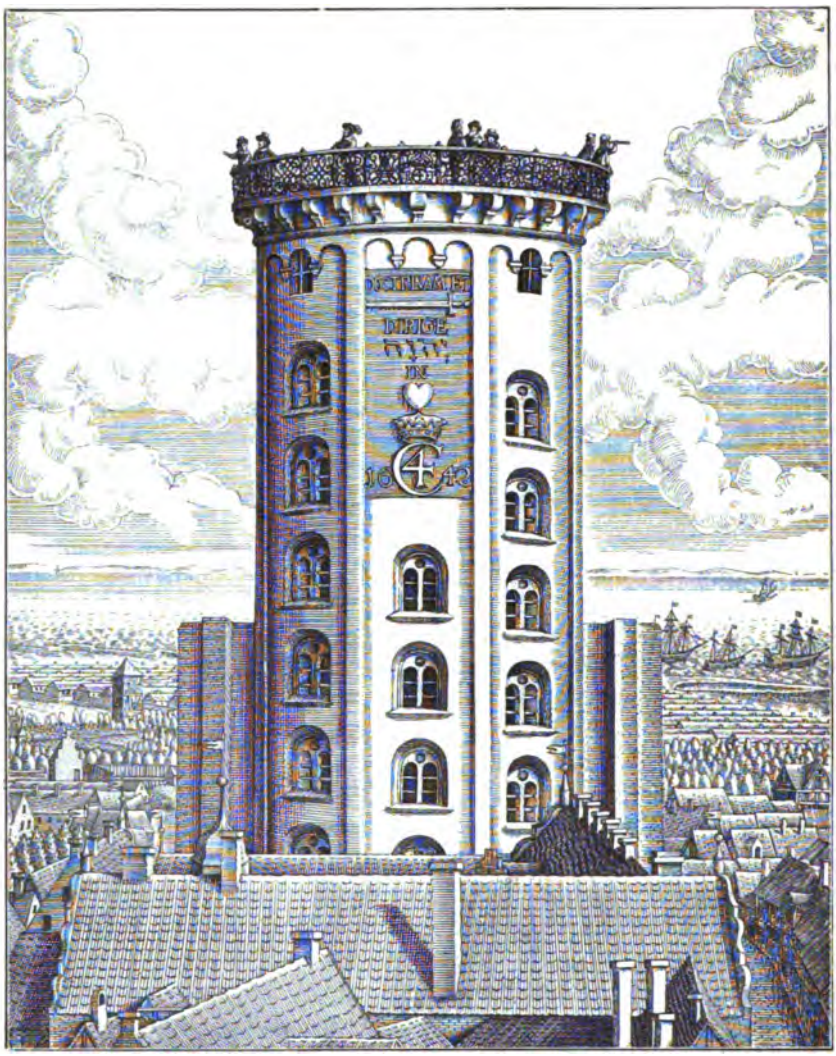

Gaardsrum med en Halvtagsbygning mellem den og den nordre Fløj. Tværfløjen ligger paa den Grund, der nu optages af Sidebygningen i Trinitatis Præstegaard, og paa dennes nuværende vestlige Del staar altsaa det Hus, som ses yderst i Forkanten af Billedet.

Ved den store Brand i 1728 blev ogsaa Regensen et Offer for Flammerne, og det i den Grad, at af hele Bygningen fandtes kun ovenomtalte østlige Halvdel af Længen langs Kannikestræde op til 2. Stokværk solid nok til at benyttes i det

Digitized by Google

nyopførte Hus. I Gavlen til Kjøbmagergade er dog Tavlen indsat efter Branden, saa den har mulig været mere medtaget end Sidemurene.

Af den nu staaende Regensbygning, som altsaa kun for et kort Stykke Murværks Vedkommende stammer fra Christian IV's Tid, er Fløjen langs Krystalgade opført 1731, langs Kannikestræde 1743 og langs Kjøbmagergade 1748. Den fjerde Fløj bortfaldt, og Grunden blev udlagt til Trinitatis Præstegaard.

Paa Stikket af Rundetaarn og Regensen findes der enkelte andre Ting, som mulig vil have Interesse for dette Blads Læsere.

Til højre for Regensen ses St. Kannikestræde og dets søndre Husrække og længere tilbage Husene mellem Kjøbmagergade og Gothersgade, hvor man ser Træerne i Kongens Have. Hvor lidt Billedet end giver her, er det dog nok til, at man kan se, i hvor ringe Grad det typiske kjøbenhavnske borgerlige Hus har forandret sig i den lange Tid fra Frederik III til Christian VI.

Til venstre for Rundetaarn vil man finde mere af Interesse. Umiddelbart over Fløjstangen paa Regenskirkens nordre Gavl ses en Dynge, der maa antages at være en Rest af den gamle Østervold, og til venstre for denne et firkantet Taarn med gotisk Gavl, efter al Rimelighed »Hans Klausens Taarn«, et af de gamle Fæstningstaarne fra Frederik I's Tid. Helt ude i Kanten af Billedet ses »det trinde Lysthus« i Kongens Have og længere tilbage, mellem Fæstningstaarnet og Kirken, et Bindingsværkstaarn, uden Tvivl »det høje Lysthus, som stod over Porten ved den liden Urtehave«. Det nævnes i en Tømrermesters Regnskaber fra 1649 og blev i dette Aar forsynet med en Vindeltrappe af Træ paa 54 Trin samt med en »slet walsk Huffue« (Hue) beklædt med Skifersten.

Bag dette viser sig de let kendelige Nybodershuse og længere ude endnu de af Christian IV anlagte Fæstningsværker langs Stranden fra Vartov (paa Trianglen) til Værket ved St. Anne Bro. Det er sandsynligvis denne, man ser paa højre Side af Taarnet skyde sig frem som en Odde i Søen.

PASSAGE GENNEM RUNDETAARN.

Tanken om en Passage for Fodgængere gennem Rundetaarn er fremkommen for at afhjælpe de uheldige Færdselsforhold paa dette Sted. Fra Hjørnet af »Alaska« kan da Fodgængeren begive sig i lige Linie over til det i Rundetaarn nærmest værende Vindue, der er bleven omdannet til en Døraabning *v*, og stadig i samme Retning kan Fodgængeren fortsætte sin Vej igennem Taarnet uden at møde nogen Hindring, idet Gulvet i Passagen ligger i samme Niveau som de tilstødende Fortouge. Efter at have passeret Taarnet ved *x*, kan Vandringen gaa videre ad Fliserækken paa skraa til Hjørnet *z* ved Hr. Vilhelm Priors Boghandel, her tænker man sig ad Aare Bygningens Façade rykket noget tilbage ved Hjørnet af den paa Tegningen viste punkterede Linie, saa at det særlig skraverede Areal lægges til Gaden. Med Hensyn til Forandringen af Taarnet, da kræver Passagen, at den nederste $^1/_4$ Cirkel af Taarnets opadgaaende Gulvflade fjernes, og at der ved *a*, for at indvinde den borttagne Højde, indlægges de viste Trappetrin, ad hvilke man altsaa maa begive sig for at kunne komme op i Taarnet. Paa det næstnederste Trin er tænkt anbragt et kunstsmedet Gitter med Laage (en værdig

Digitized by Google

Opgave for Kjøbenhavns Forskønnelsesforening). I den nuværende Døraabning *b* til Kjøbmagergade tænkes ligeledes anbragt et kunstsmedet Gitter. Flisestenene, der nu gaa rundt om Taarnet mod Kjøbmagergade, kunne fjernes og Arealet lægges til Kørebanen, selvfølgelig bør der i saa Fald anbringes 2 Afviserstene op ad Taarnets Mure. Til Foraaret skal Kjøbmagergades Brolægning omlægges, og der er derfor særlig Anledning til netop nu at søge Tanken realiseret, idet en større Del af Udgifterne kommer paa Omlægning af Fortoug og Fliserækker. Naar saa ad Aare Buegangen under Regensen og en parallel Gade til Kjøbmagergade er bleven ført igennem fra Pederhvidtfeldtstræde til Niels Hemmingsensgade tør nok siges, at alt er »All right«, og det uden at de gamle morsomme Gadelinier med de indknebne Passer og smukke Perspektiver ere blevne vandaliserende fjernede. Byen beholder sin Karakter og afhjælper de Krav, som den store Udvikling med Ret kræver.

AAGE MATHIESEN.

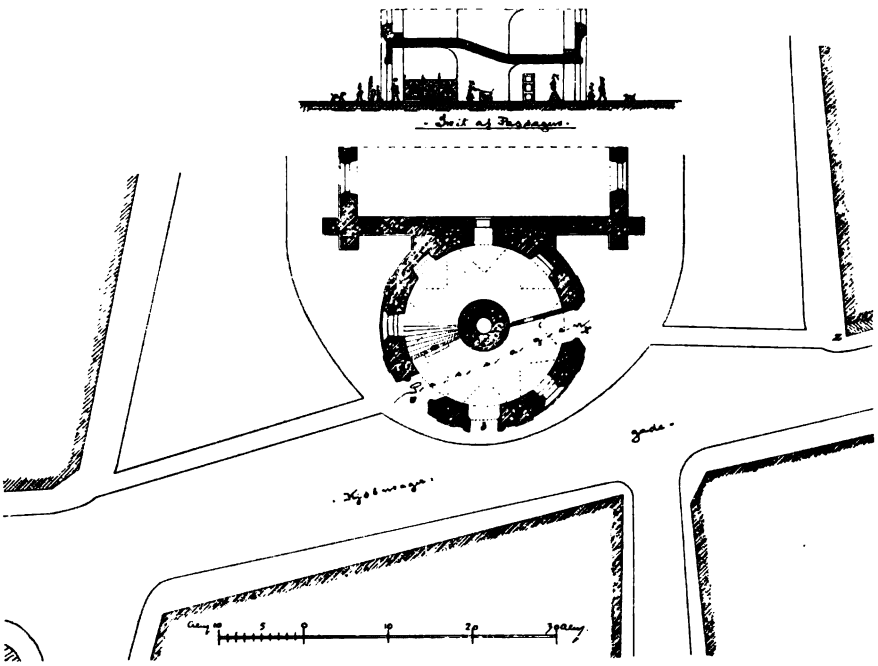

FORSLAG TIL PASSAGE GENNEM RUNDETAARN.

ARCHITEKT A. MATHIESEN.

RESTAURERINGS-SPØRGSMAALET I SVERRIG.

De Principper, der bør være de ledende ved Restaureringen af gamle Bygninger, have til alle Tider i de forskellige Lande været Genstand for stor Uenighed mellem dem, i hvis Lod det er faldet at beskæftige sig praktisk dermed. Den ene Generation ser anderledes end den anden paa dette Spørgsmaal, og ofte staa Meningerne skarpt mod hinanden.

I Sverrig, der for øvrigt netop med Hensyn til Restaurering af ældre Bygninger staar langt tilbage for, hvad man er naaet til i Danmark, er Spørgsmaalet stadigt brændende og har faaet fornyet Aktualitet ved en Skrivelse, der den 20.

Digitized by Google

Novbr. f. A. er indsendt af Architekten FERDINAND BOBERG til det kgl. Akademi for de frie Kunster.

Det vil erindres, at »Medd.« tidligere (1. Aarg. Nr. 9) har omtalt en Pjece af VERNER VON HEIDENSTAM: »Modern barbarism, några ord mot restaurerandet af historiska byggnader« (1894). Paa det nordiske Teknikermøde i Stockholm i Juni 1897 fremdrog Architekt F. LILLJEKVIST i Anledning af denne atter Spørgsmaalet i et Foredrag med Titlen: »Under hvilka förhållanden kan en restaurering af architektoniska minneswärken anses önskvärd?« I den derefter paafølgende Diskussion deltog af Danske Architekterne L. Fenger og V. Koch.

Architekt BOBERG har tidligere skrevet om »Restaureringsfrågan« i »Svenska Dagbladet« den 10. Januar 1899. Desværre blev hans Meninger forbigaaede i Taushed, og BOBERG finder derfor Anledning til i sin omtalte Henvendelse til Akademiet i Stockholm at citere sin Artikel ordret.

BOBERG søger Bistand hos Akademiet, der skal vogte Landets Kunstinteresser og dermed beslægtede Sager, til en kraftig Indskriden for at hæmme en Bevægelse, der breder sig overalt, hvor der er den mindste Mulighed for dens Trivsel, og som især i Sverrig allerede har naaet et betydeligt Resultat af altid omdisputeret, ofte tvivlsomt Værd. Begyndelsen er sket med de store Monumenter; men derfra har Eksemplet smittet, og Interessen for Restaureringer er bleven en saadan Modesag rundt om i Landet, at man faktisk nu uophørligt ser Bladnotitser om Indsamlinger til og Forslag om Istandsættelse, Forbedring og Fuldstændiggørelse af gamle interessante Bygninger. Hvis denne Farsot ikke hæmmes, vil der i Løbet af kort Tid ikke være noget architektonisk Mindesmærke tilbage, som ikke i større eller mindre Grad har mistet sin Karakter af at være et *ægte* Udtryk for de uensartede Perioder, hvis Kendetegn det bærer i sit Skød.

Kaster man et Tilbageblik over Behandlingen af lignende Spørgsmaal fra tidligste Tider indtil første Halvdel af det 19. Aarhundrede, finder man, at noget tilsvarende til vor Tids Restaureringer aldrig er forekommet, at det aldrig er faldet Nogen ind at søge at fuldføre eller fuldstændiggøre et Bygningsværk i en henrunden Tids Aand. Tværtimod er det med en ofte haardhændet Fremgangsmaade, at man især i visse Tidsrum ved Ombygninger eller Forandringer gaar løs paa en alt eksisterende Anordning, naar praktiske Krav eller Tilstrømninger nødvendiggør Modifikationer af en eller anden Art. Noget Forbillede fra fordums Tider har Restaureringsprincipperne saaledes ikke. Det har været vort*) Aarhundrede forbeholdt at opfinde dette Princip, hvilket forøvrigt ved sin Fremtræden var aldeles ufarligt og havde bestemte Fortjenester. Thi et nøje Studium af foregaaende Tiders Bygnings- og Dekorationskunst kan kun være af stor Vægt og til ubetinget Nytte, saa længe det tjener som Middel for en fortsat Udvikling; og heller ikke om den i Samklang med disse Studier staaende Udførelse af Forslag til Rekonstruktion i visse Tiders Aand af eksisterende gamle Bygninger er andet end godt at sige, saa længe slige Øvelser forblive i Mappen som Studier. Men saa snart der af disse Øvelser begynder at spire en Lyst til at søge at gøre selve Bygningsværkerne til en Slags Anskuelses-Materiale for arkæologiske Studier og uden praktisk Foranledning at bringe de Projekter til Udførelse, som paa Papiret vare interessante, men som realiserede bliver livløse, fordi de savne

*) ɔ: det nittende Aarhundrede.

Digitized by Google

reelle Motiver, da maa man fordre Respekt for gamle Mindesmærker, som ofte under et fordringsløst Ydre bære Spor af en faktisk historisk Udvikling, som er meget interessantere end Imitationer, om de end ere nok saa godt udførte. Det er netop det farlige ved Nutidens Restaureringer, at de ofte foretages med en saadan Kundskab og Evne til at efterligne, at man paa visse Punkter er i Tvivl om, hvor Grænsen ligger mellem det gamle og det nye, hvilket allerede har medført Resultater af den betænkeligste Art, — dette saa meget mere som Forandringerne til Tider har staaet i Forbindelse med, at man lod gamle Partier med bestemt Tidskolorit fuldstændigt forsvinde. Vore Efterkommere ville med Forundring ved Hjælp af Fotografier og Tegninger kunne ane, hvorledes de restaurerede Bygninger have set ud før Omdannelsen. Maaske de saa smaat ville faa den Forestillig, at der har været god Grund til at foretage visse Ombygninger og deri se formildende Omstændigheder. Men vi, som se disse Omdannelser foregaa for vore Øjne, vide derimod, at mange betydelige mellem dem aldeles ikke have været betingede af praktiske eller andre Grunde. Paa den anden Side maa det erkendes, at Restaureringsiveren indirekte har medført den Vinding, at man under Overhvidtning og Paneler har opdaget ældre interessante Malerier og Dekorationer, over hvis Fremdragen for Lyset man ubetinget bør være glad. Havde man blot ikke i mange Tilfælde forringet Værdien af disse Opdagelser derved, at man blandede dem med Tilsætninger og Fortsættelser »i samme Stil«! For de forsigtigt blottede Rester, om de end vare nok saa fragmentariske, vilde man have stor Varme og Interesse i Følelsen af, at de vare virkelige Levninger af en vis Tid med sin givne, ægte Karakter. Men overfor de »stilret« fuldførte Dekorationer forbliver man kold og skeptisk, og de imiterede Udfyldninger og Tilsætninger forjage den Stemning, som vilde have holdt sig, hvis det gamle var forblevet urørt.

Man burde saa meget mindre behøve at finde sig i, at lade Restaureringsiveren gribe om sig, som ikke engang de restaureringsvenlige Fagfolk ere enige angaaende allerede udførte eller under Udførelse værende Arbejder i den Retning. Da tværtimod den ene Architekts med Kraft gennemførte Restaurering af et betydeligt Bygningsværk skarpt kritiseres af en anden Architekt, hvis Restaurering saa atter kritiseres af en tredie, turde det være et Spørgsmaal, om ikke denne ene Grund kunde være tilstrækkelig til at holde inde med den tvivlsomme Holden Hævd over Mindesmærker. I ældre Tider gik man som omtalt jo frem paa den Maade, at man løste Problemet i den Aand, som netop var den raadende.

Naar en virkelig Trang til gennemgribende Forandring er til Stede, bør man derfor hellere behandle denne frit, i et hvert Tilfælde give Opgaven den bedst mulige Løsning, end direkte efterligne nogen anden Tids Udtryksmaade. Vore Efterkommere ville maaske sige, at de, som gjorde dette, ikke vare naaede særdeles vidt; men sikkert ville de foretrække den Slags Arbejder fremfor Restaureringerne, som ubetinget i Fremtiden maa komme til at staa som uforklarlige og absurde Manifestationer. Selvfølgeligt skal man med største Pietet vedligeholde og redde vore Mindesmærker fra videre Forfald; derom turde vel Alle være enige i Principet. Der er et helt andet Forhold til Stede, naar der blot skal repareres og holdes vedlige, end naar der skal restaureres i Nutidens Betydning.

Digitized by Google

Architekt BOBERG ender sin Henvendelse til Akademiet i Stockholm med, at det bør være dettes Pligt og Ret at faa udvirket en kgl. Resolution om at skærpe tidligere Bestemmelser og Forordninger vedrørende Restauration og Vedligeholdelse af gamle, svenske Bygningsværker af nogen Betydning, saaledes at disses oprindelige ægte, ofte fra flere Perioder stammende Karakter saa vidt muligt og i et hvert Tilfælde paa en langt mere gennemgaaende Maade end hidtil bibeholdes, hvorved som almindelige Principper og Formaal skal kunne opstilles, *at* Forandringer eller Om- og Tilbygninger af gamle interessante Bygningsværker for Tiden saa vidt muligt undgaaes; *at*, naar dette i enkelte Tilfælde af praktiske Grunde anses for uundgaaeligt nødvendigt, de vedkommende Forandringer eller Tilsætninger udføres i en Stil, der er karakteristisk for den Tid, i hvilken Forandringen skeer, og i den mindst mulige Udstrækning; *at* stilløse Forandringer, der ere tilkomne i det sidste Aarhundrede fjærnes; *at* ældre interessante Enkeltheder, Dekorationer eller Bygningsdele, som ere skjulte, fremdrages, men ikke fuldføres eller fuldstændiggøres, blot bevares i deres oprindelige, selv ufuldstændige Skikkelse; *at* Vedligeholdelsen af gamle Bygninger foregaar med den største Pietet, og *at* der eventuelt i mere interessante Tilfælde gøres Rekonstruktionsforslag for forskellige Perioder, dog blot i Tegninger og Modeller og uden Tanke om at realisere dem i Virkeligheden.

FORSKELLIGT.

Ved Akademiraadets Møde den 11. Marts tilkendtes der Architekt A. K. FUSSING den mindre Guldmedaille (Akcessit) for Opgaven: »Et Universitet i en Hovedstad«.

Architekt MARTIN BORCH er bleven udnævnt til Ridder af Dannebrog.

Medaillen til Erindring om Opførelsen af det nye Raadhus. Ved den afholdte Konkurrence mellem fire indbudte Kunstnere om et Udkast til en Medaille, der agtes præget til Erindring om Opførelsen af det nye Raadhus, er Maleren, Prof. Aug. Jerndorffs Skitse af vedkommende kommunale Udvalg bleven valgt til Udførelse.

Frederikke Annette og Fanny Sophie Adamine Krafts Legat. Opmærksomheden henledes paa, at kunstnerisk udførte kaligrafiske Arbejder, Diplomer, Adresser og Alt af lignende Art, som er udført samtidig med at Opfordring til Konkurrence er udgaaet, kan indleveres i disse Dage til Kunstakademiet til Bedømmelse og eventuel Præmiering. Nærmere Oplysninger faaes paa Kunstakademiets Forvalterkontor Kl. 11—2 Form. og 6—8 Aften.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 Kr. pr. Kv.-Tom. Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 8 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

FORTEGNELSE

over Firmaer, som i det forløbne Kvartal har annonceret i Tidsskriftet.

Annonceafdelingen redigeres af Hr. Maler *T. E. Lundbye* (Ahornsgade 1), som tillige har udført Tegning til en stor Del af de forskellige Annonceclichées.

Asfalt og Asfaltarbejder.
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Guldmann, Hans, Vestergade 26
Kjøbenhavns Asfaltkompagni, Nygade 4
Larsen, Hans & Jørgen, Griffenfeldtsgade 37
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Schøller & Rothe, Aaboulevard 1

Badeanlæg & Badeapparater.
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Møller, L M, Ny Adelgade 4
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Beton-, Cement- og Monierarbejder.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen, Malmøgade 4
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Portland-Cementfabriken »Danmark«, Aktieselskab, Ny Toldbodgade 15
Rasmussen, H O, Læssøesgade 5
Schøller & Rothe, Aaboulevard 1
Schiøtz, Carl, Vesterbrogade 54

Bogbind, Bøger m. m.
Kyster, Anker, Sværtegade 3

Bygningsartikler, forskellige. Cement osv.
Aktiebolaget Klagstorps Kalkbrott, Ny Kongensgade 20
Dansk Papyrolithfabrik, Aktieselskab, Nygade 4
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Hoppe, V, & Lutz-Petersen, Nørrebrogade 63
Kjøbenhavns Skiferlager, H C Vinter, Nørregade 2
Nielsen, Hans, Bygningsentreprenør, Holstebro
Nordeurop. Compo-Board Aktiesk., Havnegade 9
Petersen, Andreas Rudolf, Købmagergade 57
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dampskorstene, runde.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen, Malmøgade 4
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Køhler, V Sibbern, Ryesgade 25
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dørlukkere.
Nørholm, N, & Søn, Skindergade 42

Elektriske Anlæg, Elevatorer, Lynaflødere, Materiel m. m.
Andersen & Meyer, Løvstræde 8
Elektrisk Bureau, Boldhusgade 6
Hein & Møller-Holst, Citygade 24
Hellesens Enke & V. Ludvigsen, Blaagaardsgade 17
Lund, Ludvig, Regnegade 26
Otzen, P, & Thorstenson, Vesterbrogade 24
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Siemens & Halske, Akties. St Kongensgade 63
Sørensen, Ferd E & Co, Dr. Tværgade 55
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44
»Titan«, Akties., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Tvermoes & Abrahamson, Gothersgade 13

Fajance- og Porcelænovne.
Kjær, C V, Kjøbmagergade 42
Kähler, Carl F, Jernbanegade 5

Fotografi, Reproduktion og Lyskopiering.
Atelier Friis, Møntergade 12

Gas- og Vandmestre m. m.
Flyge, H B, Gothersgade 20
Harboe, Kr Noe, H C Andersensgade 5
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schæbel, Ferd, Mikkelbryggersgade 6
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
Thomsen, Carl, Griffenfeldtsgade 6
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Glarmestre, Glasmaleri m. m.
Engstrøm, O, Borgergade 53
Mandix, H, Nørregade 35

Have-Architektur.
Jørgensen, Erstad, Lindevej 10

Ingeniører, Jernstøberier m. m.
Bruun & Sørensen, Niels Juelsgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberi, Holmbladsgade 23
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schouboe, N C, Willemoesgade 11
»Titan«, Aktiesk., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Vang, Andr, Hellerup
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsve 32

Klosetter.
Møller, L M, Ny Adelgade 4

Kurvevarer.
Wengler, R, Amagertorv 7

Linoleum.
Bonne, C Riis, Silkegade 1
Magasin du Nord, Kjøbenhavn K
Meyer, E, Jorcks Passage

Malerarbejde.
Bendix, Otto, Nørregade 26
Jensen, Severin & Andreas, Kongens Nytorv 21
Mandix, H, Nørregade 35
Schübeler's Sønner, H, Nordre Frihavnsvej 19
Øjgaard, M Chr, Rosenborggade 2

Maskinsnedkeri, Møbler m. m.
Jensen, Henning, Ny Toldbodgade 11
Jensen, Severin & Andreas, Kongens Nytorv 21

Metalstøbere, Lamper og Metalvarer.
Rasmussen, Laur, Bredgade 28 og Raadmandsgade 16

Opvarmning og Ventilationsanlæg.
Bruun & Sørensen, Niels Juelsgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberier, Holmbladsgade 23
Hein & Møller-Holst, Citygade 24
Monies & Andersen, Raadhusstræde 4
Rechs Opvarmnings-Comp., Lyngbygade
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
»Titan« Akties. Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
»Vølund« Akties. Blegdamsvej 32

Prisme-Glas.
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Saltsyre, Gibs, Vandglas.
Hansen, Vilh, & Co, Nørrebrogade 30
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Skifer-, Kobber- og Zinkdækning.
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Smedearbejde.
Doberck, F W, & Søn, Lille Strandstræde 22
Fiedler, V, Niels Ebbesens Vej 27
Høst, P W, Ravnsborggade 12
Petersen, C M, Lykkesholms Allé 22–24
Schæbel, Ferd, Mikkelbryggersgade 6
Seifert, Carl, St Regnegade 8

Staal- og Jernbjælker, Plader, Taljer m. m.
Berendsen, Sophus, Aktieselskab, Skoubogade 1
Jensens, Jørgen, Eftf., Vestergade 16
Levysohn, Alb, Købmagergade 57
Løwener, V, Kvæsthusgade 6
Møller, J F Lemvigh-, Kultorvet 11
Rahr, Chr C, & Co, Vestergade 30
Vold, L, Nansensgade 23 B

Stenhuggerier, Marmorarbejder m. m.
Faxe-Limhamn Kalkbrud, St Annæplads 26
Hagen & Co's Eftf., Gothersgade 8
Kbhvn.s mek. Stenhuggerier, Frederiksholms Kanal 28
Larsen, H & J, Griffenfeldtsgade 37
Nielsen, E, mek. Stenhuggeri, Nørrebrogade 44
Scheller, Carl, Nørrebrogade 52

Stukarbejder.
Berg, Hans Chr, Aaboulevard 44

Tagpap m. m.
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Vinter, H C, Nørregade 2

Tapeter.
Krüger, C, Nygade 6

Teglværker, Teglværksanlæg m. m.
De forenede Teglværker, } Nørregade 2
Kagstrup Kalkværker, Akties. }
Frederiksholms Tegl- og Kalkværker, Tordenskjoldsgade 3
Vang, Andr, Hellerup

Tegneartikler.
Knudsen, Cornelius, Kjøbmagergade 15
Petersen, J Chr, St Kirkestræde 1

Træ og Trævarer.
Krause, M H, Niels Ebbesensvej 6
Nordeurop. Compo-Board Aktiesk., Havnegade 9

Vandklosetter.
Hein & Møller-Holst, Citygade 24
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Møller, L M, Ny Adelgade 4

Værktøj.
Ibsen, Peter, Kronprinsensgade 3

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING ✻ ✻

KJØBENHAVN
DEN 1. APRIL 1901
3. AARGANG № 13

GARNISONSSYGEHUSET I NÆSTVED.

I et tidligere Nummer af »Meddelelserne« har vi allerede bragt Oplysning om Udfaldet af denne Konkurrence, og idet vi idag hidsætte Gengivelser af de to præmierede Projekter, lade vi nedenfor d'Hrr. Architekter selv ledsage deres Arbejder med en kort Forklaring.

ARCHITEKT PHILIP SMIDTHS PROJEKT.

Den for Garnisonssygehuset i Næstved bestemte Byggeplads er beliggende paa en Bakkeskraaning med et betydeligt Fald, c. 24 Fod. Af Hensyn hertil og til Bekostningerne i det Hele taget har det været magtpaaliggende at give Bygningerne en sammentrængt Form, idet de tænkes anlagte terrasseformet over hinanden, uden at større Jordarbejder derved skulde nødvendiggøres.

SYGEHUSBYGNINGEN. ARCHITEKT PHILIP SMIDTH.

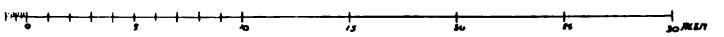

MAALESTOK TIL FAÇADERNE.

Digitized by Google

EPIDEMIBYGNINGEN. ARCHITEKT PHILIP SMIDTH.

For den egentlige Sygehusbygnings Vedkommende er den anførte Hensigt opnaaet ved at give Planen en Vinkelform. Da denne Bygning

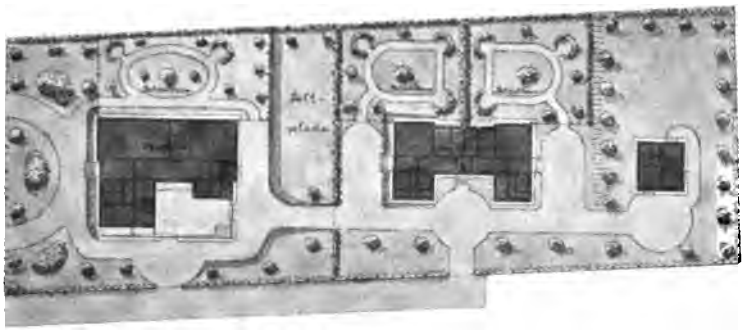

SITUATIONSPLAN. ARCHITEKT PHILIP SMIDTH.

foruden Patientafdelingen skal rumme et Kontor, to Beboelseslejligheder og Økonomilokaler, har det været nødvendigt, at give den flere Indgange,

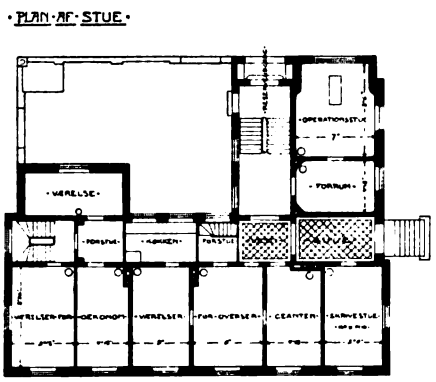

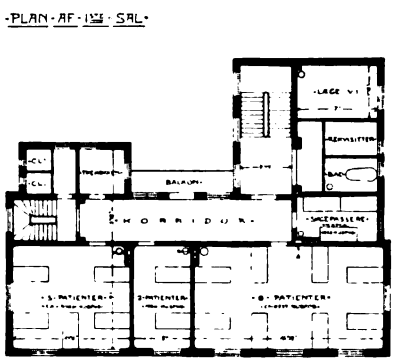

SYGEHUSBYGNINGEN. ARCHITEKT PHILIP SMIDTH.

Digitized by Google

for at de forskellige Virksomheder ikke skulle gribe forstyrrende ind i hinanden. Af Hensyn til Økonomien og de dertil hørende Arbejder og Tilførsler er der med Patientbygningen forbundet en Økonomigaard, om-

EPIDEMIBYGNINGEN.

ARCHITEKT
PHILIP SMIDTH.

givet af en Ringmur. Gennem denne Gaard kan Patienttilførslen ogsaa ske, naar det eventuelt maatte ønskes at undgaa Publikums Opmærksomhed.

Epidemibygningen er projekteret i én Etage med Kælder, fordi man saaledes bedst kan holde de to forlangte særskilte Afdelinger fuldstændig isolerede.

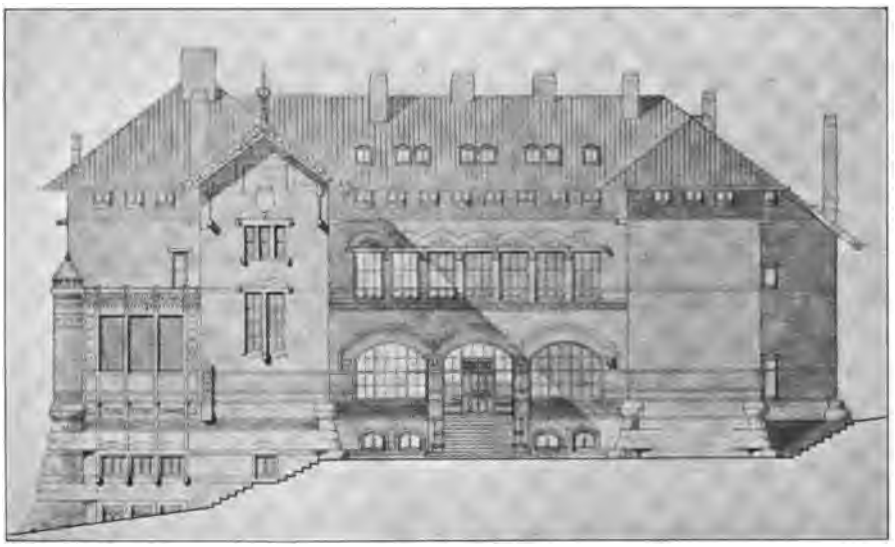

SYGEHUSBYGNINGEN.

ARCHITEKT
A. ROSEN.

Digitized by Google

STUEPLAN.

ETAGEPLAN.

SYGEHUSBYGNINGEN.

ARCHITEKT
A. ROSEN.

EPIDEMIBYGNINGEN.

ARCHITEKT
A. ROSEN.

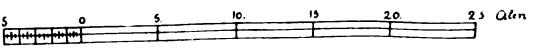

Digitized by Google

Bygningerne tænkes udførte af røde Sten i en Stil, som kan passe til Omgivelserne og til de forhaandenværende Hjælpemidler.

PH. SMIDTH.

ARCHITEKT A. ROSENS PROJEKT.

SITUATIONSPLAN. ARCHITEKT A. ROSEN.

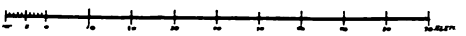

MAALESTOK TIL BEGGE SITUATIONSPLANER.

Ved Udarbejdelsen af mit Projekt har jeg lagt Vægt paa at udnytte det givne Terrain med den stærke Skraaning, uden nogen betydelig Omdannelse af Overfladen.

Et uregelmæssigt Terrain med stærkt Fald kan som bekendt føre til saadanne maleriske Grupperinger, som aldrig vilde fremkomme, naar man byggede paa en vandret Plan. Jeg har dernæst selvfølgeligt søgt at skabe rummelige og brugbare Forhold i Bygningernes Indre, og navnlig lagt Vægt paa at tilvejebringe gode Trappeforhold, der egnede sig til Transport af Syge. Epidemibygningen er tænkt i to Etager med hver sin Indgang, og helt isolerede for to forskellige Sygdomme. Lighus med Desinfectionsovn og Obductionsovn var projekteret paa det højeste Punkt i Terrainet.

Paa denne Bygning havde jeg tænkt mig et Græstag, der maaske kunde siges at være et passende Tagdække paa det Hus, der for det døde Legeme skulde afgive det sidste Hvilested paa Vejen til: »Moder Jord«.

ANTON ROSEN.

OM DEN GAMLE OG DEN NYE TIDS BYGMESTRE.

Naar man med de fleste Kyndige er blevne enig om Architekturens Forfald i det svundne Aarhundredes sidste Halvdel, da bliver det nyttigt at søge efter Aarsagerne hertil for muligvis derigennem at finde Lægedommen.

Digitized by Google

Betragter man et almindeligt borgerligt Hus fra den gamle Tid (den gamle Tid regner jeg i denne Forbindelse, saa langt Traditionen holder, det er indtil Empiretidens Udgang), da glæder et saadant Hus os som oftest ved sin sluttede prunkløse Ro, simple store Forhold og en fin og dog kraftig Stof- og Farvevirkning; noget originalt eller mærkeligt er der sjældent til Stede. Husene ere gode, men beskedne som deres Bygmestre, hvilke sikkert vilde falde i stor Forbavselse, om de kunde høre og se, hvor glade vi ere for deres efterladte Værker; »saadan skal jo et Hus være« sige de til os, »og ikke anderledes, vi har bestræbt os for at levere hæderligt Arbejde, men ud over det er der ikke noget særligt«.

Man byggede den Gang borgerlige Huse efter en Tradition, forplantet fra Slægt til Slægt, lidt efter lidt udviklet og ændret efter den herskende Smag, men altsammen med en sindig Ro, der gjorde, at ethvert Slægtled næsten syntes at staa overfor noget uforanderligt, noget givet; det blev godt, fordi Traditionen var god, efterhaanden havde fastslaaet gode Konstruktioner, gode Forhold, gode Farve- og Stofvirkninger; men Bygmestrene af disse gode Huse vare i Reglen tarvelige Haandværkere med god Forstand paa deres Fag, med Tidens sikre og solide Smag, men ingen almen Dannelse udenfor dette.

Det er jo ikke mærkværdigt, at en af den gamle Tids store Bygmestre har kunnet frembringe noget bedre og betydeligere end der nu gøres, men mærkeligt er det hvor faa Navne, der er bleven bevaret af disse udmærkede Bygmestre sammenlignet med de mange kendte Navne paa Malere og Billedhuggere, og endnu mærkeligere er det, at mange udmærkede Bygninger slet ikke er blevne til ved nogen samlet Overledelse og dog præges af en Sluttethed og Enhed i Karakter, som næsten synes personlig, men ganske sikkert beror paa den overleverede Traditions og Smags Evne til at beherske Tider og Personer og dygtiggøre dem inden for et bestemt, meget begrænset Omraade til Samarbejde med andre.

Alt tyder dog paa, at Bygningskunsten i ældre Dage ikke er bleven betragtet som nogen saa personlig Kunst som Maler- og Billedhuggerkunst, naturligvis fordi et Bygningsværk frembringes af mange Hænder, og fordi dette Værk forud væsentligt er bestemt ved Bygherrens Krav, de forhaandenværende Midler, *samt først og sidst den herskende Smag.* — — — — — — — — — — — — — —
— —

Paa en Fodtur langs den dejlige Strandmølle Aa, glædede jeg mig med en god Ven og Kollega over Virkningen af de gamle hvidkalkede Fabriksbygninger med røde eller sortglaserede Tage i det smukke Landskab, pludselig fik vi Øje paa en ny Fabriksbygning mellem de gamle, og hele Stemningen var borte. »Skulde man nu ikke tro, den var lagt her af den rene Ondskab«, sagde min Kammerat. — Det nye Hus var bygget af haarde, gule Sten med Skifertag, men forøvrigt meget solidt. Inddelingen af Fladen var ingenlunde daarlig eller tilfældig, Konstruktion og Indretning selvfølgelig bedre end i de gamle Bygninger, der var god Opvarmning og Ventilation, en dygtig Architekt og en dygtig Ingeniør havde indrettet alt paa det Bedste, og dog virkede det Ydre, som min Ven sagde, »som den rene Ondskab« ved Siden af de gamle hvidkalkede, rødtagede Fabrikshuse, hvis Bygmesters Navn ingen ved og ikke kan finde hverken i Kunstnerleksikon eller i Akademiets Aarbøger, hvor hans Navn rimeligvis stod med Stjerne,

Digitized by Google

der havde været Mester for det nye Hus og havde ladet haant om den gamle traditionelle Farvevirkning i Murflader og Tage. Og lad os kun undskylde ham med »den ny Tids Fordringer« og andre Talemaader, det er dog altid en Synd at skabe noget smagløst.

Desforuden har jeg set gamle romanske Kirker med Tilbygninger i Renaissance, ja i Barokstil, uden at det har skadet Helhedsvirkningen, ja ofte forskønnet den, thi den røde Traad, som *hedder Tradition* fra Slægt til Slægt, bandt det Hele sammen.

Den gamle Tradition brast med Empiretiden. Efter den fik vi Forvirringens Mangfoldighed i alle mulige Stilarter med den Løshed og Usikkerhed, som er Smagløshedens sikre Kendemærke; men vi leder efter den tabte Traad og finder vi den, binder vi en ny Tradition saa fast, at selv Rhabarberarchitekter skal bygge med Smag, fordi de ikke ved andet. — — — — — — — — — — — —

Det nittende Aarhundrede er med Rette bleven kaldt Historiens Aarhundrede, med det vaagner i Menneskeslægten ret Sansen for de henfarne Slægters Gerning, man studerer de gamle Mindesmærker med en Interesse som aldrig før, alt og alle vil man lade vederfares Retfærdighed, lige fra de gamle Ægyptere til vore Bedsteforældre; de har vor Kærlighed i deres Kamp og Møje, i deres Glæde og Sorg, i deres Hænders Gerning.

Voltaire skal med Henblik paa sin Tids Stil have udtalt, at alle tidligere Tiders Bygningsstil kun var Barbari. Om dette nu ikke er paaløjet ham, maa vi i Sandhed være taknemlige over, at nu kan enhver dannet Mand skønne retfærdigere om hine Ting end en af det attende Aarhundredes største Aander. —

Den historiske Bevægelse optages i Architekturen af de nylig dannede Akademier, hvor de gamle Stilarter studeres og Architekten faar en Uddannelse alsidig som aldrig før; men samtidig brister den røde Traad, der har bundet Slægt til Slægt, Traditionen brister og den unge Architekt staar vildfarende, thi hans Dannelse er ikke saa stor, at jo dog Tilegnelsen af de gamle Stilarter bliver højst overfladisk og Forsøgene i at fremstille dem famlende og smagløse, og er først den studerte Architekt, der i gamle Dage var den sikre Bærer af Smagen, bleven holdningsløs, løber Spredtheden rask nedad til alle Haandværkere og Byggerøvere.

I hele det svundne Aarhundrede har Architekterne kæmpet en mandig Kamp for at naa den sjælfulde Tilegnelse, den virkelige Forstaaelse af det gamle, og det synes, som om man nu er lige ved at omspænde i Forstaaelse det Hele; men hvad er der ikke begaaet af Smagløsheder i Architekturens Navn Aarhundredet igennem! Den gode Smag har i Sandhed været hjemløs siden Traditionen brast, og den vil ikke vindes igen, uden gennem en stor og alsidig Dannelse.

Thi det er ikke Genialitet og Fantasi, der skaber de fleste gode Bygninger eller Møbler og Husgeraad; det er den gode Smag, en stille Dyd, der for en Architekt er langt mere værd end alt det geniale, som han i Reglen slet ikke faar Brug for i de Opgaver, der betroes ham, hvor Fantasien saa overmaade let kan løbe løbsk med ham. Huse og Møbler skal ikke raabe højt og gøre Reklame, thi de skal være hyggelige at bo i og leve med, storladne i stille Værdighed til offentligt Brug.

Idet da alle tidligere Tiders Skønhed er opladt for vor Tids Øje, gælder det for Architekten at tilegne sig det saaledes, at det bliver hans Ejendom, optaget i hans Person,

Digitized by Google

i hans Smag, i hans Dannelse, at han ikke vil efterligne det gamle, men giver det genfødt, idet han giver sig selv. Dette er i Sandhed en høj Fordring, saa stor som ingen Tid før har stillet den, men ogsaa med Udviklingsmuligheder som aldrig før. Den geniale Konstruktion bliver der kun Plads for, naar Architekten staar overfor ny for Tiden ejendommelige Opgaver og overor Anvendelse af ny betydningsfulde Byggematerialier.

Ak og ve! det er nok nærmest Ingeniøren, der har Æren af disse store og mærkelige Bro- og Tagværkskonstruktioner i Jærn og Staal.

»Men glem ikke den amerikanske Skyskraber«, sagde min amerikanske Ven, som ret nu kom ind ad Døren, »det er i Sandhed Aarhundredets genialeste Bygningsværk i Sten og Staal«.

For alle Tiders Fremskridt er det et Karaktermærke, at Menneskene i deres Optagethed af det ny, glemmer noget af det gode gamle, af de tidligere Slægters Erfaringer, og efter at være naaede langt frem, maa tilbage at hente det gode glemte. Saadan henter vi nu midt i Jærntiden de gamle Murfladers Skønhed, midt i Fabriktiden Haandarbejdets Herlighed, og vi er travlt beskæftiget med at bringe disse Skatte frem i Tidens Lys.

P. V. J.-K.

PASSAGE GENNEM RUNDETAARN.

I »Meddelelserne« for 15. Marts er Architekt AAGE MATHIESEN fremkommen med et Forslag, der genoptager den allerede for nogle Aar siden af Architekt INGEMANN fremdragne Tanke, ved en Gennembrydning af Rundetaarn at skaffe en Passage, der kunde forbedre de uheldige Færdselsforhold paa dette Sted af Kjøbmagergade. Da denne Plan har vakt nogen Opmærksomhed, turde der være Anledning til, at underkaste den en nærmere Prøvelse.

Planen viser en Passage gennem Taarnet, fremkommen ved to i Sokkelen foretagne Gennembrydninger af omtrent samme Bredde som den nuværende Dør, den ene tæt til venstre for denne, den anden i større Afstand til højre, altsaa usymetrisk til Kirkens Længdeakse. Alene dette at lade 3 Døre, hver paa c. $3^1/_2$ Alens Bredde, overskære Sokkelen paa et Taarn, der fremfor alt virker ved sin sluttede Massivitet, maa vække Betænkeligheder, og man vil øjeblikkeligt være paa det Rene med, at her er Taarnet selv ikke taget med paa Raad. Værre end dette er dog den Maade, paa hvilken det gaar ud over Rampen. Det er en virkelig storslaaet Idé at lade en jævnt stigende, spiralsnoet Rampe, uden Trappetrin føre fra Taarnets Fod lige til dets øverste Stokværk. Det er en fornem Adgang, der imponerer den Indtrædende. Nu foreslaar Architekt Mathiesen, for at kunne føre sin Passage igennem i Niveau med Gaden, at bortskære den nederste Del af denne Rampe og erstatte dem med Trappetrin. Ja, hvor let kan det ikke lade sig gøre? Akkurat saa let som at hugge Fødderne af en Statue. Det koster kun 800 Kr. — — Til Gengæld faa vi saa to kunstfærdige Smedejærns-Gitre til at spærre for den Mathiesenske Trappe og for den tidligere Hoveddør, for hvilken der ikke længere er Brug. Naar alt dette lykkeligt er udført, have vi en Passage, som afviger ikke saa lidt fra Kjøbmagergades Retning og som fører igennem et uregelmæssigt formet Rum, hvis Loft i den ene Ende er $4^1/_2$ Alen, i den anden Ende $6^1/_2$ Alen over Gulvet. Der vil kunne

Digitized by Google

blive rigtig hyggeligt, især om Aftenen — for Bøller. Men det forstaar sig, man kan jo altid postere en Politibetjent derinde.

Man vil maaske hertil sige: Det er fuldstændigt rigtigt; det er i Virkeligheden en Vold, der øves mod det gamle Taarn. En Passage gennem det kan ikke gennemføres saaledes, at den paa en naturlig Maade slutter sig til det oprindelige Anlæg; men Nød bryder Love, og her er nu engang ingen anden Udvej, naar man ikke vil beslutte sig til at flytte Taarnet. Hertil maa da svares: For det første er der dog stadigt den Mulighed at udvide Gaden til den anden Side, enten ved, som Architekt M. Borch har foreslaaet, at lægge et Fortoug ind paa Regensens Grund under en Arkaderække, eller ved at udføre den af Architekt Bøttger, i »Meddelelserne« for 15. Januar fremsatte, fortjenstfulde Plan til en Tilbagerykning af Regensens Façade mod Kjøbmagergade. Der vilde herved paa en ganske anderledes virksom og naturlig Maade blive raadet Bod paa de forhaandenværende Ulemper. Altsaa, der er en Udvej, lad være, at denne er vanskelig og kostbar at følge. Men selv om dette ikke var Tilfældet, kan der endda være Grunde til at lade Rundetaarn være i Fred, som selv den værste Nødstilstand maa respektere.

Hvad om det saaledes risikeredes, at Rundetaarn ikke taalmodigt vilde finde sig i at blive gjort til Passage, men truede med at styrte ned, naar man huggede løs paa dets Piller? Ja, Hr. Mathiesen er jo aabenbart sikker i saa Henseende, ellers vilde han vel næppe være kommen frem med sit Forslag. Men lad os dog for alle Tilfældes Skyld prøve en lille Beregning. Man maa jo være forsigtig i saadanne Sager. Rundetaarn er som bekendt 111 Fod højt til Gesimsen. Murværket er 6 Fod tykt i *hele Taarnets Højde*. Naar man gaar ud fra, at en Kubikfod Murværk vejer 110 ℔, og at en Kvadrattomme Murværk med den tilbørlige Sikkerhed bærer 100 ℔, vil det hurtig ses, at man ikke kan bygge en Mur, af samme Tykkelse helt igennem, højere end 130 Fod, uden at udsætte sig for Knusning af Murværket i den nederste Del. Som man ser er Rundetaarn ikke ret langt fra den tilraadelige Maksimums-Højde; men Taarnet er gennembrudt af Vinduer og i den nederste Etage af en bred Dør. De derved fremkomne Piller maa altsaa bære Trykket af betydeligt mere Murværk end det, der ligger lodret over selve Pillen. De svageste Piller er de, der ligge paa begge Sider af den nuværende Dør. De ere c. 60 Kvadratfod i Tværsnit, men maa bære Murværk, der svarer til en Grundflade af c. 95 Kvadratfod i Tværsnit; dette giver, alene for Ydermurens Vedkommende en Belastning af c. 135 ℔ pr. Kvadrattomme. Naar hertil regnes, for Belastning af Rampen, tilfældig Belastning af Mennesker m. m. og for Vindtryk, lavt anslaaet 15 ℔ pr. Kvadrattomme, faa vi, som Taarnet nu er, en Belastning paa de svageste Piller af c. *150* ℔ pr. Kvadrattomme, altsaa $1\frac{1}{2}$ Gang mere end det almindeligt anses for tilraadeligt at byde Murværk. Og saa helder Taarnet endda ikke saa lidt netop til denne Side.

Men Hr. Mathiesen er ikke bange. Han borthugger c. $\frac{1}{5}$ af en af disse iforvejen betænkeligt belastede Piller og faar derved Trykket pr. Kvadrattommen op til c. *187* ℔. Dette er dristigt! Mon Publikum og Bygningsautoriteterne ville vise samme Dødsforagt, eller mon de ikke snarere ville foretrække at sige om Rundetaarn ligesom Manden: »lad det staa«?

V. Koch.

Digitized by Google

NOGLE BEMÆRKNINGER I ANLEDNING AF ARCHITEKT ROSENS ARTIKEL OM TAGDÆKNINGER.

Hr. Architekt Rosen har i Bladet for 1. Marts i sin Omtale af de forskellige Tagdækninger ogsaa omtalt Cementtagsten; men efter disse Udtalelser kunde mange faa et højst uheldigt Indtryk af dette Materiale, naar de henstode uimodsagte, og jeg skal derfor tillade mig at fremkomme med nogle Oplysninger om de faktiske Forhold.

Jeg kan henvise til mangfoldige Bygninger, derimellem store Godser baade her i Landet og i Udlandet, som have deres omfangsrige Udbygninger (Stalde og Lader) dækkede med Cementtagsten, der nu have henligget i en Aarrække, og det har vist sig, at man netop med denne Tagdækning har opnaaet fuldstændig Tæthed, og at saavel Tagkonstruktioner som ogsaa Beholdning af Fourage etc. have holdt sig udmærket. Kjøbmænd have kunnet bevare deres Oplag, som ellers let toge Skade paa Loftet, og Tagene selv henligge aldeles uangrebne af Vejrforandringer.

I det sydøstlige Bayern, der som bekendt er særlig udsat for Vejrligets Luner, henligge Cementtagsten, som ere udførte for c. 50 Aar siden; disse have ligeledes vist sig fuldstændig holdbare og tillige ved store Ildebrande afgivet Bevis for deres udmærkede Brandsikkerhed. Her hjemme er der flere Gange — uden mit Vidende — bleven foretaget Brandforsøg med Tagsten fra min Fabrik, og disse Forsøg ere faldne fuldstændigt tilfredsstillende ud, ligesom jeg ogsaa med Hensyn til Holdbarheden kan oplyse, at jeg i min 7-aarige Fabriksvirksomhed paa dette Omraade ikke har modtaget nogen nævneværdig Klage i saa Henseende.

Ved Siden heraf giver jeg Hr. Architekt Rosen Ret i, at Farverne paa Cementtagene lade noget tilbage at ønske, og at vi maa arbejde imod at faa den tyske Smag med Tage i alle Farver indført her; men jeg er overbevist om, at netop i Skandinavien, som har stor Klimaforandring, ere Cementtagsten, naar de vel at mærke ere af en god Model samt fabrikerede med tilbørlig Omhu og godt oplagte, et udmærket Tagmateriale, som ingen Vedligeholdelse medfører hverken paa Tag eller Tagkonstruktion.

Denne Industri er endnu kun i sin Vorden hos os, og skal den angribes, saa maa det være der, hvor den har sin Svaghed, og denne bestaar i, at Landet er altfor rigt paa Smaafabriker, hvorfra der i Reglen udsendes et højst mangelfuldt Produkt, der sikkert i mange Tilfælde medfører den Reparation, som Hr. Rosen bebudede, ikke paa Grund af Sved paa Stenenes Inderside, men fordi selve Stenene ere utætte. Naar man nemlig ikke formaar at fabrikere dem tætte, oversmøres de med de forskelligste for Cementen skadelige Fluider, som enten aldeles ingen Værdi har eller i Løbet af en Tid taber deres Evne til at holde Vandet ude, og endelig ere Modellerne ofte kun gode paa en Tegning, men upraktiske paa Taget. Vi leve jo i en Tid, der er oversvømmet med Patenter, og det er undertiden en drøj Kost, som Patentkommissionen maa fordøje, ogsaa i Retning af Tagsten. I Mangel af Patent, der som oftest er værdiløst, reklameres med Patenttagsten uden Spor af Patent, altsammen for mulig øjeblikkelig Vinding, men uden den Alvor, som burde være Ledetraaden for dem, som deltager i en Industri, der faktisk kan have Betydning, fordi den giver Landbefolkningen Lejlighed til at faa deres

Digitized by Google

brandfarlige Straa- og Spaantage erstattede med brandsikre Tage, der i Anskaffelse i mange Tilfælde ikke blive dyrere, da Bekostningen ved Anskaffelsen indvindes ved mindre Assuranceudgift. Assuranceselskaberne have stor Interesse heri, ligesom det vel ogsaa var en Sag for Landhusholdningsselskabet at have Opmærksomheden henvendt paa. Straatagets gode Egenskaber og Letheden ved at reparere det efter Rotternes Ødelæggelser forsvinde betydeligt, naar en Gaard i paakommende Tilfælde i et Nu er omspændt af Luer, saa at man ofte hverken kan redde Mennesker eller Dyr.

Af andre Hensyn maa vi endnu stræbe langt frem i Fabrikation af Cementtagsten, baade i Henseende til smuk Model og Farver, men Vejen er besværlig, fordi Farvefabrikerne endnu ikke kunne tilfredsstille de Krav, der stilles.

Hellerup i Marts 1901. H. LÜTZAU.

FORSKELLIGT.

Absalon-Statuen paa Raadhusets Forside er bleven afsløret den 21. Marts, 700-Aarsdagen efter den store Statsmands Død. Saavel Figuren som dennes Baggrund og Indfatning er stærkt forgyldt, hvorved de mange smukke Enkeltheder ikke rigtig komme til deres Ret, men der er næppe Tvivl om, at denne Glans hurtig vil forsvinde, naar det for vor By saa velkendte Lag af Støv og Sod har lagt sin dæmpende Tone hen over Kunstværket. Som bekendt er Figuren modelleret af Professor V. BISSEN og udhamret i Kobber af Billedhugger VIGGO HANSEN; den var udstillet i den danske Afdeling paa Verdensudstillingen i Paris 1900. Vort Tidsskrift har i sit Numer for 1. November bragt et Billede efter et Fotografi af Originalen.

Konkurrence om Kakkelovne. Firmaet C. M. HESS i Vejle har indbudt Architekterne TH. JØRGENSEN, Prof. V. KOCH, LEMBKE, MØRCH-HANSEN og MAGDAHL-NIELSEN til at deltage i en Konkurrence om Tegninger til Stueovne, der kan passe i Værelser, udstyrede i bestemte Stilarter. Konkurrencen vil finde Sted endnu i dette Foraar. Paa Akademisk Architektforenings Vegne deltager Architekt ROSEN i Bedømmelsen.

Konkurrence. »Photographische Union« i München indbyder til Konkurrence om tre Præmier, 300, 200 og 100 Mark for de bedste Udkast til Rammer om Reproduktioner af *Böcklinske Billeder*. Bedømmelsesudvalget bestaar af Münchener-Forlæggeren H. BRUCHMANN, den unge Maler CARLO BØCKLIN, Leipziger-Architekten FRITZ SCHUMACHER samt et Medlem af den fotografiske Union og en Rammefabrikant fra München.

Nærmere Betingelser for Konkurrencen findes i Martshæfterne af »*Dekorative Kunst,*« »*Kunst für Alle*« og »*Die Kunst*«.

Monies & Andersen, Ingeniørfirmaet for Centralopvarmning og Ventilation, har udsendt et meget elegant lille Album, der bl. a. indeholder en Mængde Afbildninger af de Bygninger, hvortil Firmaet har leveret sine Anlæg. Siden 1889, da Forretningen paabegyndte sin Virksomhed, har det forestaaet et ret betydeligt Antal Anlæg af denne Art, saavel i Danmark som i vore nordlige Nabolande, og en nøjagtig Fortegnelse over disse findes opført i Bogen. Den smukke lille Bog er udgaaet fra L. Levisons Etablissement, og det i Relief og Farver udførte Bind er tegnet af Architekt A. Rosen.

Digitized by Google

FORENINGSMEDDELELSER.

Lørdag den 23. Marts afholdt »Akademisk Architektforening« Møde i Lokalet i Industriforeningsbygningen.

Dagsordenen var:

1. Meddelelse angaaende Borgerrepræsentantvalgene.
2. Skrivelse fra Udstillingskomitéen.
3. Meddelelse om Meterloven.
4. Meddelelse vedrørende det nye militære Sygehus.
5. Konkurrencen om Tømrermester H. Nielsens Bygninger.
6. Diskussion om Optagelse af ekstraordinære Medlemmer.
7. Meddelelser fra Formanden.

I Mødet deltog c. 35 Medlemmer. Otte af Projekterne til Konkurrencen om Garnisonssygehuset vare udstillede.

ad 1. Formanden oplyste, at Bestyrelsen ifølge tidligere tagen Beslutning havde stræbt at faa en Architekt opstillet som Borgerrepræsentant ved de kommende Valg, men uden Resultat.

ad 2. Fra Udstillingskomitéen var der indhentet imødekommende Svar i Anledning af Architektforeningens Henvendelse om de slette Pladforhold for Udstillingen af Architekternes Arbejder.

ad 3. Det oplystes, at Architektforeningen tillige med Ingeniørforeningen og andre Foreninger havde sendt fornyet Andragende om Meterlovens hurtige Fremme til Rigsdagen.

ad 4. Bestyrelsen har forhandlet med Ingeniørkorpsets Chef og Krigsministeren om at lade Tegningerne til Korpsets Byggearbejder udføre af akademisk uddannede Architekter. Noget positivt Resultat foreligger ikke. Derfor har Bestyrelsen rettet en Henvendelse til Kultusministeriet.

ad 5. Til denne Konkurrence er 6 Architekter indbudne (se »Medd.« for 15. Febr. 1901).

ad 6. Efter en foreløbig Diskussion besluttedes det at optage Sagen til Behandling paa næste Generalforsamling.

ad 7. Formanden meddelte, at der er indledet Forhandlinger med svenske Architekter om Afholdelse af et Møde mellem danske og svenske Architekter i Løbet af Sommeren. Som Mødested var foreslaaet Jönköping.

Fra det franske Société des architectes diplomés, til hvilket Akademisk Architektforening staar i korresponderende Venskabsforhold, var indløbet den sørgelige Meddelelse, at dets Præsident Mr. ADRIEN CHANCEL var afgaaet ved Døden den 4. Marts 1901, samt en Opfordring til Akademisk Architektforening om at deltage i Begravelsen. En Kondolenceskrivelse var bleven afsendt fra Bestyrelsen.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 15. APRIL 1901
3. AARGANG № 14

MINDESMÆRKE FOR ANDEN APRIL 1801.

I Slutningen af Aaret 1899 fremkom der Forslag om at rejse et Mindesmærke for Slaget paa Kjøbenhavns Rhed 2den April 1801. Da den Tanke vandt Tilslutning, at dette naturligt burde have sin Plads paa den

MINDESMÆRKE FOR
ANDEN APRIL 1801.

ARCHITEKT
THORVALD BINDESBØLL.

Digitized by Google

nordøstligste af Kastelsvoldens Bastioner, kaldet »Prinsessens Bastion« eller Flagbastionen, hvorfra vore Forfædre havde været Øjenvidner til den minderige Begivenhed, dannede der sig en Komité med det Formaal at indsamle Bidrag hele Landet over. Det var oprindeligt paatænkt, at Mindesmærket skulde staa færdigt til Indvielse paa Hundredaarsdagen for Slaget; men dette var det ikke muligt at naa. Man er nu foreløbigt kun naaet saa vidt, at man den 2den April 1901 kunde offentliggøre Resultatet af den Konkurrence om Tegningerne hertil, der har været afholdt mellem Architekterne THORVALD BINDESBØLL, EUGEN JØRGENSEN, FRITZ KOCH og MAGDAHL-NIELSEN.

I Programmet for Konkurrencen udtaltes det, at »der ønskes et Mindesmærke, som ikke paa nogen Maade træder i Stedet for Graven paa Hol-

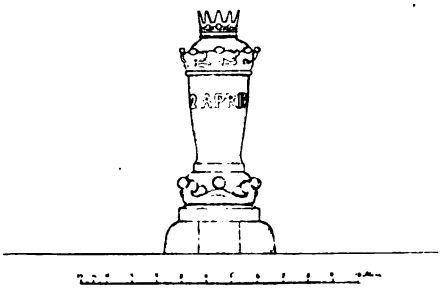

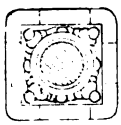

ARCHITEKT
THORVALD BINDESBØLL.

mens Kirkegaard eller gør dette Monument overflødigt. Det nye skulde — om det var muligt — gøre det gamle endnu dyrebarere for alle, der i Slaget paa Rheden ser et Minde om vore Fædres uforsagte Mod overfor en overmægtig Fjende«.

Overslaget, alt iberegnet, maatte ikke overstige 30,000 Kr.

Bedømmelsesudvalget, der bestod af Billedhugger, Professor V. BISSEN, Direktør, Dr. phil., Brygger CARL JACOBSEN, Justitiarius i Højesteret KOCH, Kunsthistoriker KARL MADSEN og Architekt MARTIN NYROP, valgte enstemmigt det af BINDESBØLL fremsendte Udkast; og til denne Afgørelse sluttede sig ligeledes enstemmigt samtlige tilstedeværende Medlemmer af Forretningsudvalget, nemlig Etatsraad FRANZ ADOLPH, Godsejer, Folkethingsmand JOHANNES HAGE, Folkethingsmand HARALD HOLM, Kaptain HOLTEN-NIELSEN, Overpræsident OLDENBURG og Gehejmekonferensraad ROSENØRN

Digitized by Google

(Formand). Fraværende vare Kontreadmiral VICTOR HANSEN og Etatsraad, Vekselerer LORCH.

Nedenfor bringes Gengivelser af samtlige Projekter med tilhørende Beskrivelser af Forfatterne selv. Foruden de fire konkurrerende Architekter har Billedhugger JØRGEN LARSEN paa eget Initiativ udarbejdet et Forslag til et Mindesmærke, af hvilket her tillige gives en Fremstilling med Beskrivelse.

BINDESBØLLS Udkast til Nationalmonumentet er nu fremsendt til Kjøbenhavns Kommunalbestyrelse med Anmodning om, at Komiteen maa rejse dette Mindesmærke paa den før omtalte Plads, og om at Kommunen vil modtage Mindesmærket som sit Eje.

ANM. Til Forstaaelse af Projekterne gøres opmærksom paa, at alle de geometriske Opstalttegninger ere udførte i samme Maalestoksforhold, medens Planerne og Perspektiverne afvige herfra.

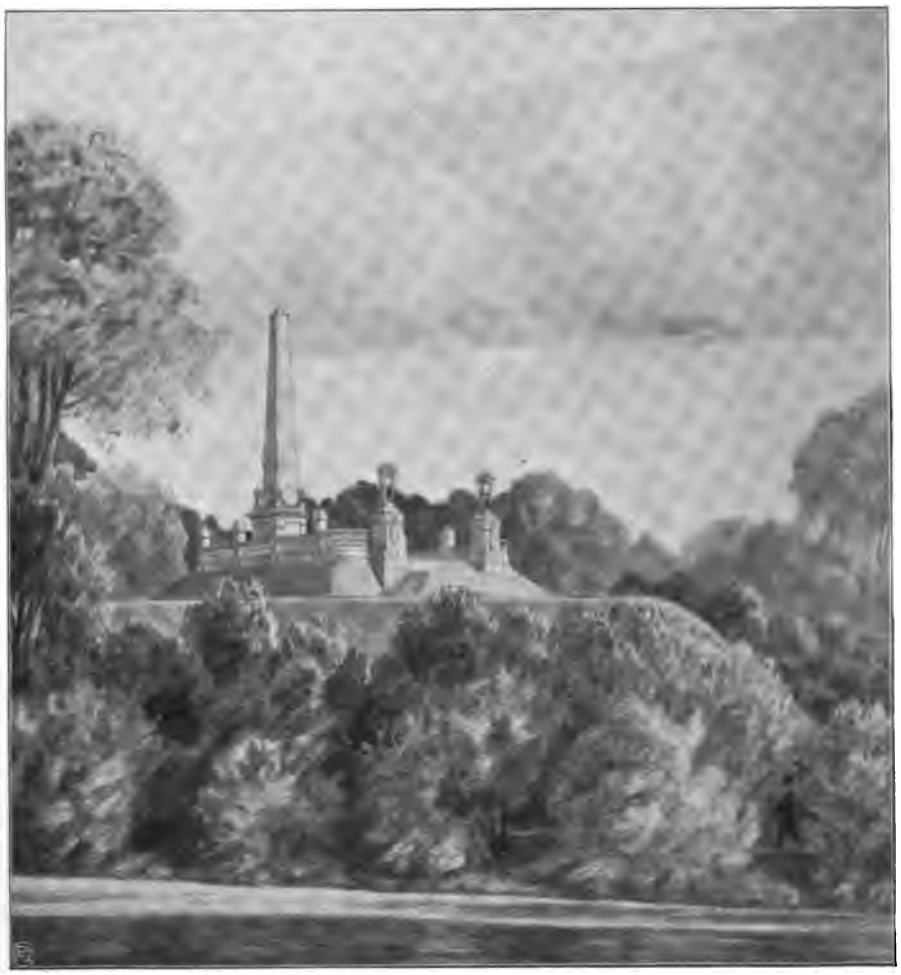

MINDESMÆRKE FOR ANDEN APRIL 1801.

ARCHITEKT EUGEN JØRGENSEN.

Digitized by Google

THORVALD BINDESBØLLS PROJEKT.

Paa en Høj, der hæver sig henved 3 Alen over Bastionens Niveau, rejses Monumentet. Det er en rund Mindestøtte, 10 Alen høj, hvilende paa et firkantet Fodstykke, der former sig i flere Afsatser. Omkring Støtten slynger sig i forgyldt Bronze Inskriptionen: 2. April 1801. Den brede Bladkrans højere oppe og Afslutningen foroven, der er i Form af en Straalekrans, skal ligeledes være af forgyldt Bronze.

MINDESMÆRKE FOR
ANDEN APRIL 1801.

ARCHITEKT
EUGEN JØRGENSEN.

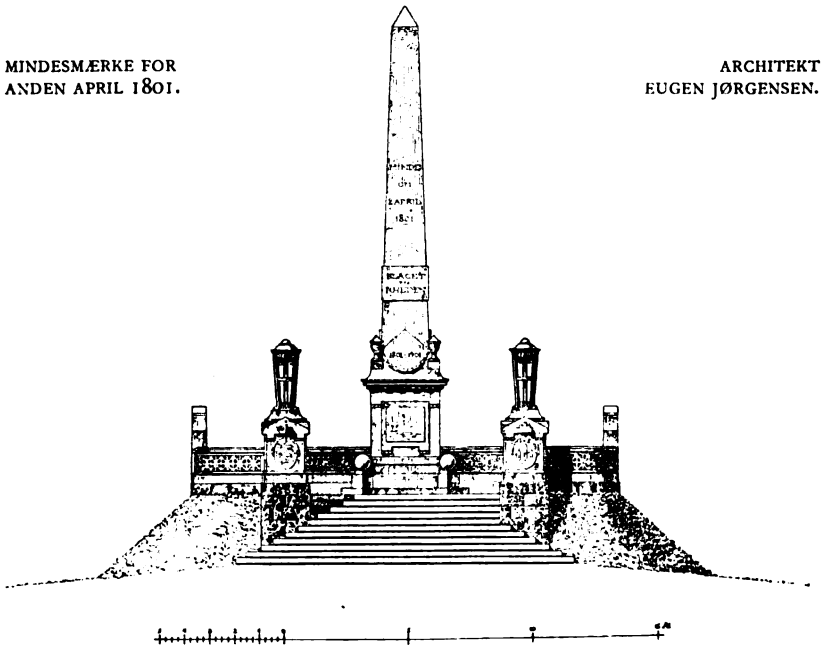

Digitized by Google

EUGEN JØRGENSENS PROJEKT.

Et Plateau anlægges, hævet circa tre Alen til Vejrs over Bastionen. Op til dette fører et bredt Trappeanlæg; Indgangen flankeres af to Stenkolosser; paa den ene af disse er paa et ellipseformet Skjold udhugget Danmarks Vaaben med Kongekrone, paa den anden Kjøbenhavns Vaaben med Borgerkrone over. Paa hver Stenkolos anbringes en Trefod af huggen Sten: paa de to Sider af Stenkolosserne, som vender mod Trappeanlæget, anbringes et Par Strofer af et Digt, der i korte Træk giver Udtryk for den Stemning, som bør hvile over Stedet. Ved den modsatte Ende af Plateauet, der har en rektangulær Form med afrundede Hjørner, rejser der sig en Obelisk, circa 20 Alen høj. Den bærer Indskriften: Minde om 2. April 1801 — Slaget paa Rheden — 1801—1901. Paa hver af de tre Sider af Fodstykket, som vender mod Plateauet, er der Plads for billedlig Fremstilling og Inskription. Paa den forreste Side anbringes et Relief i Sten, fremstillende en Episode af Slaget; paa den Side, der vender ud

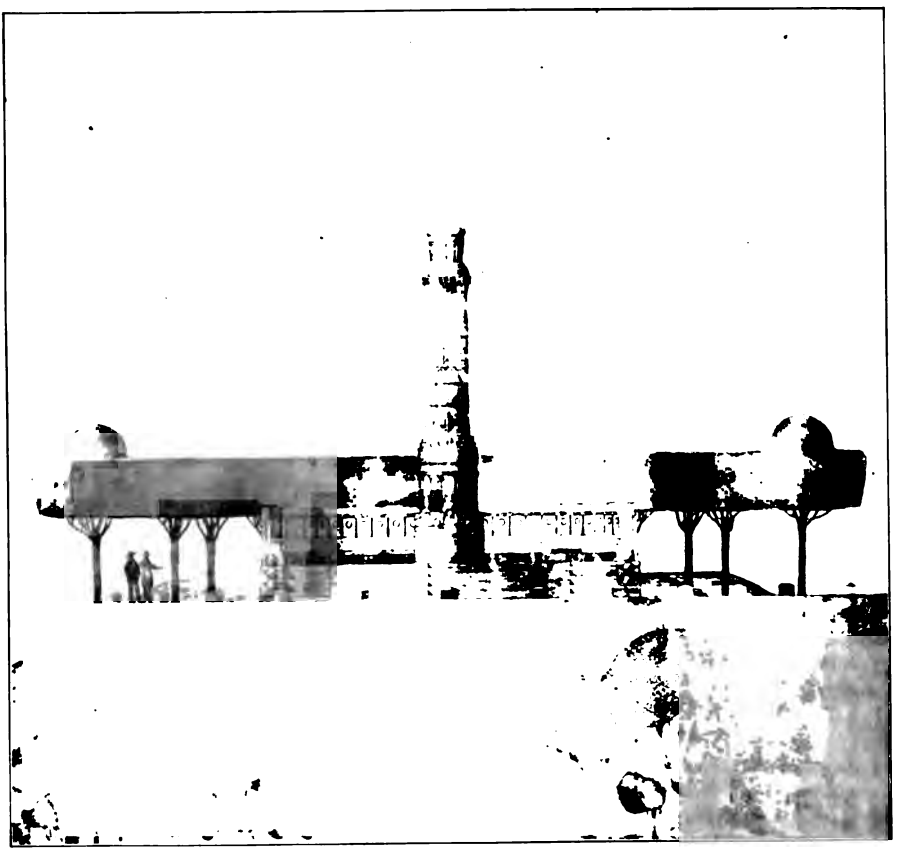

MINDESMÆRKE FOR ANDEN APRIL 1801.

ARCHITEKT FRITZ KOCH.

Digitized by Google

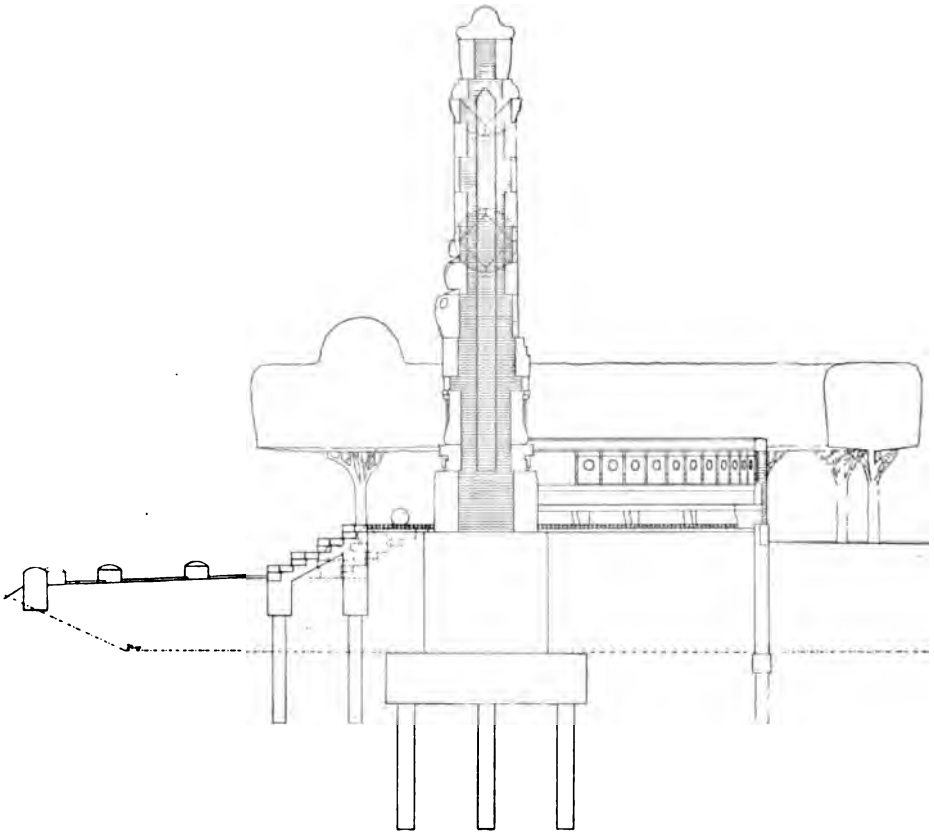

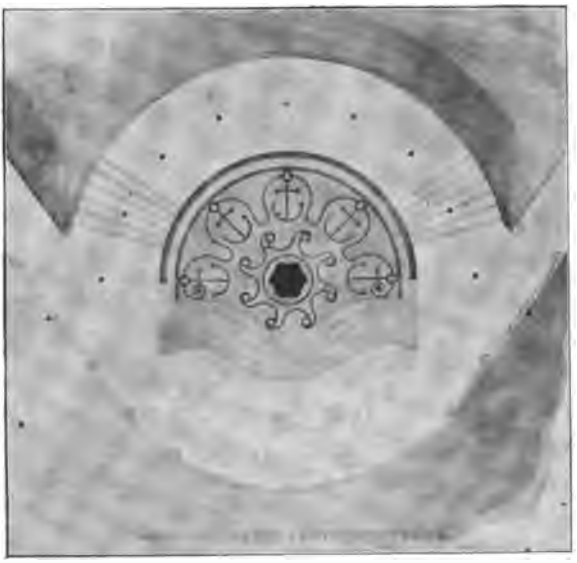

MINDESMÆRKE FOR
ANDEN APRIL 1801.

ARCHITEKT
FRITZ KOCH.

Digitized by Google

mod Sundet, indridses en Situationsplan af Kongedybet med Omgivelser, angivende bl. A. de danske og de engelske Skibes Stilling overfor hinanden; og paa den tredie Side sættes en Inskription med en kort og træffende Beskrivelse af Begivenheden. — Plateauet omgives for øvrigt af et Brystværn, med regelmæssige Mellemrum afbrudt af Steler, i Alt ti. Disse ere viede dem, der have haft mest Andel i Kampen, uanset om de faldt eller overlevede den. De to Steler paa Siderne af Obelisken tilkomme Olfert Fischer, Defensionens Chef, og L. F. Lassen, »Prøvestenen«. Hver Stele har foroven en Silhouet, sort paa hvid Grund, derunder Krigerens Navn og Navnet paa hans Skib, saaledes f. Eks. F. A. Braun, »Dannebrog«, J. Ahrenfeldt, »Holsten« o. s. v. Mellem de otte Steler paa Plateauets Længdesider anbringes Bænke. Mindesmærket holdes i den Stil, som var Tiden egen, nemlig Empire. — Materialierne, der tænkes anvendte, ere dels Granit, dels Sandsten; til Silhouetterne sort og hvidt Marmor, til Brystværnet Fakse Kalksten. De skraa Sideflader op mod Plateauet dækkes med Græstørv.

FRITZ KOCHS PROJEKT.

Mindesmærket er rykket saa langt tilbage, at den nuværende Spadseregang paa Volden føres forbi det; dets Akse er lagt i Halveringslinien af Bastionens spidse Vinkel. Mindesmærkets Hoveddel er en Søjle, 23 Alen høj. Dens Fodstykke er prydet med seks Kanoner, Lavetter og Kugler; de sidste Skud ere just løsnede, Røgen staar endnu over Kanonmundingerne. Herover anbringes i højt Relief Fregatten »Jylland« paa stiliserede Bølger. I Toppen af Søjlen er der 4 Fyrkurve med Blus og øverst en stiliseret Mersekurv med friske Blomster. Søjlen vilde maaske kunne være en Del lavere; men den vil selv med sin fremstillede Højde kunne ses vidt af de Søfarende. Som Baggrund for Søjlen opføres en halvcirkelformet høj Mur med Siddeplads foran; over Bænken findes en Mindetavle for hvert af de 25 Fartøjer, som deltog i Slaget, over Tavlerne staar Skibenes Navne, og paa hver Tavle findes en gylden Ring. Langs Bagmurens Yderside anlægges en bred Spadseregang med Jordtrin; paa Spadseregangen plantes Linde, som med Tiden tænkes tilklippede efter den viste Form, saa at de kunne give Mindesmærket en hyggelig Indramning. Trinene ere anlagte for at tage en Del af Bagmurens Højde. En Afgravning af Bastionens Spids er ikke absolut nødvendig, men vil dog bevirke, at Mindesmærket ses bedre fra Langelinie. — Søjlen med Fodstykke, Bagmuren, Bænken, Trinene og Vangerne tænkes udført af finthuggen graa Granit; Søjlen deles med vandrette Fuger, Kærnen udmures, Plateauet omkring Søjlen belægges med graa og mørkebrune Brosten i Mønster.

Digitized by Google

MAGDAHL-NIELSENS PROJEKT.

Ved Udarbejdelsen af Projektet er der særligt lagt Vægt paa: 1) at forme Terrainet saaledes, at Voldskraaningerne og Monumentet vokser saa meget sammen som muligt, 2) at skyde Monumentet saa langt ud paa Voldpynten, at det bliver frit og synligt i den størst mulige Omkreds og mere anseeligt, og 3) at bevare, muligt forbedre Udsigtspladsen, idet man gør Pynten interessantere end den nu er. Underbygningen er af ru kløvet Kampesten. I Aksen af Vejene paa Voldens Brystværn rejses en Obelisk, 25 Alen høj; den er delt i Granit-Kvadere, og paa hver af dem er indhugget en af Chefernes og tilsvarende Skibs Navn. Paa Underbygningens Rækværk er anbragt Fr. VI's, Chr. VII's og Chr. IX's kronede Navnetræk.

MINDESMÆRKE FOR
ANDEN APRIL 1801.

ARCHITEKT
MAGDAHL-NIELSEN.

Digitized by Google

JØRGEN LARSENS PROJEKT.

I et Aarstid har dette Udkast været under Arbejde, og er altsaa paabegyndt længe forinden Opfordringen til Konkurrencen udgik til de fire Architekter. Hosstaaende Gengivelse er fotograferet efter en Model i Ler, som er omtrent 28 Tommer høj. Monumentet er tænkt anbragt paa den Del af Langelinie, som ligger lige indenfor Baadehavnen, og selve Monumentets Højde vil blive 18 Alen.

Paa Fodstykkets runde, fremspringende Hjørner fremstilles Portrætfigurer af fire af Dagens Helte: Olfert Fischer, Lassen, Willemoes og

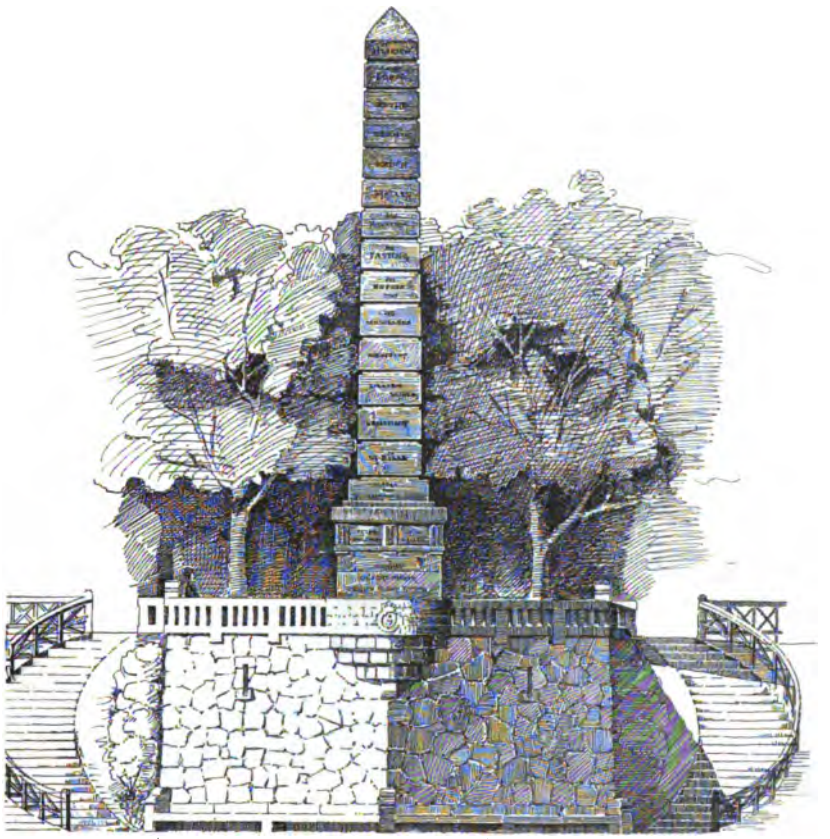

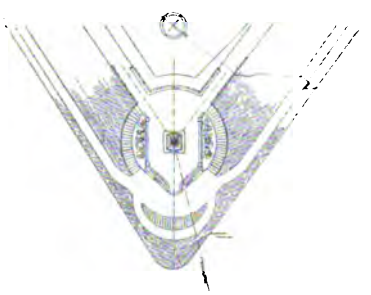

MINDESMÆRKE FOR
ANDEN APRIL 1801.

ARCHITEKT
MAGDAHL-NIELSEN.

Digitized by Google

Risbrich, og mellem disse findes fire Basreliefs forestillende: Slaget, Soldaternes Modtagelse af Folket, Kronprins Frederik takkende Officererne for deres Daad og endelig Fællesgraven paa Holmens Kirkegaard; Fodstykkets Sider under de fire Basreliefs optages i øvrigt af Navne paa Dagens Faldne. Under de to Skibssnabler ses de forenede Rigers, Danmarks og Norges Vaaben, hvilende paa Sokkelens fremspringende Led, og øverst paa Monumentet knejser en siddende Løve, der vogter Danmarks Rigsvaaben, som er anbragt ved dens Fod.

MINDESMÆRKE FOR ANDEN APRIL 1801. BILLEDHUGGER JØRGEN LARSEN.

Monumentets architektoniske Kærne er tænkt i graablaat norsk Marmor, medens Figurerne, Løven samt de forskellige Basreliefs og de dekorative Enkeltheder skulde støbes i Bronze.

Modellens Tilblivelse skyldes Kunstnerens eget Initiativ, og han har tænkt sig, at en Sum paa 100,000 Kroner, der skulde indkomme ved store og smaa Bidrag fra hele Nationen, vil være nødvendig for, at Monumentet, saaledes som han har planlagt det, kan blive til Virkelighed.

Digitized by Google

OM DEN GAMLE OG DEN NYE TIDS BYGMESTRE.

I det sidste Nr. af »Meddelelserne« har Hr. P. V. J.-K. anstillet nogle Betragtninger over Bygningskunst i Nutid og Fortid, som i mangt og meget kan deles af de fleste Dannede med Sans for og Kærlighed til denne Kunst. Men paa den anden Side fremsætter han et Par mærkelige Paastande, som jeg finder ikke bør staa uimodsagte; han mener selv at være enig med de fleste Kyndige, — der turde dog være adskillige, der ikke er enige med ham, og som en af disse sidste maatte jeg maaske faa Lov at komme med en Indsigelse.

»Naar man med de fleste Kyndige er bleven enig om Architekturens Forfald i det svundne Aarhundredes sidste Halvdel . . .« begynder Hr. P. V. J.-K. elegisk sin Opsats. Og senere skriver han: ». . . den gode Smag har i Sandhed været hjemløs, siden Traditionen brast . . .« Altsaa: Kunsten er gaaet rabundus og dens Udøvere er Dekadenter og Smagsfordærvere alle til Hobe! Kan der nu siges at være Grund til denne Jeremiade? Kan den Tid, der har frembragt Universitetsbiblioteket -- for blot at nævne ét Eksempel —, kan den siges at være en Forfaldsperiode? Det er dog den Tid, der igen har indsat Materialet og de sunde konstruktive Principper i den Værdighed, der tilkommer dem, som Basis for al Architektur. Hr. P. V. J.-K. synes saa lidt at have Øje for, at der paa dette Grundlag, netop i Aarhundredets sidste Halvdel, er sket et fuldstændigt Gennembrud herhjemme, at han først nu — i det Herrens Aar 1901 — skal til at begynde at »søge Aarsagerne« til Elendigheden »for derved muligvis at finde Lægedommen«. Hr. P. V. J.-K. kommer imidlertid ganske post festum. Længe før han begyndte sine Forskninger, var der nogle Mænd — og navnlig én Mand —, som saa, at Sansen for og Evnen til at gøre Architektur var død som en Sild. — Hvorledes saa f. Eks. Kjøbenhavn ud, det Kjøbenhavn, som var bygget efter 1795 og 1807 og som kun var meget lidt forandret siden da? Fremstiller det sig ikke for Tanken som en uendelig trist og graa Kedsommelighed, et spidsborgerligt Øde, med ganske enkelte grønne Pletter? Hr. P. V. J.-K. taler om den gode Tradition, som da herskede. — Det forekommer mig, at den Tid havde saa lidt Sans for Tradition, at den f. Eks. ødelagde det meste af det gamle, der duede noget, enten ved at rive det ned eller ved at sauce det over med Puds og Hvidtekalk (eller gul og graa do.). En ærlig rød Murflade blev jo knap taalt. Det, der byggedes, var som en stadig tyndere og tyndere Suppe paa gamle, magre Ben, som til sidst var berøvede al Saft og Kraft. — Men saa skete det Mærkelige. — De før omtalte Mænd og navnlig den ene Mand, Herholdt, traadte frem og skabte paa den gode danske, men bare Bund en Bygningskunst, som viste Samtiden og Eftertiden, at vi med vore fattige Midler og tarvelige Materialier var i Stand til virkelig at frembringe Stemning og Poesi og en Rigdom af Former. Og var end denne Kunst paavirket af Italien, saa var og er den dog national i bedste Forstand, afpasset efter vore Forhold og ikke opstadset efter uopnaaelige Idealer. Og den *Skole*, som blev skabt og endnu virker, baaren af gode kunstneriske Kræfter, og som trods Tidernes Ugunst har frembragt megen god Architektur, den kan det ikke nytte man man vil reducere til et Intet ved at raabe Ak og Ve om »Forfald« o. s. v. Naar man gør det, er man enten blind eller umaadelig énsidig og tillige meget

Digitized by Google

utaknemmelig overfor dem, der har lært os Vejen og Midlerne at kende og skabt en Tradition, som nok skal bevise sin Levedygtighed og skaffe vor Bygningskunst sin Plads i Kunstens Historie. Thi det er jo det Mærkelige, at medens Hr. P. V. J.-K. og vi andre vel ogsaa — fordi vi lever midt i en gærende og kaotisk Tid — ikke kan faa Øje paa den røde Traad, der hedder Tradition eller Stil, saa vil de Kyndige i kommende Tider sikkert kunne finde den og imellem alt det aandløse Makværk, som vor Tid har set opstaa, kunne udpege det, der har kunstnerisk Værdi og drage en bestemt *Fremgangslinie*, begyndende i et bestemt Punkt og forhaabentlig fortsat i samme Spor som hidtil.

Til Slutning maa jeg bede om Undskyldning for, at jeg i et Tidsskrift, udgivet af Architekter, har vovet at fremkomme med ovenstaaende, som det skulde synes ganske selvfølgelige, Bemærkninger. Men da »Medd.« jo læses af mange andre end Architekter, har jeg ment, at Hr. P. V. J.-K.s Betragtningsmaade mulig kunde bibringe En og Anden den Tro, at den stakkels Architektur var ganske død og kaput og først nu, ved enkelte udvalgte Profeter, skulde begynde Livet igen.

Der er begaaet mange Synder i Architekturens Navn i det forløbne Aarhundrede. Desto vigtigere forekommer mig den Opgave: energisk og udholdende at forsøge at faa Folk til at forstaa det gode, der er gjort. Men det er selvfølgelig langt lettere og mageligere at sige, at det Hele er skidt!

K. Varming.

SKIFER- OG TEGLTAGE.

Mine Bemærkninger om Cementtagsten have næppe været nødvendige for at bibringe andre Architekter min Opfattelse af dette Materiale, idet denne sikkert deles af en stor Del af mine Kolleger. De fremkom nærmest som et nødvendigt Supplement til mine andre Udtalelser, og dernæst som Tekst til den Omstændighed, at Skifer ingenlunde er det *værste*, vi kunne bruge paa vore Tage. Det forekommer mig ikke, at Hr. Lützau ved sine Udtalelser i »Meddelelserne«s forrige Hæfte i nogen særlig Grad har modbevist mine. Selvfølgelig ere nogle Cementtagsten bedre end andre, — det samme er jo netop ogsaa Tilfældet med Tagsten af Tegl. Han anfører, at en Mængde af de Cementtagsten, der bruges i Handelen, er et tarveligt Produkt fra Smaafabrikker, og heri maa jeg give ham Ret; men naar det forholder sig saaledes, da er der virkelig al mulig Grund til at raabe Vagt i Gevær.

Hr. Lützaus Planer om, at Cementtagsten skulde afløse Straatagene paa vore Landbygninger, — altsaa ligesom Skiferen har afløst Teglstenene i vore Byer, — bedrøver mig. Ganske vist ser jeg som han Nødvendigheden af efterhaanden at skaffe et mere brandsikkert Tagdække paa disse Bygninger, men forinden jeg skred til at dække dem med Cementtagsten, kunde jeg fristes til at spørge vor Tids vidt fremskredne Kemikere, om det virkelig kan siges at høre til Umulighederne at præparere Straa til Tage, saaledes at disse udført heraf vanskeligt eller slet ikke kunne antændes. Hvad om det Offentlige eller vore Assurancselskaber udsatte en høj Præmie for en Opfindelse i denne Retning. Hvis dette imidlertid alligevel viste sig uigennemførligt, ja da vilde jeg, hvor det var muligt, anbringe

Digitized by Google

røde Tegltage af den mest enkle Konstruktion. Hr. Lützau har næppe helt forstaaet mine Bemærkninger om Cementstenenes Farve; det er ikke alene de i skrigende Toner udførte Mønstre, jeg finder hæslige, det er lige saa meget den Omstændighed, at Farven paa disse Sten, og maaske navnlig naar denne med Tiden opnaar den Fuldkommenhed, som Hr. Lützau tilsigter, er og vil blive af en saa kedsommelig Ensartethed, at de paagældende Tagflader ville have Udseendet af at være oliemalede. Jeg behøver vist ikke engang som Modsætning at nævne de smukke Farvenuancer, der af sig selv fremkomme i de brændte Teglsten. Tingen er for mig klar nok, det er Fabrikationen af Tagtegl, som i første Række bør have Architekternes Støtte. Er man af Omstændighederne tvungen til at anvende Cementtagsten, ja da skal man naturligvis søge at finde de bedste. Jeg finder imidlertid, som det vist tydeligt fremgaar af mine Udtalelser, at Cement, som er et fortræffeligt Materiale, der mere og mere finder Anvendelse i den moderne Bygningsteknik, alligevel ikke i nogen nævneværdig Grad egner sig til Fabrikation af gode og smukke Tagsten.

Hr. Lützau meddeler, at man har udført Cementtagsten allerede for 50 Aar siden i Bayern, men naar han derefter bemærker: »denne Industri er endnu kun i sin Vorden hos os«, da synes det mig, at Børnesygdommene vare lovlig længe, naar henses til de 50 Aars Erfaring i Tyskland.

For øvrigt er Tyskland vel ikke det heldigste Land at henvise til, naar man vil anbefale Cementtagsten, thi der er man trods Materialets — man kan vel nok sige forholdsvis *korte* Levetid, efter hvad jeg erfarer, allerede naaet saa vidt, at der flere Steder eksisterer ligefremt Forbud mod Anvendelsen.

Sagen er den, at disse Sten, som anbefales til Afløsning for Straatage, — ifølge en Artikel af en tysk Brandofficer, refereret i »Thonindustri Zeitung« af 12. Maj 1900, — under en Ildebrand i Hard opførte sig saaledes, at »det lød som et Fyrværkeri og Stumperne fløj til alle Sider og brændte Hul hvor de faldt«. Det vilde da efter min Mening komme ud paa et og det samme om denne »Reform« gennemførtes.

Jeg skylder dog Hr. Lützau at tilføje, at disse eksplosive Cementtagsten rimeligvis have hørt til de præparerede, hvilke Hr. Lützau jo slet ikke fabrikerer og heller ikke anerkender, hvorimod det netop er disse, der i store Masser fabrikeres og sælges rundt om i Landet. At »die dumme Dänen« desuden maa fordøje en Del af den Overproduktion, som nu, paa Grund af de begyndende Forbud i Tyskland, maa have nyt Afløb, er en Selvfølge.

Jeg er af en højt anset Kollega gjort opmærksom paa ovenomtalte Artikel i »Thonindustri Zeitung«, og har, da jeg ikke selv har haft Lejlighed til at opsøge Bladet, anvendt hans Citat af Brandofficerens Udtalelse. — Naar dette Materiale altsaa, foruden at det saa lidt som muligt opfylder rimelige æsthetiske Krav, tillige *kan* være brandfarligt eller højst generende under en Ildebrand, da er det paa Tiden ogsaa her, om end ikke at forbyde Anvendelsen af Cementtagsten i Almindelighed, saa dog ved et Forbud at regulere Fabrikationen saaledes, at man blev fri for de »præparerede«.

ANTON ROSEN.

Digitized by Google

PASSAGE GENNEM RUNDETAARN.

Vi har modtaget følgende:

Ærede Redaktion!

Professor V. Koch har i »Meddelelserne« for 1. April tillagt mig Æren for den Ide at lægge en Passage gennem Rundetaarn. Jeg er saa heldig at kunne forandre Adressen til Hofboghandler Prior, der fremsatte den Tanke, da jeg i 1884 skulde bygge Nr. 50 paa Købmagergade. Hr. Priors Forslag vakte ikke nogen Opmærksomhed, maaske fordi det fremkom samtidig med min mere omfattende Ide at svinge Nr. 44–52 paa Købmagergade saa langt tilbage, at Linien forlænget over Kirkepladsen gav samme Afstand mellem Kirken og Taarnet, som der er mellem Regensen og Taarnet. At nedbryde et Fag af Kirken vakte imidlertid Gejstlighedens Modstand, men at man ikke samtidig ogsaa ryddede den Hindring af Vejen, er oftere bleven beklaget. Det maa være dette Bidrag til Forsøg paa Løsning af Spørgsmaalet om Passagens Udvidelse ved Rundetaarn, som Prof. Koch har forvekslet med Hr. Priors og vistnok mange andres Ide.

Ærbødigst

V. Ingemann.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra H. Hagerups Boghandel er sendt os til Anmendelse:

Eilert Sundt: »*Bygningsskikke i Norge*«, samlet ved Herm. M. Schirmer, 1900. Den velkendte Forfatter af »Fantefolket i Norge«, der døde 1875, har i de her samlede Optegnelser givet interessante Oplysninger om Stavbygningerne i sit Hjemland. Man faar et talende Billede af den ejendommelige, simple og solide Bygningsstil, som Norge er saa rig paa. Interessant er det, at den endnu indtil for knapt 100 Aar siden havde beholdt sin Lighed med Sagatidens Stil, som man vil kunne se, hvor der i Hellig Olafs- og andre Sagaer tales om Bygninger. Forf. nævner nogle enkelte Stavbygninger som meget gamle, endog en i Grue Sogn: »*Stenrudstuen*«, der skal være bygget 1324, og som endnu 1857 stod »uden nævneværdig Forandring«. Andre Gaarde med »Sperrestue« (Storstuen) og Kleve (Sidestue) omtales, saaledes: *Lökkre Elsættes*, *Heringstad* i Gudbrandsdalen, *Bolkesjö* i Telemarken og *Bjölstad* i Hedalen, den sidste med de smukke ornerede Døromfatninger; en lignende i *Jotulsstuen* paa Uvgaard, der alle have Oldtidens Grundform. Mange andre nævner han, der ligeledes have beholdt hele Karakteren fra Fortiden. Endvidere giver Forf. detaillerede Beskrivelser af Inventar, Ildsted (Arehellen), Vægtæpper og »Ljoren« i Taget; denne afløstes først langt hen i 18. Aarh. af Skorstensrøret og Vinduer i Stuens Sidevægge. I den gamle Træudskæring sker der nogen Forandring i Slutningen af 17. Aarh.; man træffer da en Indblandning af en nyere Ornamentik, som kaldes »*Krølle-Skrud*«, hvori man ser Renaissancens og Rokokoens Paavirkning. De mange Billeder og Planer give en god Forstaaelse af Bygningernes enkelte Rum, og oplyse tillige om de Forandringer, der ere skete i Stilen i de sidste 150 Aar.

Endelig forklarer Forf. Grunden til, at saa mange ældgamle Bygninger ere

Digitized by Google

bevarede. Han anfører særlig »det tørre Vindlag«, det udmærkede Tømmer, dets Tykkelse og Ælde; saaledes saa han et Sted en »*Svil*«- eller Grundstok paa godt 4 Fods Tykkelse. En væsenlig Grund er ogsaa den Pietetsfølelse Bonden har for de gamle Huse, idet han hellere bygger sig en ny Træbygning ved Siden af den gamle, end han vil forgribe sig paa denne. Bogen er værd at gøre sig bekendt med for enhver, der interesserer sig for de gamle Stavbygninger.

M. P.

FORSKELLIGT.

Konkurrence-Udfald. Den af Dansk Livsforsikrings-Aktieselskab »Frem« udstedte Indbydelse til Deltagelse i en Præmiekonkurrence angaaende Udkast til en Police er bleven efterkommet af 30 Kunstnere, der indsendte 48 Udkast.

1ste Præmie, 500 Kroner, tildeltes Kunstmaler H. KOFOED og 2den Præmie, 200 Kr., Kunstmaler H. SLOTT-MØLLER. Bedømmelsesudvalget bestod af Kunstmaler CARL THOMSEN, Architekt ERIK SCHIØDTE og Architekt GUDME.

Raadhusudstillingen for dansk Kunst. D'Hrr. Architekter anmodes om snarest muligt at udfylde Anmeldelsesblanketterne, for saa vidt de ikke alt have gjort det, og indsende dem til Kunstforeningens Sekretær, Hr. Maler JASTRAU. Det bringes i Erindring, at Bygningsværker, der ere udførte efter 1890, kun maa fremstilles i Fotografier, for saa vidt ikke Forarbejderne dertil kan henføres til Tiden før 1890.

Den deutschen Architekten gewidmet. Det bekendte Berliner-Firma, *S. Bergmann & Co., Actien-Gesellschaft*, som fabrikerer og eksporterer Installationsartikler til elektriske Anlæg, isolerede Ledningsrør m. m., har udsendt en pragtfuld Katalog med ovenstaaende Titel. Bogen indeholder, foruden Forklaringer og Beskrivelser af det Bergmannske System, tillige en interessant Samling udmærkede Gengivelser af de vigtigste Bygninger, hvor dette System har fundet Anvendelse. For Europas Vedkommende findes saaledes noget over 100 Afbildninger af Raadhuse, Kirker, Theatre, Bankbygninger o. l., og Amerika møder med ca. 80 Billeder af Forretningsbygninger, »Skyscrapers«. Som Kuriosum kan anføres, at Kjøbenhavn er repræsenteret ved en Gengivelse af Dagmartheatret. I det Hele fremtræder Bogen som et smukt architektonisk Album over moderne Bygninger.

C. Krügers Tapetfabrik har udsendt et Hæfte med Titlen »Om Tapeter som Kunst«, der indeholder en Artikel af Maleren og Kunsthistorikeren N. V. DORPH, i hvilken gives en kort Beskrivelse af Kunsthaandværkets og Tapetindustriens Udvikling i den seneste Tid, samt en Anvisning til Valg af Tapeter, hvor det gælder om at skabe et smukt Hjem. Hæftet, der er meget smagfuldt udstyret, omfatter desuden en Række store Gengivelser af moderne Tapetmønstre, som ere udførte efter Tegninger af følgende danske Kunstnere: Fru BERHTA DORPH, TH. BINDESBØLL, KONGSTAD-RASMUSSEN, A. VALD. ANDERSEN, K. ARNE-PETERSEN, KARL SCHOU, TH. DELEURAN og Frk. MARIE SANDHOLDT.

Digitized by Google

FORENINGSMEDDELELSER.

Bestyrelsen for den *Raben-Levetzauske Fond* har i Februar d. A. meddelt Akademisk Architektforening, at der ved Uddelingen for 1900 af den Raben-Levetzauske Fonds Midler er tildelt Foreningen et Bidrag af 400 Kr. til Udgivelse af dens Tidsskrift.

❦

Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet har under 1. April d. A. meddelt Foreningen, at der af Staten er tildelt denne et Bidrag af 500 Kr. til Udgivelsen af Tidsskriftet »Meddelelser fra Akademisk Architektforening«.

❦

Direktøren for Statsprøveanstalten, Professor H. J. HANNOVER, der er Danmarks Tillidsmand i »*Internationaler Verband für die Materialprüfungen der Technik*«, hvoraf Akademisk Architektforening er Medlem, har under 20. Marts d. A. sendt Foreningen følgende Meddelelse:

»Fra Bestyrelsen for *Intern. Verband für die Materialprüfungen der Technik* har jeg modtaget Anmodning om at udsende hermed følgende Indbydelse til Forbundets Kongres i Budapest den 9.—14. September d. A.

Der vil ved nævnte Kongres være rig Lejlighed for danske Deltagere til at træffe fremragende fremmede Teknikere i stort Antal fra alle Lande, og de ungarske Indbydere ville sikkert gøre alt for at Opholdet i deres smukke Hovedstad kan blive saa tiltrækkende som muligt.

Statsprøveanstalten er villig til at modtage Indmeldelser til Kongressen inden 20 Juni og vilde tillige sætte megen Pris paa inden den 15. Maj at modtage Anmeldelser om Foredrag.

Endelig er jeg bleven anmodet om imellem de danske Medlemmer af Forbundet at træffe Foranstaltning til Valget af et Medlem af Forbundets Bestyrelse fra den kommende Kongres at regne, idet fra denne Kongres' samtlige Lande ville faa en Repræsentant i selve Bestyrelsen, medens hidtil de smaa Lande som Danmark kun have haft en Tillidsmand som Repræsentant, in casu mig.

De ærede Medlemmer bedes inden 1. Maj meddele Statsprøveanstalten, hvem de ønske valgt ind i Bestyrelsen som Danmarks Repræsentant.

Ærbødigst

sig. H. J. HANNOVER.«

BOPÆLSFORANDRING.

Ærede Abonnenter og Medlemmer bedes meddele Flytninger snarest mulig under Adresse: Akademisk Architektforening, Helgolandsgade 5 [1], da man i modsat Fald ikke kan paatage sig Ansvaret for, at Bladet bliver rigtigt distribueret.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.

Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.

Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 [4], B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 [1], Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 1. MAJ 1901
3. AARGANG № 15

ST. ANDREASKIRKEN.

Den 3. Marts d. A. indviedes St. Andreaskirken efter at have været under Opførelse fra Juli 1898. Ved Anvendelse af Motiver fra danske Kirkebygninger er der gjort Forsøg paa at give Bygningen et hjemligt Præg, og takket være Hr. Murmester V. KØHLERS store Offervillighed blev det muligt at opføre Kirken af Munkesten, hvilket Materiale jo passer langt bedre til de valgte Former end den moderne Sten. De til Raadighed staaende Pengemidler tillod derimod ikke Anvendelse af Munketagsten.

ST. ANDREASKIRKEN. ARCHITEKT MARTIN BORCH.

Digitized by Google

ST. ANDREASKIRKEN.
MOD NANSENSGADE.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

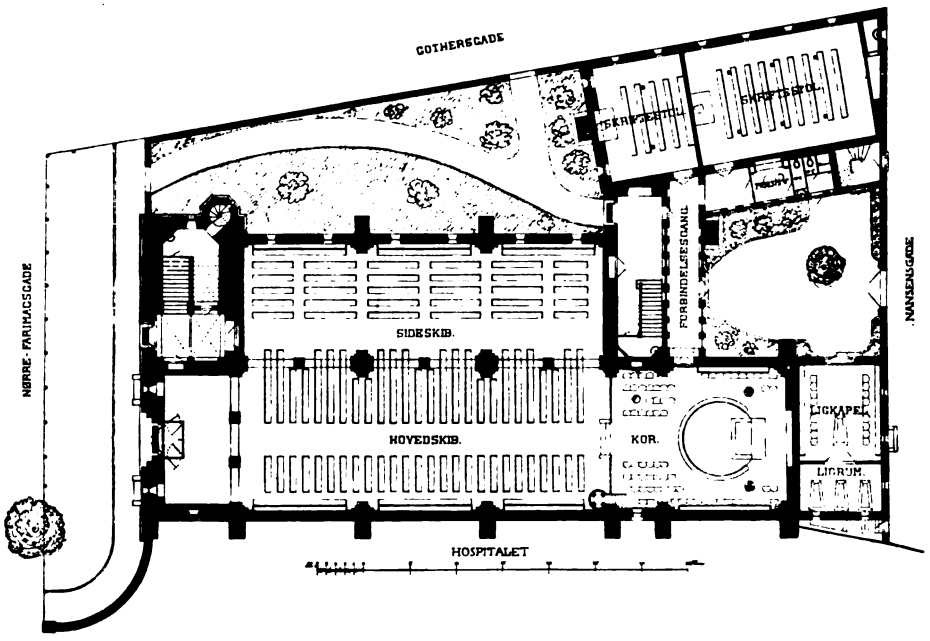

ST. ANDREASKIRKEN.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

Digitized by Google

Naar en Bygning staar færdig, er der i Reglen meget, som Architekten vilde ønske han kunde gøre om, idet det efter Tegningen er vanskeligt fuldt ud at beregne den Virkning, som det fuldførte Arbejde vil gøre, og der er adskilligt ud over det, som er blevet kritiseret i Bladene, jeg kunde ønske anderledes. Men et Par Bemærkninger af mine ærede Kolleger, MØRK-HANSEN og ERIK SCHIØDTE — henholdsvis i »Berlingske

ST. ANDREASKIRKEN.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

Digitized by Google

Tidende« og »Dannebrog« —, frister mig dog til et Gensvar, da de berører Principspørgsmaal af almen Interesse for Architekter.

M.-H. bemærker, at St. Andreaskirkens Spir er noget for stærkt buet, og siger videre: »det er en meget farlig Sag med disse krumme Taarnlinier« (Spirlinier?). »De kunne paavises f. Eks. paa Lübecks stolte gamle Taarne. Prof. Storch har med stor Finhed anvendt dem paa Helligkorskirkens Spir, men de kræve den mest fintmærkende Anvendelse.« . . . . . »Formeget bliver let her noget, der hæmmer et Spirs opadstræbende, afsluttende Karakter; *giver man Taarnlinien en rund Svulmen, maa det kun lige kunne føles.*« *) »Stærk Runding tilhører Kuplen, ikke det egentlige Spir.«

Her er i den udhævede Sætning givet en Lov, hvis Berettigelse jeg

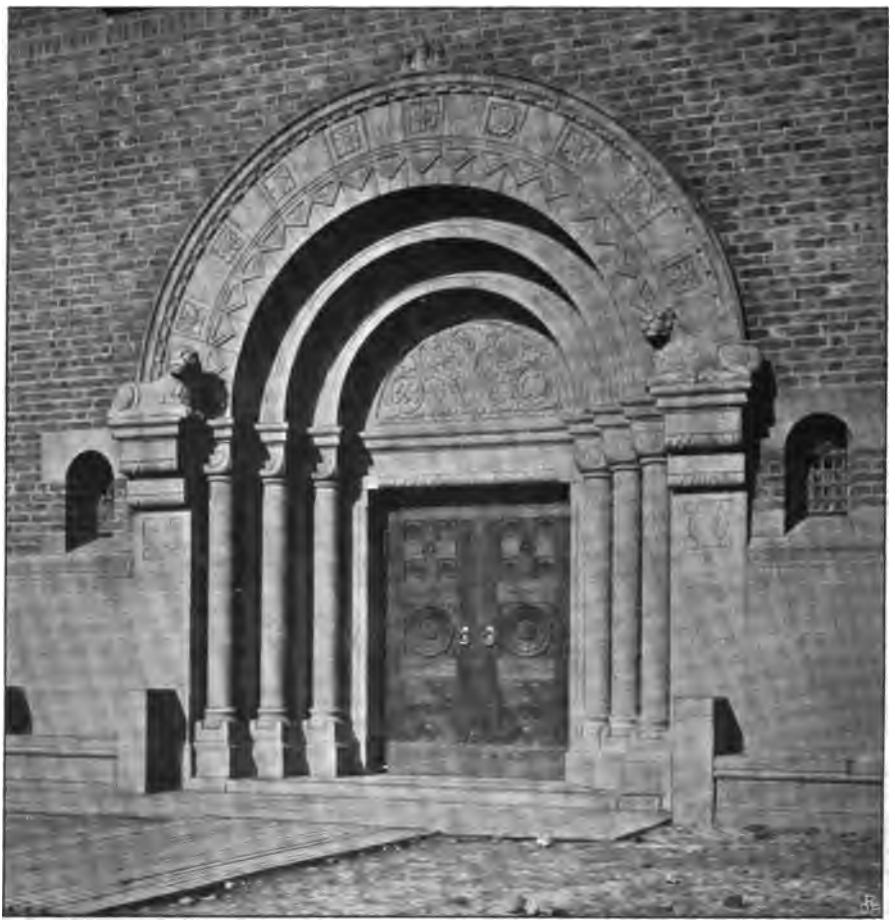

ST. ANDREASKIRKEN.
PORTAL.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

*) Udhævelsen er af mig.

Digitized by Google

aldeles ikke kan indrømme. Jeg beundrer Prof. Storchs Spir, men hverken dette eller Spirene i Lübeck kunne opstilles som almengyldige Eksempler for Spir i en anden Stilart. Der tilstræbes jo i Romansk en hel anden Stemning end i Gothiken, thi medens i den sidste alt gaar ud paa det opadstræbende, er der i de romanske Kirkebygninger en Stræben efter at give noget sluttet og massivt. Der er ogsaa Eksempler nok paa, at man i Middelalderens Bygningskunst med Forkærlighed anvendte den stærkt buede Spirlinie (f. Eks. St. Germain d'Auxerre, St. Foi i Schelstadt, L'abbaye des Dames i Saintes), og denne Krumning af Spirlinien synes mig af udmærket Virkning, idet den mildner Overgangen mellem Murens lodrette og Spirets hældende Plan og giver en til Stilens øvrige buttede Former svarende Holdning i Spiret. Hermed vil jeg ikke sige, at den er ulastelig i St. Andreas, men kun at Formen i sig selv er berettiget og har Hævd i gammel Bygningskunst.

Forsigtigere end M.-H., former Erik Schiødte sin Anke mod Anvendelsen af rød Mur i Bygningers Indre i et Spørgsmaal: »Er virkelig Anvendelse af Mursten med hvidpudsede Hvælvinger et tilstrækkelig kultiveret Motiv ved Udstyrelsen af en moderne Kirke? Er det ikke en Levning fra

ST. ANDREASKIRKEN.
ORGEL.

ARCHITEKT
MARTIN BORCH.

Digitized by Google

en Periode, hvor man egentlig ikke vidste rigtig Besked, men stadig eksperimenterede, ofte uden heldigt Resultat? Er ikke Prof. Storchs ganske ensartet hvidkalkede Kirkerum finere og kunstnerisk set mere gennemdannede?« . . . . »for mig staar det saaledes, at velfugede Mursten høre til Bygningens *Ydre* og aldrig til dens Indre.«

Først skal jeg hertil bemærke, at naar E. S. fører Prof. Storch i Marken for sin Anskuelse, maa dette bero paa en Fejltagelse. Der er ikke i de Kirker, Prof. Storch har restaureret eller bygget, noget der tyder paa, at Professoren deler E. S.'s Anskuelse i dette Punkt, og jeg er mest tilbøjelig til at tro det modsatte.

ST. ANDREASKIRKEN. PRÆDIKESTOL. ARCHITEKT MARTIN BORCH.

Det er sikkert med fuld Bevidsthed og ikke som famlende Forsøg, at man i hele den romanske og gothiske Middelalder fører det fugede Murværk — saavel naar Brudsten som naar den brændte Sten anvendes — ind i Kirkerummet, og jeg maa bekende at være saa ukultiveret, at jeg aldrig har følt mig stødt derover, men tvertimod glædet mig over at se, hvor ypperligt de gamle Mestre gennem disse Midler akcentuerede Forskellen mellem de bærende og de baarne Led i Bygningen. Naar i den senere Middelalder adskillige gothiske Kirker i Nordeuropa bleve overkalkede, er jeg tilbøjelig til deri at se en Slags Forfaldsperiode. Mon man ikke derved har tilstræbt at give Kirkernes Indre en vis Lighed med de store Kathedraler, som vare byggede af Brudsten og derfor havde en ensartet Farve i det Indre? Man brugte da Hvidtekosten for at frembringe en lignende Stemning af Helhed; men denne opnaaedes dog kun paa Bekostning af noget architektonisk sundt og rigtigt, idet Skelettet i Bygningen ikke mere kom til sin Ret. Et hvidt Kirkerum kan gøre en prægtig Virkning, men jeg tror, at E. S. har Uret, naar han vil forvise den røde Sten derfra, den kan ogsaa — rigtigt anvendt — virke i høj Grad tiltalende. Jeg har saaledes kun set faa saa stemningsfulde Kirkerum

Digitized by Google

som den af Prof. Storch saa ypperligt restaurerede St. Nicolaj i Svendborg, hvor alt indvendigt, med Undtagelse af Hvælvingerne, er fuget Mur.

Endnu skal tilføjes, at den frie Plads omkring Kirken tilhører Kommunen, som her agter at danne et lille Anlæg. Af Undertegnede er til Magistraten indsendt Forslag til at indhegne Pladsen mod Gothersgade med en lav Mur i Lighed med Muren mod Nansensgade, hvorved hele Bygningskomplekset vilde vinde særdeles meget, idet denne Mur vilde virke samlende paa Kirken og dens Sidebygning og tillige gøre det hyggeligt inde i det lille Anlæg, som, naar det skal ligge aabent mod Gaden, ikke vil blive til Fornøjelse for nogen.

ST. ANDREASKIRKEN. DØBEFONT.

Først ved Opførelsen af denne Mur vilde det hele Anlæg faa sin endelige architektoniske Afslutning, saaledes som jeg har tænkt mig det i færdig Stand, men der er vist kun ringe Haab om at faa Sagen gennemført.

MARTIN BORCH.

Om St. Andreaskirken har Tidsskriftet allerede tidligere — Side 143 — meddelt nogle Oplysninger, som kun her skal suppleres med Navnene paa de Firmaer og Haandværkere, som have leveret Arbejde til Kirken: Murmester VILH. KØHLER har skænket for 10,000 Kroner Munkesten fra Hillerødsholms Teglværk, hvorfra i øvrigt alle til Kirken anvendte Mursten ere udgaaede. Murerarbejdet er udført af Murmester AXEL BROE og Tømrer- og Snedkerarbejdet ved Aktieselskabet OSKAR KØHLER. Alt Granitarbejdet og Døbefonten er fra DE FORENEDE STENHUGGERIER. Murmester CARL SCHIØTZ har leveret den kunstige Granit, BONNESEN & DANSTRUP Varmvandsanlægget og Blikkenslagermester HANNIBAL Kobbertaget samt Gas- og Vandledningsarbejdet. Malermester JOHAN SCHRØDER har gratis udført alt Malerarbejdet, Smedemester WEITEMEYER har skænket Kandelabrene i Koret, og Firmaet HANS & JØRGEN LARSEN har skænket og opsat Bænkene ved Portalen. Af Gaver skal endvidere anføres Prædikestolen fra Brødrene PLUM og Hoveddøren fra Snedkermester HANS C. HOLM, Lynafledere fra CORNELIUS KNUDSEN og et Harmonium fra Fabrikant STEENSTRUP. Firmaet HASSEL & TEUDT har indlagt de elektriske Lysledninger under Ledelse af Kontorchef LETH. I øvrigt ere Arbejder leverede af: Smedemester NORDMANN, Glarmester FEIGH, Roskilde, Kunstmaler OVERGAARD (Rosen i Koret), Malermester GØTKE (et mindre Glasmaleri), KJØBENHAVNS DØRGREBSFABRIK, Gørtler LUNDQVIST og Fabrikant VESTERGAARD, Klokkestøber Løw, Orgelbygger STARUP samt AXEL PRIOR

Digitized by Google

(Terrazzogulve). Sadelmager HJORT og Firmaet WESSEL & VETT har leveret Forhæng, Alterklæde m. v., Billedhugger BUNDGAARD har udført Løverne ved Portalen og Billedhugger BÆRENTZEN et Relief i Façaden mod Kommunehospitalet; Billedhugger NIELS HANSEN har udført alt Billedskærerarbejde paa Orgel, Kor, Altertavle, Skriftestole m. m., medens Stolestaderne ere udskaarne af Billedskærer LOUIS NAPOLEON CLEMMENSEN.

De unge Architekter LØNBORG JENSEN, MUNCK, CALLE og AXEL PETERSEN have assisteret ved Tegningernes Udarbejdelse. Den førstnævnte har endvidere konstrueret Spiret, Munck har udført de statiske Beregninger og A Petersen har ført Tilsyn med Arbejdet.

HELLERUP KIRKE.

HELLERUP KIRKE. ARCHITEKT TH. JØRGENSEN.

Kirken er opført paa Margrethevej i Hellerup i Aarene 1899–1900 efter Tegning af Architekt THORVALD JØRGENSEN paa en Grund, skænket af Proprietær P. LEMCHE.

Midlerne til Opførelsen ere tilvejebragte ved Tilskud fra Staten paa 20,000 Kr., fra Sognet paa 10,000 Kr.; Restbeløbet ca. 55,000 Kr. er indsamlet hos Beboere i Sognet.

Kirken, der kan rumme ca. 800 Tilhørere, er opført paa en Fod af kløvet Granit. Til Façaderne og de indvendige Murflader er anvendt gule, haandstrøgne Sten, som ere renskurede og hvidtede. Desuden er der i Façaderne, Vinduesroserne, Kapitæler, Gallerier, Prædikestol m. m.

Digitized by Google

brugt Kridtsten og Euville Kalksten. Taget er dækket med røde Falstagsten, Spiret med Kobber. Hvælvingerne ere udførte med Kapper af en halv Stens Tykkelse (hule Sten).

Af Kirkens Inventar er Altertavlen udført af Etatsraad LORENZ FRØLICH og skænket af denne, Rammen er skaaren og malet af Billedhugger LARSEN STEVNS. Døbefonten er modelleret af Billedhugger S. WAGNER og udført af Kobber i MOGENS BALLINS Værksted, den er skænket til Kirken af Fabrikant SØDRING og Hustru.

Orgelet er skænket af Pianofortefabrikant HINDSBERG.

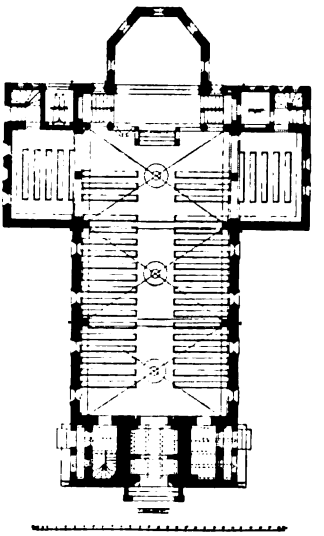

HELLERUP KIRKE.

HELLERUP KIRKE.

ARCHITEKT
TH. JØRGENSEN.

Digitized by Google

Et Par Vinduer med Glasmaleri er udført af Maler Overgaard hos d'Hrr. Schrøder, Nielsen & Hansen og skænket til Kirken af Bygmester Evers og Fabrikant Carl Lund. Hoveddøren er skænket af Snedkermester Henning Jensen, den store Lysekrone af Proprietær Nielsen, Onsgaard.

Ved Kirken have følgende Haandværkere og Entreprenører været beskæftigede: Murmester Lythans-Petersen, Hans & Jørgen Larsen, Ingeniør Bird, Tømrermester Julius Nielsen, Snedkermester Henning Jensen, Smedemester Nielsen, Hellerup, A. B. Recks Opvarmnings-Kompagni, Glarmester Feigh samt Hellerup Gasværk. Malermestrene Schrøder, Nielsen & Hansen har udført Malerarbejdet, Dekorationerne ere tegnede af Overgaard.

HELLERUP KIRKE.

ARCHITEKT
TH. JØRGENSEN.

Digitized by Google

NORDISK OCH NORMANDISK ARKITEKTUR.

SAMMANDRAG AF ETT I AKADEMISK ARCHITEKTFORENING DEN 30. APRIL 1901 HÅLLET FÖREDRAG.

Redan långt före kristendomens antagande hade skandinaverna lifliga kulturförbindelser med flera delar af det öfriga Europa, särskildt de brittiska öarne och Nordfrankrike. Dessa förbindelser hafva lämnat spår i den nordiska litteraturen och äfven i konsten. Också från öster, på sydskandinavernas handelsväg till Byzanz, samt från söder, genom våra germanska stamfränder, kommo orientaliska och antika motiv, hvilka här sedan omsmältes, stundom på ett självständigt sätt. Men Vesteuropa har nog betydt mera för våra förfäders odling; och äfven innevånarne i Skandinaviens östra delar, t. ex. på Gotland, hade lifligt utbyte med England och Frankrike Därom vittnar t. ex. den egendomliga form af linear- och slingornamentik med inflätade djurmotiv, som kallats för den iriskt-nordiska.

HELLERUP KIRKE. PRÆDIKESTOL. ARCHITEKT TH. JØRGENSEN.

Den förkristna slingornamentiken bibehöll sig flerstädes rätt länge, särskildt i metall- och träindustrien. Den är ock märkbar i den äldsta kyrkliga träarkitekturen i Norge (Urnes), äfvensom i stenskulptur å gotländska kyrkor. — Hvad träarkitekturen beträffar, så begagnades i Norden före kristendomens införande säkerligen både blockhuskonstruktion och stavverkskonstruktion. Den förra användes länge i Sverige äfven till kyrkobyggnader; annars har hos oss funnits, likasom enligt de senare årens forskningar också i Danmark, en utvecklad stavverksarkitektur, delvis afvikande från den norska (såsom nyligen gjorda fynd å Gotland gifva vid handen). I Norge har emellertid stavverksbyggnaden nått sin märkligaste utbildning. Det synes mig icke vara nödvändigt att antaga, att denna dit införts från de brittiska öarne; det omvända förhållandet skulle ock kunna tänkas. De rundbågiga sträfvorna och »kölbågen« kände man ju redan från det urgamla skeppsbyggnadssättet. Valt. Gudmundsson menar ju

HELLERUP KIRKE. DØBEFONT.

Digitized by Google

ock, att den öppna takstolen med rundbågiga sträfvor är ursprungligt nordisk och af nordmännen förts till Vesteuropa*).

Det öppna bjelkloftet har nog användts också å stenbyggnader, äfven om man nu har svårt att konstatera sådana loft från äldsta (romanska) tiden. I Sverige menar man sig vara denna konstruktion på spåren. Med säkerhet har den bibehållit sig i England, där den öppna takstolen erhållit en rik utbildning.

Den lifliga förbindelsen med England efter kristendomens införande är särskildt märkbar i Norge, där nästan alla stenkyrkor från den äldre medeltiden visa anglo-normandiska drag, framför allt den stora domen i Trondhjem. I vestra Sverige, hvarest, liksom i flera andra delar af landet t. o. m. Mälartrakten, engelske missionärer från 1000-talets början verkade, har man också påpekat ett tidigt inflytande t. ex. i stenskulpturen (det är väl en engelsman, som inristat dessa ord i ett dörrstycke å Skälfvums kyrka i Vestergötland: »Othelric me fecit«). Äfven på andra håll i Skandinavien, t. ex. i Danmark, funnos engelske konsthandtverkare, guldsmeder o. a.

Professor V. Koch har i en intressant uppsats i Aarbøger for nord. Oldk. 1895 framdragit flera spår i Danmarks arkitektur af inflytande från de brittiska öarne och från Normandie. Så ornament i form af »roll-billets«, zigzag, rutor samt pip- eller veckformer i kapitälbildningen — allt för den anglonormandiska byggnadskonsten typiskt. Han har äfven påvisat, att de rika korpartierna i Børglums klosterkyrka och Aarhus domkyrka gå tillbaka till normandiska och engelska förebilder; och slutligen har han pekat på en egendomlig takkonstruktion (af tunnhvalf öfver kyrkorummet och utkragningshvälfning öfver loftet), hvilken på Bornholm, kanske också i Skåne, införts efter iriskt mönster.

På ett dylikt inflytande från Irland — där ju danskar och norrmän ända från 800-talet härskade — skulle man också kunna gissa i fråga om en annan byggnadsegendomlighet, rundkyrkorna, som påträffas i Danmark, framför allt på Bornholm, samt på spridda ställen i Sverige ända upp till Mälaren. I konstruktion visa dessa centralbyggnader en rätt olika typ mot de centralt anlaggda baptisterier samt grafkyrkor, hvilka uppkommit i Östern och i Italien, men äfven efterbildats norr om Alperna t. o. m. i England. Vid kloster och kyrkor i Irland, någon gång också i Skotland och på Orkaderna, anträffas, såsom bekant, runda torn af fästningsnatur, stundom sammanbyggda med kyrkorna, vanligen dock belägna ett litet stycke därifrån. Sådana fristående torn finnas — och flera hafva funnits — också på Gotland och i Norrland, ehuru de här merendels voro fyrkantiga. I Skåne och någon gång i Mälartrakten ser man runda torn sammanbyggda med kyrkorna. Något egendomligt för Sydskandinavien synes emellertid vara den sammansmältning af det runda fästningstornet och gudstjänsthuset, som kännetecknar rundkyrkan.

Inflytande från den normandiskt-engelska byggnadskonsten — från hvars äldsta skede tyvärr så få rester äro i behåll — ser jag vidare i en eller flera grupper af kyrkor, företrädesvis i Nordskandinavien, hvilka hafva ett centraltorn, då vestfasaden vanligen är tornlös, samt ofta sidokor (eller nischer) på ömse sidor om hufvudkoret (om tvärskepp finnes, utgående från korsarmarna). I Italien

*) Man vill i Normandie nu icke erkänna något inflytande på konsten från normanderna, om icke möjligen i utsmyckningen af vissa (historierade) kapitäl.

Digitized by Google

förekommer en dylik anordning icke sällan, framför allt i Syditalien*), med hvilket land ju normanderna hade liflig förbindelse — Sicilien blef, om än icke i så hög grad som Normandie, förmedlare mellan latinsk och nordisk kultur, på Sicilien tillkom också det orientaliska elementet. Normanderna synas hafva fått förkärlek för denna anordning, och i Normandie och England möter den ofta. Gamla Upsala kyrka, S. Olof och S. Peder i Sigtuna, Söderala i Helsingland m. fl. svenska kyrkor visa denna mellanform mellan basilikal och central anläggning. Öfvervägande centraltyp företer S. Lars i Visby. Källstad i Östergötland har ett oregelbundet tvärskepp öster om centraltornet. Ask i Östergötland, Hosmo i Kalmarlän samt Gran, Aker och Ringsaker i Norge hafva tornlösa vestfasader och midttorn, men ej tvärskepp**).

Det är för öfrigt anmärkningsvärdt, att ett rätt stort antal kyrkor i Norge och Sverige, utom klosterstiftelserna, sakna torn; så till och med biskopskyrkor sådana som Linköpings samt, såsom man anser, ursprungligen de i Strengnäs, Vesterås och Upsala.

Den raka korafslutningen, som redan före teglets införande framträder i södra och östra Skandinavien, vidare i Norrland, men framför allt i Norge, visar måhända också sammanhang med den normandiskt-engelska arkitekturen (märk dock inflytandet från cisterciensernas byggnadskonst!). Det raka koret bibehölls ju också i den s. k. earley-english-stilen, som man finner i Stavanger, Bergen m. fl. ställen i Norge samt i Skara (Vestergötland). I domkyrkan i Skara omgifves koret af kapell eller sidorum, hvilket i Norge äfven i den äldre arkitekturen var rätt vanligt. Äfvenledes anträffas den rätlinjiga korafslutningen på Gotland, först samtidigt och jämsides med absidialbyggnader, sedan såsom allmän typ (Fole, Gan m. fl. äldre kyrkor, så från 1200-talet Bro, Vamlingbo, Dalhem m fl. samt åtskilliga Visbykyrkor).

På Gotland uppträder spetsbågen tidigt. Men, anmärkningsvärdt nog, förändrades därmed icke systemet: hvalfribbor, sträfpelare o. a. för »gotiken« utmärkande motiv träffas sällan på Gotland utom Visby. Ett liknande förhållande har påvisats i England under 1100-talet (Dehio-Bezold II s. 212). Dit hade väl spetsbågen kommit från orienten öfver Syditalien och Frankrike. Den anträffas på 1000-talet i normandiska byggnader på Sicilien och i Neapel. Smaken för

*) Jfr. framställningen hos Dehio och v. Bezold, »Die kirchliche Baukunst des Abendlandes« I s. 233 ff. Exempel på tornlösa fasader och centraltorn i England och Normandie Taf. 79, 250, 265, 267 etc. Det af professor Koch vid Børglum anmärkta förhållandet, att en absid i det yttre slutar med rak vägg, kan också iakttagas i Öja (Gotland), i Förlösa och Persnäs (Öland) samt andra kyrkor af s. k. klöfsadeltyp (öfver absiden höjer sig då öst-tornet).

**) Fr. Seesselberg anför i sitt pretentiöst anlagda, af bizarrerier och ohistoriska betraktelser uppfyllda arbete »Die früh-mittelalterliche Kunst der germanischen Völker« s. 95 och 135 de två Sigtunakyrkorna samt de norska kyrkorna såsom tillkomna under engelskt eller engelskt-normandiskt inflytande. Hans antagande af ett inflytande direkt från Norden på en kyrkogrupp i Elsass (särskildt Rosheim), som visar liknande typ, torde höra till de många ohållbara hypoteserna (jfr. Dehio-Bezold I s. 580 samt Taf. 165—168). De anglo-normandiska dragen i vestpartiet af Lunds domkyrka (se nedan) hänför han till tiden för den påfliga legaten Nicolaus' af Albano vistelse i Norden (1152); denne engelsman upprättade Trondhjems ärkebiskopssäte och höll ett möte i Linköping. Det nämnda vestpartiet torde emellertid först flera årtionden senare hafva börjat byggas.

Digitized by Google

spetsbågen och klöfverbladsbågen hade nordborna ju redan visat i träbyggnadskonsten, särskildt i takkonstruktionen. Nu tillkommo väl nya impulser — till Gotland mähända direkt från Orienten (på den sydöstra handelsvägen)? Månne denna normandernas smak för spetsbågen under 1100-talet påskyndat dess allmänna upptagande i Europa, särskildt i Frankrike, där den snart efter århundradets midt blef grundläggande för ett nytt system?

Till klöfverbladsbågen i dörröppningar finnar man tidigt ansatser både på Bornholm och på Gotland. På den senare ön utvecklade sig så småningom ur klöfverbladsformen en rik och vacker portalskulptur, som synes vara självständig. Analogier finnas emellertid både i England och i Norge; där är dock den enkla spetsbågiga eller klöfverbladsbågiga portalen (utan öfverstycke) vanligare, den anträffas ock i Vestergötland (i och omkring Skara) samt i Linköping, där annars gotländske arbetare troligen varit anställda (se framför allt den praktfulla portalen i södra sidoskeppet).

På Gotland finner man också veckkapitälet, dock icke å de smäckra hvalfstöden, som hafva tärning- eller bladkapitäl, utan å prydnadskolonner vid (några) portaler. Vidare möta oss där zigzags- och hundtands (dogtooth)-mönstren, ehuru sparsamt. Liknande förhållande äger rum i Danmark och Skåne, som professor Koch visat (kolonnerna å vapenhuset i Dalby hafva nog hört till ett galleri; i Gumlösa kyrkas torn och på några andra ställen anträffas ock veckkapitäl). Mest utprägladt torde här dessa engelsk-normandiska ornament hafva varit kännetecknande för Lunds domkyrkas vestparti (jfr. de nu i kryptan förvarade resterna), hvilket för öfrigt visade senromanska former och kanske tillkom under början af 1200-talet.

Äfven under detta århundrade bibehölls på enstaka punkter förbindelsen med den normandiskt-engelska arkitekturen. Så i Norge, där flera kyrkor nu ombyggdes (särskildt i korpartiet) i »earley english«, såsom jag nyss antydt. Så ock sannolikt i Skara, där, utom det raka koret, båg- och kapitälformer samt triforium synas kunna bero på engelskt-franskt inflytande. Mera afgjordt märker man ett sådant i Linköpings domkyrka, hvars långhus visar en intressant öfvergång från senromansk till gotisk stilutveckling. De äldre arkadpelarne visa öfverensstämmelse med de på Gotland förekommande, men de yngre »knippepelarne« hafva engelsk typ (jfr. Dehio-Bezold II s. 223). Formerna i portaler (särskildt den i södra korsarmen) och fönster hafva också motsvarigheter i den tidiga engelska gotiken (Dehio-Bezold Taf. 430 och 435 från Salisbury etc.). Och framför allt visar arkaturen under sidoskeppens fönster på normandiskt-engelska mönster (något som äldre forskare, egendomligt nog, icke observerat). Denna arkatur, hvilken så småningom öfvergår från rundbågig till spetsbågig, har en rik och omväxlande ornamentik (särdeles å klöfverbladsbågarna). I Trondhjems domkyrka är ju äfven den nedre arkaturen utsökt vacker, om än icke så intressant som i Linköping.

I dessa båda katedraler har Skandinavien slutligen att uppvisa en, om än ringa, motsvarighet till den glänsande utveckling, som Normandie och England frambragte i byggnadskonsten.

E. WRANGEL.

Digitized by Google

PASSAGE GENNEM RUNDETAARN.

Professor V. Koch har i »Meddelelserne« for 1. April d. A. underkastet mit *skitserede Forslag* til en Passage gennem Rundetaarn »en nærmere Prøvelse«. Resultatet af denne Prøvelse viser tydeligt Professorens Antipathi over for Tanken om en Gennembrydning, og heri ere alle Architekter, der have Agtelse for de overleverede Mindesmærker, og hvortil ogsaa jeg regner mig, let enige.

Imidlertid maa det indrømmes, at Gadens Snæverhed — 11 Al. 19 Tom. — mellem Taarnet og Regensen har skabt en Nødstilstand, som bl. a. har givet sig Udslag i et saa kategorisk Forslag som at flytte Rundetaarn. Ikke blot er den trange Gade til stor Hinder for den stærke Trafik, men desuden kræver de uheldige Færdselsforhold alt for hyppigt Ofre af Menneskeliv. Hvis det er muligt, maa man søge at gennemføre en Forbedring. Spørgsmaalet bliver derfor: »*Hvorledes kan de uheldige Færdselsforhold afhjælpes samtidigt med, at man søger at bevare det mest mulige af de gamle Bygninger?*«

I min Henstilling om en Taarnpassage har jeg søgt at forene baade de praktiske og de arkæologiske Krav. Den er ikke fremkommen som et udarbejdet Projekt med Arbejdstegninger og statiske Beregninger, men som et skitseret Forslag for at forbedre Forholdene paa den Side af Købmagergade, der er værst udsat, og at ødelægge saa lidt som muligt af vore Mindesmærker det paagældende Sted.

Vedrørende »den nærmere Prøvelse« i det næstsidste Nr. af »Meddelelserne« skal jeg imødegaa de Punkter, som den Kochske Overlegenhed særlig har ramt.

1) Forslag om en Passage gennem Rundetaarn er første Gang bleven fremsat i 1881 af min afdøde Broder, saaledes som tidligere nærmere omtalt i Dagspressen, se f. Eks. »Vort Land« af 5. Marts d. A.

2) At Dørene ikke ere anbragte vinkelret paa Kirkens Længdeakse, fordrer jo netop de lokale Forhold.

3) Den »storslaaede« Idé i Rundetaarn med den indvendige Rampe »fra Taarnets Fod lige til dets øverste Stokværk« er allerede nu ikke helt gennemført, idet der i Indgangsdøren er et Trappetrin. Paa Tegningen i den danske Vitruvius ses 2 Trappetrin. Et nu udført Nivellement viser, at Fjærnelsen af den nederste Del af Rampen kun kræver $1^1/_2$ Trappetrin, og saafremt Gaden hæves 4 Tom. 8 Lin. kun *eet* Trappetrin, hvad Rampen alt nu har.

At fjærne noget af Rampens nederste Del og at indlægge nogle Trappetrin i Stedet for, kalder Hr. V. K.: »Akkurat saa let som at hugge Fødderne af en Statue«. Ja, hvis Nogen virkelig tror, at en Rampe vilde blive lige saa skamskændet som en Statue, der fik hugget sine Fødder af, da beder jeg dem om at se paa Børsrampen, hvor nu afdøde Prof., Stadsbygmester Stilling har fjærnet den nederste Del og i Stedet for indlagt nogle Trappetrin — da Trafiken her krævede, at Kørebanen blev bredere.

4) At Passagen skulde blive Opholdssted for Bøller om Aftenen, vil vor Tids fremragende Belysningsvæsen nok kunne forhindre.

5) Hr. V. K. omtaler derefter, at man kan udvide Gaden til den anden Side. Ja, det skal jo nok hjælpe alle Fodgængerne paa Rundetaarnssiden, hvor Fortouget forbi Taarnet indsnævres til 29 Tom., medens Fortouget ved Regensen

Digitized by Google

er 2 Al. 15 Tom. Købmagergades Krumning har sin korteste Linie paa Rundetaarnssiden, og Fodgængerne søge derfor naturligst helst denne Side af Gaden.

Hr. Prof. Koch støtter Hr. Architekt Bøttgers Forslag om en Nedrivning af Regensfløjen mod Købmagergade (»Meddelelserne« for 15. Jan. d. A.). Jeg ser ikke rettere, end at »det i Virkeligheden er en Vold, der øves mod« den gamle Regens, og tænk Dem Regensen i sin ny Skikkelse — liggende aaben mod Købmagergade, kun adskilt derfra med en Mur e. l. Jeg tror aldrig, at Konsistoriet vil gaa med til en Nedbrydning, der lægger Regenslivet aabent og tillader Gadens Støj og Støv at trænge ind i den hyggelige Gaard. Hertil kommer, at Købmagergades smukke Perspektiver vilde blive ødelagte og at selve Rundetaarn vilde synes mindre ved denne aabne Plads. Det synes mig, at Hr. Architekt Borchs smukke Tanke om en Buegang under Regensen langt er at foretrække, selv om man maa erindre, at ikke heller det vil fjærne den Brøst, som jeg ved mit Forslag mener at kunne faa afhjulpet.

6) Med Hensyn til Hr. Kochs statiske Beregninger skal jeg tillade mig at henvise til efterstaaende, af Hr. Cand. polyt., Assistent i Brobygning ved den polytekniske Læreanstalt VIGGO LUNN udarbejdede Beregninger, der svare til de af mig tidligere udførte, og som fuldstændig afkræfte de af Hr. V. K. fremsatte.

UNDERSØGELSE AF STABILITETEN.

Radius af Taarnets ydre Omkreds over Sokkelen er 12 Al. 8 Tom., Murtykkelsen 2 Al. 16 Tom. og Sokkelfremspringet $5^1/_2$ Tom. Pillen ved Siden af Døren har en Grundflade af 61,3 □ Fod og skal bære Murværk, der svarer til en Grundflade af 94,4 □ Fod.

Ved Beregningen af Trykket har Hr. V. K. regnet, at Murværket vejer 110 Pd. pr. Kub.-Fod. Dette gælder for Nutidens Murværk; men gammelt Murværk af haandgjorte Sten og slaaet Kalkmørtel vejer ikke tilnærmelsesvis saa meget. En udtaget Prøve har givet et Resultat af mindre end 90 Pd. pr. Kub.-Fod; for imidlertid at være paa den sikre Side regnes 100 Pd. pr. Kub.-Fod.

Taarnet er 112 Fod højt til Gesimsen. Uden Fradrag af Døre, Vinduer og Blendinger vilde Ydermurens Masse være omtrent 10600 Kub.-Fod. Disse Aabninger udgøre imidlertid over 1500 Kub.-Fod eller ca. $^1/_7$ af hele Murmassen. Hr. V. K. har fuldstændig undladt at føre dette med i Beregningen.

Trykket bliver herefter ca. 103 Pd. pr. □ Tom. (Hr. V. K. er kommet til 135 Pd. pr. □ Tom). Hertil kommer saa Belastningen fra Rampen m. m. samt tilfældig Belastning. Paavirkningen herfra er ca. 20 Pd. pr. □ Tom., altsaa ialt ca. 123 Pd. pr. □ Tom. Hr. V. K. nævner Vindtryk; Paavirkningen herfra udgør næppe mange Kvint pr. □ Tom., da Taarnet paa den modsatte Side af Pillen er i Forbindelse med Kirken.

Efter Architekt Mathiesens Forslag skal der fjærnes ca. $^1/_{12}$ af Pillen, hvorved Paavirkningen bliver ca. 134 Pd. pr. □ Tom.; men selv om man virkelig gik videre og, som af Hr. V. K. antaget, borthuggede $^1/_6$ af Pillen, vilde Paavirkningen stige til 154 Pd. pr. □ Tom., hvilket i nærværende Tilfælde maa anses for absolut tilladeligt. Ingen Sagkyndig vil nære Tvivl i saa Henseende. For det første er der, hvad Hr. V. K. bekvemt kunde have undersøgt, inden han skrev sin knusende Kritik, anvendt slaaet Kalkmørtel, der er af større Haardhed end Stenen; det vil alene af den Grund være forsvarligt at gaa til samme

Digitized by Google

Paavirkning, som gælder for Murværk af almindelig Sten muret i Cementmørtel d. v. s. 11 à 12 Kg. pr. Cm.², svarende til 150 à 164 Pd. pr. □ Tom. For det andet vil flere af de Omstændigheder, som ellers betinger den store Sikkerhedsgrad, ikke komme i Betragtning her, nemlig Murværkets Sætning, Grundens Sammentrykning og den friske Mørtels mindre Bæreevne.

Til Slutning skal jeg kun paatale et af Hr. V. K. anvendt Udtryk. Hr. V. K. skriver, at man ikke tør gaa til en højere Paavirkning end 100 Pd. pr. □ Tom., uden at Murværkets nederste Del udsættes for Knusning. Dette Udtryk er teknisk ukorrekt og fuldstændig misvisende. Knusning begynder først at indtræde, naar Murværkets Højde er mindst 4 à 6 Gange 130 Fod. Hr. V. K.s Mening er naturligvis, at den almindelig forlangte Sikkerhedsgrad overskrides, naar Paavirkningen overstiger 100 Pd. pr. □ Tom., og dette er endda kun gældende for almindeligt Murværk muret i almindelig Kalkmørtel, der tillige er vaad.

Kjøbenhavn, den 19. April 1901.

VIGGO LUNN.

Men det Hele er kun en Strid om Kejserens Skæg — spørg Taarnet selv, gaa hen til det og se! Netop ved den Pille, som Prof. Koch mener vil knuses, har Muren fra gamle Dage været gennembrudt. *Indgangsdøren til Passagen er der alt* — tilmuret med tynde Skaller af nyt Murværk — og har i gamle Dage tjent som den daglige Adgang til Regenstaarnet (Rundetaarn) fra Grønnehave. Undersøge vi de historiske Kilder, da viser L. de Thurahs Hafnia Hodierna Tab. XC en gammel Dør *bagved Hegnsmuren tilvenstre for den nuværende Indgang*

— se hosstaaende Gengivelse af Thurahs Kobberstik fra 1748. Den nuværende Portal er opsat 1656, otte Aar efter Christian den Fjerdes Død.

Det forekommer mig, at Prof. Koch har været vel ængstelig, da han rejste Spørgsmaalet om Rundetaarns Soliditet. Det har i Aarhundreder taalt netop det, som han mest frygter, og Publikum og Bygningsautoriteterne kan rolig vise den samme Dødsforagt, som Professoren tillægger mig. Rundetaarn vil blive staaende alligevel!

AAGE MATHIESEN.

Digitized by Google

SKIFER- OG TEGLTAGE.

Herr Architekt A. Rosen har i »Medd.« for 1. Marts skrevet en Artikel »Skifer- og Tegltage«, hvori han selvfølgeligt, som uddannet Architekt, lægger Hovedvægten paa det rent æsthetiske. Naar man skal dømme efter hans Slutningsbemærkning, har han nærmest Hovedstaden, de større Provinsbyer, større Bygninger paa Landet og Villaer for Øje og vil jeg ikke et eneste Øjeblik fordriste mig til at imødegaa hans Synspunkter, navnlig med Hensyn til Ovenstaaende, men Herr R. maa ogsaa erkende, at der er en praktisk Side af Sagen, hvor det Ideelle ofte maa vige, hvor der maa tages saadanne Hensyn, at selv Architekten maa sige Pas, og hvor det æsthetiske maa vige Pladsen for det rent praktiske. Herr R. har selv Følelsen deraf, naar han omtaler de i den senere Tid saa meget brugte Cementtagsten, og har hans Omtale af disse foranlediget en Cementtagstensfabrikant, Herr H. Lützau, til at komme med nogle Bemærkninger, der dog nærmest kan opfattes som en Anbefaling for dem. Herr L. er dog ikke heldig i sin Ros over disse Tagsten og det er en temmelig let Sag at imødegaa hans Bemærkninger, idet jeg hævder, at dette Tagtækningsmiddel hverken praktisk eller æsthetisk set har nogen som helst Berettigelse i vort Bygningsvæsen, da der klæber saa mange Ulemper ved dem, at disse ganske overveje deres mulige gode Sider. — Cement er nu engang Cement, og Artikler fabrikerede af Cement og Sand ere porøse og kunne aldrig blive andet! Der var nok en Mulighed til Stede for, at dette kunde, om ikke helt afhjælpes, saa dog forbedres, hvis Cementtagstenene ved Fabrikationen underkastedes en Mængde Atmosfærers Tryk, men hvor skulde dette kunne finde Sted, naar Fabrikationen drives paa den Maade, som nu sker, i en Mængde smaa Fabrikker, spredte over hele Landet, og hvori Fabrikationen drives paa saa simpel en Maade, at den helst slet ikke burde kaldes Fabrikation. Herr L. har selv Øjet aabent for den Fare, der ligger heri. For nu at standse Porøsiteten har man hittet paa at mætte Cementtagstenene med Forskelligt, hvoriblandt Kultjære, Kreosotolie, Masutolie og andre lignende brandfarlige Vædsker spille Hovedrollen, men disse Iblandinger vaskes efterhaanden ud af Regn og tørres bort af Sol, de hjælpe kun for en Tid, og saa længe de endnu findes i Cementtagstenene, var det muligt, at den »Sved«, der findes paa Stenenes Underside, kunde have en saadan Iblanding af brandfarlige Ingredienser, at Assuranceselskaberne ikke godt kunde være tjente med at forsikre Bygninger, tækkede dermed, som tækkede med ildfast Tagmateriale. Naar Herr L. derfor omtaler Brugen af disse Tagsten i Bayern som et Bevis for deres Godhed, er det Skæbnens Ironi, at et herværende Fagblad den 5. April skriver: »Det bayerske Indenrigsministerium har ved Skrivelse af 1. Marts forbudt Anvendelsen af Tagsten af porøs Cement, mættede med Tjære, paa Grund af deres Brandfarlighed.« Dette bekræftes ligeledes i »Thonindustri Zeitung« af 16. April. Der er altsaa kun tilbage at mætte Cementtagsten med Farver, men dette erkender selv Herr L. at være i sin Barndom og kommer vist aldrig videre.

Hvad enten man imidlertid ser paa de sorte Cementtagsten eller de med skrigende Farver overtrukne, saa Gud naade os for Udseendet! Det vil sikkert falde d'Hrr. Architekter vanskeligt at faa dem ind under nogen som helst Klasse

Digitized by Google

af Architektur. Hvad er det da, som har tvunget denne Tagbeklædning frem i første Række, andet end dens Prisbillighed. Det vil dog sikkert gaa med den som i sin Tid med Tagspaan: det er en Modesag, som vil koste Landet og navnlig Landbruget Masser af Penge, som inden kortere eller længere Tid ere bortkastede. Jeg nævnte dens Prisbillighed, men den er dog ikke betydeligt billigere end almindelige røde Tagsten, og de slettest fabrikerede ville sikkert i de fleste Tilfælde blive foretrukne netop paa Grund af deres Prisbillighed. Det, der dog i Særdeleshed har givet Cementtagsten Vind i Sejlene, er den sukcessive store Prisforhøjelse, som har fundet Sted i de senere Aar med Tagskifer, og det navnlig derved, at Architekter og Bygmestre udelukkende havde fordret de saakaldte *Port Madoc*-Skifer og disses dyreste Dimensioner. Nu findes imidlertid ogsaa amerikanske Tagskifer af fortrinlig Kvalitet i Markedet, og disse sælges til Priser, der ere langt under Port Madoc Skifernes, især hvis de mindre Dimensioner kunde finde Anvendelse. Forskellen imellem Priserne paa disse og paa Cementtagsten er dog ikke saa stor, at det kan dreje sig om Summer ved Nybygninger, og Herr R. vil sikkert give mig Ret i, at Tagskifer, oplagte i Mønstre eller paa anden Maade, i æsthetisk Henseende er langt at foretrække for Cementtagsten, og Herr L. maa — maaske imod sin Villie — ogsaa give mig Ret i, at hvor det drejer sig om Tage, hvor Architekturen ikke spiller nogen Rolle, er Tagskifer det letteste, holdbareste og varigste Tagdækningsmiddel. Derom behøve vi ikke at gaa til Bayern for at faa Bevis, der er Erfaring nok derfor her i Landet.

Efter at Ovenstaaende er skrevet ser jeg, at Herr R. i »Medd.« af 15. April har imødegaaet Herr L. i forskellige Retninger, og jeg vil derfor blot tilføje, at jeg ikke har forstaaet Herr L.'s Artikel om Brugen af Cementtagsten saaledes, at hans Mening skulde være, at de vare den hensigtsmæssigste Tagtækning af *alle* Bygninger paa Landet — derunder indbefattet Landbrugets Økonomibygninger.

Hvis det ikke er saaledes, vil jeg blot henlede Herr L.'s Opmærksomhed paa, at der eksisterer noget, som hedder Tagpap, og som nok turde have en mindst lige saa stor Berettigelse til dette Brug som Cementtagsten.

En Købmand.

OM DEN NYE TIDS BYGMESTRE.

Jeg kan kun være Hr. Warming taknemlig, fordi han ved sin Artikel i Nr. 14 har givet mig Lejlighed til at udtrykke min Ærbødighed for den Mand, hvem alle yngre Architekter med Rette se op til som den første og største af den ny Tids Profeter. Jeg gør det saa meget hellere, da jeg som Polytekniker har nydt godt af hans Undervisning i Husbygning, og uagtet denne Undervisning aldeles ikke var beregnet paa at interessere os for den kunstneriske Side af Sagen, bevirkede den dog, at jeg fik mine første Indtryk af Bygningskunstens Herlighed netop ved at betragte denne gamle Mesters Bygninger. Naturligvis er jeg ikke saa ubeskeden at tro, at hverken Hr. Warmings eller mine Skriverier lægger noget Lod i Vægtskaalen til denne Mands Anseelse. Jeg har med Flid i min Artikel undgaaet at nævne Navne, der kunde saa vist nævnes andre med

Digitized by Google

stor Hæder, hvis Virksomhed væsentligst falder inden for det sidste halve Aarhundrede. Naar jeg alligevel vil fastholde mine Ord som berettigede, da ligger det i, at det Emne, jeg behandler, er Architekturens Niveau, ikke de enkelte Bjærgtoppe, der spredt rager op over dette, og jeg tror ganske vist, at dette Niveau sjældent har været saa lavt som netop i den af mig nævnte Tid. Nu skulde jeg være den sidste til ikke at mene, at det at støtte sig til nævnte Bjærgtoppe, kravle op ad de Højder, de angiver, er netop at højne Niveauet. Det er det, som nu sker til Held for Bygningskunsten og til Glæde for den Mand, hvis Manddomsgerning sætter Frugt nu i hans Alderdom.

Hr. Warming mener at Fornyelsen er kommen med den første store Mester, jeg mener, at et Lands Architektur staar højt, naar man kan gaa Gade op og Gade ned og glæde sig for hvert Skridt, man gaar.

De to Meninger kan forliges, og vi behøver ikke derfor at frakende hinanden alt Begreb.

P. V. JENSEN-KLINT.

FORSKELLIGT.

Architekt ALB. JENSEN er bleven udnævnt til Professor.

Nye Architekter. Ved Skoleraadets Møde den 30. April bestod følgende Elever af Architekturskolen Afgangsprøven som Architekter: d'Hrr. IDON LARSEN, MEYLING, AAGE SCHRØDER og MØLLER-THERCHELSEN.

Konkurrence. Til Konkurrencen mellem Architekter om en Bebyggelsesplan for to Arealer ved Forlængelsen af Jagtvej og Lahnsgade i Odense var indleveret 8 Projekter. Ved den den 20. April afsluttede Bedømmelse tilkendtes 1. Præmie, 1500 Kr., Architekt HJALMAR KJÆR af Odense, medens 2. Præmie, 1000 Kr., fordeltes ligeligt mellem Architekterne EGIL FISCHER og A. ROSEN af Kjøbenhavn. Bedømmelsesudvalget bestod af Borgmester DITHMER, Architekt HAUGSTED, Konsul HEY, Driftsbestyrer LERCHE, Tømrermester P. VALD. NIELSEN og Skolebestyrer H. RASMUSSEN, alle fra Odense, samt paa Akademisk Architektforenings Vegne Architekterne EMIL JØRGENSEN og EUGEN JØRGENSEN fra Kjøbenhavn.

Kongres. Akademisk Architektforening har faaet tilsendt Indbydelse til at deltage i den internationale Ingeniørkongres, som i Dagene 3., 4. og 5. Septbr. d. A. skal afholdes i Glasgow. Kongressen, som staar i Forbindelse med Udstilling, vil afholde sine Møder paa Universitetet. Nærmere Oplysninger vil kunne erholdes ved Henvendelse til Akademisk Architektforenings Sekretær, Hr. Architekt EMIL JØRGENSEN, Raadhusets Tegnestue.

Mindesmærket for 2. April 1801. Til nærmere Forstaaelse af vore Afbildninger af Monumenterne i forrige Numer skal tjene følgende Oplysning, at Fritz Kochs Projekt paa Side 173 er i mindre Maalestoksforhold end de andre Udkast, hvorimod hans Profiltegning øverst paa Side 174 svarer til den angivne Maalestok.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**
Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.
Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.
Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 15. MAJ 1901
3. AARGANG № 16

BRYGGERIET »TREKRONER«.

Bryggeriet »Trekroner« i Valby er beliggende i den yderste Udkant af Byen mellem Gl. Køge-Landevej og den ny anlagte Trekronervej. Da Bryggeriet paabegyndtes af et privat Konsortium, var Terrainet bar Mark. Allerede nu havde der rejst sig et helt Kvarter af Arbejderboliger og Villaer i den umiddelbare Nærhed, og Bryggeriet er indgaaet som et Led i »De forenede Bryggerier«. Det er anlagt som Hvidt- og Bayersk-ølbryggeri efter de nyeste Principer og saaledes, at det i alle Retninger kan udvides til det 3—4-dobbelte. En paatænkt og projekteret Direktør-bolig er ikke kommen til Opførelse.

BRYGGERIET TREKRONER.

ARCHITEKT LEUNING-BORCH.

Digitized by Google

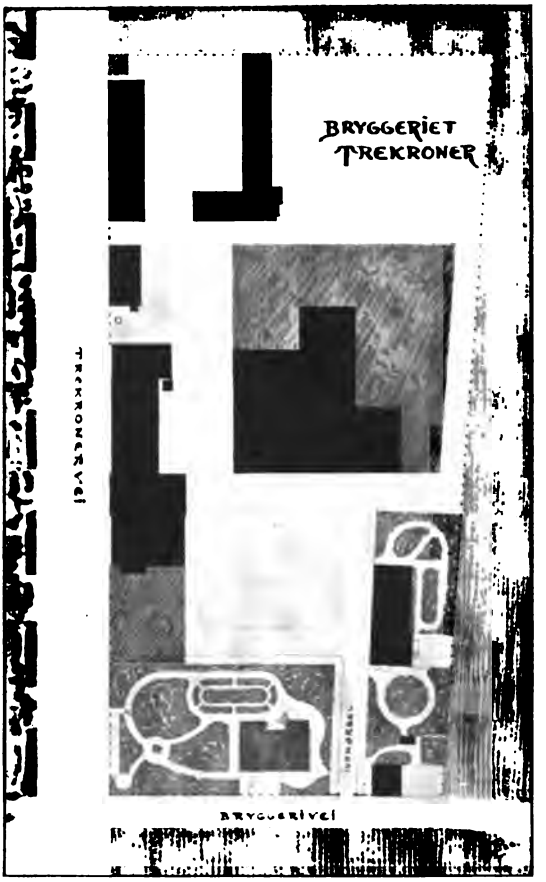

SITUATIONSPLAN.

Bygningerne ere opførte efter Tegninger af Architekt LEUNING-BORCH af flammede Mursten, og Façaderne ere hvidtede i en gullighvid Farve. Tagene ere dækkede med røde Falstagsten med Undtagelse af Pasteuriseringsanstalt, Hvidtølskældere og Vognskur, der have Tagpap, samt Fugtighedstaarnet og Begeskuret, der ere dækkede med Bølgeblik.

Følgende Firmaer have været medvirkende ved Opførelsen af selve Bygningerne: Som Hovedentreprenør Hr. Murermester CARL OLSEN jun., endvidere Tømrermester A. TESCH, Smedemester C. M. PETERSEN, Snedker-

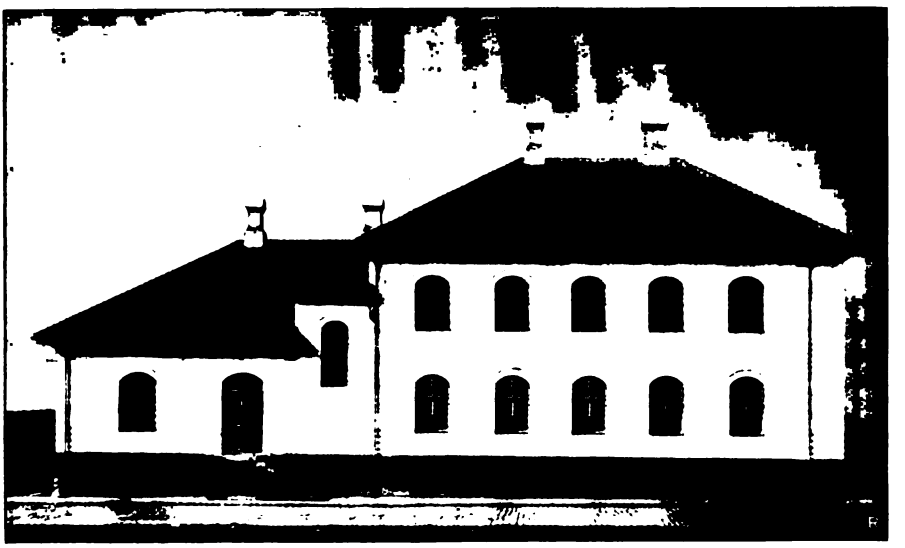

BRYGGERIET
TREKRONER.

ARCHITEKT
LEUNING-BORCH.

Digitized by Google

BRYGGERIET
TREKRONER.

ARCHITEKT
LEUNING-BORCH.

mester LARS JØRGENSEN, Malermester VALD. SCHMIDT, Skiferdækker og Blikkenslagermester BODE, Glarmester MORVILLE, RIEDEL & LINDEGAARD samt RAHR & CO. Landinspektør BIRCH har forestaaet Arbejderne ved Planeringen og Spildevandsledningerne.

VILLA I HELLERUP.

I hosstaaende Tegning er gengivet en Villa, som er opført mellem Strandvejen og Sundet i Nærheden af »Constantia«. Bygningen, som tilhører

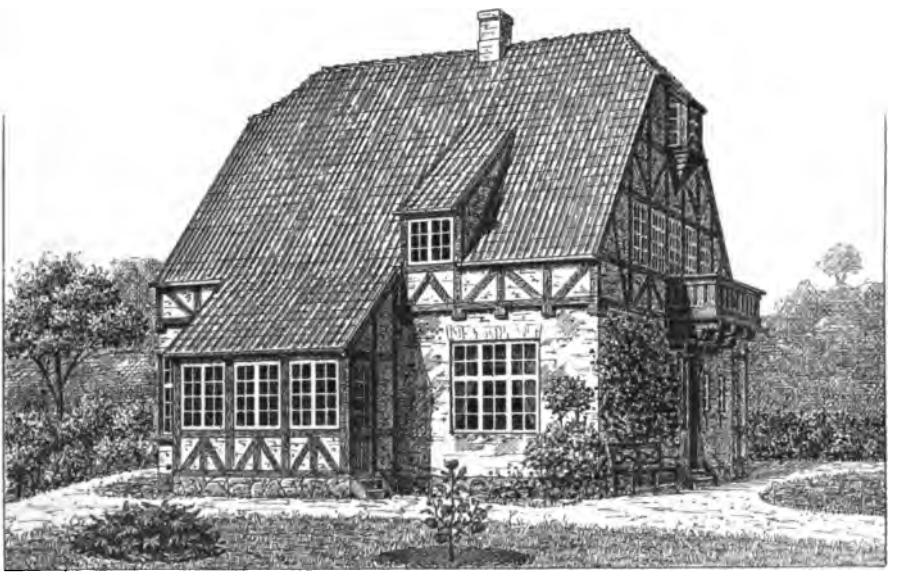

VILLA I
HELLERUP.

ARCHITEKT
A. HAUNSTRUP.

Digitized by Google

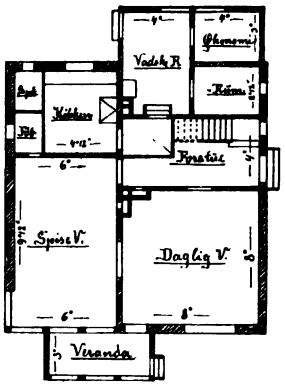

VILLA I HELLERUP. ARCHITEKT HAUNSTRUP.

Enkefru HOLST, rummer 6 Værelser foruden Pigekammer, Baderum o. s. v. og har kostet c. 9000 Kr. Brødrene, Tømrermester og Murermester FRITZBØGER have opført Bygningen efter Tegninger af Architekt HAUNSTRUP.

TYGE BRAHES BYGNINGER PAA ØEN HVEN.

Det er nu snart 300 Aar siden, at Tyge Brahe døde i Prag, og det er næsten lige saa længe siden, at hans engang saa prægtige Bygninger paa Hven bleve ødelagte. I en lang Aarrække har der kun været ubetydelige Rester af dem tilbage, og man har gjort overmaade lidt for at bevare disse mindeværdige Rester. Bygningerne havde fortjent en bedre Skæbne. De hidrørte fra en Mand, der havde kastet Glans over sit Fædreland som faa andre; de havde tjent som Bolig og Arbejdsrum for ham og hans Medhjælpere, medens der udførtes Arbejder, der kom til at danne Grundlaget for hele den nyere Astronomi. Men Tyge Brahes Bygninger havde desuden stor Betydning med Hensyn til dansk Kunsthistorie. De vare opførte ved den Tid, da Renaissancen i Danmark havde naaet sin højeste Blomstring; omtrent ved samme Tid som Kronborg og flere af de interessanteste og mærkeligste danske Herregaardsbygninger, og de vare rigeligt prydede med Sten- og Billedhuggerarbejde i Datidens Stil.

Det var i Foraaret 1576, at Frederik II gav Tyge Brahe livsvarig Forlening paa Øen Hven og tilbød ham Midler, for at han kunde tilvejebringe de Bygninger og Instrumenter, der behøvedes til det astronomiske Studium. Der blev kort efter begyndt paa Byggearbejdet, og den 8. August 1576 blev Grundstenen til det siden saa berømte Uraniborg nedlagt. Dette foregik ved en særegen Højtidelighed, ved hvilken Tyge Brahe havde samlet en Del af sine Venner omkring sig, hvoriblandt den franske Legat Charles Dancay, der havde tilvejebragt Grundstenen. Denne Sten var en Marmorblok, hvori var indhugget en latinsk Indskrift, der angav naar Bygningen var bleven paabegyndt og hvortil den var bestemt. Grundstenen blev anbragt i Bygningens sydøstlige Hjørne, lidt over Jordens Overflade. En saadan højtidelig Grundstensnedlægning har næppe før den Tid været almindelig i Danmark, hvorimod man ser, at den har været brugt i Udlandet (som f. Eks. ved Palazzo Strozzi i Florens). Tyge Brahe fortæller selv, at Bygningen først blev færdig 4 Aar efter, men vist er det i alt Fald, at han endnu senere foretog mere eller mindre vigtige Forandringer ved Slottet og de øvrige Anlæg. Han havde næppe fra først af tænkt paa at gøre det Hele saa prægtigt, som det virkelig blev; men han fik efterhaanden flere store Forleninger og kunde desuden anvende en betydelig privat Formue paa sine Bygninger og Instrumenter. Øen Hven egnede sig godt for ham, og han mente, at der burde gøres saa meget som muligt til Videnskabens Forherligelse. Der var rigtignok den mindre heldige Omstændighed ved det Hele, at den Grund, hvorpaa han

Digitized by Google

byggede, ikke var hans egen. Men efterhaanden maa der hos ham være opstaaet ikke blot et Ønske men ogsaa et Haab om, at de astronomiske Indretninger ogsaa efter hans Tid kunde blive bevarede og benyttede til Videnskabens Fremme. Det vides bestemt, at noget saadant har været paatænkt; men at faa den Sag ordnet, vilde i alt Fald have været meget vanskeligt. Det lykkedes ikke, og efterhaanden udviklede Forholdene sig saaledes, at Sagen helt maatte opgives, og dette har uden Tvivl atter haft til Følge, at et og andet, som der var tænkt paa eller begyndt paa, ogsaa maatte opgives.

De ældste bekendte Tegninger af Bygningerne paa Hven findes paa et Kort over Øen, fra 1586, som hører til G. Brauns store Værk: Theatrum urbium, udgivet i Køln. Paa selve Kortet ses smaa Afbildninger af Bygningerne, der laa omtrent midt paa Øen; paa samme Blad findes en særskilt, noget større Afbildning af Uraniborg, omgivet af Haver og Volde, og fremdeles en noget større Afbildning af Slottets østlige Façade. Desuden findes der en lille Grundtegning af Slottets Stueetage. Det har aabenbart været Meningen, at den skulde være efter samme Maalestok som Façadetegningen; men den er bleven lidt mindre og er desuden temmelig unøjagtig. En tilhørende Tekst er trykt paa Bagsiden af Kortet. Et Prospekt af Slottet, netop dobbelt saa stort som det sidstnævnte, findes i T. Brahes: »Epistolae astronomicae«, der udkom 1596, og hertil hører atter et lille Grundrids, omtrent som det paa Brauns Kort, men endnu lidt mindre. I »Epistolae« findes endvidere en Figur, forestillende Slottet med omgivende Haver og Volde, omtrent som den tilsvarende paa Brauns Kort; men den er noget større end denne, og lidt anderledes, idet der midt paa hver af de 4 lige lange Volde er tilføjet en halvcirkelformig Udbøjning. Paa Billederne i »Epistolae« ser man over Indgangstaarnet en Kuppel, der ikke ses paa Figurerne paa Brauns Kort; men for øvrigt er der vist ingen Tvivl om, at Figurerne hos Braun og i »Epistolae« nærmest ere Kopier efter de samme Originaler. I »Epistolae« findes endvidere et Grundrids af Observatoriet Stjerneborg, og et Billede af det ydre af samme; men disse Figurer ere aabenbart meget upaalidelige. — De omtalte Figurer i »Epistolae« ere Træsnit, og de ere atter aftrykte uforandret, kun paa én Undtagelse nær, men med en noget udførligere Tekst, i T. Brahes Værk: »Astronomiae instauratae mechanica«, der blev trykt i hans eget Bogtrykkeri, paa Slottet Wandesborg i Holsten, 1598. I det sidstnævnte Værk er Prospektet af Uraniborg nemlig et ikke synderlig godt Kobberstik, der er en Kopi efter Træsnittet i »Epistolae«, men med en Tilføjelse, der skal forestille det Indre af Kælderetagen med det kemiske Laboratorium m. m. Noget af det Indre af Slottet ses ogsaa paa et ret interessant, men rigtignok temmelig maadeligt Kobberstik, der findes i det nævnte Værk fra 1598. Det skal være en Gengivelse af et Maleri, der fandtes paa Tyge Brahes store Murkvadrant. — De nævnte Figurer ere, trods deres store Mangler, af stor Interesse, eftersom de dog give en Del Oplysning om de mærkelige Bygningers Udseende og Indretning. Her maa dog endnu nævnes nogle meget større og af øvede Kobberstikkere udførte Afbildninger af Tyge Brahes Bygninger og Instrumenter, i Blaeus store geografiske Atlas; men ved nærmere Eftersyn viser det sig desværre, at de nærmest ere forstørrede og for øvrigt ikke meget nøjagtige Kopier af Figurerne i Tyge Brahes Skrifter. (Her maa dog endnu bemærkes, at et Kort over Øen Hven, der er

Digitized by Google

meget rigtigere end Brauns, skyldes Vilh. Jansen Blaeu, der i nogen Tid var Tyge Brahes Medhjælper. Det findes i Blaeus Atlas.)

Det interessante Spørgsmaal, hvem der egentlig har været Uraniborgs Bygmester, lader sig desværre ikke besvare. Man har tidligere anset det for sikkert, at det var den ældre Hans Stenwinkel, idet man har ment at kunne støtte sig til en Angivelse af Tyge Brahe selv. I det ovennævnte Værk »Astronomiae instauratae mechanica« fortæller han, i Beskrivelsen af den store Murkvadrant, at der paa denne fandtes et Maleri, hvoraf tre udmærkede Mestre havde udført hver sin Del. Landskabet var malet af Kongens Maler paa Kronborg Johannes fra Antwerpen (vistnok Knieper); Tobias Gemperlin havde malet Tyge Brahes Portræt, og hans Architekt Johannes Stenwinkel fra Emden havde malet de architektoniske Partier af Billedet. Men nu ved man andetsteds fra, at Tyge Brahe ved Anlæget af Stjerneborg 1584 benyttede Johannes Stenwinkel, og det er saaledes rigtigt nok, at han kalder ham sin Architekt. Det er muligt, at den samme

Architekt kan have haft noget at gøre med Uraniborg og at han kan have bidraget noget til at give det den Skikkelse, det til sidst fik; men herom vides intet. Det synes, at Stenwinkel først er kommen til Danmark 1578, altsaa to Aar efter, at Uraniborg blev grundlagt*).

Observatoriet Stjerneborg, der laa lidt Syd for Uraniborg, var en højst særegen Bygning, idet den kun bestod af nogle kælderagtige Rum, dækkede af Kupler og spidse Tage, hvoraf et Par hvilede paa Ruller, saa at de kunde omdrejes, som Kuplerne paa vor Tids Observatorier. I Midten var et Arbejdsrum, 6 Alen i Kvadrat, og omkring dette var anlagt 5 runde Krypter, hvoraf hver rummede et større Instrument. Af disse Krypter fandtes dog fra først af kun de tre, da den nordøstlige og den nordvestlige blev tilføjet senere.

Uraniborg og Stjerneborg vare rigeligt forsynede med hvad der fordredes til Videnskabens Fremme. De astronomiske Instrumenter, der forefandtes, hørte til de bedste, der eksisterede, og de vare for den største Del forfærdigede paa

*) Se mine Bidrag til dansk Kunsthistorie, 1890, S. 6, og mit lille Skrift: Et Par Optegnelser om Uraniborg, 1894.

Digitized by Google

selve Øen. Samtlige Bygninger og Instrumenter vare desuden smukt og kostbart udstyrede. Der fandtes Billeder i Maleri og Skulptur, Portræter, allegoriske Figurer, Indskrifter, indhuggede i Porfyr- og Marmortavler m. m. Der var meget, der kunde tildrage sig de Besøgendes Opmærksomhed, men ogsaa meget, der var af største Interesse for de mere Kyndige. Paa Hven har man vel nok holdt af at forene det nyttige med det behagelige, men i det Hele var dog Livet her præget af ihærdigt Arbejde i Videnskabens Tjeneste.

Da Tyge Brahe efterhaanden, ikke uden egen Skyld, var kommen i et mindre godt Forhold til Regeringen, og da man havde inddraget nogle af hans

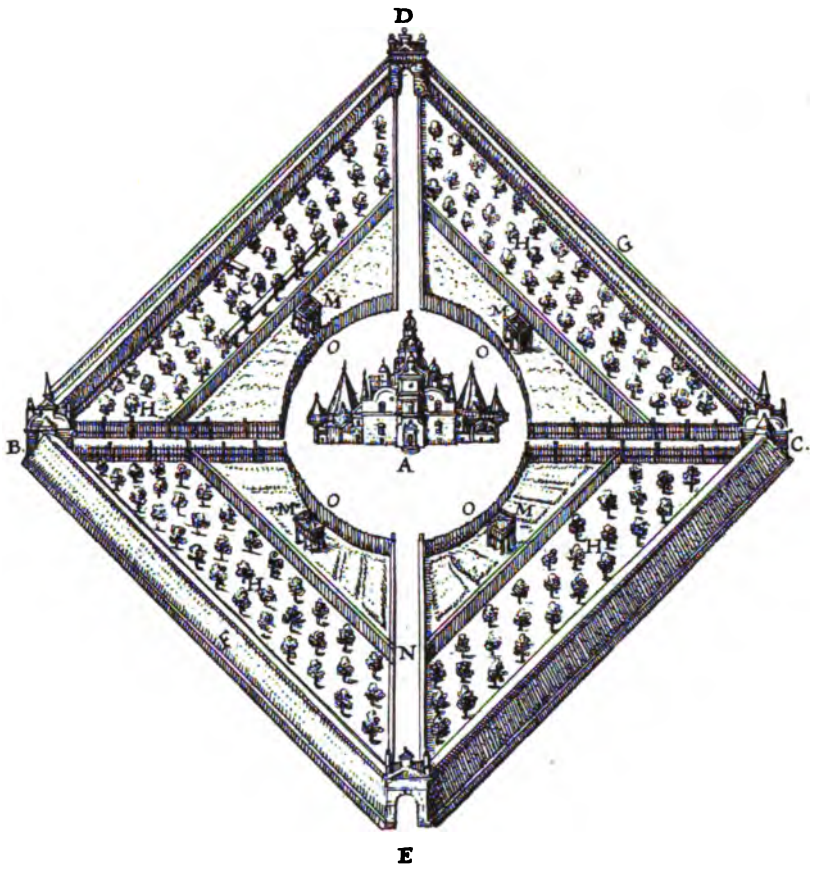

Indtægter, ansaa han det i Foraaret 1597 for nødvendigt at drage bort fra Hven, og efterhaanden bortførte han derfor alt, hvad han kunde bortføre. Han beholdt dog Raadighed over Øen, saa længe han levede, men efter hans Død 1601 blev den bortforlenet snart til en og snart til en anden, og hvad der fandtes af Minder om Tyge Brahe, blev ringeagtet og ødelagt. Kong Christian IV lod Bygningerne nedbryde omtrent 1623, saa at der kun blev nogle faa Rester tilbage, der kunde vise, hvor de havde staaet. Nogle Bygningsfragmenter kom senere af og til for Dagen, og dette gav til sidst Anledning til, at Ruinerne bleve helt udgravede i Aarene 1823—24 under Ledelse af Adjunkt Niels Ekdahl. Skønt der kun var faa Rester tilbage af Ruinerne, gav Udgravningen dog adskillige ret

Digitized by Google

interessante Oplysninger, hvilket ses af den derom udgivne Beretning med tilhørende litograferede Tegninger, der dog ikke ere meget nøjagtige. Der blev fundet adskillige løse Stykker, Bygningsfragmenter m. m., hvoraf enkelte endnu findes i et historisk Museum i Lund, og nogle Bygningsfragmenter m. m, der skulle være komne til Stockholm; men om disse endnu forefindes, vides ikke, og desuden blev der forefundet adskilligt, som man uheldigvis ikke fandt det Umagen værd at opbevare. Men da Ruinerne vare afdækkede, vare de stærkt udsatte for yderligere Ødelæggelse, og det er vist tvivlsomt, om der nu er saa meget tilbage af dem som der var 1824. J. L. Heibergs Paamindelser om at frede de mindeværdige Rester (i hans Urania for 1846) blev der ikke taget Hensyn til, og de have nu i en lang Aarrække været dækkede med Jord og Smuds, uden at man har villet gøre noget som helst for at bevare dem. Men nu mener man, at der endelig bør gøres noget for at oprette det Forsømte, nu vil man paa ny udgrave Ruinerne, og, saa utroligt det end lyder, er der fremkommet en Udtalelse om, at man nok kunde — genopføre Uraniborg og Stjerneborg, efter de gamle Tegninger. — Hvis Udgravningen bliver foretaget paa rette Maade, og hvis der derefter bliver sørget for at bevare de faa Rester, der ere tilbage, saa vil der jo være Grund til at være tilfreds dermed. F. R. Friis.

PASSAGE GENNEM RUNDETAARN.

Hr. cand. polyt., Assistent Viggo Lunn har i forrige Nummer af »Meddelelserne« givet en Kritik af mine Beregninger vedrørende Stabiliteten af Rundetaarn. Jeg skal ikke strides med Hr. Lunn om den theoretiske Berettigelse af de Tal, der danne Udgangspunktet for hans Beregninger, og som ere baserede paa, at her foreligge de aller gunstigste Forhold, saavel hvad Murværkets Konstruktion som dets Stabilitet og Bæreevne angaar. Det er ikke overraskende, at han paa denne Maade kan komme til noget gunstigere Resultat end jeg. Et andet Spørgsmaal er, om man har Lov til at være saa sangvinsk paa Grundlag af en enkelt Prøve, som endda bringer det lidet troværdige Resultat, at Kalkmørtelen er haardere end Stenene. (En Kniv lader sig med største Lethed bore ind i Mørtelen, men paa ingen Maade i Stenene.) Hr. Lunn regner kun med den hvilende Belastning. Til Spændinger i Murmassen, frembragte ved Vindtryk — som ingenlunde er betydningsløst, fordi Taarnet er sammenbygget med Kirken — eller paa anden Maade, tages intet Hensyn. Det maa jo desuden erindres, at det her drejer sig om en gammel Bygning, om hvis Mures indvendige Beskaffenhed man intet paalideligt ved, ud over hvad enkelte Boringer oplyse. End mindre ved man om Grunden. Sandsynligvis er den ikke god, da Taarnet har sat sig betydeligt, saa at Skævheden af det kan ses uden Maaling. Gaar man op gennem Taarnet, viser det sig, at det er fuldt af Revner, alle Vinduesbuer ere knækkede og alle Hvælvingerne, der bære Rampen, ligeledes. De øverste Vindinger af Rampen med tilhørende Hvælvinger ere nedtagne, sandsynligvis efter Branden 1728, og det er ikke rimeligt, at nævnte Brand har været uden skadelig Indflydelse paa Taarnets Stabilitet i det hele. Her er tilvisse Grunde nok til at være forsigtig. Jeg nægter ikke, at der er en *Mulighed* for, at Taarnet kunde blive staaende efter den projekterede Gennembrydning; men her maa man sande-

Digitized by Google

lig være et godt Stykke inde paa den sikre Side for at kunne tænke paa slige Eksperimenter. De Architekter, Haandværksmestre og specielle Teknikere, som jeg har talt med herom, have alle som én erklæret, at de paa ingen Maade vilde tage et saadant Ansvar paa sig. Endnu kun dette til Hr. Lunn. Der har ingen Anledning været for mig til at lade foretage Mørtelprøver her, hvor der er saa mange andre og vægtigere Grunde, der tale mod Projektet. Jeg har ikke, som Hr. Lunn mener, glemt at regne Vindues- og Døraabningerne fra. Naar Hr. Lunn siger, at der efter Forslaget kun skal fjærnes $^1/_{12}$ af Pillen nærmest Døren, da maa der være forelagt ham en anden Tegning end den, som Architekt Matthiesen har offentliggjort. Jeg har, som det vil ses paa hosstaaende Tegning, nøje opmaalt Pillen og derpaa, saa omhyggeligt som den lille Maalestok tillader, indtegnet Hr. M.'s Plan af den projekterede nye Dør. Det viser sig da, at der er borttaget c. $^2/_{11}$ af Pillen; men hertil kommer, at man ikke kan bryde den nye Dør ud i gammelt Murværk uden midlertidigt at borttage noget mere end Dørens

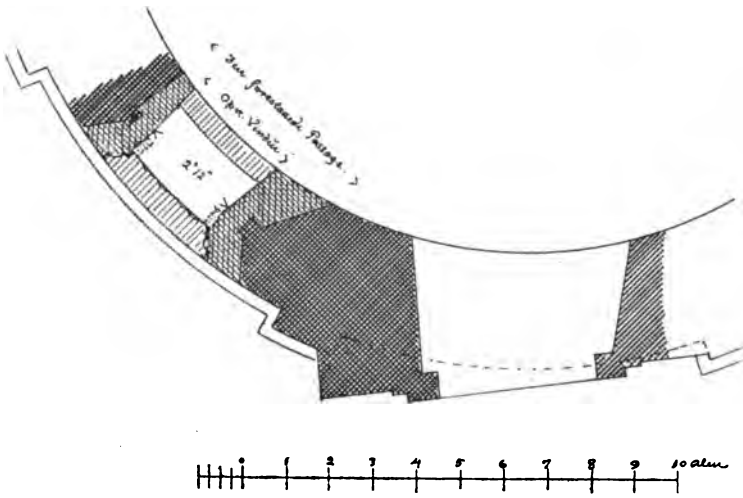

Bredde fordrer, navnlig til Anbringelse af et Buestik. Regnes blot 9 Tom. til hver Side, bliver Pillen reduceret til c. $^3/_4$ af dens oprindelige Areal, idet en Afstivning af Rundetaarn under Arbejdet turde have sine Vanskeligheder.

Hvad Architekt MATTHIESEN angaar, da er det jo glædeligt at høre, at han ligesom jeg — og saavidt jeg har erfaret, mine Kolleger — har Antipathi mod Tanken om en Gennembrydning. Ikke destomindre vedbliver han saa ivrigt som nogen Sinde at kæmpe for sin Ide. Naa! det er jo altid en Art Sport eller Krig, som kan have sin Interesse, skønt den er noget mislig, naar man vil optræde som Arkæolog. For Øjeblikket er Hr. Matthiesen meget glad over et Par Opdagelser, som han har gjort siden sidst.

For det første har han udfundet, at hans offentliggjorte og bl. a. til Ministeriet indsendte Tegning (som nu »för tillfället« reduceres til en »Skitse«) lider af en lille ubetydelig Fejl, idet et Nivellement har vist, at der i Stedet for den bortskaarne, nederste Del af Rampen ikke, som »Skitsen« viser, behøves 9 men kun $1^1/_2$ Trin!! Ja her maa jeg virkelig gøre en Undskyldning for at have troet for meget paa Hr. Matthiesens Paalidelighed. Jeg skal ikke gøre mig

Digitized by Google

skyldig i denne Fejl tiere. Men 9 eller $1^1/_2$ Trin, Rampens Flugt bliver i hvert Fald afbrudt paa en ubehagelig og uæsthetisk Maade, som selvfølgelig aldeles ikke kan sammenlignes med Trinene ved Børsrampen, som ikke staar i noget direkte Forhold til Bygningens Architektur. Naar Hr. Matthiesen siger, at der allerede nu er et Trin i Rampen, nemlig Optrinet ved Døren, da er dette ganske urigtigt, idet Rampen først begynder et Stykke inde i Taarnet.

Hvad Passagens krinkelkrogede Uhyggelighed angaar, skal jeg indskrænke mig til at anmode Læserne om selv at overbevise sig ved at kaste et Blik inden for Døren.

Som Rosinen i Pølseenden og som formentligt sønderknusende mod mine Indvendinger meddeler Architekt Matthiesen, at han har fundet en gammel Dør, netop paa det Sted, hvor Passagens ene Indgang skal være. »Spørg Taarnet selv« — — »Indgangsdøren til Passagen er der alt — tilmuret med tynde Skaller af nyt Murværk — og har i gamle Dage tjent som den daglige Adgang til Regenstaarnet (Rundetaarn) fra Grønnehave.« Ja det lyder jo nydeligt; men, Hr. Architekt Matthiesen, det er ikke nok at *spørge* Taarnet, det kommer ogsaa an paa at *forstaa, hvad det svarer.*

Hr. Matthiesen mener altsaa 1) at have fundet »en gammel Dør« ved den Pille, som jeg »mener vil knuses« og 2) at naar Pillen »i Aarhundreder« har kunnet staa sig, vil den ogsaa kunne det fremdeles.

Der er nu for det første den kedelige Omstændighed, at det, som Hr. Matthiesen har opdaget, ikke er nogen Dør, endsige en gammel Dør, men et Vindue med Blending, aldeles som de øvrige i Taarnet, kun at Brystningen og de indre False i nyere Tid ere borttagne, samtidigt med at Blendingen ind mod Taarnrummet er bleven lukket med en 9 Tom. tyk Mur. Der er derved fremkommen en Art Niche, aaben udefter. Dette fremgaar tydeligt ved Undersøgelsen af den forskelligartede Mørtel, der er benyttet til Pudsekalk, og ved Sporene af de borthuggede False. Nichen er — ogsaa paa den Væg, der dannes af Tilmuringen — malet gul med rød Marmorering. Hvad dens Bestemmelse har været (Vægterhus?), kan jeg ikke afgøre. Maaske kunde en Gennembrydning af den ydre Skalmur, som nu lukker for Nichen, give Oplysning herom. Vinduet (alias Døren) har, paa de borthuggede False nær, ganske samme Plan som de lige over siddende Vinduer; Pillerne svækkes altsaa ikke det mindste ved den omtalte »Dør«, saa det er ikke overraskende, at disse have staaet sig til Dato. Men — som det vil ses af Tegningen — naar Hr. Matthiesen vil gennemføre sin, meget bredere Passage (den er paa hans Plan 3 Alen 12 Tom. bred, hvad der i al Fald ikke er for meget), bliver han nu, nøjagtigt ligesom tidligere, nødt til at borthugge af og derved svække de tilstødende Piller. Han er altsaa lige saa nær nu som inden den »gamle Dør«s Opdagelse, og de statiske Forhold ere uforandret de samme. Hr. Matthiesen kan da ikke undre sig over, at jeg endnu stadig, med et mildt Udtryk siger: *Dette er dristigt!*

Hvad »de historiske Kilder« angaar, som Hr. Architekt Matthiesen paaberaaber sig, har han ikke været heldigere. Sagen forholder sig saaledes: Paa den i »Medd.« optrykte Façadetegning fra Thuras *Hafnia hodierna* ses en Antydning tilvenstre for Portalen, som i og for sig gerne kunde være en Dør, men rigtignok lige saa godt et Vindue. Paa et Længdesnit et Par Sider længere frem i nævnte Bog ses det

Digitized by Google

derimod tydeligt, at det er et Vindue, ganske som de øvrige Vinduer i Taarnet. Det samme fremgaar af en Plantegning i Thuras *Danske Vitruvius*, I B., Tab. LXXII. Hvor Hr. Matthiesen har den Oplysning fra, at »Døren« har tjent som »den daglige Adgang til Regenstaarnet«, vilde det være interessant at faa oplyst; det kan dog vel ikke være den nævnte Tegning i Hafnia hodierna, der har forledet ham til en saa vidtgaaende Slutning? At den nuværende Portal er fra 1656 er ikke begrundet i, at den er gennembrudt senere, men hidrører simpelt hen fra, at Kirken først blev færdig til Indvielse dette Aar, og skønt Taarnet var færdigt tidligere, har man ventet til det sidste med at opsætte Indfatningen om Portalen.

Spørgsmaalet om Købmagergades Udvidelse er jo imidlertid ret alvorligt paatrængende. Kan man ikke komme nogen Veje med Rundetaarn, er der saa meget mere Grund til at tænke paa en Udvidelse til den anden Side, tilmed da det farligste Sted er ved Kannikestrædes bratte Udmunding i Købmagergade, hvor Fodgængeres Overkørsel af Vogne flere Gange har fundet Sted. Vi komme da tilbage til Spørgsmaalet om en Forandring af Regensbygningen, ved hvilken der kunde vindes mere Plads til Gaden. Architekt M. Borchs i og for sig smukke Ide, at lægge Fortovet ind under en aaben Buegang, er kun en halv Forholdsregel, der hjælper paa Regenssiden, men ikke paa Rundetaarnssiden. Det vil sikkert blive nødvendigt, hvis noget helt tilfredsstillende skal opnaas, at bortskære et Stykke af Regensen, se Architekt Bøttgers Plan i »Meddelelserne« for 15. Januar. Der er her foreslaaet at forbinde de ved Bortskæringen fremkomne Gavle af de 2 Fløje med en Mur i Stedet for den nuværende Mellemfløj. Jeg tror nu ikke, at det vil være nødvendigt eller ønskeligt at bortskære saa meget, som Hr. Bøttger foreslaar; men Tanken er efter min Mening god. Den nævnte Mur vil beskytte Regensgaarden og Regenslivet mod Uvedkommendes Nysgerrighed, og der vil vindes saa meget i Gadens Bredde, at der vil være Raad til ogsaa at gøre Fortovet paa Rundetaarnssiden bredere. Et Blik paa Kortet viser, at dette vil være en ganske naturlig Forholdsregel, idet en tænkt Forlængelse af den nærmeste Del af St. Købmagergade og af Lille Købmagergades Krumning, for den østre Huslinies Vedkommende netop vil tangere Rundetaarn. At Købmagergades smukke Perspektiver skulde blive ødelagte og Rundetaarn synes mindre ved en Udvidelse, er Indvendinger, som det ikke gøres nødigt at dvæle ved. Derimod er der en anden Anke, som ret almindeligt fremsættes, og som tilsyneladende har større Vægt, den nemlig, at det vilde være en Vandalisme at nedbryde eller lemlæste Christian IV's gamle Regensbygning. Ogsaa jeg vilde være betænkelig, hvis det drejede sig herom. Men det gør det jo slet ikke. Chr. IV's Regens eksisterer ikke mere, eller dog kun saa lidt af den, at det er for Intet at regne. Efter hvad C. E. F. Reinhardt har oplyst i sin Afhandling »*Kommunitetet og Regensen*«, *Historisk Tidsskrift*, 3. Række, 1862—64, blev efter Branden 1728 *intet andet staaende af de gamle Mure end de to nederste* (nu overpudsede) *Etager af den østre Halvdel af Fløjen mod Kannikestræde*; alt det øvrige var nedstyrtet eller maatte nedbrydes. De nye Bygninger opførtes nødtørftigt i forskellige Afdelinger, den sidste Del (øverste Etage af den østre Del af Fløjen mod Kannikestræde) først 1777—78.

Der er herefter formentligt ingen Grund til at være saa særdeles nænsom over for Regensens Bygninger. At man vilde ømme sig ved at flytte Regensen

Digitized by Google

til et helt nyt Sted, kan jeg godt forstaa. Men dette gøres jo heller ikke nødigt. En skaansom Forandring, i Hovedtrækkene efter Architekt Bøttgers Forslag, vilde medføre adskillig Fordel for Regensen og vilde paa en naturlig Maade, uden at krænke æsthetiske eller arkæologiske Hensyn, for bestandigt afhjælpe de nuværende ubehagelige og farlige Færdselsforhold ved Rundetaarn.

V. Koch.

BYGNINGSVÆSENET I KJØBENHAVN.

Overbestyrelsen af det hele Bygningsvæsen i Kjøbenhavn er som bekendt lagt i Hænderne paa Bygningskommissionen. Denne bestaar af: Borgmesteren for Magistratens 4. Afdeling som Formand, Stadsbygmesteren, Stadslægen, Branddirektøren samt to af Justitsministeriet og Kommunalbestyrelsen paa 4 Aar valgte Medlemmer. Disse sidste vare indtil Foraaret 1901 henholdsvis Vicepolitidirektøren og Prof., Architekt V. Koch. I et Borgerrepræsentationsmøde for c. en Maaned siden fratraadte V. Koch, hvis Tid var udløben, og i Stedet for valgtes Borgerrepræsentant, Tømrer From-Petersen.

Prof. V. Koch har siddet som Medlem af Bygningskommissionen i 8 Aar. Han valgtes første Gang i 1893, mens han endnu var Borgerrepræsentant, og genvalgtes 1897, efter at han var udtraadt af Borgerrepræsentationen. Der er al god Grund nu til at takke ham for den uegennyttige Interesse og Dygtighed, hvormed han har varetaget sin brydsomme og ganske ulønnede Stilling. Først og fremmest skyldes der ham Tak fra hans Kolleger, hvem han har hjulpet med Raad og Daad, dernæst fra hele den byggende Del af Samfundet, der roligt og sikkert har kunnet betro sig til hans Dømmekraft — ja endog fra alle Udenforstaaende, hvem en smuk og sund Udvikling af Byen ligger paa Sinde. Man maa nemlig for ret at stille sig klart hvilken Betydning der maa tillægges dette Embede, se, hvad der er dets Opgave og hvilke Betingelser, der kræves for at løse den.

Bygningskommissionens øvrige Medlemmer har hver sin særlige Del at kontrollere, naar en indsendt Byggesag circulerer mellem dem, saa at Lovens Paragrafer og de Samfundet betryggende Institutioner, de hver især repræsentere, kunne se alt opfyldt, som vedrører dem. Her er altsaa noget ganske positivt at holde sig til. Det er Lovens skrevne Ord, og hvor dette kun er mangelfuldt, Lovens Aand; det er de supplerende Vedtægter og Reglementer, der under Tidens fremskridende Udvikling stadigt maa hæftes til den oprindelige Lov; det er den Praksis, der efterhaanden har udviklet sig og faaet en vis Form, saa at Alt i de sædvanlige Tilfælde kan gaa støt og roligt; og det er endelig den Omstændighed, at der over Bygningskommissionen og de faktiske Spørgsmaal, der forelægges den, findes en højere Instans, udover hvilken der ikke kan appelleres, nemlig Justitsministeriet, til hvis Afgørelse dels altid visse gængse Bygningsforanstaltninger, dels alle divergerende Synspunkter henvises. Det er altsaa saa at sige den slagne Landevej, som Bygningskommissionen fører Sagerne og deres Ophavsmænd henad, indtil de naa Maalet.

Væsentligt anderledes stillet er det Medlem, der er valgt af Kommunalbestyrelsen; han indtager en Særstilling og gør det just i Kraft af at være en Repræsentant for Borgerne. Det er ikke hans Opgave at gaa paa tværs af Loven; han

Digitized by Google

staar paa dens Grund, som alle maa gøre det. Men han skal og maa i højere Grad end de andre Medlemmer kunne løse eller stramme Tøjlerne, hvor Lovordet ikke er udtømmende nok, eller hvor Omstændighederne kræve det. Det er da først og fremmest paa hans sunde og uhildede og tillige veludviklede Syn det beror, om en Afgørelse skal gaa i den ene eller anden Retning. Han staar som et Mellemled mellem Autoriteterne og Publikum, skal have et vaagent Øje til begge Sider og tilfredsstille dem begge. Han skal være paa Højde med Tidens Udvikling i alle de mange Retninger, hvorhen den føres, og som indvirke paa et saa vidtforgrenet Felt, som Byggevirksomhed er i et Samfund; i æsthetisk, teknisk, økonomisk Henseende skal han være som den følsomme Nerve indenfor Autoriteterne, der giver Lovens kolde Bogstav et friskt Liv. Hvormeget beror der da ikke paa hans Myndighed til at hævde sin Overbevisning, naar han efter modent Overlæg i hvert enkelt Tilfælde har dannet sig den.

Det skal nu efter Prof. V. Kochs Bortgang siges til hans Ære, at han har været Stillingen fuldt voksen, og at Kjøbenhavns Nybyggeri i ham har haft en trofast Støtte, baade naar det galdt at holde Haanden beskyttende over, hvad der duer, og at hæmme det, som ikke var bedre værd. Der vil vel findes dem blandt de Byggende, hvem det er gaaet noget ud over, som ikke udelt ville slutte sig til denne Anerkendelse for deres eget Vedkommende. Men naar de saa betænke, hvor mange flere architektoniske Uhyrligheder, der under vort æsthetiske Anarki vilde have bredt sig ud over Gader og Torve, naar V. Koch ikke havde nedsablet en Karnap her, et Hjørnetaarn der, saa et Misfoster af et Midterparti, saa en meningsløs Portal o. s. v., kort sagt alle de Bygningsdele, der ikke kunne gaa glat igennem efter Byggeloven, fordi der skal gives Dispensation for dem »af architektoniske Grunde«, saa vil de vist indrømme, at et kunstnerisk dannet Syn berettiger til at skelne mellem Godt og Ondt, og at et skarpt og øvet Blik for en Konstruktions Korrekthed giver os større Tryghedsfølelse, naar vi færdes i og udenfor Husene.

I Stedet for, som rimeligt var, at genvælge Prof. V. Koch til denne ansvarsfulde Plads, har Kommunalbestyrelsen valgt Hr. Tømrer From-Petersen til hans Efterfølger. Der skal selvfølgelig ikke nu udtales nogen Kritik over, hvad Fremtiden bærer i sit Skød og som først skal staa sin Prøve. Kun dette Spørgsmaal tør man vel med en vis Ængstelse fremsætte: Mon den Mand, hvem en i architektonisk, æsthetisk saa vel som konstruktiv Henseende, for alle Byggende, ja for hele Samfundet saa vigtig Post overdrages, ifølge hele sin tidligere Livsretning og den Udvikling, hvori den naturligt er gaaet, paa Forhaand kan antages at sidde inde med alle de nødvendige Forudsætninger? Dette skal ikke være et Angreb paa Personen — men vel paa Institutionen. Er det ikke skæbnesvangert, at denne Stilling overhovedet kan betroes til en Haandværker, der ikke som en Architekt kan samle alle Traadene i sin Haand? Gaa vi en Fremtid imøde, hvor Alt, Rub og Stub, vil blive tilladt »af architektoniske Grunde«, eller vil man kunne vente, at det modsatte bliver Tilfældet, saa at kun det, der efter en uforstaaende, og absolut ikke tidssvarende Lov er tilladt, slipper igennem, til største Skade for Architekturen, der iforvejen har saa mange Tornekrat at bane sig Vej igennem og slet ikke vil kunne trives uden »Dispensationer«. Begge Yderligheder ere mislige; enten løber vi den Risico, at Smagløsheden faar endnu større Fart

Digitized by Google

i Sejlene, hvor vi staar og gaar, eller at alt det Nye forsumper af Mangel paa Røgt og Pleje.

Der vil da for Fremtiden komme til at hvile et forøget Ansvar paa det Medlem af Bygningskommissionen, som nu er den eneste, der kan have det rette Judicium paa dette vanskelige Omraade, nemlig Stadsbygmesteren, Prof. Bønecke.

En ny Byggelov forberedes; den tiltrænges haardt og imødeses med Længsel. Det er at haabe, at der bliver optaget i den en Bestemmelse om, at det af Kommunalbestyrelsen valgte Medlem af Bygningskommissionen *skal* være en Architekt, og det enten han er Borgerrepræsentant eller ej.

ET VENTILATIONSSPØRGSMAAL.

Naar jeg i det efterfølgende tillader mig at henlede særligt Architekters Opmærksomhed paa denne Sag, saa er det ikke Ventilation i almindelig Forstand, men derimod den særlige Luftfornyelse, der er nødvendig i Rum, hvor der bruges kunstig Belysning, specielt Gas o. desl., for at ikke Farverne paa Vægge og Loft skulle tage Skade.

I min Virksomhed paa et Gasværk, hvor de fleste Lokaler oplyses om Natten med Gas hele Aaret igennem, har jeg allerede i flere Aar været opmærksom paa den Skade, der foraarsages, naar der ikke finder en hertil passende Luftfornyelse Sted. Da jeg har erfaret, at disse Forhold ikke ere almindelig bekendte, tror jeg, at det kan være til Gavn, at jeg meddeler mine Erfaringer i saa Henseende til Nytte for d'Herrer, der har med dette at gøre.

Naar der brændes Gas i et Lokale, udvikles der som bekendt ved Forbrændingen ikke ubetydelige Mængder Vanddampe, og da nu Gassen selv altid indeholder noget Svovl, saa dannes der tillige Svovlsyrling, der optages af Vanddampene. Disse Dampe angribe i Tidens Løb i mere eller mindre Grad alle Slags Olie- og Kalkfarver, og navnlig hvor det drejer sig om Bevaringen af Dekorationer o. desl. er det af stor Betydning at uskadeliggøre Virkningen.

For at undgaa dette, er det nødvendigt at have et Aftræk for Vanddampene i den øverste Del af Rummet, saaledes at der aldrig bliver »døde Rum« nogetsteds. Gør man ikke dette, da vil — særlig om Natten, naar det er køligt — Dampene kondensere sig paa disse Steder, indsuges af Kalken eller Oliefarven, og, hvis der er rigeligt af dem, drive i Striber ned ad Væggene.

Hvis man f. Eks. har et Aftræk i en Afstand fra Loftet, vil man observere, at alt, hvad der ligger under dette Aftræk, staar sig godt, men alt over dette, temmelig nøje efter en horisontal Plan gennem Overkant af Aftrækket, hurtigt bliver angrebet og forandrer sin Farve.

Fra et almindeligt Ventilationsstandpunkt er det ikke nødvendigt at have Aftrækkene netop øverst oppe i hvert Rum, men for Bevaringen af Farverne bør det ikke undlades, selv om Ventilationen i øvrigt er nok saa kraftig.

Man kan indrette det saaledes, at Aftrækket gaar op i det Fri eller ogsaa skaffe Afgang for Vanddampene til Lofter, Skorstene o. desl., og den Aabning, der fordres, behøver ikke at være stor, idet selv en mindre kraftig Ventilation vil være virksom til dette Øjemed. Jeg har i flere Tilfælde haft Lejlighed til klart og utvetydigt at overbevise mig om Nytten heraf, idet man uden et saa-

Digitized by Google

dant Aftræk i Toppen hurtigere faar den øverste Del af Væggene angrebne, medens de, efter at Aftrækket er anbragt paa rigtig Maade, kan bevares i Aarevis, uden at der ses nogen skadelig Virkning.

Særlig mener jeg, at det har Betydning f. Eks. i Kirker, hvor der ofte med store Bekostninger udføres Loft- og Vægdekorationer, der ønskes bevarede gennem Generationer. Har man Kuppel eller Korshvælvinger, maa det tilraades at anbringe Lufthullerne lige i Toppen og skaffe Aftræk, saaledes at Luften ikke bliver helt stillestaaende. Hullerne behøve ikke at skade Udseendet og kunne i de fleste Tilfælde let skjules, hvis man ønsker det, ved at dække dem med en Plade eller Roset o. desl. anbragt i en lille Afstand fra Hullet. Ved Tøndehvælvinger eller store Loftsflader vil man kunne anbringe en Række mindre Huller, der kunne skjules af Dekorationer o. desl.

Det vilde selvfølgeligt være lettest, om denne Ordning kunde indgaa som Led i den øvrige Ventilationsplan, saadan som f. Eks. i et Theater, hvor der sædvanlig er Aftræk ved Lysekronen i Loftet; men ved at gøre Aabningerne saa smaa som muligt, maa de vistnok kunne anbringes, i alle Tilfælde uden at skade det øvrige Ventilationsanlæg eller gribe forstyrrende ind i Luftstrømningerne.

Hvis d'Herrer Architekter og Kunstnere vilde tage dette under Overvejelse, naar saadanne Opgaver foreligge, er Hensigten med disse Linier naaet.

IRMINGER,
Driftsbestyrer, Østre Gasværk.

DE NORSKE TRÆBYGNINGER.

Da der i M. P.'s Anmeldelse af Eilert Sundts »Bygningsskik paa Bygderne i Norge« i 14de Hæfte for den 15. April er brugt nogle vildledende Betegnelser for de i Bogen omhandlede Konstruktioner i norske Træbygninger, og vi her i Landet dog ikke burde være helt i Vildrede med de forskellige Principper i disse Konstruktioner og deres Benævnelse, har jeg ment at burde fremkomme med nogle Oplysninger derom, om end mange af Læserne ikke ville trænge til denne Belæring. — I Anmeldelsen kaldes Stuehusene, som Bogen særlig omtaler, for »Stavbygninger«, og den ender med disse Ord: »Bogen er værd at gøre sig bekendt med for enhver, der interesserer sig for de gamle Stavbygninger«. Men de nævnte Huse er netop ikke Stavbygninger men »Laftehuse«, d. e. Væggene ere dannede af Tømmerstokke, lagte vandret ovenpaa hinanden, hvilket giver udmærket lune Beboelseshuse, hvorimod Stavkonstruktionen bestaar af Bindingsværk med Beklædning af lodret staaende Planker (Stave), indfalsede i Tømmeret, og er brugt i Kirker og andre Bygninger, som ikke have været bestemte til at kunne opvarmes, samt i Svaler m. m. — Ordet »Sperrestue« tager Hr. M. P. i Betydning af Storstue, skønt der i Bogen gøres udførligt Rede for, hvad der forstaas ved en Sperrestue, nemlig en Stue med »Sperretag«, d. e. et Tag uden Bjælkelag, hvor Spærene hænge paa en svær Aas under Kippen, den saakaldte Mønsaas, i Modsætning til »Aasetaget«, som ikke har Spær men bæres af flere Aase under hver af Tagfladerne, og som forekommer nok saa hyppigt over Stuerne. — Heller ikke af Bogens overordentlig udførlige Beskrivelse af de forskellige gamle Ildsteder har dens Anmelder den rette Forstaaelse, naar han kan kalde et af disse Ildsteder for »Arehellen«, da ikke noget

Digitized by Google

af dem hedder saaledes. Det aabne Ildsted midt paa Gulvet, som fandtes i de ældste Røgstuer, kaldtes »Are«, og for dets ene Ende var til Beskyttelse af Ilden mod Træk fra Døren opstillet en »Stenhelle«, hvorved paa norsk forstaas en af letspaltelig Sten udkløvet Plade eller Flise; maaske kan man kalde denne Helle for Arehellen (hvilket Ord, om jeg husker ret, dog ikke forekommer i Bogen); men noget andet er det jo at give Ildstedet dette Navn.

GNUDTZMANN.

OM NATIONALMINDESMÆRKER.

Nu faar vi altsaa et Mindesmærke for 2den April 1801, det staar tydelig at læse paa Stenen; men et Spørgsmaal er det, om vi faar et Mindesmærke, som kan tale til de Danskes Fællesfølelse, fremme Nationalfølelsen, tale tydeligt og opmuntrende om henfarne Slægters Daad: »et Nationalmindesmærke«; det vil Tiden vise, og det er jo ikke umuligt, at det, vi ikke ser deri, kan Tiden lægge til; men det naar jo næppe op i Højde med »Landsoldaten« eller Frihedsstøtten. En god Indskrift kan gøre Underværker. Men det, jeg vilde bede om, er, at næste Gang der skal rejses et Nationalmonument, vi da maa faa Lov at være med allesammen. Ikke blot 4 Architekter, men enhver Architekt, Billedhugger, Kunstner, hvis Hjerte kan begejstres ved Fædres Daad, burde have Lov til at prøve sine Kræfter paa en saadan Opgave, der skal være for alt Folket.

Det er jo slet ikke umuligt, at der ogsaa næste Gang kan findes fire eller fem udmærkede Kunstnere, hvis Forslag man fremfor alt maa sikre sig, og idet disse udmærkede Kunstnere maa formodes at være for fornemme til at konkurrere som andre almindelige Dødelige, maa vi paa Forhaand sikre dem nogle Hundrede Kroner; men lad os alle faa Lov at være med, om end i ulige Kaar.

Eller — — Skulde det være det rigtige, saa snart Talen var om Nationalmonumenter, da paa Forhaand at stille alle Kunstnere lige, idet det maa formodes, at de bedste ville give Møde, netop hvor det gælder at tolke og fremme det bedste i Folket? Ja, jeg kunde ogsaa tænke mig, at der var en Kunstner saa betydelig, saa bærende for Folket, at man taknemlig lagde det Hele i hans Haand. Men — enten een eller alle. Lad os overlade den bundne Konkurrence til Privatlivets Fred, der passer den og passer godt og bedst.

P. V. J.-K.

FORSKELLIGT.

Kunstakademiets Stipendier og Rejseunderstøttelser ere iaar uddelte til følgende Architekter: M. BORCH 1000 Kr., J. CHR. KOEFOD 600 Kr., JOH. NIELSEN 600 Kr. og V. FISCHER 500 Kr.

Kunstakademiets Aarsmedaille er den 13. Maj tilkendt Architekterne MARTIN BORCH og WENCK for anden Gang samt THORVALD JØRGENSEN for første Gang.

Konkurrencen angaaende Bebyggelsen af en Grund ved Raadhuspladsen. Ved Bedømmelsesudvalgets Møde den 14. ds. tilkendtes 1ste Præmie Architekt VILH. FISCHER. De seks indbudte Architekter havde alle indsendt Projekter. (Se i øvrigt vor Meddelelse Pag. 132.)

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39⁴. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 Kr. pr. Kv.-Tom. Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING ✻ ✻

KJØBENHAVN
DEN 1. JUNI 1901
3. AARGANG № 17

FESTMONUMENTER,

OPFØRTE I ANLEDNING AF KRONPRINS FREDERIKS OG KRONPRINSESSE MARIE SOPHIE FREDERIKKES INDTOG I KJØBENHAVN 14. SEPTBR. 1790.

Hr. Inspektør BROCH ved Rosenborg Slot har været saa venlig at henlede Opmærksomheden paa et Blad med hosstaaende Udkast til Festmonumenter, som han har fundet i Arkivet paa Rosenborg, og tillige meddele nogle Uddrag af Datidens Aviser om disse. Saaledes stod der i »Berlingske Tidende« for 13. Sept. 1790 Nr. 74 Følgende:

»Førstkommende Tirsdag, som er Indtogsdagen, ...

Toget skeer fra Nørreport af over Skidentorvet, igiennem Nørregade til gammel Torv, omkring Fontainen, forbi Raadhuset, igiennem Vimmelskaftet, over Amagertorv igiennem Østergade til Kongens Nytorv, forbi Hovedvagten, igiennem store Kongensgade, Dronningens Tværgade, Breedgaden til Friderichs Plads, omkring Statyen, igiennem Amaliegaden, forbi Garnisonskirke til Breedgaden, forbi Charlottenborg, Giethuset, Comediehuset, need ad Canalen, over Holmens Broe og Slotspladsen, igiennem den store Slotsport ind i den inderste Slotsgaard.«

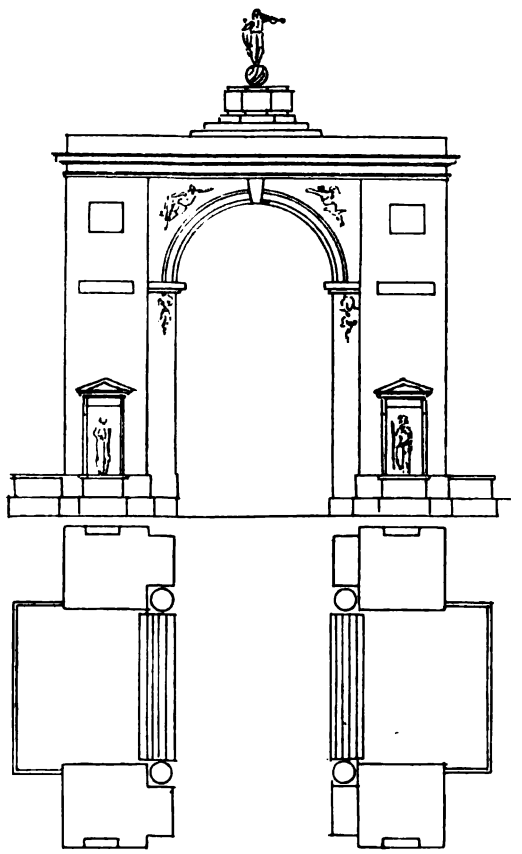

PAA SKIDENTORVET. BEKOSTET AF BRYGGERNE. KIRKERUP.

Digitized by Google

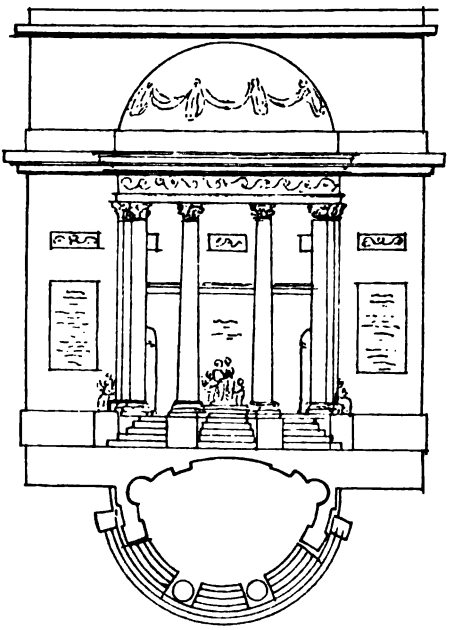

VED RAADHUSET. MEYN.

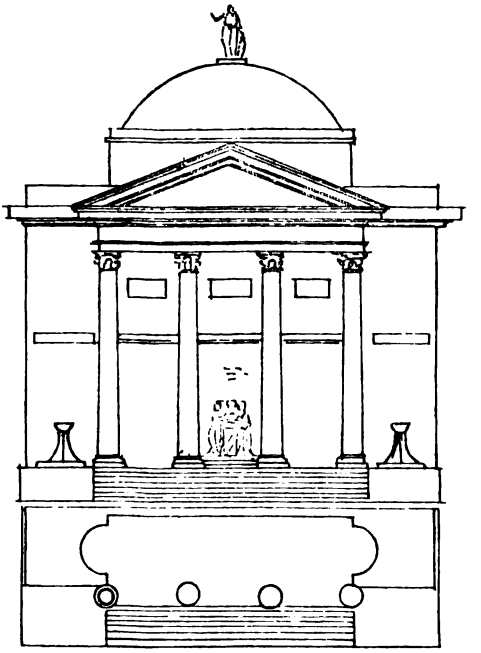

PAA NØRREGADE VED UNIVERSITETET. MEYN.

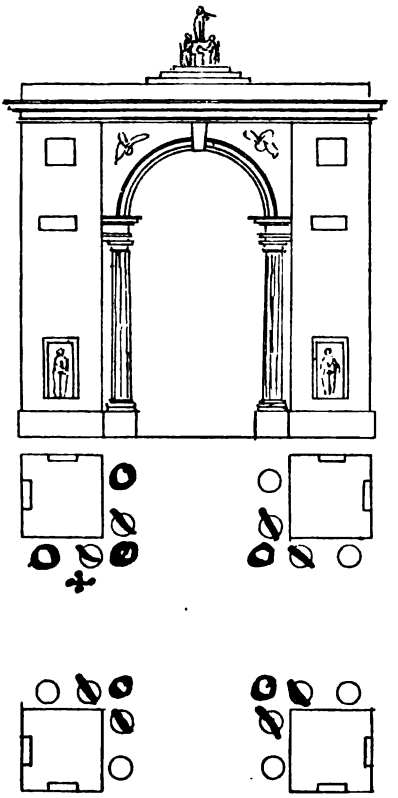

PAA KONGENS NYTORV LIGE FOR ØSTERGADE. BEKOSTET AF JØDERNE.

KIRKERUP.

I »Berlingske Tidende« Nr. 78 fandtes der endvidere Mandag 27. Sept. 1790 en Beskrivelse af et enkelt af Festmonumenterne:

»Ved det Kongelige Kunst-Academie har Hrr. Justitsraad Harsdorff opført et Tempel til Gratierne. Det er rundt, og dets Materie er Efterlignelse af forskiellig incrusteret Marmor; Templets Corpus er guulagtig Marmor, Hoved-Gesimsen deels bronce, deels guul Marmor, Cuppelen Lapis Lazuli, hvilende paa Zokler af samme Marmor som Templet. Paa hver Side af Templets Aabning seer man 2de Nicher med deres Fronton; i den ene staaer Skiønhed under Veneris Billede, med Overskrift: Decora venustas; og i den anden Ungdom under Hebe's Figur; Motto: Alma juventus. Oven over begge Nicher er anbragt i Basrelief paa Metal Grund Apollos Attributer paa en Vogn, trukken af 2de Griffer paa den ene, og paa den anden Side Veneris Attributer

Digitized by Google

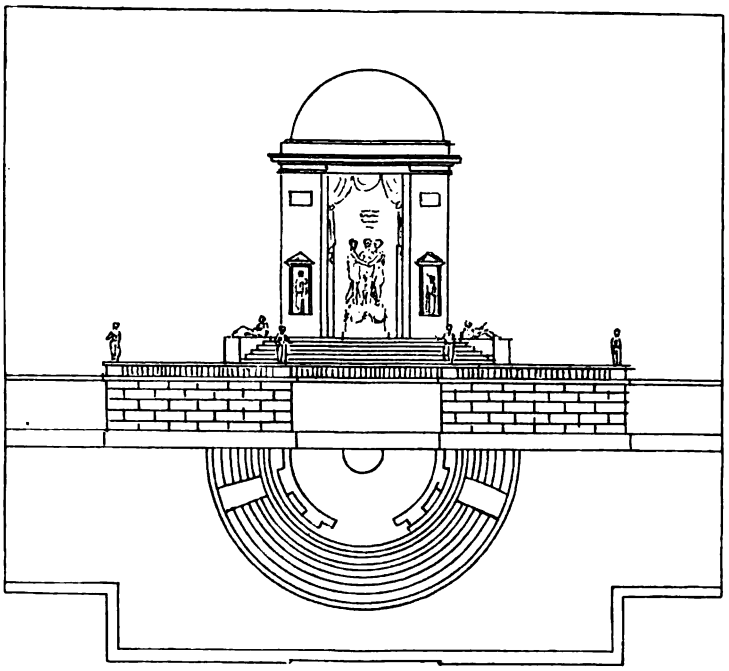

VED CHARLOTTENBORG. HARSDORFF.

paa en saadan Vogn med 2de Svaner for. I Frisen over Templets Aabning staaer: FRIDERICO ET MARIÆ S. I Templet sees de 3de Gratier paa et Postament af forskiellig Marmor; Postamentet er prydet med de Fiere, som Muserne uddroge af Sirenernes Vinger, efter at de havde overvundet dem; om disse Fiere er anbragt en Laurbærkrands, som Seierstegn. Inden i Templet hænger Veneris Belte med Overskrift: Segnes nodum solvere gratiæ. Trappen uden for Templet forestilles belagt med et Purpur-Teppe. Ved Reposen af Trappen er paa begge Sider et Postament som Lapis Lazuli; paa disse hvile

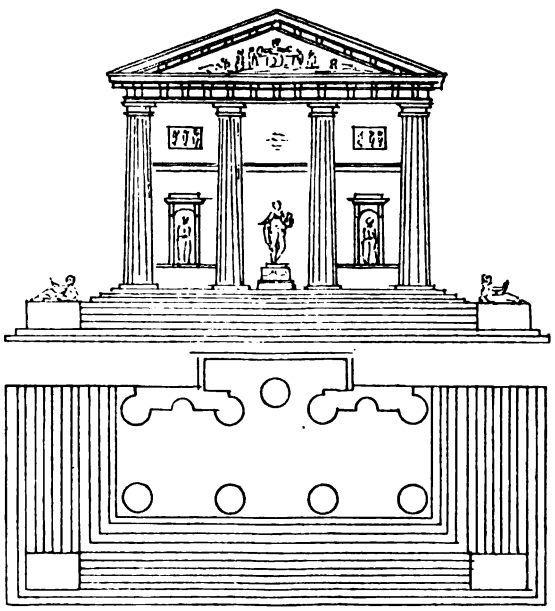

VED DANSKE THEATER. HARSDORFF.

Digitized by Google

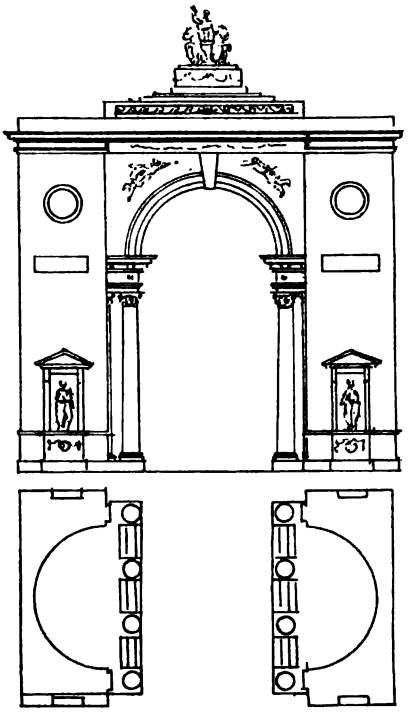

VED HOLMENS BRO. MAGENS.

Godgiørenhed og Taknemmelighed, Gratiernes Attributer. Templet er indsluttet med en Sokel af grønlig Marmor med Qvader, og ovenpaa samme en Balystrade af hvid og guul Marmor. Paa Balystraden staae 4 Figurer, som forestille hvad der læres i Kunst-Academiet, nemlig: Malerie, Billedhuggerie, Bygningskonst og Fabelen. Ud af Vinduerne paa begge Fløie af Charlottenborgs Bygning hængte rige Tapeter i alle Etager. Om Aftenen var denne Decoration oplyst med et eneste stort Bluds.«

Som det heraf fremgaar, har man i hin Tid ikke sparet paa monumentale Dekorationer ved det nævnte Indtog, og det har sin Interesse at se, at Datidens bedste Kunstnere have været anvendte ved disse Arbejder.

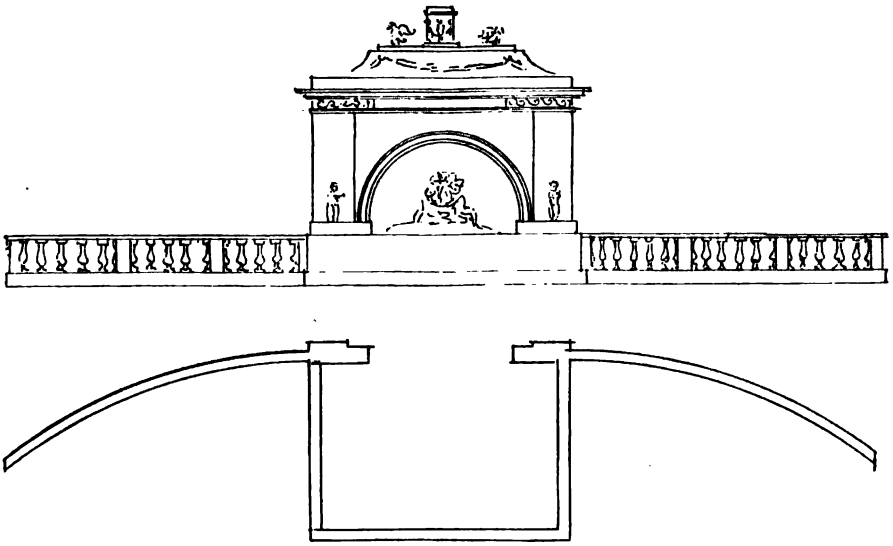

FORAN BØRSEN. MEYN.

Vi skylde Hr. Inspektør Broch megen Tak for den varme Kunstinteresse, han her atter har vist ved at yde Oplysninger om Kunstnervirksomheden i svundne Tider.

Maj 1901. F. MELDAHL.

Digitized by Google

TIL TAGSPØRGSMAALET.

Uden at være i Stand til at pege paa nogen bestemt Løsning af Spørgsmaalet om, hvormed vi skulle tække vore Tage, som i de enkelte Tilfælde kræver nøje Overvejelse, ønskede jeg gerne at give et lille Bidrag til Diskussionen herom ved nogle Betragtninger i praktisk Retning. De gamle Tagsten have jo deres noksom bekendte Mangler, og dette taler for Anvendelsen af Falstagsten, som, rigtigt formede og oplagte. uomtvistelig kunne give et bedre Tag. Cementsten kunne jo ganske vist have nogle mindre heldige Egenskaber i Sammenligning med Teglsten; men naar deres større Varmeledningsevne er fremhævet som en af disse, bør det dog bemærkes, at den have de tilfælles med Skifertagene, som man dog ikke af den Grund betænker sig paa at anvende i stor Udstrækning. Og saa have Cementstenene paa den anden Side et Fortrin fremfor Teglstenene, nemlig at de, naar de alle ere støbte i samme Form, ogsaa ere ens, hvorimod Teglstenene i Brændingen svinde og kaste sig uens, saa at der ved Oplægningen maa anvendes særlig Omhu paa Sortering og Sammenpasning, naar man skal faa et tæt Tag. Men der er en Omstændighed ved Falstagstenene — være sig af Tegl eller Cement —, som kan give Anledning til Betænkelighed ved at anvende dem; det er de mangfoldige, forskellige Modeller, som vor patentivrige Tid fremkommer med, og efter hvilke Stenene tilvirkes paa en Mængde forskellige Teglværker og Smaafabrikker. De gamle Tagsten have her det Fortrin, at de overalt udføres saa temmelig efter den samme Model, saa at man altid kan forskaffe sig de Sten, som behøves til Reparationer eller ved Forandring eller Udvidelse af en Bygning. Men tækker man et Hus med Falssten, og man saa om tyve Aar har Brug for nogle til Supplering, saa eksisterer maaske Fabrikken, som man fik dem fra, ikke mere, eller de Sten, den da leverer, have en anden Form. Kunde man enes om at fastslaa en bestemt Model, som man i Almindelighed vilde bruge, ligesom man har vedtaget et Normalformat for Mursten (som Teglværkerne rigtignok ofte fravige, fordi Architekterne ikke holde paa det med tilstrækkelig Fasthed), vilde en Del være vundet; — men det vil vist have sine Vanskeligheder.

E. G.

PASSAGE GENNEM RUNDETAARN.

I alt væsentligt maa jeg erklære mig enig med Professor Koch i, hvad han har anført i sine to Artikler om dette Projekt, og jeg hører til dem, som ikke vilde paatage sig Ansvaret ved at række Haand til dets Gennemførelse. Kun maa jeg give Hr. Ingeniør Viggo Lunn Ret i, at Prof. Kochs Vægtberegning ikke er ganske korrekt, men at gammelt og tørt Murværk naturligvis er lettere end nyt og vaadt, samt at der vel ikke vilde være overhængende Fare for en ligefrem Knusning, om ogsaa hans Beregning var rigtig. Men Taarnets Murværk har — som af K. anført — Revner, hvad der ikke vil overraske nogen, som har haft meget med gammelt Murværk at gøre, og saadanne Revner pleje at vokse med Tiden ved Rystelser, Temperaturforandringer og Frost. Naar man nu svækker Murværket paa et enkelt Sted, er det vel ikke utænkeligt, at de derved forandrede Spændingsforhold kunne befordre denne Virksomhed af Tidens

Digitized by Google

Tand. Hvad der dernæst gør det særlig betænkeligt at svække den omhandlede Pille, være sig nok saa lidt, er den Omstændighed, at Taarnet som bekendt hælder ikke ubetydeligt til denne Side, saa vidt jeg ved ca. 18 Tom. ud af Lod; men lad det være lidt mere eller lidt mindre; det kunde jo nærmere undersøges. Mærkeligt nok have d'Hrr. Matthiesen og Lunn ganske undladt at tage Hensyn hertil, skønt det dog alt er nævnt i Prof. Kochs første Artikel, og Forholdet bliver endda ugunstigere, naar man tager Hensyn til Hvælvingstrykket indefra, om dette end i og for sig ikke spiller nogen stor Rolle. Trykket virker altsaa ucentralt paa Pillen, og tages denne Omstændighed med i Beregningen, maa det faa en væsentlig Indflydelse paa Resultatet.

GNUDTZMANN.

HVÆLVING I VEJLE KIRKE.

DEKORATIONSMALER CARL PETERSEN.

HVÆLVINGSDEKORATIONER I VEJLE KIRKES KOR.

Efter hosstaaende Skitser er det Bestemmelsen i Sommerens Løb at dekorere Vejle Kirkes Kor. Sagen har været fremme i et Par Aar og fundet en ivrig Forkæmper og Støtte i Hr. Architekt CHRISTOFFER HANSEN i Vejle, og kunstinteresserede Borgere i Byen har velvillig lovet at bestride alle dermed forbundne Udgifter. Det er derved blevet muligt

Digitized by Google

at gøre Tanken til Virkelighed, og Hr. Dekorationsmaler CARL PETERSEN, som har udført Kompositionerne, vil da formentlig snart kunne tage fat paa det endelige Arbejde.

Den ene Hvælving forestiller Skabelsens 6 Dage, i den anden kommer saa Forjættelserne om Guds Naade over Menneskeheden, sluttende sig om de fire store Personligheder Noah, Abraham, Moses og Elias. Væggene ere tænkt hvide med en Bort under Vinduerne og en Farvetone forneden, medens Væggen bag Alteret males over et Motiv hentet fra Davids 42de Salme: »Ligesom en Hjort skriger efter Vandstrømme, saa

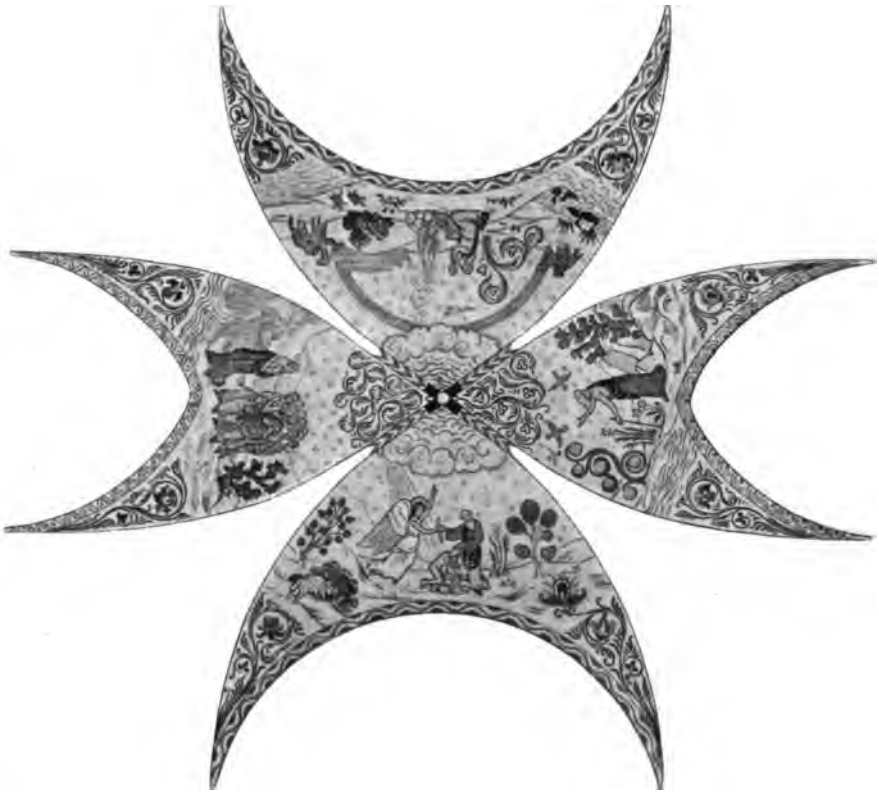

HVÆLVING I VEJLE KIRKE. DEKORATIONSMALER CARL PETERSEN.

skriger min Sjæl til dig, o Gud.« Hjortene ses drikkende af en Bæk, Symbol paa den levende Menighed, der tørster efter Livets Kilde, Guds Ord; oven over fyldes Væggen med stiliseret Vin, der omslynger to store Kristusmonogrammer.

Digitized by Google

DE NORSKE TRÆBYGNINGER.

I 16de Hæfte af »Medd.« anker Hr. GNUDTZMANN over formentlige »vildledende Betegnelser« i Anmeldelsen af Eilert Sundts Bog »Bygningsskik i Bygderne i Norge«, idet Stuehusene kaldes *Stavbygninger* i Stedet for Loftehuse; Hr. G. mener saaledes, at det første Navn kun kan gælde for Bygninger opførte med lodret stillede og ikke med vandret lagte Tømmerstokke, hvilket han forklarer er karakteristisk for Træbygningerne i Norge. Men det maa være undgaaet Hr. G.s Opmærksomhed, at den lodret stillede Tømmerkonstruktion findes paa flere af de i Bogen afbildede Bygninger, saaledes paa Ramloftestuens Yderside (Pag. 6), paa Bjölstad (78), Brokke i Vale (268) og Haakenstad (86). Endvidere ses den lodrette Konstruktion i de jæderske og mandalske Stueformer (Pag. 252, 261, 272). Navnet Loftestue tør overhovedet ikke gælde for Beboelseshuse i det Hele, da det i en tidligere Tid kun var enkelte — i Sagatiden anseeligere —, der havde saadanne Overbygninger. Pag. 167 siges saaledes, at der indtil Slutningen af 18de Aarhundrede kun fandtes meget faa af dem f. Eks. i Holtaas- og Soknedal-Sognene, hvorimod de i den følgende Tid bleve mere almindelige.

At *Spærrestuen* bærer Navn efter sit Spærretag og sin aabne Tagstol behøves ingen Oplysning om; som det eneste Rum af Betydning i de ældre Bygninger er Spærrestuen, Pag. 160 og 297, nævnt som »stor Stue« sammen med de to Smaarum: Kleven og Forstuen, det er da forstaaeligt, at Anmelderen har ment at kunne benytte Betegnelsen Storstuen.

Navnet *Arehelle* har Hr. G. ikke fundet nævnt i Bogen; det bruges dog f. Eks. Side 31 om det Stenlag, hvorpaa Baalet brænder; paa nævnte Side tales der vel om en nyere Bygning, men at Navnet er gammelt er der ingen Tvivl om (afledet af oldn. *Arinn* og *Hella*). For at skærme mod Ildens Hede opsattes i nyere Tid en flad Sten; naar denne kaldes en »Stenhelle« uden at Hr. G. har noget derimod, maa vel med større Ret Ildstedet benævnes *Arehelle*. *M. P.*

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra Andr. Schous Boghandel (Ludvig Schüth) er følgende sendt os til Anmeldelse:

Decken und Wände fur das moderne Haus. Von M. J. Gradl. Verlag Julius Hoffmann, Stuttgart.

De foreliggende Blade, hvis Kompositioner gaa i meget moderne Retning, har navnlig det Formaal at skaffe Dekorationsmaleren brugbart Materiale, hvor det gælder om at udsmykke Lofte og Vægge i borgerlige Huse. De i det første Hæfte gengivne Motiver ere alle fremstillede som plane Flader, uden Anvendelse af Lister eller Stuk, ikke heller er Imitationer af Træ eller Indlægninger forsøgt, og der er overalt stræbt efter nye Former og Farvesammenstillinger. At det ikke kan falde lige heldigt ud, er jo selvfølgeligt; navnlig forekommer flere af Farverne at være temmelig uheldige, men man kan dog sikkert gaa ud fra, at Værket, benyttet med Forstand og Smag, vil kunne blive meget nyttigt for Dekorationsmalere.

Digitized by Google

Neue Wohn- und Landhäuser. Original-Entwürfe mit Details von Architekt Max Hegele. Friedr. Wolfrum & Co. Wien und Leipzig.

I en Mappe, der indeholder 27 Tavler, fremstilles en Del meget smukt gennemarbejdede Udkast til mindre Privat- og Forretningshuse samt Villaer. Bedst forekommer disse sidste os at være. Ved en fri Behandling af Form og Flade er der i disse Smaabygninger indflettet noget malerisk og dog stilfuldt, som virker meget tiltalende.

FORSKELLIGT.

Kunstakademiet. Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet har udnævnt Sekretær ved Kunstakademiet, Cand. jur. P. JOHANSEN til Docent i Kunsthistorie og Mythologi ved Akademiet. — Samme Ministerium har efter Ansøgning meddelt Architekt C. V. NIELSEN Afsked fra hans Stilling som Docent i Perspektiv og Bestyrer af Perspektivklassen ved Kunstakademiet fra 31. August d. A. at regne og i hans Sted beskikket Maler GUSTAV VILH. BLOM.

— Det Krafftske Legat er bortgivet til Frk. J. CHRISTIANSEN for kalligrafiske Arbejder.

Konkurrenceudkast til nye Ovne, Som tidligere omtalt har Fabrikant HESS i Vejle udskrevet en Konkurrence om Tegninger til Ovne, der svare til Stilarterne i de forskellige Bygninger, i hvilke de skulle anbringes. I Konkurrencen har deltaget Architekterne, Prof. V. KOCH, MAGDAHL-NIELSEN, MØRK-HANSEN, S. LEMCHE og THORV. JØRGENSEN.

Bedømmelsesudvalget, der foruden af Fabrikant Hess bestod af Architekt L. CLAUSEN og Ingeniør VESTESEN, har tilkendt Architekt S. LEMCHE Præmien for Empirestil, Prof. KOCH Præmien for Renaissance og Architekt THORV. JØRGENSEN for moderne (fri) Stil.

Kongres. I Dagene fra 9de til 14de September afholder »Internationale Verband für die Materialprüfungen der Technik« en Kongres i Budapest, hvortil Indbydelse er udsendt. I Forbindelse med Kongressen vil der blive arrangeret forskellige Udflugter i Syd- og Nordungarn, hvortil alle Deltagerne have meget billig Adgang.

Nærmere Oplysninger erholdes hos Akademisk Architektforenings Sekretær.

Den nye Badeanstalt i Studiestræde. Grundudgravning og Fundering af dette Anlæg skal nu paabegyndes, og Arbejdet hermed er overdraget Firmaet HOLBØLL & POULSEN i Entreprise for en Sum af 36.385 Kroner. Ved Licitationen indkom 15 Tilbud, hvoraf det højeste var paa 61.400 Kroner.

Hjulet som religiøst Symbol. I »*Nordisk Tidsskrift*« har Professor OSC. MONTELIUS for kort Tid siden skreven en interessant Afhandling om dette Emne. Han fremhæver saaledes, at Menneskene i den tidligste Periode ganske naturligt tænkte sig Solen som et rullende Hjul, og det laa derfor meget nær at benytte et saadant Hjul som Symbol for Solguden. Paa en Mængde forhistoriske Mindesmærker over hele Verden finder man disse Hjul indridsede, paa Gravkamrenes

Digitized by Google

Vægge, og i de mærkelige saakaldte Helleristninger findes Hjulet. Schliemann udgravede prægtige Guldhjul fra Mykenæs Grave, og paa Broncegenstande og Smykker ses det ogsaa. I Syrien paa Ruinerne af nogle af de ældste kristne Kirker fandtes firkantede Hjul, der formentlig har haft Plads paa Gavlene, der hvor nu Korset anbringes, og paa Kapitælerne af nogle antike Søjler har man ogsaa truffet lignende Hjul.

Ved Jærnalderens Indtræden her i Norden forsvinder tilsyneladende Hjulsymbolet, men dukker atter frem, da Kristendommen indføres. Mærkeligt er det saaledes at se, at dette Symbol først har været kendt af Nordboerne omtrent 2000 Aar f. Chr. og senere c. 1000 e. Chr. atter er bleven et helligt Tegn for de Kristne, selvfølgelig uden at disse har haft nogen Anelse om, at deres hedenske Forfædre ogsaa benyttede det. I Orienten derimod har Symbolet uafbrudt været kendt og anvendt, thi der er — som Forfatteren bemærker — tusinde Aar som én Dag. I Fremstillingen af Treenighedens Personer og særlig i Christus-Afbildningerne har Hjulet ofte fundet Anvendelse, og Forfatteren fastholder, at Korsglorien slet og ret er det ældgamle Hjulsymbol, og han fremfører som Bevis herfor, bl. a. at et stort Relikviegemme fra Kristendommens tidligste Dage, i Form af et Hjul med fire Eger netop benævnes »*rota*« ɔ: Hjul.

Endelig mener han ogsaa, at forskellige gamle Skikke ved Jule- og Midsommerfester her i Norden antyder Hjulet som et religiøst Symbol.

❦

Mindesmærkernes Bevaring. I *det kgl. nordiske Oldskrifts-Selskabs* Møde i Marts Maaned talte Direktøren ved Nationalmuseet, Dr. phil. MOLLERUP, om de historiske Mindesmærker og deres Bevaring. De nyere Tiders praktiske Krav stiller ofte Fordringer, som medføre Tilintetgørelse og Fjernelse af Mindesmærker fra gamle Tider; men blandt det meget, som saaledes maa forsvinde, er det jo naturligt, at man af æstetiske, kunstneriske eller videnskabelige Interesser søger at redde, hvad reddes kan, og Bestræbelser for at frelse saadanne Fortidsminder har da ogsaa gjort sig gældende rundt om i Europa.

Danmark og Sverrig har Æren af først at have sat denne Sag i Værk; hos os oprettedes saaledes allerede i 1807 en »Kommission til Oldsagers Opbevaring«, som tillige skulde drage Omsorg for faste Mindesmærkers Bevaring i hele Riget. I mange Lande er nu Mindesmærkernes Bevaring anerkendt som en Opgave for Staten, og saaledes har de økonomiske Midler, hvorover der raades til dette Formaal, jo en stor Betydning. Frankrig gaar her i Spidsen med et aarligt Budget paa flere Millioner Francs. Preussen ofrer aarlig 413.000 Mark, men giver desuden særlige Bevillinger, som f. Eks 5 Mill. til Domkirken i Køln.

Ved den store Revolution begyndte Myndighederne i Frankrig allerede at gøre Forsøg paa at standse Ødelæggelserne af Monumenter og Bygninger, men først efter Julirevolutionen blev Sagen sat rigtig i System. I 1837 dannedes en Kommission til Mindesmærkernes Bevaring i Frankrig, og denne eksisterer endnu. Denne Kommission understøttes af mange tekniske Kræfter, deriblandt 40 udvalgte Architekter, der har bevist deres Kyndighed ved en særlig Prøve.

I Spidsen for denne Architektskole staar den bekendte VIOLET LE DUC, som tillige har forestaaet Oprettelsen af et Museum for komparativ Plastik, i hvilket er samlet Afstøbninger af middelalderlige Bygningsdetails, Brønde, Statuer o. s. v.

Digitized by Google

I Danmark er der i de sidste 10 Aar bleven bevilget 1.300.000 Kroner til Beskyttelse af Mindesmærkerne, hvilket altsaa er 130.000 Kroner for hvert Aar; dog er Beløbet for enkelte Aar, i hvilke særlig kostbare Kirkerestaureringer er foretaget, betydelig højere.

De kirkelige Monumenter her er som Regel godt beskyttede, anderledes forholder det sig med de verdslige Bygninger i Byerne; her er endnu meget at udrette. I de nyere Tider er desværre mange historiske Gaarde, Volde og Porte blevne ryddede af Vejen uden Skaansel; men endnu kan dog meget reddes, og man maa haabe paa et Samarbejde mellem Stat og Kommuner, saaledes som det f. Eks. har fundet Sted ved Raadhuset i Næstved. Staten maa rimeligvis bekoste Restaureringen af saadanne Bygninger, medens Byerne forbeholdes Brugen af dem men tillige overtager Forpligtelsen til Vedligeholdelsen.

❦

Statsprøveanstaltens Virksomhed i 1900. Ifølge Beretningen, som foreligger trykt, har Virksomheden udvidet sig betydeligt i det forløbne Aar. Der er bleven afsluttet 155 Cementundersøgelser. Foruden de løbende Cementundersøgelser har Anstalten fortsat Undersøgelserne for Kommissionen vedrørende Restaureringen af Thorvaldsens Museums Façade. En Sammenstilling af Resultaterne af disse Forsøg vil senere blive offentliggjort som Meddelelse fra Statsprøveanstalten. Da et vigtigt Resultat af Forsøgene, nemlig *at Cementmørtels absolute Volumen aftager under Afbindingen*, ogsaa nylig er konstateret af Prof. H. LE CHATELIER i Paris og af ham blev meddelt ved den internationale Materialprøvekongres i Paris i Juli 1900, har Direktør, Prof. H. J. HANNOVER meddelt Anstaltens Resultater til Optagelse i den officielle Kongresberetning, idet disse Resultater tillige konstatere, *at Fluatering modvirker nævnte Kontraktion*, hvad der — saavidt vides — ikke har været kendt tidligere.

Af Metalundersøgelser har der i Aarets Løb været gjort Forsøg med 813 Prøvelegemer, hvoraf 714 vare Trækprøver og 68 Rørprøver for det af Dansk Ingeniørforening nedsatte Rørudvalg, hvis Opgave er at finde, hvilke Fordringer der kan stilles til almindelige Gas-, Vand- og Damprør af smedeligt Jærn. Noget endeligt Resultat har man dog ikke naaet endnu ved disse Prøver.

Af nyere Undersøgelser er foretaget Styrkeprøve med en Lysekrone-Jærnkrog samt Spændeskruer o. s. v.

Af Anstaltens saakaldte andre Undersøgelser er udført en betydelig Mængde, og fire af disse omfatte en større Række Forsøg.

Den første af disse er en Række sammenlignende Forsøg til Bedømmelse af den her i Landet almindelig benyttede Tjærings og Malings Betydning for Konservering af Træ og Metaller.

Beretningen meddeler et Udtog af den foreløbige Redegørelse, hvoraf ses, at Vand trænger betydelig langsommere ind i tjæret end i utjæret Træ.

Den anden større Række Undersøgelser har været Prøvning med Slid af 62 forskellige Sorter Klinker, som hovedsagelig vare udtagne af Anstalten ved den Udstilling af Teglværksprodukter, som var knyttet til det 2det nordiske Møde for Lervare- og Stenindustri i Kjøbenhavn i 1899. Det fremgaar af Prøverne, at de daarligste Klinker slides 19 eller 21 Gange saa stærkt som de bedste, eftersom man beregner Vægttab eller Højdeslid. Det har endvidere ved disse Prøver vist

Digitized by Google

sig, at der her i Landet, ogsaa uden for Bornholm, fremstilles Klinker, der modstaa Slid lige saa godt som de bedste prøvede svenske Fabrikater.

Den tredie Undersøgelsesrække har omfattet Forsøg for Børsens Byggeudvalg, dels for at finde, hvorvidt nogen varig Beskyttelse af Børsens Sandsten mod Frostskade kan opnaas ved Fluatering, og dels for at prøve et Par nye Sorter gullandske Sandsten i samme Henseende. Forsøgene førte til det Resultat, at Fluatering i det hele beskyttede godt mod Frost, og at selv de daarligste Sten synes ved Fluatering at blive saa meget beskyttede mod Frost, at de staa sig bedre derimod end de gode Sten i ufluateret Tilstand.

En fjerde Undersøgelsesrække er udført med Linoleum, og ved den Metode, som Anstalten har benyttet ved sine Forsøg, er Resultatet blevet det modsatte af den usandsynlige Slutning, som Berliner-Prøveanstalten og andre have offentliggjort, nemlig at Linoleum stod sig bedre mod Slid end Granit.

Blandt nyere Undersøgelser er endvidere optaget følgende: Prøver med imiteret Granit og Sandsten, Kalksandsten, Gips-Rørsten, Tagskifer mod Bøjning, Cementfliser for Slid, Asfalt for Slid og Tryk, Styrken af Bambus, Hampereb, vulkaniseret Fiber og Smergelpapir, endvidere Prøvning af en ny Rørsamling, en Donkrafts Løfteevne, Holdkraften af Spigre i Sveller samt Brandprøver med en ildfast Farve og Tagpap, endelig Brændværdibestemmelser med Kul, Koks, Tørv, Tørvekul, Tørvebriketter og Brænde.

FORENINGSMEDDELELSER.

Til Danmarks Repræsentant i Bestyrelsen for »*Internationale Verband für die Materialprüfungen der Technik*« har Bestyrelsen for Akademisk Architektforening, der er Medlem af Forbundet, under 11. Maj d. A. afgivet sin Stemme for Direktøren for Statsprøveanstalten, Hr. Prof. H. J. HANNOVER.

Under 11. Maj d. A. har Akademisk Architektforenings Bestyrelse genvalgt Architekt J. E. GNUDTZMANN til Medlem af Statsprøveanstaltens Bestyrelsesraad som Repræsentant for Akademisk Architektforening.

Lørdag den 18. Maj Kl. $7^1/_2$ afholdtes Bestyrelsesmøde i Akademisk Architektforening. Mødte vare samtlige indenbys Medlemmer.

Foruden forskellige mindre Sager og Meddelelser fra Formanden, forhandledes om den paatænkte Sammenkomst med svenske Architekter i Sommer, hvorom der er korresponderet mellem Professor CLASON i Stockholm og Professor V. KOCH. Sammenkomsten finder Sted i Jönköping i Dagene 6., 7. og 8. Juli d. A. Program og Indbydelse til Deltagelse udsendes i disse Dage til Medlemmer af Akademisk Architektforening.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**
Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.
Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.
Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 15. JUNI 1901
3. AARGANG № 18

MALEDE DEKORATIONER I LØVEAPOTHEKETS BYGNING.

Ved en Hovedistandsættelse af de øverste Etager i Løveapotheket, som dets nuværende Ejer, Hr. Apotheker V. MADVIG, i Slutningen af forrige Aar har ladet foretage, ere nogle af de oprindelige malede Dekorationer i den første Ejers Selskabsværelser paa 1ste Sal komne for en Dag. Og ligesom Opmærksomheden i 1892, da Handelsbanken flyttede ind i den forrige Erichsenske Gaard, blev henledet paa de betydelige Levninger af malede og plastiske Dekorationer fra Harsdorffs Tid, som fandtes i

VÆGDEKORATION
I LØVEAPOTHEKETS BYGNING. FIG. 1.

Digitized by Google

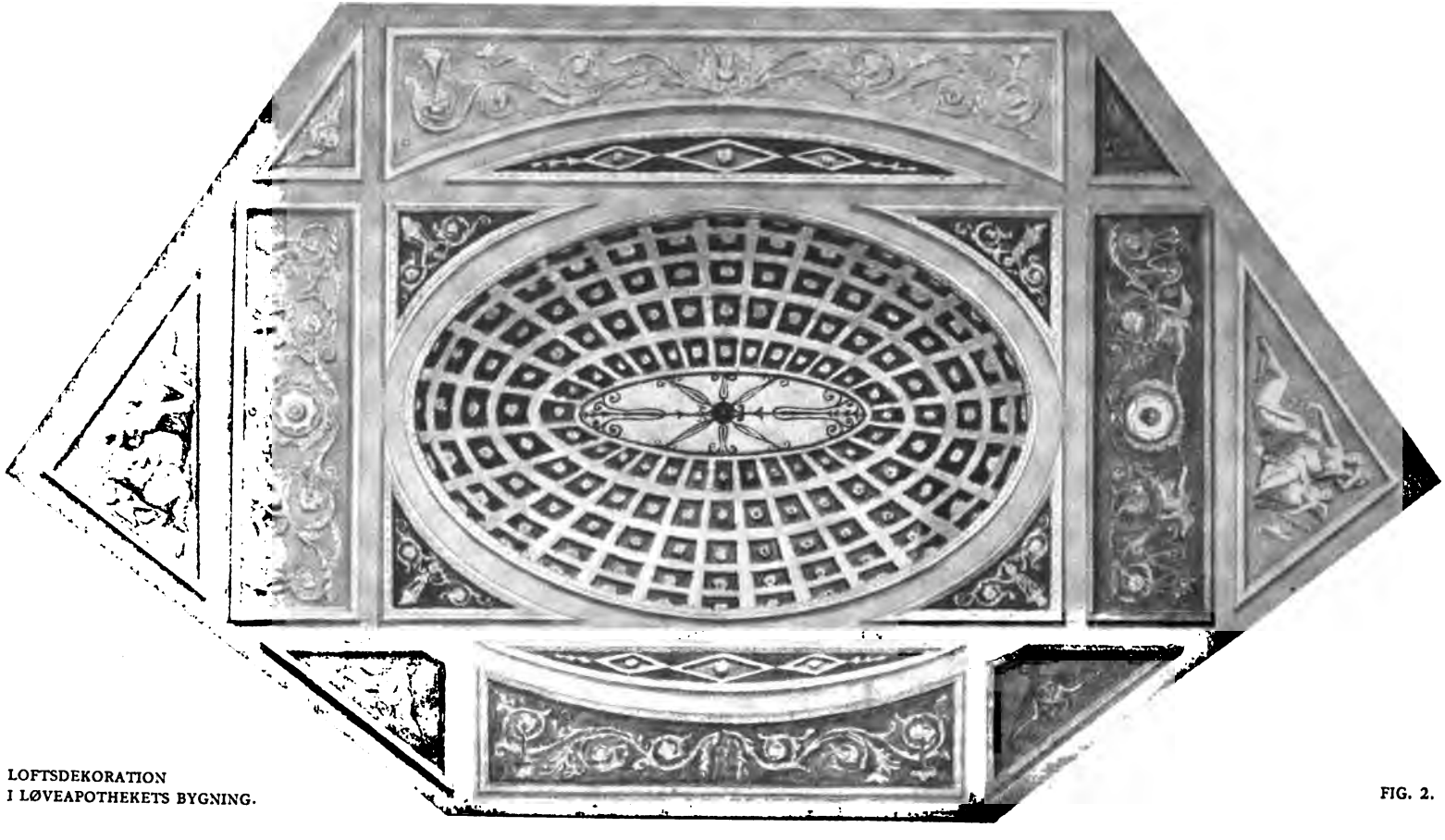

LOFTSDEKORATION
I LØVEAPOTHEKETS BYGNING.

FIG. 2.

Digitized by Google

FIG. 3.

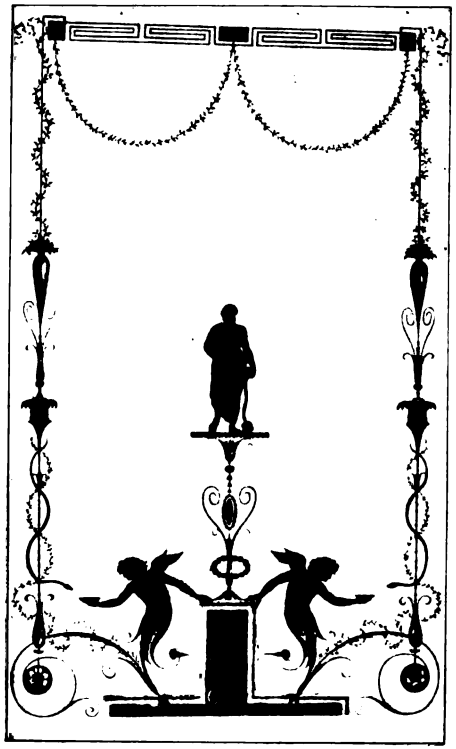

FIG. 4.

FIG. 5.

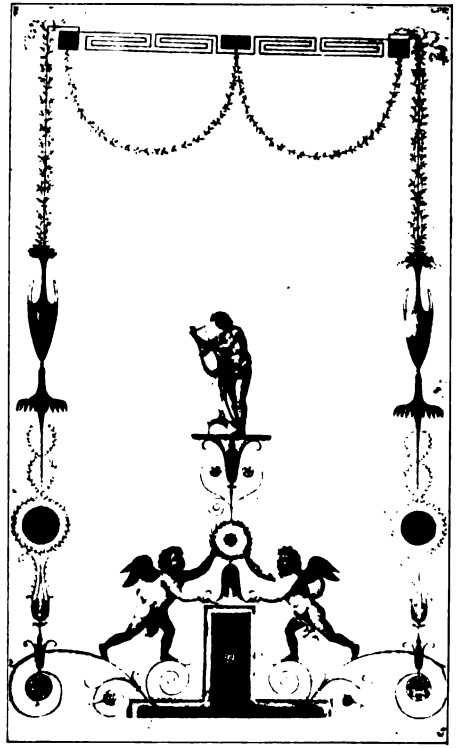

VÆGDEKORATIONER I LØVEAPOTHEKETS BYGNING.

Digitized by Google

denne*), saaledes turde der være Grund til at dvæle et Øjeblik ved, hvad der er blevet tilbage af det oprindelige indre Udstyr i en anden af de Privatejendomme, som det faldt i Harsdorffs Lod at opføre i Løbet af de sidste 4 Aar, han levede.

Af den af Selskabet for nordisk Kunst udgivne Samling af Harsdorffs Værker vil det være bekendt, at Løveapotheket efter den store Ildebrand i 1795 genopførtes for Professor Johan Georg Ludvig Manthey under Harsdorffs Ledelse, og at Bygningen næsten fuldstændig optoges af Apotheket med tilhørende Bilokaler samt en rummelig og herskabelig Bolig for Ejeren.

Prof. Manthey (f. den 3. Juni 1769) var en Søn af Præsten ved Petri Kirke L. Manthey. Efter en omhyggelig Undervisning i Hjemmet, og efter at han med Udmærkelse havde bestaaet Universitetets Adgangsprøver, begyndte han at studere Lægekunsten, men synes særligt at have følt sig tiltrukken af dennes Hjælpevidenskab Kemien. 1785 var det nys opførte kirurgiske Akademi i Bredgade taget i Brug, og i dettes Stueetage var indrettet et lille Laboratorium, i hvilket N. Tychsen holdt Øvelser og Forelæsninger. Manthey har sikkert hørt til Tychsens Elever. Thi efter at han i Sommeren 1788 som Overkirurg (efter 2 Aars Studium!) havde gjort et Togt med Linieskibet Prinsesse Vilhelmine Caroline, blev han, da Tychsen imidlertid var gaaet til Kongsberg, dennes Efterfølger som Lektor i Kemi ved kirurgisk Akademi. Han holdt Forelæsninger og Øvelser her til Efteraaret 1790, da han, efter at have aflagt den farmaceutisk-kemiske Prøve søgte og fik det af Apotheker Cappeln 1780 stiftede Legat til det kemiske Studiums Fremme. Med dette Stipendium paa 540 Rd. rejste M. om Foraaret 1791 til Sverrig og Norge (hvorfra han medbragte en smuk Samling af Mineralier) og om Sommeren til Gøttingen.

Dog efter en Tradition i Familien afbrødes Rejsen ved at han kaldtes hjem for at gøre et godt Parti med den velhavende Apotheker Christopher Günthers Datter Augusta. Günther havde været gift med en Datter af E. D. Hauber, der var Balthasar Münters Formand ved Petri Kirke. At Familierne Hauber, Münter og Manthey ikke kunde være fremmede for hinanden, siger sig selv. Brylluppet stod den 19de August 1791, og M. blev samtidigt Ejer af Løveapotheket, som hans Svigerfader afstod til ham.

Han kunde nu ret lægge sig efter Kemien, som jo netop paa denne Tid havde taget et stort Opsving ved den berømte franske Kemiker Lavoisiers Arbejder. Vel maatte Lavoisier lade sit Liv paa Skafottet den 8.

---

*) Tidsskrift for Kunstindustri 1894, S. 1; F. J. Mejer: Lofts- og Vægdekorationer i Erichsens Palais.

Digitized by Google

Maj 1794, men han havde forinden givet sine Elever den kvantitative Analyse i Arv.

1794 foretog M. en videnskabelig Rejse til Nordtyskland, og Aaret efter udnævnte Kancelliet ham og hans Kollega Hofapotheker G. Becker til overordentlige Professorer i Kemien ved Kjøbenhavns Universitet mod, efter Tilbud, at holde Forelæsninger i bemeldte Videnskab, »dog uden derfor at kunne vente nogen Løn eller Forfremmelse ved Universitetet«*). Saa trange Kaar havde Kemien endnu dengang ved vor Højskole, at den maatte doceres gratis. Samme Efteraar overtog M. igen Lektoratet ved kirurgisk Akademi.

Men 1794 kom H. C. Ørsted til Kjøbenhavn; han blev M.s Elev, og dennes Betydning for den danske Videnskab maa vistnok væsentligst søges i, at han har hjulpet Ørsted frem og opmuntret ham til, med Opgivelse af det Brødstudium, Medicinen, han havde valgt, at hengive sig helt til det videnskabelige, theoretiske Studium af Kemi og Fysik. Ørsted siger selv i sin Autobiografi**), idet han omtaler disse Aar og M.: »*Det bør her ikke forbigaas, at han skylder denne sin gamle Ven meget for den Opmuntring og de Raad, han modtog af ham ved Begyndelsen af sin Bane*«, og senere mindes han med Tak i Autobiografien, hvorledes Justitsraad Manthey, efter at have taget Ophold paa Landet, laante ham en Del af sine kostbare Instrumenter til den Samling, han benyttede ved sine Arbejder og Forelæsninger. Ørsted var i nogen Tid Provisor paa Løveapotheket, og M. skal her have hjulpet ham ud af et Kærlighedsforhold, der truede med at føre til en Mesalliance. I 1800 overtog Ørsted Lektoratet ved kirurgisk Akademi, medens M. var paa en Udenlandsrejse til Paris og forskellige tyske Porcellænsfabriker.

Allerede 1796 var M. nemlig af den kgl. Porcellænsfabriks Skaber, F. H. Müller, draget ind i dennes Bestyrelse og blev efter sin Hjemkomst i 1801, da Müller trak sig tilbage, Fabrikkens Leder i de svære Krigsaar indtil 1812. Jeg kan her indskrænke mig til at henvise til Karl Madsens Skildring af Porcellænsfabrikkens ældste Historie***).

Lidt senere var M. bleven Medinteressent i og Bestyrer for et Konsortium, bestaaende af et eller flere Medlemmer af Familien Schimmelmann, Baron Hermann Løvenskjold o. fl., der havde købt de af 2 Englændere i 1785 med Statsunderstøttelse begyndte Fabrikker: et Garveri paa Retraite (ɔ: det nuværende saakaldte Palais) i Skodsborg, senere Ørholms og Nymølles Papirfabrikker, en Farvefabrik og Oliemølle i Skods-

*) Badens Universitetsjournal. III. 190.
**) Særtryk af Nord. Konversationsleksikon, S. 6.
***) Tidsskrift for Kunstindustri, IX. S. 37—115.

Digitized by Google

DØRSTYKKE
I LØVEAPOTHEKETS BYGNING.

FIG. 6.

borg m. m. 1802 nægtede Regeringen at laane disse Projektmagere flere Penge, og Fabrikkerne købtes da af det ovenomtalte Konsortium. Det er jo ogsaa muligt, at M., som tog Bopæl paa Brede, vilde kunne have bragt Noget ud af disse forskellige industrielle Foretagender, men saa kom Begivenhederne i 1807, Majoriteten af Interessenterne besluttede snarest muligt at realisere, og M. satte Resterne af sin Formue, nu da den industrielle Vej lukkede sig for ham som den videnskabelige, i en mindre Landejendom Søllerødgaard, som han siden mageskiftede med Falkensten, tidligere Pebringegaarden ved Slagelse.

Ogsaa som Landmand hyldede M. Fremskridtet. Han fandt, da han overtog Falkensten, største Delen af Gaardens Marker udlagte til Græs, af Kvægbesætningens Mælk lavede en indkaldt Schweizer Yordi Schweizerost, som solgtes til Kjøbenhavn. Denne Fabrikation beholdt M., men indførte ved Hjælp af en sønderjysk Forvalter den holstenske Vekseldrift, senere Mergling, Dræning og andre Forbedringer. Der anlagdes en stor og smuk Have, den til Ejendommen hørende Skov frededes. I de omliggende Sogne interesserede han sig for Almueskolevæsenet og den indbyrdes Undervisning, som i hine fattige Tider paa dette Omraade var det mere moderne. I øvrigt levede han for sin Familie, sit Hjem og sine Venner. M.s første Hustru var død den 6. Oktober 1806; han havde giftet sig 2den Gang med Anna Pauline Holten, en Søsterdatter af Brødrene Abildgaard, en meget begavet og musikalsk ung Pige. M. døde den 18. Januar 1842 under et Ophold i Kjøbenhavn.

Dog tilbage til Løveapotheket. M. solgte dette allerede 1805. Hvad der har kunnet oplyses om dets Bygningshistorie, har Høyen med sædvanlig Grundighed samlet i Teksten til Harsdorffs Værker. At dette

Digitized by Google

DØRSTYKKE
I LØVEAPOTHEKETS BYGNING.

FIG. 7.

Byggeforetagende ikke har været ganske billigt, kan sluttes af, at M. i en endnu bevaret Kladde til den Levnedstegning, han i 1809 indsendte til Ordenskapitlet, siger, at Ildebranden har kostet ham en ikke ubetydelig Del af hans Formue. Hvem der har udført de malede Dekorationer, er hidtil ikke oplyst. Det lykkedes jo heller ikke J. F. Mejer at udfinde, hvem der havde været virksom i Erichsens Palais. Senere har dog C. Bruun i »Kjøbenhavn« III Side 748 ved Hjælp af Hennings Optegnelser kunnet fastslaa, at Dekorationerne her skyldes en fransk Architekt J. Ramée, som for dem modtog det ikke ubeskedne Honorar af 3200 Rd. Denne Ramée maa være den samme, som i 1803—4 byggede den godt indrettede og smukt dekorerede Børsenhalle i Hamburg og i 1806 opførte et Mausoleum for Arveprinsessen af Mecklenborg-Schwerin ved Ludvigslust. Snart efter maa han være vendt tilbage til Frankrig. Han var Fader til Daniel Ramée, bekendt som Kirkerestaurator og Forfatter af en Ordbog over architektoniske Kunstudtryk. For Tidens Skyld kunde J. Ramée vel nok have arbejdet i Løveapotheket, men Stilen er forskellig her og i Erichsens Palais.

I det paa Harsdorffs Planer som Selskabsværelse betegnede Rum fandtes de med Fig. 3—5 fremstillede Vægfelter (et gik til Grunde). Ornamenterne ere malede paa hvid Grund, maaske lidt tørt, men med Omhu og rigtigt tegnede.

Haarets Behandling paa Genierne minder om den Abildgaardske Skole. De 2 Dørstykker Fig. 6 og 7 røbe en Kunstner, som har været paavirket

Digitized by Google

af Guido Renis eller Guercinos Aurora. Behandlingen er mindre tør, men Tegningen ogsaa mindre sikker. Haarets Behandling minder atter om Abildgaard.

I den store Hjørnesal er Lofts- og til Dels Væginddelingen bevaret (se Fig. 1 og 2) og nu restaureret af O. Schondel, dog med Forandringer. Loft- og Vægdekorationerne i Spisesalen ere til Dels overmalede og ændrede af Carl Løffler nu restaurerede af O. Schondel.

Vi have altsaa her med den Dekorationskunst at gøre, der, som Høyen rigtigt har bemærket, fremstod her i Landet, væsentligt under N. Abildgaards Ægide, men som snart skulde kvæles af den farveløse Empirestil, der doceredes af C. F. Hansen og G. Hetsch, indtil H. Freund, Hilker, Bindesbøll og Const. Hansen atter bragte Farven til Ære og Værdighed.

L. Fenger.

UDSTILLINGERNE I SOMMEREN 1901.

Udstillingen paa Charlottenborg er nu lukket. Den har for Architekternes Vedkommende haft et lignende Præg som de tidligere. Om end Architekterne efterhaanden udstille i stedse voksende Mængde og det store Publikum som Følge deraf faar en tiltagende Interesse derfor, er der dog langt tilbage, inden de naa den Position, der med Rette tilkommer dem, og som de bør hævde. Aarsagen hertil ligger ikke blot i de utilfredsstillende Udstillingslokaler; langt snarere bør den søges i den Omstændighed, at det nu engang kun er de Færreste, som har Tid og Raad og tillige Villie til at gøre deres Tegninger udstillingsfærdige. De danske Architekter have sikkert nok Ret i den Anskuelse, at det er Bygningsværkerne som saadanne, paa hvis Gennemarbejdelse Vægten bør lægges, og at man ideligt bør rette og forbedre Tegningerne, saa længe de kun skulle tjene som Middel for at naa et Maal. Men Følgen deraf bliver da den, at de mere og mere komme bort fra desforuden at ville udføre saadanne Tegninger, der kunne tage en Udenforstaaende fangen; i Reglen maa et Fotografi efter den færdige Bygning erstatte en Tegning, som dog vilde have mere personligt Værd. At det imidlertid ikke skorter paa selve Tegnedygtigheden, viste bl. A. noksom de udstillede, obligate Guldmedaillearbejder, der forbruger saa store Arealer af Papir, denne Gang efter Opgaven: Et Universitet af Andr. Fussing og N. C. Christensen, af hvilke den første bar Prisen hjem. Ligeledes de fem udstillede Konkurrencearbejder til en Bygning for Privatbanken (Axel Berg, Martin Borch, L. Clausen, V. Koch og K. Varming). Men heldigvis viste disse Arbejder tillige mere end den blotte Tegnedygtighed, nemlig det, som er nok saa meget værd. Det er den Alvor og Indsigt, hvormed der herhjemme arbejdes paa architektoniske Opgaver, hvad enten de er rent akademiske eller de skal gøre Fyldest i det virkelige Liv. Navnlig Konkurrencen om Privatbanken havde det megen Interesse at se, og det var vel nok den, der gav Architekturafdelingen Karakter. For øvrigt mødte Martin Borch med en usædvanlig fyldig Samling af Arbejder: foruden det nævnte tillige Konkurrencetegninger til en Bygning for Forsikrings-

Digitized by Google

selskabet Danmark, til en Bygning for Ny Carlsberg Glyptothek, til Frimurerstiftelsen ved Sortedams Dossering, Udkast til St. Andreaskirken og Façade af Ejendommen Nr. 5 paa Højbroplads. Forskellige andre Architekter havde udstillet private og offentlige Bygninger i Kjøbenhavn og Provinsbyerne, dels i Tegning dels i Fotografier. Mørk-Hansen og Wenck havde nydelige Akvareller fra Athen og Visby, og *Foreningen af 3. December 1892* udmærket udførte Opmaalinger. Endelig var der tre af Projekterne til et Mindesmærke for 2. April 1801, som mærkeligt nok var opførte i Katalogen under Kategorien Dekorativ Kunst, der saaledes synes at være et vidtomfattende Begreb. Desværre savnedes Bindesbølls Udkast, baade den bedaarende Akvarel af det, der skyldes Joakim Skovgaard og Jerndorff, og Bindesbølls egne Tegninger. Det vilde have haft stor Interesse i mange Henseender netop at se begge disse Dele.

Af langt større og virkelig Betydning er *Raadhusudstillingen*, som endnu er aaben. Medens den for de øvrige Kunstarter har sin Begrænsning op mod Nutiden ved Aaret 1890, er der gjort den Indrømmelse for Architekturen, at ogsaa senere Værker maatte udstilles som en Slags Supplement for at vise Udviklingens Gang, men dog kun i Fotografier. Det er med virkelig Glæde, at man betragter disse mange Tegninger fra de svundne Tider, der nu forvares rundt om i Arkiver og Bibliotheker, og hvis Tilstedeværelse her skyldes Hr. cand. polit. Fr. Schiøtts utrættelige Samlerflid. For de Fleste, sikkert ogsaa mellem Architekterne, er det noget Nyt at gøre Bekendtskab med Originaltegninger af gamle Mestre fra det 17de og 18de Aarhundrede som Lambert v. Haven, Häusser, v. Platen, Eigtved, Anthon, Jardin, Magens, Kirkerup, Meyn o. fl., hvis Navne og Værker er vel bekendte, men hvis Førstehaandsarbejder ved Tegnebrædtet vi her se for første Gang. Af Harsdorffs yndefulde Arbejder er der en ganske righoldig Samling, deriblandt saa ukendte Sager som Udkast til en Bankbygning i Slotsholmsgade fra 1779 og til en Hestgardekaserne i Gothersgade fra 1788. Af Architekterne fra det 19de Aarhundredes Begyndelse er C. F. Hansen og Hetsch særligt smukt repræsenterede; de omhyggeligt gennemarbejdede Tegninger giver en høj Forestilling om deres kunstneriske Talent, ikke mindst ved de monumentale Arbejder, der skyldes den førstnævnte. M. G. Bindesbølls Mesterværk Thorvaldsens Museum findes i de originale, af Frederik VII godkendte Tegninger, og særlig Interesse har de Mellemstadier under Arbejdets Udvikling, der tillige findes udstillede. Almindelig Opmærksomhed vækker hans ejendommelige og fine Projekt til et zoologisk Museum i Fiolstræde fra 1844. Af Brødrene Christian og Theophilus Hansen findes en hel Del; at den sidstes og til Dels den førstes Virksomhed faldt udenfor Danmarks Omraade, er et beklageligt Faktum. Det turde næsten være megen Tvivl underkastet, hvorvidt deres Værker egentlig med Rette kan henføres under *dansk* Kunst. Vi er nu naaede op mod de nulevende Architekter, og deres Nestor J. D. Herholdt er repræsenteret ved en Mængde Tegninger efter hans Værker, opmaalte og udførte af Elever af ham. Desværre savnes Meldahl, Storch og Dahlerup, som have ønsket ikke at være med, og hvis Afbud Udstillingskomiteen har respekteret; de har dog hver især sit vidt forskellige Særpræg inden for dansk Bygningskunst, saa at det føles som en Mangel, at de ikke er til Stede. Dog findes Dahlerups Konkurrenceprojekt (sammen med Ove Petersen) til det kgl. Theater fra 1871 tillige med Bøneckes og Friederichsens samt Hans J. Holms og Fengers, — det sidste ifølge Datidens

Digitized by Google

Aviskritik »holdt i en smuk, rød Stil«. Af HANS J. HOLM, FENGER og AMBERG findes en god Mængde Tegninger og Fotografier; fra dem alle er der desuden udstillet Modeller af Bygninger, bl. A. AMBERGS store Model af Nikolai Kirke i Kjøbenhavn, som tidligere har været udstillet paa den nordiske Udstilling i 1888. En stor og smuk Model af Tømmerkonstruktionen i NYROPS Udstillingsbygning er anbragt i den modsatte Ende af Architekturafdelingen. Det vilde føre for vidt at gaa videre i Enkeltheder med de mange Bygninger af VILH. PETERSEN, V. KLEIN, BLICHFELDT, ALB. JENSEN, CLEMMENSEN, MARTIN BORCH, V. KOCH, KAMPMANN o. s. v. samt alle de yngre, — det maa være nok at sige, at hele Udstillingen giver en sjældent fyldig Fremstilling af, hvorledes Architekturen har udviklet sig fra de ældste fremstillede Perioder indtil den Tid, hvori vi lever.

Hele den Virksomhed, der herhjemme spiller en stor Rolle med Hensyn til Restaureringen af ældre Bygninger, er med Villie holdt ude fra Udstillingen; der har ikke været Plads til at faa den repræsenteret, og Fremstillingen af den vilde medføre for store Vanskeligheder. Derimod er der god Lejlighed til at gøre sig bekendt med Resultaterne af Studiet af ældre Bygninger gennem de af Kunstakademiet under Ledelse af HANS J. HOLM iværksatte Opmaalinger, hvoraf et Udvalg findes ophængt, dels Herregaarde, dels de sjældent sete smukke Tegninger af Kronborg, som findes i Kunstakademiets Bibliothek, men desværre ikke egne sig til Offentliggørelse ved Reproduktion. En frisk Aflægger af det nyttige Foretagende er Opmaalingerne, foretagne af Elevernes *Forening af 3. December 1892*, der værdigt fortsætter i dets Spor.

For den, der grundigt vil sætte sig ind i det givne Stof, der vel er det største, som hidtil er fremkommet paa en Gang herhjemme, og dog let overkommeligt, er der meget at lære. Og det store Publikum, der kun skænker Architekturafdelingen en flygtig Tanke, idet det gaar gennem dens Lokale, vil det altid kunne skaffe nogen Moro at »se sine egne Vinduer«.

DE NORSKE TRÆBYGNINGER.

Hr. M. P. er i 17de Hæfte af »Medd.« fremkommen med et Indlæg, der har Udseende af en Gendrivelse af min Kritik i 16de Hæfte af hans Anmeldelse af Eilert Sundts Bog, men imidlertid ikke afkræfter en eneste af mine Indvendinger imod Anmeldelsen.

Hr. M. P. gør et meget vovet Forsøg paa at godtgøre, at Stavværk er almindeligt i de norske Stuebygninger; han henviser først til en Façadeafbildning Side 6, men har forsømt at se paa Planen Side 8, af hvilken det fremgaar, at det Stavværk, man ser Side 6, ikke er Stuens Vægge men Svalen foran, og i min forrige Artikel bemærkede jeg netop, at Stavværk bl. a. brugtes til Svaler. Af samme Beskaffenhed er de andre Eksempler, han henviser til: man ser i de mange Afbildninger baade Lafteværket i Ydervæggene og Stavværket i Svalerne, og en af de Afbildninger, han henviser til som Eksempler paa Stueformer (S. 261), fremstiller ingen Stue men en »Bod«. Kun i en eneste lille skitseret Tegning af en mandalsk Stue (S. 272) kan det se ud, som om den havde Stavvægge (hvis det ikke er en senere Brædebeklædning udenpaa Laftevæggene); men til Gengæld findes Side 275 et Interiør af en mandalsk Stue, hvor Lafteværket fremtræder med al ønskelig Tydelighed. Hr. M. P. gør dernæst Lafteværksstuerne til Loftestuer (med et øvre Stokværk), og saa modsiger han mig angaaende disse, som jeg ikke har nævnt med et Ord!

Digitized by Google

I Anmeldelsen kaldte Hr. M. P. alle Stuer — eller, efter hans Betegnelse, Storstuer — for Sperrestuer; nu vender han det om og nøjes med at kalde Sperrestuerne for Storstuer; det kan man bedre gaa med til, da det ikke udelukker, at der ogsaa kan være andre Slags »Storstuer«; Sperretagene have kun forekommet i saadanne Egne, fra hvis Skove man kunde faa tilstrækkeligt svært Tømmer til Mønsaasen, som hele Taget skulde hænge paa.

Hr. M. P. synes endelig at være meget glad over at have fundet Navnet Arehelle i Bogen; men ser man efter paa det Sted, som han henviser til, bemærker man, 1) at der ikke staar »Arehelle« men »Aarhelle« og 2) at der her slet ikke er Tale om den Art Ildsted, som kaldes Are, men om en helt anden, yngre Art, som kaldes Peis; denne er en Ovn med Skorsten i et Hjørne af Stuen, og det, som benævnes Aarhelle, er en Flise, som danner Bunden i denne Ovns Ildrum.

GNUDTZMANN.

CHRISTIAN PETER WIENBERG.

Den 7de Juni døde Murermester C. WIENBERG i en Alder af 82 Aar. Et langt og virksomt Liv er her afsluttet, og en betydelig Række af Arbejder, hvortil Wienbergs Navn er knyttet, staar som Minde om denne Mands Energi og Dygtighed. Han levede og virkede i det Fag, hvortil han som ganske ung blev knyttet, og han beholdt til sine sidste Dage en usvækket Interesse herfor, saa at han endnu i sin høje Alder tog Del i den omfattende Virksomhed, som efterhaanden havde udviklet sig under hans Ledelse.

Som ganske ung kom han i Lære hos Murermester Blom i Kjøbenhavn, og hos denne Mand arbejdede han som Svend indtil 1841. Han nedsatte sig derefter som Mester i Nakskov, hvor han opholdt sig i 25 Aar, i hvilket Tidsrum han opnaaede Ry som en dygtig Mester i sit Fag og en nyttig Borger for sin By. Ingenlunde ringe vare de Byggearbejder, som han fik overdraget, og som han gennemførte med paaskønnelsesværdig Omhu; nævnes skal saaledes Herregaardene Christianssæde, Søllestedgaard, Pederstrup, Søholt og Nakskov Ladegaard; Gaardene Svendstrupgaard, Købelevgaard, Orebygaard og fl. samt en Del Privatbygninger, Toldbygninger og Kirker.

Forholdene udviklede sig nu saaledes for den fremadstræbende og virkelystne Mand, der efterhaanden var kommen i Berøring med saa mange fremragende Architekter, at han ansaa det for fordelagtigst at bosætte sig i Kjøbenhavn, og fra 1866, da dette skete, skriver sig da ogsaa hans betydeligste Virksomhed, der har været saa stor, at næppe nogen anden dansk Mester kan vise Magen hertil. Blandt disse Byggearbejder skal saaledes anføres: Frederiksborg Slots Genopførelse, Kunstudstillingen ved Charlottenborg, Øresundshospitalet, Ombygningen af Charlottenlund Slot og Kronborg, Vestre Hospital, Middelfart Sindssygeanstalt, Tuborg Fabrikker, Kunstmuseet, Marmorkirken, det russiske Kapel, en Mængde Jærnbanestationer og Fyrtaarne, Dronning Louises Bro, Holmens Bro og Højbro foruden en Uendelighed af Privathuse. Ved Siden af denne Virksomhed paabegyndte Wienberg for godt og vel en Snes Aar siden Bearbejdelsen af Natursten.

Der lever vistnok næppe nogen dansk Architekt, som ikke har kendt Wienberg eller har været i Forretningsforbindelse med ham; hans karakteristiske Personlighed, hans Blik, hvori man læste Energi og Arbejdsiver, og hans stilfærdige, men dog til Tider bestemte Optræden vil længe bevares i Mindet, og vor Haandværkerstand har i ham mistet et værdsat og fremragende Medlem.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.

Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.

Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.

Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 1, Kjøbenhavn B. Telf. 3612.

Digitized by Google

FORTEGNELSE

over Firmaer, som i det forløbne Kvartal har annonceret i Tidsskriftet.

Annonceafdelingen redigeres af Hr. Maler *T. E Lundbye* (Ahornsgade 1), som tillige har udført Tegning til en stor Del af de forskellige Annonceclichées.

Asfalt og Asfaltarbejder.
Bird, Fjords Allé 1
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Guldmann, Hans, Vestergade 26
Kjøbenhavns Asfaltkompagni, Kongens Enghave
Larsen, Hans & Jørgen, Griffenfeldtsgade 37
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Schøller & Rothe, Aaboulevard 1

Badeanlæg & Badeapparater.
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Beton-, Cement- og Monierarbejder.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen, Malmøgade 4
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Portland-Cementfabriken »Danmark«, Aktieselskab, Ny Toldbodgade 15
Rasmussen, H O, Læssøesgade 5
Schøller & Rothe, Aaboulevard 1
Schiøtz, Carl, Vesterbrogade 54

Bogbind, Bøger m. m.
Baden, Jakob, Østergade 16

Bygningsartikler, forskellige. Cement osv.
Aktiebolaget Klagstorps Kalkbrott, Ny Kongensgade 20
Dansk Papyrolithfabrik, Aktieselskab, Nygade 4
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Hoppe, V, & Lutz-Petersen, Nørrebrogade 63
Kjøbenhavns Skiferlager, H C Vinter, Nørregade 2
Nielsen, Hans, Bygningsentreprenør, Holstebro
Petersen, Andreas Rudolf, Købmagergade 57
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dampskorstene, runde.
Holbøll, Olaf, & Poul Poulsen, Malmøgade 4
Jensen, Emanuel, & H Schumacher, Aaboulevard 14
Køhler, V Sibbern, Ryesgade 25
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Dørlukkere.
Nørholm, N, & Søn, Skindergade 42

Elektriske Anlæg, Elevatorer, Lynafledere, Materiel m. m.
Andersen & Meyer, Løvstræde 8
Elektrisk Bureau, Boldhusgade 6
Hein & Møller-Holst, Citygade 24
Hellesens Enke & V. Ludvigsen, Blaagaardsgade 17
Lund, Ludvig, Regnegade 26
Otzen, P, & Thorstenson, Vesterbrogade 24
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Siemens & Halske, Akties. St Kongensgade 63
Sørensen, Ferd E & Co, Dr. Tværgade 55
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44
»Titan«, Akties., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Tvermoes & Abrahamson, Gothersgade 13

Fajance- og Porcelænovne.
Kjær, C V, Kjøbmagergade 42
Kähler, Carl F, Jernbanegade 5
Reeh, H, Jernbanegade 4

Fotografi, Reproduktion og Lyskopiering.
Atelier Friis, Møntergade 12

Gas- og Vandmestre m. m.
Flyge, H B, Gothersgade 20
Harboe, Kr Noe, H C Andersensgade 5
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schæbel, Ferd, Mikkelbryggersgade 6
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
Timm, Brødr J & O, Vesterbrogade 44
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Glarmestre, Glasmaleri m. m.
Engstrøm, O, Borgergade 53
Mandix, H, Nørregade 35

Have-Architektur.
Jørgensen, Erstad, Lindevej 10

Ingeniører, Jernstøberier m. m.
Bruun & Sørensen, Niels Juelgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberi, Holmbladsgade 23
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39
Reeh, H, Jernbanegade 4
Riedels, C F, Eftf., Ny Vestergade 9
Schouboe, N C, Willemoesgade 11
»Titan«, Akties., Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
Vang, Andr, Hellerup
»Vølund«, Aktieselskab, Blegdamsvej 32

Kurvevarer.
Wengler, R, Amagertorv 7

Linoleum.
Bonne, C Riis, Silkegade 1
Magasin du Nord, Kjøbenhavn K
Meyer, E, Jorcks Passage

Malerarbejde.
Bendix, Otto, Nørregade 26
Jensen, Severin & Andreas, Kongens Nytorv 21
Mandix, H, Nørregade 35
Schübeler's Sønner, H, Nordre Frihavnsvej 19
Øjgaard, M Chr, Rosenborggade 2

Maskinsnedkeri, Møbler m. m.
Jensen, Henning, Ny Toldbodgade 11
Jensen, Severin & Andreas, Kongens Nytorv 21

Metalstøbere, Lamper og Metalvarer.
Rasmussen, Laur, Bredgade 28 og Raadmandsgade 16

Opvarmning og Ventilationsanlæg.
Bruun & Sørensen, Niels Juelsgade 4 og Aarhus
Christianshavns Jernstøberier, Holmbladsgade 23
Hein & Møller-Holst, Citygade 24
Monies & Andersen, Raadhusstræde 4
Rechs Opvarmnings-Comp., Lyngbygade
Strømann, C & G, Raadmandsgade 15
»Titan« Akties. Tagensvej 32 og Vesterbrogade 1
»Vølund« Akties. Blegdamsvej 32

Prisme-Glas.
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Reeh, H, Jernbanegade 4

Saltsyre, Gibs, Vandglas.
Hansen, Vilh, & Co, Nørrebrogade 30
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33

Skifer-, Kobber- og Zinkdækning.
Timm, Brødr. J & O, Vesterbrogade 44

Smedearbejde.
Doberck, F W, & Søn, Lille Strandstræde 22
Høst, P W, Ravnsborggade 12
Petersen, C M, Lykkesholms Allé 22–24
Schæbel, Ferd, Mikkelbryggersgade 6

Staal- og Jernbjælker, Plader, Taljer m. m.
Berendsen, Sophus, Aktieselskab, Skoubogade 1
Jensens, Jørgen, Eftf., Vestergade 16
Løwener, V, Kvæsthusgade 6
Møller, J F Lemvigh-, Kultorvet 11
Rahr, Chr C, & Co, Vestergade 30
Vold, L, Nansensgade 23 B

Stenhuggerier, Marmorarbejder m. m.
Faxe-Limhamn Kalkbrud, St Annæplads 26
Hagen & Co's Eftf., Gothersgade 8
Kbhvn.s mek. Stenhuggerier, Frederiksholms Kanal 28
Larsen, H & J, Griffenfeldtsgade 37
Maag, James, & Thorald Müller, Højbroplads 12
Nielsen, E, mek. Stenhuggeri, Nørrebrogade 44
Scheller, Carl, Nørrebrogade 52

Stukarbejder.
Berg, Hans Chr, Aaboulevard 44
Petersen, Hans Lamberg, Lykkesholms Allé 8

Tagpap m. m.
Evers & Co, Frederiksholms Kanal 6
Prior, Axel, Aktieselskab, Bredgade 33
Vinter, H C, Nørregade 2

Tapeter.
Krüger, C, Nygade 6

Teglværker, Teglværksanlæg m. m.
De forenede Teglværker, } Nørregade 2
Kagstrup Kalkværker, Akties. }
Frederiksholms Tegl- og Kalkværker, Tordenskjoldsgade 3
Vang, Andr, Hellerup

Tegneartikler.
Knudsen, Cornelius, Kjøbmagergade 15
Petersen, J Chr, St Kirkestræde 1

Træ og Trævarer.
Krause, M H, Niels Ebbesensvej 6
Nordeurop. Compo-Board Aktiesk., Havnegade 9

Vandklosetter.
Hein & Møller-Holst, Citygade 24
Ludvigsen & Hermann, Nørrebrogade 39

Værktøj.
Ibsen, Peter, Kronprinsensgade 3

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 1. JULI 1901
3. AARGANG № 19

LONGOBARDISK ORNAMENTIK.

FOREDRAG HOLDT I VIDENSKABERNES SELSKAB

AF PROFESSOR, DR. PHIL. J. L. HEIBERG.

Spørgsmaalet om Longobardernes Indflydelse paa Kunstens Udvikling i Italien har længe været meget omstridt. Tidligere gik man ganske naivt ud fra, at Kirker som S. Michele i Pavia i det væsenlige var den samme Bygning, som vidstes at have staaet paa samme Sted i Longobardertiden, og kom saaledes til at tilskrive dem den saakaldte lombardiske Architektur med dens bundne Hvælvingssystem og charakteristiske Ornamentik (Rundbuefris osv.). Denne Opfattelse maa nutildags siges at være ganske uholdbar, og man er nu snarest tilbøjelig til at gaa til den modsatte Yderlighed og fraskrive Longobarderne enhver Betydning for Udviklingen.

FIG. 1. BALDACHIN I DOMKIRKEN, CIVIDALE.

Digitized by Google

Klarhed over Spørgsmaalet kan ikke ventes fra en Betragtning af det rent Architektoniske, da der hersker en aldeles fortvivlet Usikkerhed i Dateringen af de afgjørende Kirkebygninger. Derimod har en Undersøgelse af Ornamentiken nogen Udsigt til at naa et Resultat, fordi man her kan støtte sig til enkelte sikkert daterede Monumenter.

Det ældste af disse er ganske vist i en sørgelig Forfatning. Det er Resterne af en Alterbaldachin (Ciborium) i den lille Landsby S. Giorgio di Valpolicella nord for Verona, som ifølge en Indskrift paa en af Søjlerne er forfærdiget 712. Af Overdelens 4 Buer er de tre bevarede i Brudstykker dels i den til Kirken stødende Klostergaard, dels indmurede i Apsis; af de 4 Søjler staar to som Afviserstene foran Præsteboligen, to i Museet i Verona. Disses Capitæler er meget reducerede og barbarisk omdannede korinthiske, i Ornamentiken dominerer Fletværket. Fyldigere Prøver paa longobardisk Ornamentik findes i Cividale, engang Hovedstaden i det longobardiske Hertugdømme Friuli. I Domkirken staar der over det gamle Daabsbassin en Baldachin paa 8 Søjler. Den er ganske vist noget defect, idet et af Overdelens Stykker er borte og erstattet af et nyt uden Decoration, og Skrankerne forneden bestaar for en Del af Stumper, der ikke oprindeligt har siddet saaledes og maa være sammenstykkede fra andre Monumenter ved en i en Indskrift omtalt Restauration 1463. Men Overdelen maa, som det overgribende Randornament viser, være oprindelig, og den stammer ifølge Indskriften derpaa fra c. 738. Andre Brudstykker fra samme Tid findes indmurede i Kirken og Klostret S. Maria della valle sammesteds. Af de antike Elementer i disse Stykkers Decoration maa fremhæves den ejendommeligt misforstaaede Æggestav langs Overkanten paa Fig. 1 (et noget correctere Kymation findes i S. Giorgio di Valpolicella) og det mærkelige Randornament paa det øverste Fragment Fig. 2; det genfindes paa samme Sted i S. Giorgio og er ikke andet end en Omdannelse af det stiliserede antike Bølgeornament, der er vendt den gale Vej. Som allerede de spidst behandlede Akanthuscapitæler viser, er disse antike Reminiscenser kommet til Longobarderne gennem byzantinsk Kunst. Derom foreligger der ogsaa et andet Vidnesbyrd. I Maria della valle findes der om Døren til Klostret en ganske dejlig Stukbue (Fig. 4), som utvivlsomt er byzantinsk Arbejde; paa den tilhørende Døroverligger forekommer det ældgamle Ornament dannet af to

FIG. 2. FRAGMENTER I MARIA DELLA VALLE, CIVIDALE.

FIG. 3. CIBORIUM-FRAGMENT I MARIA DELLA VALLE, CIVIDALE.

Digitized by Google

symmetrisk stillede S-lignende Figurer, som foruden i S. Giorgio ogsaa genfindes paa Gavlen Fig. 3. Man anser nu almindeligt Stukdecorationen for et *senere* byzantinsk Arbejde; men det kan ikke være rigtigt. Det er neppe tænkeligt, at en saa overlegen byzantinsk Kunstner skulde nedlade sig til at laane et Motiv fra sin langt ringere longobardiske Collega, og den kluntede og usikre Maade, hvorpaa denne anvender det uden at klare de Vanskeligheder, Gavlens Spids bereder ham, viser, at han tumler med laant Gods; han har da sikkert taget Motivet fra Stukdecorationen.

Det mest originale i denne hele Ornamentik er ligesom i S. Giorgio *Flet-*

FIG. 4. STUKBUE I MARIA DELLA VALLE, CIVIDALE.

værksornamentet (paa den ene Skranke Fig. 1). Dette forekommer allerede i antik Kunst (f. Ex. paa Mosaikgulve), men har der altid Charakteren af et Tov, der er snoet ganske fast ind og ud om en Række Nagler, hvis Hoveder sædvanligt er tydeligt gengivne. Dette Præg er ret vel bevaret i Rammefletningen paa Skranken Fig. 1, kun er Naglehovederne erstattede med Huller. Allerede i Oldtidens Slutning var man gaaet videre paa denne Vej og havde afløst Naglehovederne med en cirkelrund, aaben Fordybning eller en sløjfelignende Aabning; to Stadier deraf ses paa Kejser Honorius' Sarkophag i Ravenna og Ærkebiskop Felix' Sarkophag (708—24) i S. Apollinare in classe sammesteds. Herved bliver Ornamentets Charakter helt forvandlet; det opfattes nu som flade Remme, der er klistrede eller sømmede paa en plan Baggrund, og denne Opfattelse bliver Udgangspunktet for Longobardernes Behandling deraf. Fri og løse Remmeslyngninger,

Digitized by Google

ofte med skarpe Knæk (Fig. 1), breder sig i utallige, stedse mere indviklede Mønstre over enhver Flade, der tilbyder sig, og i denne udprægede Form holder Fletværksornamentet sig ogsaa efter det longobardiske Riges Fald og breder sig ud over Grænserne for deres Rige. Det smukke cirkeldannende Fletværk paa Fig. 7 hidrører fra en byzantinsk Kunstner, som i longobardisk Tjeneste udførte dette Pragtstykke til S. Salvatore i Brescia (8. Aarh.), og som Exempel fra en senere Tid kan anføres Prækestolen i S. Maria i Toscanella, der er et rent Prøvekort paa Fletværksmønstre i Forening med byzantinsk Ranke- og Løvværk. Paa S. Ambrogio i Milano (Fig. 9), S. Michele og S. Pietro in ciel d'oro i Pavia har denne Stil i sin gamle Hjemstavn — Pavia var Longobardernes Hovedstad — holdt sig helt ned i 12. Aarh., dog vel under Indflydelse af Rester af ældre Bygninger; endnu i Begyndelsen af 13. Aarh. optræder Fletværket paa Façaden af Domkirken i Lucca, der er af en norditaliensk Kunstner (Guidetto fra Como 1204).

FIG. 5. HONORIUS' SARKOPHAG, RAVENNA.

Man kan altsaa ikke sige, at Longobarderne har *opfundet* Fletværksornamentet; ikke engang Remmenes Deling ved to Længdefurer, hvori man har villet se en særligt longobardisk Ejendommelighed, kan de beholde den magre Ære for at have fundet paa; det er kun en Omdannelse af en langt finere byzantinsk Decoration, hvor Furerne afgrænser to ophøjede Rande fra et svagt buet Midtparti. Ikke heller er Fletværket noget specielt germansk; det optræder, som Efterligning af virkelige Remme eller Snore, i al primitiv Kunst fra ældgamle græske Lerkar til moderne Bondehusflid. Men paa den anden Side kan det ikke benægtes, at det i Longobardernes Hænder har udviklet sig til ejendommelige Former og i stor Frodighed. Den Regelmæssighed og Elegance, der udmærker de longobardiske Mønstre f. Ex. i Sammenligning med det vilde og uorganiske Fletværk i irske Haandskrifter, skyldes sikkert directe byzantinsk og derigjennem indirecte antik Paavirkning, som de i Italien ikke kunde unddrage sig. Men til Gjengæld har de saa givet et Motiv, der kun sparsomt og lidet varieret anvendtes i antik og byzantinsk Kunst, en af deres nationale Smag præget rig Udvikling og stor Udbredelse.

FIG. 5 A. FRA HONORIUS' SARKOPHAG, RAVENNA.

Det kan altsaa ikke benægtes, at Longobarderne har faaet fat paa en lille Spire i den classisk-byzantinske Ornamentskat, som stemmede med den primitive Ornamentik, de medbragte, og har forhjulpet den til en selvstændig Udfoldelse,

Digitized by Google

som strækker sig helt ind i den saakaldte romanske Stil. At denne har sin rige og overalt ensartede Planteornamentik fra Byzants, tør vel nu anses for almindeligt anerkjendt. Men om dens andet Hovedelement, de *phantastiske Dyreskikkelser*, indskrænker man sig i Reglen til at sige, at dem har den germanske Phantasi skabt ud af sit barokke Indre. Det er nu ganske vist, at den byzantinske Kunst ligesaa lidt som den antike ynder disse Phantasiskabninger; dens Dyreverden er dels de oldchristelige symbolske Dyr, Hjort, Lam, Paafugl, Fisk osv., som gjengives naturalistisk eller let stiliserede (Paafuglen Fig. 7), dels de allerede i den antike Kunst reciperede Fabelvæsner, f. Ex. Griffe, der ogsaa formes saa naturalistisk, som deres Natur tillader. Dog har allerede den byzantinske Kunst rummet Muligheder for en mere phantastisk Udvikling af Dyremotiverne. Ikke blot anvendes i byzantinske Initialer Slangen, alene eller ifærd med at sluge en Fugl, og Slangehovedet som decorativ Afslutning; men der kan ogsaa paavises enkelte Exempler i byzantinsk ornamental Plastik paa Dyr, hvis Haler ender i Blade, phantastisk deformerede Griffe, der sidder paa deres Snohale og hakker i Blade eller Piniekogler, Fugle kæmpende med Slanger, en Ørn, der er slaaet ned paa en Hare, osv., et lille Tilløb til de i den romanske Kunst saa yndede Grupper af kæmpende Dyr. Det forekommer mig nu sandsynligt, at denne svage Spire er bleven udviklet i longobardisk Kunst.

FIG. 6. ÆRKEBISKOP FELIX' SARKOPHAG, RAVENNA.

Longobarderne medbragte til Italien Folkevandringstidens barbariske og opløste Dyreformer i deres Metalornamentik. Denne Stil spores tydeligt i de Dyrehoveder, hvormed to Grene paa Planteornamentet Fig. 1 (Skrankens nederste Felt tilhøjre) ender, og i den lemlæstede Lukas-Oxe paa samme Skranke. Begge disse Træk gentager sig paa en anden af Skrankerne Fig. 1, som oprindeligt synes at have været anvendt andetsteds og ifølge Indskrift er skænket af Biskop Sigvald (762—76); paa den findes alle fire Evangelistsymboler i en skrækkeligt barbarisk Forvanskning, uden Bagkroppe og med Lemmer og Vinger omdannede i Folkevandringsstilens Maner; imellem dem er bl. a. anbragt et »Træ«, hvis øverste Grenepar ender i Dyrehoveder, paa Siderne af det to Fugle, der hakker i Drueklaser og to fæle Griffe. De to sidst nævnte Fremstillinger hører endnu til den byzantinske Kunsts Repertoire ligesom Paafuglene og de drikkende Hjorte paa Baldachinens Overdel; derimod gaar de tobenede, aalekvabbeagtige Uhyrer sammesteds, som er synlige paa Fig. 1, afgjort ud derover, ligesom ogsaa to Dyregrupper paa en

FIG. 6A. FRA FELIX' SARKOPHAG, RAVENNA.

Digitized by Google

FIG. 7. FRA S. SALVATORE, BRESCIA.

Gavl i Maria della valle, en Ko med sin Kalv og en Løve forfulgt af en Hund. Disse Fremstillinger, der ikke staar ene, viser Longobardernes Interesse for Dyrebilleder; at det gaar langsomt med Evnen til at give den Udtryk, kan ikke undre, da jo selv det saa meget lettere Fletværk egenligt først efter det longobardiske Riges Fald kommer til helt fri og virtuosmæssig Udvikling.

I 9. Aarh., hvis Ornamentik endnu beherskes af Longobardernes Fletværk og flade træskærermæssige Reliefstil, finder vi flere Exempler paa fremskridende Dyreornamentik. I den lille Landsby Castel S. Elia (ved Nepi) er Kirkens Hovedportal sammensat af ældre Stumper, dels Fletværk dels (paa Overliggeren) nogle højst misdannede Dyr, Løver, der angriber Hjorte, i Midten en Ørn, hvis

FIG. 8. PRÆKESTOL I S. MARIA, TOSCANELLA.

Digitized by Google

Legemsdele hænger grumme daarligt sammen, desuden paa venstre Dørstolpe en slangehalet Menneskefigur, der staar paa Hovedet. Ganske samme Combination af Dyr og Fletværk forekommer paa Kirken S. Andrea i Maderno, hvis Portal ligeledes er sammenflikket af ældre Stykker; den næstyderste Bue om Tympanon er decoreret med en Række Dyr, tildels phantastiske Skabninger, der bider og forfølger hinanden, et lignende Fragment sidder forneden tilhøjre, og Rankeornamentet inderst om Tympanon kommer ud af Gabet paa to Løver. Da det nu vilde være et altfor besynderligt Tilfælde, om to saa langt fra hinanden liggende Kirker, som ikke engang er samtidige, skulde have faaet deres Portaler sat sammen paa ganske ens Maade af ældre longobardiske Stykker supplerede med *senere* Dyreornamenter, er den Slutning uafviselig, at ogsaa Dyrebillederne hører til de ældre genbenyttede Stykker, og at der altsaa i 9. Aarh. har udviklet sig en Dyreornamentik, der har væsenlige Berøringspunkter med den senere romanske. Sammestedshen hører vistnok ogsaa den smukke Alabastportal paa S. Antimo (i Nærheden af Siena); den nuværende Kirke er ganske vist fra 12. Aarh., men den her afbildede Sideportal er sikkert en Rest af en ældre Bygning.

Al den Dyreornamentik, vi hidtil har set, er i det oprindelige flade longobardiske Relief; men man synes i den nærmest følgende Tid at have nærmet sig til den romanske Kunsts runde Reliefbehandling. Et første Skridt kan iagttages paa Prækestolen i S. Ambrogio i Milano, hvoraf nogle Dele maa henføres til denne Periode; den liggende Hjort med Geviret hen ad Ryggen er i nærmeste Familie med dem paa Fig. 10. Her er der gjort en Begyndelse til rundere

FIG. 9. S. AMBROGIO'S HOVEDPORTAL, MILANO.

Digitized by Google

Reliefbehandling, idet de to Uhyrer i Midten drejer Hovedet, saa at det gaar ud af Fladen. Portalen paa S. Siro i Cemmo (Valcamonica) er umiskjendeligt beslægtet med de før anførte, og dens Decoration er holdt i det samme flade Relief. Men paa de to Søjler paa Siderne af den, der dog sikkert er samtidige, er Capitælernes Dyr allerede helt rundt behandlede. Det synes mig ogsaa indlysende, at dette først maatte ske paa Søjlecapitæler, hvis medfødte Hjørner ligefrem nødvendiggjorde det kraftigere Relief.

Paa Baggrund af dette faar det Betydning, at en Række tidligt romanske Kirker, som vides at have afløst Bygninger fra Longobardertiden (S. Michele og S. Pietro in ciel d'oro i Pavia, S. Evasio i Casale, S. Ambrogio i Milano), netop har en særligt rig og original Dyreornamentik. Den Tanke lader sig neppe afvise, at Grunden dertil er den, at man har benyttet Stumper af de longobardiske Bygninger og ført deres Dyreornamentik videre, ganske som det paa S. Ambrogios Portal (Fig. 9) kan iagttages, at longobardiske Fletværksfragmenter er arbejdede sammen med den senere Decoration. At saaledes de Dyr, som paa en meget uorganisk Maade er spredt over S. Micheles Façade, ikke alle oprindeligt er gjort til deres nuværende Plads, forekommer mig umiddelbart indlysende; de er desuden i forskelligt Format og ulige højt Relief, og enkelte af dem har

FIG. 10. HOVEDPORTALEN I CASTEL S. ELIA.

Digitized by Google

maattet lemlæstes for at passes ind i Geledderne (saaledes en Hane lige tilvenstre for Hovedportalens Tympanon). Det lunefulde og vilkaarlige Ensemble er egenligt kun forstaaeligt under den Forudsætning, at man ved Kirkens Genopførelse i 12. Aarh. har havt en Mængde Dyrefragmenter fra den gamle Kirke, som man for enhver Pris vilde anvende og har suppleret med egne. Dersom dette er rigtigt, har vi her atter en Udvikling med Rod i den byzantinske Kunst og med Toppen ragende ind i det 12. Aarhundredes romanske Kunst, og Longobarderne har atter her forberedt denne ved at gribe et lidet fremtrædende Element i byzantinsk Ornamentik, der stemmede med deres nationale Smag, og udvikle det videre i Kraft af denne.

Endnu et af den romanske Architekturs Hovedornamenter har sandsynligvis udviklet sig i longobardisk Kunst, nemlig *Buefrisen*. At dennes mere kunstige Form, med Halvcirkelbuer, der skærer hinanden, ikke er opfunden til at sammenstykkes af paasatte Mursten, saaledes som den anvendes i lombardisk Architektur, er fornylig udtalt fra competent Side*); den forekommer som et almindeligt Fladornament indskaaret i Stenen paa en syrisk Kirke fra 7. Aarh., tilhører altsaa den byzantinske Ornamentik, og at den med denne har fundet Vej til Italien i Longobardertiden, viser blandt flere Exempler et af Fragmenterne fra S. Salvatore i Brescia (Fig. 7, 8. Aarh.). Men ganske paa samme Maade forholder det

FIG. 11. S. ANDREA'S PORTAL, MADERNO.

*) Stiehl, Der Backsteinbau romanischer Zeit, Leipzig 1898, S. 8.

Digitized by Google

FIG. 12. PORTAL, S. ANTIMO.

sig med den almindelige Buefris af enkelte Buer. Det kan vel ikke bestrides, at denne hænger sammen med den i oldchristelige Kirker almindelige Decoration af Ydermurene med Lisener med Rundbuer over. Men da den oldchristelige Architektur gennemgaaende bliver staaende ved to Rundbuer mellem hvert Par Lisener (saa at paa en Maade hveranden Lisen kan tænkes bortfalden), er det berettiget at spørge, hvilken Impuls der har drevet den italienske Architektur til herfra at gaa over til den fortløbende Buefris, der er uafhængig af Lisenerne. Og denne Impuls lader sig paavise i longobardisk Kunst, der anvender Rundbuen som et rent Fladornament. Som Exempel kan anføres et Par Fragmenter, der er indsat i S. Elias Portal (Fig. 10); andre bevarede hele Exemplarer viser, at de oprindeligt har dannet Overkanten af Chorskranker eller lign., og af de trefligede Blade imellem Buerne fremgaar det, at Udgangspunktet for denne Decoration er det antike Kymation. Et interessant Skridt henimod architektonisk Anvendelse af dette Motiv findes paa Apsis af den meget gamle og primitive Kirke S. Maria

FIG. 13. PRÆKESTOLEN I S. AMBROGIO, MILANO.

Digitized by Google

di Callori udenfor S. Gimignano. Der er i denne indsat en Række halvcirkelformede Plader, som ved deres Fletværksramme og Rosetter i Bueaabningerne i høj Grad minder om Stykkerne paa S. Elia, kun at her hver Bue har faaet et lige Rammestykke til forneden, idet hver danner et Hele for sig. Naar man nu paa en Række Landsbykirker, der i det hele gjør Indtryk af at være særligt gamle og uberørte, finder Rundbuefrisen dannet af paasatte Stenplader, der er udskaarne i Formen ⌐⌒¬ og har Fladen bedækket med Ornamenter, Bueaabningerne udfyldte med Rosetter og lignende, er det irrationelt deri at se en Afart af den murede Rundbuefris; det maa nødvendigt være *Forløberen* for denne, og det saameget desto mere, som der paa syriske Kirker fra 5—6. Aarh. findes enkelte Tilløb til en Slags Buefris i hugne Sten, en Gesims bestaaende af regelmæssigt vexlende Tunger, hvis Flade er overbroderet med Ornamenter, og halvrunde Indskæringer med lignende Fyld som paa de her omtalte Buefriser. Det prægtigste Exempel paa disse, som jeg har set, findes paa Kirken S. Secondo udenfor Landsbyen Cortazzone i Nærheden af Asti. Den rigelige Anvendelse af Fletværk og det højst primitive Indre*) gjør det ikke tilraadeligt at sætte denne smukke Kirke senere end 9. Aarh. Hvis dette er rigtigt, er Architekturen under Longobardernes Førerskab naaet et godt Stykke længere frem mod den lombardiske Bygningskunst, end man nu almindeligt antager.

I hvert Tilfælde er saameget sikkert, at Kunsten under Longobarderne ikke har været stationair, men at de har forberedt den romanske Ornamentik. Jeg

FIG. 14. FRA S. MICHELE, PAVIA.

*) Se Kunstbladet 1898, S. 100.

Digitized by Google

tvivler ikke om, at de ogsaa for andre Sider af Architekturen har spillet en lignende Rolle; men til at forfølge dette kræves der techniske Kundskaber, som jeg mangler. Den nyeste Theori (Stiehl, anf. Skr.), som gaar ud paa, at den lombardiske Architektur er en normannisk Opfindelse, vil vistnok støde paa uover-

FIG. 15. S. SECONDO, CORTAZZONE.

vindelige historiske Vanskeligheder. Men den drager kun Consequenserne af den moderne Tendens til at datere enhver Bygning, der viser de mindste romanske Tilbøjeligheder ned i 12. Aarh. Vil man undgaa disse Consequenser, maa man gjøre Alvor af at opfatte Longobarderne som et Led i Udviklingen, ikke som en Streg igjennem den.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**
Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.
Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.
Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 15. JULI 1901
3. AARGANG № 20

BEBYGGELSESPLAN I ODENSE.

Det bliver nu mere og mere almindeligt, at der for de større Byer, hvis Udvikling stadigt er i Stigen, i Tide lægges en ordnet Plan for deres Udvidelse, for at denne kan foregaa paa en smuk og hensigtssvarende Maade. Saaledes har alt for en halv Snes Aar siden Stadsingeniør AMBT projekteret Udvidelse af Nyborg; for Aarhus er en Plan til Bebyggelse af en Del af Marselisborgs Jorder udkastet af Stadsingeniør AMBT og Architekt KAMPMANN*); for Kjøbenhavns Vedkommende foreligger der et Projekt til en Kastelspark**); og nu har Odense fornylig ladet afholde Konkurrence mellem Architekter om en Bebyggelsesplan for 2 store Arealer ved Forlængelse af Jagtvej og Lahnsgade i Nærheden af Skøjteløberbanen***). Idet »Meddelelserne« hermed gengiver en Del af Architekt HJALMAR KJÆRS Projekt, som vandt første Præmie, samt af Architekterne EGIL FISCHERS og A. ROSENS Projekter, der fik anden Præmie, skal der til bedre Forstaaelse af førstnævnte nedenfor angives dets væsentlige Grundprincipper.

Projektet er udarbejdet med det Formaal for Øje dels at skaffe Byen et smukt og tidssvarende Beboelseskvarter, dels at tilvejebringe de bedste

BEBYGGELSESPLAN
I ODENSE.

ARCHITEKT
HJALMAR KJÆR.

*) »Medd. fra A. A.« 15. Dec. 1898.
**) do. 1. Jan. 1901.
***) do. 1. Jan. og 1. Maj 1901.

Digitized by Google

Betingelser for Foretagendets Rentabilitet. Med de nuværende Material- og Arbejdspriser vil en Bygning uden Butiksetage, indrettet udelukkende til Beboelse, vanskeligt kunne forrente sig uden at kræve uforholdsmæssigt store Lejeafgifter, især naar Lejlighederne skulle udstyres komfortabelt, medmindre Omkostningerne ved Bygningens Tilvejebringelse formindskes saa meget som muligt. Udstykningsplanen er derfor lagt saaledes, at det til hver Ejendom hørende Areal kun bliver dobbelt saa stort i Kvadratindhold som Bygningens Grundflade (for Hjørneejendommenes Vedkommende dog noget større bebygget end ubebygget Areal). Ved denne Fremgangsmaade dannes der i Midten af Karréen et ubebygget Areal, der tænkes anlagt og beplantet som fælles Have for samtlige til Karréen hørende Ejendomme. Udgifterne til Vedligeholdelse af et saadant Anlæg kunde eventuelt paalignes de forskellige Grundejere med en aarlig Ydelse, beregnet efter enhver Ejendoms Areal. Det maa fremhæves, at Pladsen inden for Bygningskomplekset ved Tilstedeværelsen af et saadant Anlæg vil vinde betydeligt baade i Retning af samlet Ensartethed i Udseendet og ved at danne et behageligt Opholdssted for Ejendommens Beboere. Anlægget staar ved Portindkørseler i Forbindelse med Jagtvej og Lahnsgade og er tillige tilgængeligt fra alle Ejendomme.

Angaaende Karréen A B C D bemærkes, at de paa Opmaalingsplanen angivne Byggelinier i det Væsentlige er fulgte, og de mindre Afvigelser,

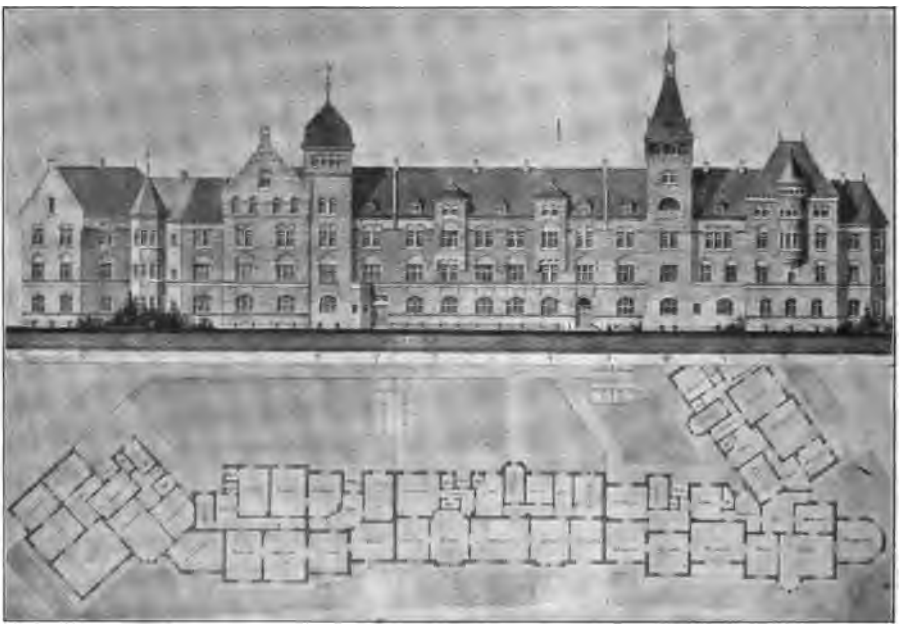

BEBYGGELSESPLAN
I ODENSE.

ARCHITEKT
HJALMAR KJÆR.

Digitized by Google

der er fremkomne ved Udformningen af Bygningerne, er overalt foretagne saaledes, at de i Konkurrence-Betingelserne fastsatte Minimalmaal for Vejbredderne er overholdte. Karréen bestaar af 9 Ejendomme, hvoraf de 7 større indeholder 2 og de 2 mindre 1 Lejlighed i hver Etage. Der vil saaledes blive i Alt 48 Lejligheder, af hvilke de 27 er paa 4 og 5 Værelser, medens Resten indeholder større Lejligheder.

Ved Udstykningen af Karréen E F G H er der gjort en Afvigelse fra den paa Opmaalingsplanen angivne Byggelinie, idet Lahnsgades Forlængelse er drejet vinkelret paa Vejen langs Skøjteløberbanen. Formentlig vil herved opnaas, at Gaden ikke vil blive saa udsat for Blæst, som hvis den udmunder i en over 50 Al. bred Aabning mod Skøjteløberbanen; tillige vil de mange stumpvinklede Hjørner næppe kunne formes paa en for Udseendet tilfredsstillende Maade uden uforholdsmæssige Bekostninger; endelig vil ved den foreslaaede Drejning det til Bebyggelse egnede Areal forøges samtidigt med, at Udgifterne til Gadeanlæget formindskes. Ved Punkterne E og H er der paa Situationsplanen vist en indgaaende Fløj i en Afstand af ca. 10 Al. fra Landsognets Grænse; denne Ordning er foretrukken fremfor at lægge en Brandgavl i Skællinien, da en saadan aldrig vil blive dækket, og da den, navnlig ved H, hvor den ligger paa et meget iøjnefaldende Sted, altid vil virke stødende uskøn. Ligeledes af Hensyn til Udseendet fra Skovvejen og Villakvarteret er den lange Husrække F G brudt derved, at den midterste Del er trukken tilbage fra Gadelinien. En saadan Bredning af Lahnsgade maa ogsaa antages at ville bryde den lange Gades Ensformighed paa en heldig Maade. Karréen indeholder 6 Ejen-

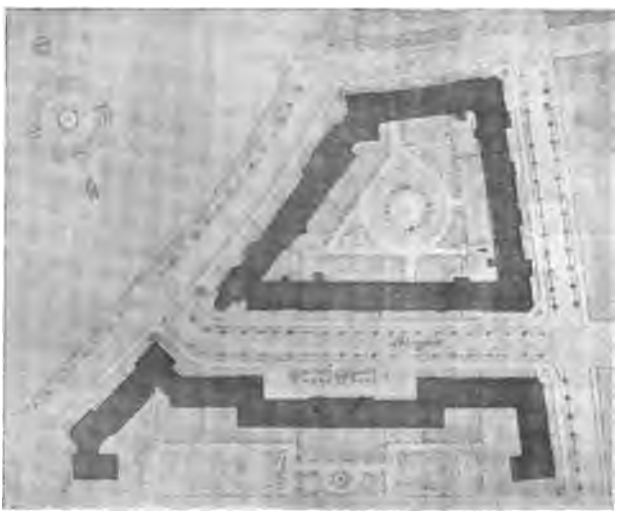

BEBYGGELSESPLAN I ODENSE.

ARCHITEKT HJALMAR KJÆR.

Digitized by Google

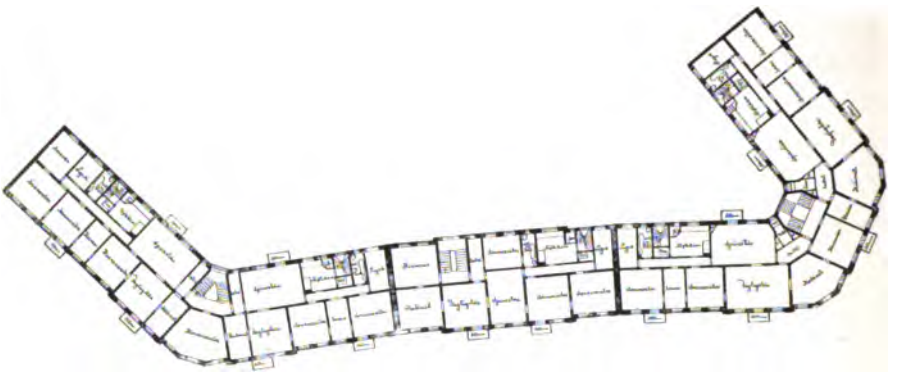

BEBYGGELSESPLAN
I ODENSE.

ARCHITEKT
EGIL FISCHER.

domme, der med Undtagelse af den ene Hjørneejendom har 2 Lejligheder i hver Etage, hvilket tilsammen giver 39 Lejligheder, hvoraf de 24 er paa 4 og 5 Værelser, Resten større.

Med Hensyn til den ydre Architektur er der den Fordel ved Projektet, at hver Grundejer vil kunne lade sin Façade udforme selvstændigt med nogenlunde fri Benyttelse af Motiverne samtidigt med, at de alle indordnes under en fælles Ide, saa at Helhedsvirkningen ikke gaar tabt. Det vil saaledes være unødvendigt at paabebyrde en enkelt Mand en forøget Udgift ved, at hans Façade netop skal være særligt dominerende for at danne et »Midtparti« i Ensemblet. Da den frie og forholdsvis høje Beliggenhed af Husrækken lige over for Skøjteløberbanen medfører, at denne Side vil blive synlig fra forskellige Punkter og paa temmelig store Afstande, er der lagt Vægt paa Silhuetten, som, idet den tegner sig frit mod Himlen som Baggrund, formentlig vil bidrage væsentligt til, at man undgaar det kaserneagtige Præg, hvorunder en sammenhængende Husrække af ens Højde ellers let kommer til at lide. Façaderne mod Villakvarteret er det rimeligere at anlægge symmetrisk og som Baggrund for lavere Bygninger tillige uden stærkt opadstræbende Karakter, lige som der ved større Simpelhed i Hovedformer og Enkeltheder maa gives en Antydning af de mere beskedne Lejligheder, der findes indenfor.

Digitized by Google

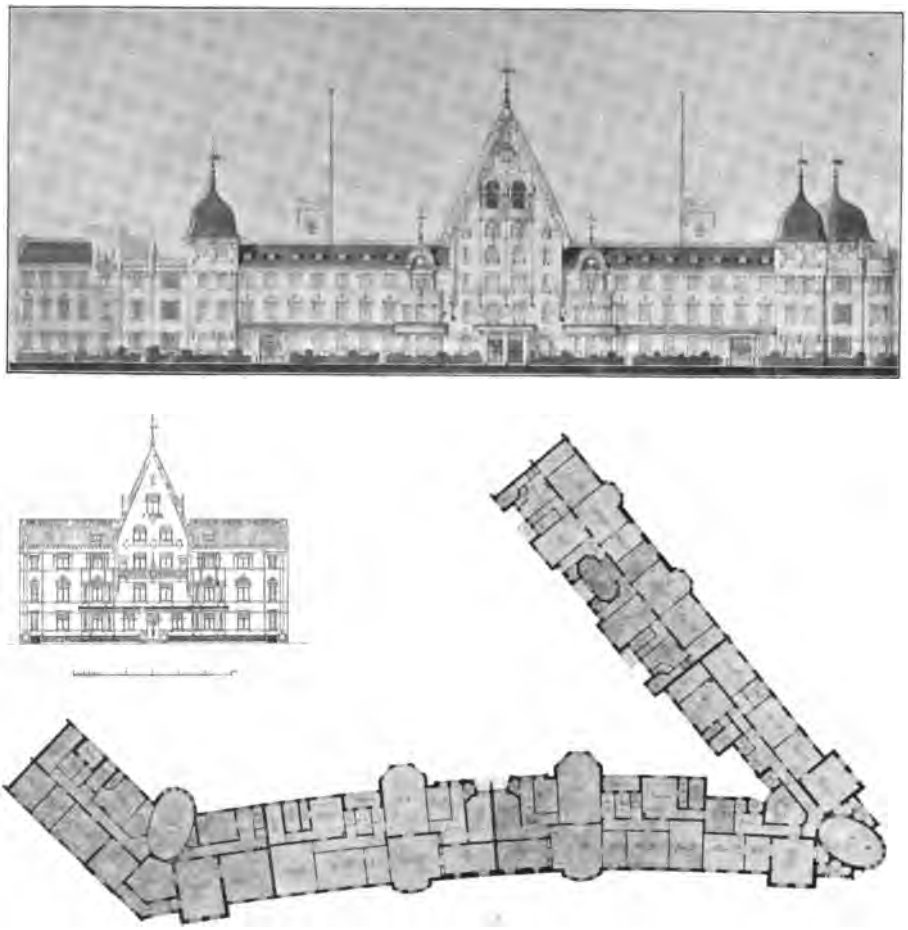

BEBYGGELSESPLAN
I ODENSE

ARCHITEKT
A. ROSEN.

Om der end kan gøres Indvendinger gældende mod Enkeltheder i Projektet, bl. a. mod Rumfordelingen i Lejlighederne, synes der dog Alt i Alt at være saa mange gode Tanker til Stede i det og navnlig en stor Mulighed for, at disse kunne udvikles til noget rigtigt godt, at det er rimeligt, at det vil kunne være til stor Fordel for Odense i æsthetisk og økonomisk Henseende at faa Bebyggelsen af de paagældende Kvarterer af Byen realiseret paa den foreslaaede Maade.

BYGNINGSMUSEET VED LYNGBY.

Tæt ved Sorgenfri Slots Park, i umiddelbar og ret brandfarlig Nærhed af Folevad Mølle har *Dansk Folkemuseums Bygningsafdeling* fæstet Bo og er nu tilgængelig for Alle. Den ligger frit og højt med en vid Udsigt, og Terrainet har

Digitized by Google

foruden denne heldige Betingelse tillige den Fordel ikke at være for langt fjernet fra Hovedstaden. Tæt ved Bygningsmuseet ligger det i 1888 af Kaptain I. C. LA COUR grundlagte historiske *Landbrugsmuseum*, der siden den Tid har været i det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Værge, og der findes en Planteforsøgsstation, en Højskole og en Landboskole. Forsaavidt er Beliggenheden af Bygningsmuseet endog særdeles godt valgt, eftersom Skolerne og Forsøgsstationen søges af Mange rundt om fra hele Landet, og det netop for disse vil være af stor Interesse at kunne danne sig en levende Forestilling om de Forhold, hvorunder tidligere Generationer i længst forsvundne Tider have levet deres Liv.

Bygningsmuseet bestaar af forskellige gamle Bygninger, der ere blevne flyttede fra deres oprindelige Hjemsted og med en beundringsværdig Samvittighedsfuldhed og Nøjagtighed atter opførte her. Man kan maaske ganske i Almindelighed have forskellig Opfattelse med Hensyn til det Spørgsmaal, om det ikke var bedre, at slige gamle, interessante Bygninger bleve staaende paa det Sted, hvor de ere fødte og baarne, og der fredede og røgtede med al mulig tilbørlig Pietet. Det er jo dog, som om noget af den egentlige kulturhistoriske Drift gik tabt, naar Bygningerne rykkes op med Rode fra de Omgivelser, hvor de først og fremmest passe, og under helt nye Forhold bliver stillede sammen med andre »Museumsgenstande«. Men som Forholdene nu engang ere, at de ellers vilde være gaaede til Grunde, og saa tillige dette, at de netop staa paa et særligt udmærket Terrain, saa at de, efterhaanden som mere kommer til, virkeligt ville danne en lille seværdig Landsby — langt at foretrække for en tidligere projekteret Plan om at lægge dem paa Gothersgades Eksercerplads »i harmonisk Stilforbindelse med Rosenborg som Midtpunkt i en Omgivelse af Folkemuseets gamle Huse med tilsvarende Haveanlæg« — saa maa man være de Mænd, der have haft Energi og Interesse til at gennemføre Planen, i høj Grad taknemlig for, hvad her er gjort. Det er først og fremmest Direktør for Dansk Folkemuseum BERNHARD OLSEN, hvem Æren for det smukke Resultat bør ydes.

Bygningsmuseet bestaar foreløbigt af 4 Bygninger eller Bygningskomplekser, hvoraf ganske vist ingen stammer fra Danmark i dets nuværende Skikkelse; men de hidrøre fra Landsdele, der tidligere have været knyttede til det. Det er følgende: *Hans Petersens Gaard fra Ostenfeld* i Sydslesvig; *Hallandsstuen* (en Udflyttergaard fra Stæmhult i Aarstads Herred, omtrent $3^3/_4$ danske Mil øst for Falkenberg); *Lofthuset*, der tidligere stod paa Aabro ved Nybro Station i Smaaland, 3 Mil Vest for Kalmar (i vore Dage kaldes Huset en Sædbod); og endelig *Tvillinggaarden Næs*, som tidligere laa i Vestre Giönge Herred i Nørre Melby Sogn, omtrent $1^1/_2$ dansk Mil Nordøst for Sösdala Station i Nærheden af Hesleholm.

Den ostenfeldske Gaard er bygget efter den saxiske Bygningsskik, som havde hjemme paa det Omraade, der paa Karl den Stores Tid hed Saxland. Den er et Røghus uden Skorsten; Arnecilden har brændt lystigt og frit paa en stor, flad Sten, lagt i Plan med Gulvet, og Røgen har selv maattet sørge for at skaffe sig Udgang gennem Døre og Vinduer, hvor den har kunnet komme til. Heraf præges Stolper og Loftsbjælker; de er ligesom overtrukne med en ædel Patina af Sod, saa at de skinne som Ibentræ. I det mægtige Rum, hvor man først træder ind fra Porten, har Mennesker og Dyr levet sammen i patriarkalsk Samdrægtighed. I Midten er *Lo-Dilen* med det lerstampede Gulv; herind ere Vognene

Digitized by Google

i Høstens Tid kørte med deres høje Læs og Høet langet op paa Højenloftet. Paa hver Side af Loen have Køerne været opstaldede i deres Baase. For Enden af Loen, uden Adskillelse fra denne, er Menneskenes Opholdssted omkring den ærværdige *Arne* eller *Herd*; her har Husfaderen og Husmoderen, Børnene og alt Tyende haft deres Plads, naar de samledes til Maaltiderne eller til fredelig Samtale efter endt Dagværk; og Modsætningen mellem det dæmrende Mørke i Loen og den flammende Arneild, der reflekterede sine Straaler i de blanktpolerede, drevne Fade, det fine Husgeraad af Messing og Kobber, Skaale og Kander af glaseret Stentøj og brogede Fajancer, der udgjorde Familiens rørlige Gods og var ophængt paa Husets Bagvæg, dets eneste høje Flade, maa have været af en ejendommelig, malerisk Ynde. Paa begge Sider af Arnehuset er indrettet aabne Rum, *Siddelser*; i deres Sidevægge er der *Alkover* til Sengeleje. Alkovesiderne ere smukt udskaarne; det er dog ikke Originalerne, der findes, da de ikke have været til at erhverve, i alt Fald foreløbigt, men omhyggeligt udførte Kopier. Bag Husets Bagvæg findes to tilbyggede, adskilte Rum: *Peselen* og *Stuen*. I det 16. Aarhundrede kom der nemlig en Lyst til at afsondre sig fra Tyendet og skaffe sig en særskilt Plads for Familien og dens Lige. Disse Rum ere rigeligt udstyrede med Møbler saasom Skabe, Bænke og Borde samt Kander og Fade af Messing, Fajance o. s. v. Væggene ere beklædte med Paneler og Fajancefliser.

Det er i høj Grad paaskønnelsesværdigt, at hele dette store og kostbare Hus er købt og flyttet for de Midler, som en Privatmand, Grosserer JOHAN SERDIN HANSEN har skænket til Folkemuseet; og dette fortjener selvfølgeligt at mindes paa Stedet. Mindre paaskønnelsesværdigt er det, at det sker ved en uforholdsmæssig stor og smagløs Tavle, der er indsat i Stuen mellem Flisebeklædningen, og som med sine slemme Broderibogstaver helt bryder den Stemning, der ellers er fremherskende.

Efter den ostenfeldske Gaard vil senere blive anbragt en *nordslesvigsk* Gaard fra Egnen om Haderslev, en Type for den danske Middelalders enlængede Bondegaard. Den viser en ny Udvikling, eftersom den har Skorsten.

Hallandsstuen viser atter et nyt Fremskridt i Udviklingen, idet Kvæget er flyttet ud for sig selv og henvist til Udhuse i Nærheden. Selve Huset falder i 3 afsondrede Dele: den midterste, kaldet *Lavstuen*, og to Gavlbygninger, *Herbergshusene*. Der er den Forskel paa Stue og Hus, at den første har Indretning til Opvarmning og er i ét Stokværk; Herbergerne ere Huse ɔ: have to Stokværk, men kunne ikke opvarmes. Der er endnu ikke opført nogen Skorsten i Bygninger af denne Type; Ilden brændte paa en aaben Arne, og Røgen trak ud af et Hul i Loftet, *Lyren*. Dørene i Gavlvæggene ere lave, saa lave, at en Fjende, der vilde trænge sig ind igennem dem, maatte nødes til at krybe ind ad dem, hvorved han for en Stund blev gjort værgeløs. Stuen er et overordentligt interessant Rum; langs dens tre Vægge ere der Bænke, hvor Husfolket sov; paa Gavlbænken er Højsædet, og her sov Bonden og hans Kvinde. Ellers er der ikke mange Møbler i Stuen, men for at give en fyldig Fremstilling er der opstillet en Mængde Husgeraad, hvorimellem findes mange snurrige Ting. Hallandsstuens væsentligste Pynt er forøvrigt som alle nordiske Stuers den textile. Overalt, hvor der er Plads dertil, er der anbragt *Hængklæder*; ved Højtider opsattes der desuden *Boninger*, Malerier paa Lærred, fremstillende Begivenheder af det daglige

Digitized by Google

Liv, Brudefærd, Jagt, Haandværkere ved deres Arbejde o. s. v. eller Billeder af det gamle og det nye Testamente med Text. De ere guddommeligt naive, og selvfølgeligt ere alle de bibelske Figurer klædte i Samtidens Bondedragter. — I Herbergerne ere talrige Redskaber til Agerdyrkningsbrug opstillede.

Lofthuset er den af de gamle Bygninger, som har det ejendommeligste og mest maleriske Ydre. Den bestaar af en Underbygning, *Kælderen*, og et øverste Stokværk, *Loftet*. Dette rager saa langt ud over Kælderen, idet det er bygget op over Loftets Gulvbjælker, *Bolsterstokkene*, at der gives Plads til en *Svalgang*, der løber langs Husets Forside. Svalgangen er lukket med Væg udadtil paa en langagtig Aabning nær, forsynet med et aabent *Tralværk*. Adgangen til Loftet er ad *Broen*, en løs Stige, der kan drages op. I de gamle Folkeviser fra Middelalderen nævnes ofte *Højenloftet*, *Højenlofts-Svalen* og *Højenlofts-Broen*. Bygningens Form er betinget af dens oprindelige Bestemmelse, at være et Værnested for Bondens Rigdomme og Forraad. Derfor var Kælderen undertiden uden Døre, saa at man kun kunde komme til den ad en indre Trappe fra Loftet; Lys og Luft kom fra Glugger i Væggene. Ofte havde alene Husmoderen Nøglen i Forvaring; Gæster, som man vilde hædre, fik deres Natteleje her. Ifølge Folkeviserne blev Lofthuset ofte taget i Brug som *Fruerstue* eller *Jomfrubur*; paa varme Dage tog Gaardens Døtre og Piger Plads paa Svalen, naar Loftet var for kvalmt. Og det er om et saadant Jomfrubur, at Middelalderens Sange, Sagn og Æventyr drejer sig. Lofthusene bevaredes længe som *Barfred* ved mange jydske Præstegaarde, da Præsterne havde Forpligtelse til at yde de Vejfarende Natteleje. I Smaaland, hvor denne Slags Forsvarshuse endnu findes, kaldes de for *Sædboder*; i Sverrig hedder de undertiden *Fatabure*. Alderen af det ved Lyngby opførte Lofthus er ikke let at slaa fast; det er næppe mere end 200 Aar gammelt, men hører efter sin Bygningsmaade til den senere Middelalder.

Endelig rummer Bygningsmuseet den store *Tvillinggaard Næs*. Den er, som den nordslesvigske, bygget af liggende Egeplanker mellem Stolper. Længerne har en sluttet, retvinklet Form, der lukker om en Gaardsplads og dækker over et Fladerum paa c. 4000 □ Alen. Det er den dansk-skaansk-sønderhallandske Gaardform, der har hersket i saa mange Egne af vort Land i de sidste Aarhundreder, og som afslutter en Udvikling fra Oldtiden til vore Dage. Tvillinggaarden har tidligere været Genstand for udførlig Omtale i »Meddelelserne« (2. Aarg. Nr. 15), hvortil der derfor henvises.

Overalt i de genopførte Bygninger findes anbragt en Mængde Inventar og Agerdyrkningsredskaber, som netop kommer udmærket til deres Ret i disse Omgivelser, hvor de passer bedre end i Folkemuseet i Kjøbenhavn.

Denne Serie af Gaarde — iberegnet den endnu manglende nordslesvigske Gaard — paaviser altsaa en Række Hovedformer i fire Rubrikker. Man maa haabe, at der i Fremtiden vil komme endnu flere Bygninger til; de ville da blive Varianter af de fremstillede Typer. Udenfor Rækken staar Lofthuset — men man glæder sig over, at det er kommet med.

Direktør Bernhard Olsen, der har ydet et saa stort og omfattende Arbejde ved hele Bygningsmuseets Tilblivelse, hvormed han sikkert vil være til Nytte og Glæde for mange, saavel de særligt Bygningsinteresserede og de Landdyrkningsinteresserede som for det store Publikum i det Hele taget, har tillige skrevet en

Digitized by Google

Vejledning for de Besøgende. Den er ledsaget af talrige Illustrationer og giver i en klar og koncis Form god og udtømmende Besked om Bygningerne. De ovenfor givne faktiske Oplysninger stamme fra den.

ARCHITEKTMØDET I JÖNKÖPING

DEN 6., 7. OG 8. JULI 1901.

Under de skønneste Auspicier begyndtes Akademisk Architektforenings Sommerudflugt til det Indre af Sverrig, og vellykket fra først til sidst var den. En glad og kammeratlig Tone prægede Sammenkomsten, der ved den livlige Tilslutning fra de fire nordiske Lande helt fik Karakteren af et skandinavisk Architektmøde — det første, der er blevet holdt, men forhaabentlig ikke det sidste. I alt Fald var der ubetinget et almindeligt Ønske om en Gentagelse, senest i Løbet af Sommeren 1903, hvad enten det nu vil blive i Kristiania, som Normændene foresloge, eller Kjøbenhavn, som Danskerne holdt paa. Den Tankeudveksling, der ved et saadant Møde finder Sted paa nært Hold mellem nærbeslægtede Kolleger om fælles Interesser, de Venskabsbaand, der knyttes hurtigt uden derfor at behøve at være mindre varige, den glade Feststemning, som lægger sin Glans over Menneskene, Naturen og Kunsten — Alt har sin store Betydning, og nu, da de skønne Dage i Jönköping ere til Ende, kan man med Tilfredshed bekræfte, at der ikke var det mindste Skaar i Glæden. Det eneste, man maaske nok har Grund til at være noget misfornøjet med, var Solen, den gamle Urostifter; thi formodentlig i en god Mening, men ganske uden Forstaaelse af Situationen straalede den hele Tiden med en Iver, som var en bedre Sag værdig. En knusende Varme var til Tider lige ved at gøre En det lidt vel broget.

For Fremtidens Historieskrivere vil det sikkert være af uvurderlig Interesse at kende Deltagernes Navne. De anføres derfor her:

Danske: Axel Berg, V. Fischer, H. Garde, Prof. Hans J. Holm, Prof. Alb. Jensen, Emil Jørgensen, Eugen Jørgensen, Hach Kampmann, Prof. Vilh. Klein, Prof. V. Koch, Fritz Koch, Martin Larsen, Lauritzen, Mandrup-Poulsen, Mørk-Hansen, M. Nyrop, A. Rosen, Erik Schiødte, Valdemar Schmidt, Steenberg, Theill og Wenck.

Svenske: K. Berlin, Prof. J. G. Clason, R. Enblom, F. Falkenberg, Docenten P. Hallman, E. Josephson, E. Lallerstedt, Agi Lindegren, Hofintendenten G. Lindgren, L. Petersson og Folke Zettervall, alle fra Stockholm. Endvidere Adr. Peterson fra Göteborg, Stadsarchitekten R. Dahlander fra Örebro, Stadsarchitekten Aug. Atterström fra Jönköping, Stadsarchitekten Fr. Sundbärg fra Landskrona, A. Arwidius, Salomon Sörensen og Th. Wåhlin fra Malmö samt Kunsthistorikeren Ewert Wrangel fra Lund.

Norske: Herm. Backer, H. Berle, Henr. Bull og Schytte-Berg.

Finsk: Chefen för finska arkitektöfverstyrelsen Gripenberg.

Efter at have overnattet i Malmø, hvortil Dampfærgen bragte Danskerne om Aftenen den 5te Juli, begyndte de næste Morgen tidligt den smukke, men noget anstrængende lange Rejse paa Jærnbanen igennem Götarike til Jönköping, hvor de modtoges af de tidligere ankomne svenske og norske Architekter. Efter

Digitized by Google

en hastig Middag, hvor Prof. Clason bød velkommen, men man forøvrigt var forskaanet for officielle Taler, og efter en hurtig lille tillställning med Kaffe, Punch, Sodavatten m. m. i Hotellets Have, kørte man først med Vogne, derefter med Jærnbanen til Huskvarna. Gennem den vidunderligt smukke Egn med det brusende Vandfald mellem stejle, skovklædte Klipper og overalt den frieste Udsigt til den store, solbeskinnede Vettern arbejdede man sig med ikke ringe Anstrængelse op per ardua ad astra. Astra var i dette Tilfælde de gulddroppar, der meget aandsnærværende og meget velvilligt udskænkedes i Haven hos den gæstfri Disponent ved Ebbes Bruk Hr. GYLLENBERG. Her fik man først egentlig Lejlighed til at gøre hinandens Bekendtskab, og det heldige Paafund at anbringe sit Visitkort paa Hatten eller i Knaphullet overflødiggjorde Præsentation. Nu kom ogsaa de velsignede Fotografiapparater frem; deres Tal var legio, overalt hørte man dem klikke. Man var i Fare, hvor man gik, og de mest intime Situationer undgik ikke den Skæbne at blive forevigede. Efter et passende Rast, kørte man i en bedøvende Varme atter tilbage med det lille smalsporede Bummeltog, hvis Kupéer ikke er bredere end et almindeligt Tegnebrædt; en hel Lise var det derefter at køre en lang Tur i Karether og Landauere udenom Jönköping til nogle Bakkedrag udenfor Byen, hvor der var en henrivende Udsigt over Land og Sø samt en lille tillställning med Kaffe, Punch, Sodavatten m. m. Derfra tilbage til Hotellet, hvor der var Sexa Kl. 10 samt en lille tillställning med Kaffe, Punch, Sodavatten m. m. i Hotellets Have. I Seng Kl. 12.

Dagen derpaa maatte der slides endnu mere; det var en Normal-Arbejdsdag paa 21 Timer. Kl. 6 peb den för tillfället hyrade, fra Ræling til Top flagsmykkede Damper til Afgang, og man gav sig Vetterns ferske Neptun i Vold. Kl. 10 gik man i Land paa *Wisingsö*, hvor straks ved Landgangen Ruinerne af *Wisingsborg* laa saa tillokkende; snart summede da ogsaa alle Architekterne omkring dem som Spyfluer om et Fad Rødgrød. En skønnere Borgruin fra Renaissancetiden skal man maaske have ondt ved at finde; der staar endnu saa meget tilbage af det oprindelige, at man kan gøre sig en ganske god Forestilling om den Storhed og Pragt, der var særegen for Borgen, før den brændte i Begyndelsen af 18de Aarhundrede. Men mest Interesse har den i malerisk Henseende; med de høje Birketræer, der vokse op midt imellem Murene, afgiver den talrige Motiver for Akvareller, — som der selvfølgelig ikke var Tid til at lave, hvorimod nok En og Anden kunde stjæle sig til en lille Blyantstegning i Skitsebogen. Fra *Wisingsborg* begav man sig til den nærliggende *Wisingsö Kirke* med et højt, fritstaaende Klokketaarn af Træ. Kirken er i og for sig ikke særdeles værdifuld i architektonisk Henseende, men Interiøret er højst karakteristisk, da en Mængde Træsager, Messing- og Sølvgenstande, Malerier o. s. v. ere opstillede her efter at være reddede fra Slottets Brand. Den gør derfor et ejendommeligt, maaske lidt museumsagtigt Indtryk*).

Efter denne første Landgang gjorde man senere Besøg i *Alvastra*, hvor der ligeledes findes en smuk og i de senere Tider velvedligeholdt Ruin. Her er det et middelalderligt Bygningsanlæg med Kirke, indhegnet Gaard og Klostergange. Nu var der virkelig en lille Skare af raske, unge Mænd, der havde Mod og

*) »Meddelelserne« haaber i et kommende Nummer at kunne bringe Billeder saavel herfra som fra andre Steder paa Rejsen.

Digitized by Google

Mands Hjærte til at bestige de omgivende høje Udsigtspunkter, og de har sikkert faaet Løn for deres Ulejlighed; men de fleste Deltagere i Turen naaede rigtignok ikke længere end til det nærliggende Hotels Veranda med tilhørende tillställning med Kaffe, Punch, Sodavatten m. m., medens en Flok mellem-raske Folk naaede en lille bitte Smule højere op ad Bjærget, inden de lod sig dejse ned paa Ryggen i Græsset; — og ogsaa deres Ulejlighed blev belønnet. Efter et forfriskende Bad i Vettern gik man atter ombord og nød med god Appetit og godt Humør Middagen, hvor Taler og Sange gik Slag i Slag, medens de forbipasserende Lystfartøjer kippede med Flagene og Damperen krydsede med smaa Slag for ikke at naa for tidligt ind til *Vadstena Slot*, der længe havde været at skue lige ved Vandet. Her var Rejsens Maal. Man besaa det mægtige Slot*), der er opført 1545—63, udvendigt og indvendigt; desværre er der ikke særligt meget at se inde i det, de fleste Rum staa tomme og vente paa deres Restaurering, som man maa haabe vil falde godt ud nu, da Svenskernes i denne Henseende noget forsømte Kunstsans er vakt og vaagen. I det store Slotskapel, et mægtigt firkantet Rum med god Resonans, var det et virkeligt uforglemmeligt »Moment« paa Turen, da Architekt GRIPENBERG sang en simpel lille, finsk Folkesang med en Stemme og et Foredrag, som var aldeles rørende. Derefter besaa man den et godt Stykke derfra beliggende Klosterkirke, opført 1395—1424, en mægtig treskibet Kirkehal af hugne Sten med Krydsbuer og murede Ribber, et Mønster for de nordiske Birgittiner-Kirker. Selve Pillerne, Hvælvingerne o. l. synes at være godt restaurerede; men unægteligt gjorde de Bygningsdele af Træ, der ellers fandtes i Kirken, saasom Orgel, Stolestader o. s. v., ikke Indtryk af at være udførte med den fulde Forstaaelse, som Danske anse for nødvendigt ved en Restaurering. Gennem den stille Vadstena By med de mange Træhuse vandrede man tilbage til Skibet for at gaa ombord der Kl. 9 Aften; allerede nu begyndte der at komme Splittelse i Selskabet, idet flere separerede sig for at drage ad andre Veje. Men de, der blev tilbage, vil vist sent glemme den herlige, lune og lyse Nat, som tilbragtes paa Dækket med en lille tillställning af Punch, Sodavatten m. m. i en hyggelig, samlet og tæt sluttet Kreds under Solsejlet, hvor muntre Taler og Sange uafladeligt vekslede, og hvor Professor Wrangel improviserede en rimet Hilsen til Danmark. Stemningen var stadigt paa Højdepunktet uden nogensinde at gaa over Grænsen, Klipper og skovbevoksede Skrænter spejlede sig i den klare, dybe Sø, hvor Dagskæret stadigt vibrerede i Horisonten, som om Solen slet ikke havde Lyst til at gaa fra det Hele — en nordisk Skærsommernat af uforlignelig Ynde, og Klokken var da ogsaa bleven $2^1/_2$, før man naaede til Land — og blev endnu mere, inden de sidste gik til Ro i Hotellets Senge.

Den sidste Dag besøgtes en gammel Trækirke i *Habo*, hvortil man naaede først ad Jærnbanen, derefter med Vogn. Et snurrigt gammelt Interiør fra det syttende og attende Aarhundrede, ikke med interessante Trækonstruktioner eller særligt vellykket Architektur, men helt fuldt af de naiveste og barokkeste Ornamenter og Malerier og vistnok ret enestaaende i sit Slags. Kontraktsprovsten Hr. GRANDH indbød nu hele Selskabet til et lille Hvil i sin Have, hvor man rekreerede sig ved en lille tillställning med Kaffe, men denne Gang utan svafvel

*) Opmaalt og tegnet til »Ældre nordisk Architektur« af Architekterne Mørk-Hansen og Erik Schiødte.

Digitized by Google

och fosfor; da Prof. Clason takkede for den venlige Modtagelse, paalagde han Provsten at røgte den gamle Kirke godt; og halvt i Spøg, halvt i Alvor løftede han hans »Tumma« i Vejret til et Løfte om ikke at tillade vandaliserende Restaureringstilbøjeligheder at vinde Indpas.

Hermed var Rejsens Program udtømt, og efterhaanden faldt flere og flere fra, hvergang hilsede af rungende Hurraer og Tilraab om atter at mødes. Den næste Dag, Tirsdag den 9. Juli, vare de Danske tilbage i Kjøbenhavn.

Og hvad er der nu tilbage af det Hele? Ja, lad os blot ikke glemme de utallige Amatørfotografier og de Plader, der blev slaaet paa Alt mellem Himmel og Jord, og heller ikke de meget faa Skitser, der kom i Skitsebøgerne. Men der er først og fremmest »*minnet*« — Mindet om en Sammenkomst saa fornøjelig og rig paa Spirer, som vel muligt, en første Begyndelse til et Samkvem mellem nordiske Architekter, som vil være til umaadelig Nytte for alle Parter. Og saa er der en stor Taknemlighedsgæld til Svenskerne, der saa gæstfrit og saa klogt havde lagt den indholdsrige Plan til Rette, først og fremmest til Prof. Clason, der sammen med Prof. V. Koch har haft det største Ord at sige ved Ordningen. Thi uden Persons Anseelse, uden smaalig Hensyntagen til, hvem der er stor og hvem lille, — det manglede bare! — bevægede man sig med fælles Interesser frit og kammeratlig imellem hinanden. Det Hele var aldeles, som der staar i en bekendt svensk Vise:

Ödet skrifvar allas saga,
Hvar har sin i synnerhet;
En blir tjock, en tunn som Draga,
Drottningen Ni vet.
Alla ha' till lifvet samma rätt,
Ändå ej det ritas efter samma chablon;
En blir förd till grafven på'n lavett;
En blir satt i spiritus och en i Pantheon.
Någon byggar slott och kyrka,
Flera kojar blott tyvärr:
Kärlek åt gemensamt yrke
Konstnärns lycka är.

FORSKELLIGT.

Afskedigelse. Under 28. Juni er Kammerherre F. Meldahl, Kmd. af Dbg. og Dbm., efter Ansøgning paa Grund af Alder afskediget i Naade og med Pension med Udgangen af indeværende Aar fra Embedet som Bygningsinspektør.

Ordensdekorationer. Professor V. Koch er bleven udnævnt til *Officier de l'Instruction publique,* og Architekterne Th. Bindesbøll, J. Dich og K. Arne-Petersen til *Officiers d'Académie.*

Meddelelser fra Akademisk Architektforening udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: Akademisk Architektforening.
Redaktør: Architekt K. Arne-Petersen, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 Kr. pr. Kv.-Tom. Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Inddustribygn., B.

Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 1. AUGUST 1901
3. AARGANG № 21

KONKURRENCE OM BEBYGGELSEN AF EN GRUND VED RAADHUSPLADSEN.

I Februar Maaned d. A. henvendte Hr. Tømrermester HANS NIELSEN sig til Akademisk Architektforening med en Anmodning om at være ham behjælpelig med en Konkurrence angaaende Bebyggelsen af et Areal, som han ejede ved Raadhuspladsen. Architektforeningens Bestyrelse anmodede da d'Hrr. AXEL BERG, M. NYROP og K. ARNE-PETERSEN om at indtræde i et Udvalg, der sammen med den af Hr. Hans Nielsen nedsatte Komité

BEBYGGELSE AF EN GRUND VED RAADHUSPLADSEN. ARCHITEKT VILH. FISCHER.

Digitized by Google

skulde forfatte Programmet, indbyde et Antal Architekter til Konkurrencen samt foretage Bedømmelsen af de indsendte Arbejder. Komiteen bestod foruden af Ejeren af d'Hrr. Overretssagfører AXEL BANG samt Tømrermestrene ANTON CHRISTENSEN og H. P. NIELSEN. Indbudte til Deltagelse i Konkurrencen blev følgende Architekter: d'Hrr. VILH. FISCHER, EUGEN JØRGENSEN, FRITZ KOCH, S. LEMCHE, A. ROSEN og CARL THONNING. Grunden, der skulde bebygges, havde et samlet Areal af ca. 3000 Kv. Alen og strakte sig fra Frederiksberggade til Vestergade med sin længste Façade mod Raadhuspladsen. En lille Hjørnegrund mod Frederiksberggade maatte holdes udenfor Bebyggelsen, da Bestræbelserne for Inddragelsen af denne i det samlede Areal var strandede*).

BEBYGGELSE AF EN GRUND VED RAADHUSPLADSEN.

ARCHITEKT VILH. FISCHER.

*) Vi kan oplyse, at det nu er lykkedes at erhverve denne Hjørnegrund, hvorefter det endelige Projekt for Bebyggelsen altsaa vil blive ændret.

Digitized by Google

Programmet, til hvis endelige Godkendelse de seks konkurrerende Architekter vare indbudte, stillede som en af sine Hovedbetingelser, at Bygningens Indre skulde anlægges efter store og rummelige Forhold, og at der til det Ydre skulde anvendes gode og i vort Klima holdbare Materialier, hvorfor Puds burde undgaas paa fremspringende Baand og Gesimser.

Kælderen, der skulde strække sig ind under Gaarden, maatte have sit Gulv i en Dybde af mindst $8^1/_2$ Alen under Gaden; det var Hensigten at benytte denne Kælder til Udstillingslokale i særligt Øjemed, og til dette skulde kun anvendes kunstig Belysning.

Stueetagen maatte have sit Gulv liggende 4 Tommer over Fortovet og skulde have en Højde af mindst 7 Alen mellem Gulv og Loft; mod Vestergade og Raadhuspladsen skulde anlægges Restauration og mod Frederiksberggade Butikker.

Første Sal (Beletagen) skulde indrettes delvis til Restauration og delvis til Kontor- og Forretningsbrug, medens de øvrige Etager kunde anvendes til Forretningslokaler, Kontorer og Beboelse.

I Tagetagen skulde anbringes alle til Restaurationen fornødne Køkken- og Økonomilokaler.

Som et særligt Ønske fremhævede Programmet Muligheden af et Udsigtstaarn med Trappe og Elevator.

Alle de konkurrerende Architekter indsendte deres Projekter, og Bedømmelsesudvalget kom efter en indgaaende Undersøgelse til det Resultat, at VILH. FISCHERS Arbejde var det, der paa bedste Maade løste Opgaven,

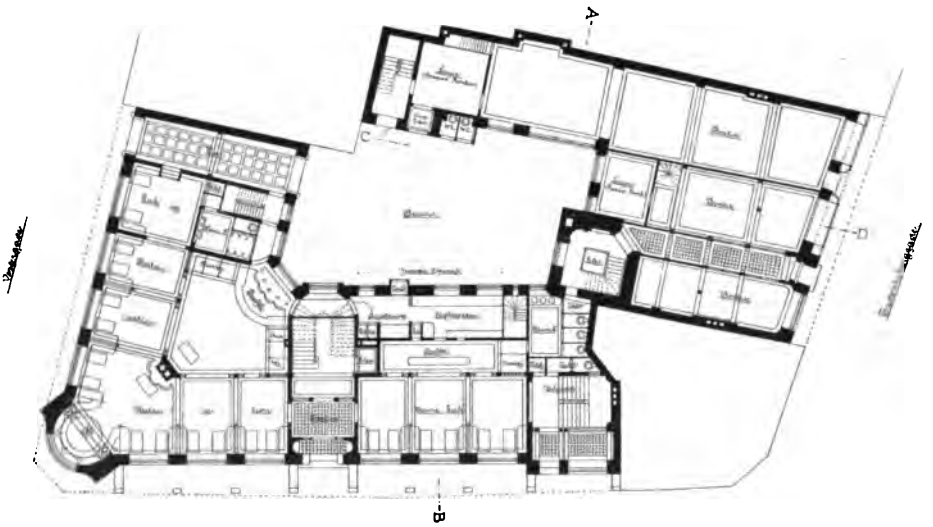

BEBYGGELSE AF EN GRUND
VED RAADHUSPLADSEN.

ARCHITEKT
VILH. FISCHER.

Digitized by Google

hvorfor der tilkendtes dette 1ste Præmie. Da der imidlertid i de andre Projekter er nedlagt saa megen Dygtighed og Arbejde, at det maa have Interesse i videre Kredse at kende disse, gengive vi her af hvert Projekt en Façade og en Plan, idet vi dog af Pladshensyn maa indskrænke os til kun at tage de 3 Projekter i dette Nummer, hvorefter de andre skal følge næste Gang.

I øvrigt give vi Ordet til d'Hrr. selv:

VILH. FISCHERS PROJEKT.

Konkurrenceprogrammet maatte forstaas saaledes, at der ved Udarbejdelsen af Projektet skulde tages væsentlige Hensyn til, at Hjørnegrunden ved Frederiksberggade ikke kunde paaregnes erhvervet. Façadeinddelingen og navnlig Taarnets Plads er bestemt heraf; men Hovedtrappen i Taarnet kunde, naar dette lagdes i Hjørnet, ogsaa tænkes at blive Trappe for en eventuel Hjørnebygning — selv om denne først blev opført, efter at det øvrige Bygningskompleks var fuldført.

BEBYGGELSE AF EN GRUND
VED RAADHUSPLADSEN.

ARCHITEKT
EUGEN JØRGENSEN.

Digitized by Google

Da Hjørnegrunden nu er købt af Bygherren, er der selvfølgelig, navnlig i Planen, sket mange Forandringer; men Façadens Udseende bliver til Dels efter Skitsen, lige som Taarnet beholder sin Plads.

VILHELM FISCHER.

EUGEN JØRGENSENS PROJEKT.

Ved Udarbejdelsen af Projektet er jeg gaaet ud fra, at Hjørneejendommen nødvendigvis til sidst maatte komme ind under den fælles Bebyggelse; og Façaden mod Raadhuspladsen er derfor anlagt paa, at den i saa Tilfælde kunde blive aldeles symmetrisk. En Bygning paa dette Sted, i saa stor Nærhed af Raadhuset, bør formentlig være saa rolig og behersket i sit Ydre som vel muligt, for at den ikke skal synes at gøre utidige Forsøg paa at ville dominere for meget. Af samme Grund er Taarnet anbragt midt i Planen og paa en saadan Maade, at det helt kan udelades — hvad der maaske i og for sig vilde være det rimeligste, ikke mindst af økonomiske Grunde — uden at forrykke Forholdene. I Etageplanerne, som ikke er fremstillede her, er der gjort alt for at faa det mest mulige ud af Kontorer og Forretningslokaler. Med Hensyn til Kaféen i Stueetagen er der tænkt for meget paa foruden et Par større Lokaler at fremskaffe hyggelige mindre Rum mod Vestergade, beregnede paa smaa, afsluttede Selskaber, Billard o. l., som et »Vestergade-Publikum« i alt Fald tidligere har fundet Behag i. Ved at se de andre Konkurrenters Planer, som er slaaede meget større op, indser jeg, at dette er et Fejlgreb fra min Side.

EUGEN JØRGENSEN.

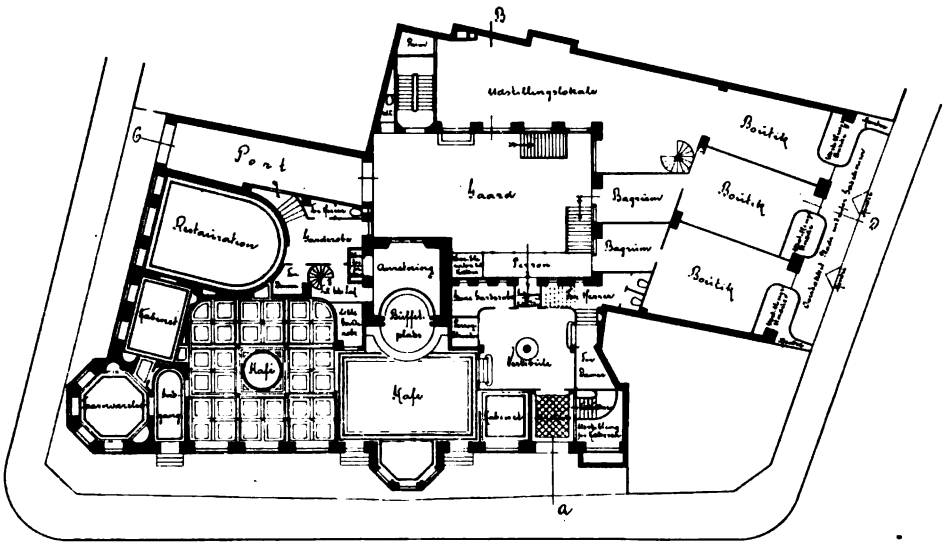

BEBYGGELSE AF EN GRUND VED RAADHUSPLADSEN.

ARCHITEKT EUGEN JØRGENSEN.

Digitized by Google

FRITZ KOCHS PROJEKT.

Min første Tanke ved Udarbejdelsen af Planen til Bebyggelse af Tømrermester Hans Nielsens Ejendom paa Raadhuspladsen var, at det bebyggede Areal i sin Helhed maatte ligge til Vestergade, Raadhuspladsen og Frederiksberggade med kun 1 Gaard og intet Sidehus, — af den naturlige Grund, at Lokalerne til Gaden give størst Lejeindtægt; — endvidere maatte det i Programmet forlangte Udstillingsvindue, Hovedindgangen til Restauration og Kafé, til Udstillingslokalet i Kælderen og til Etagerne ligge nærmest Frederiksberggade ud til Raadhuspladsen ved Siden af Hjørne-

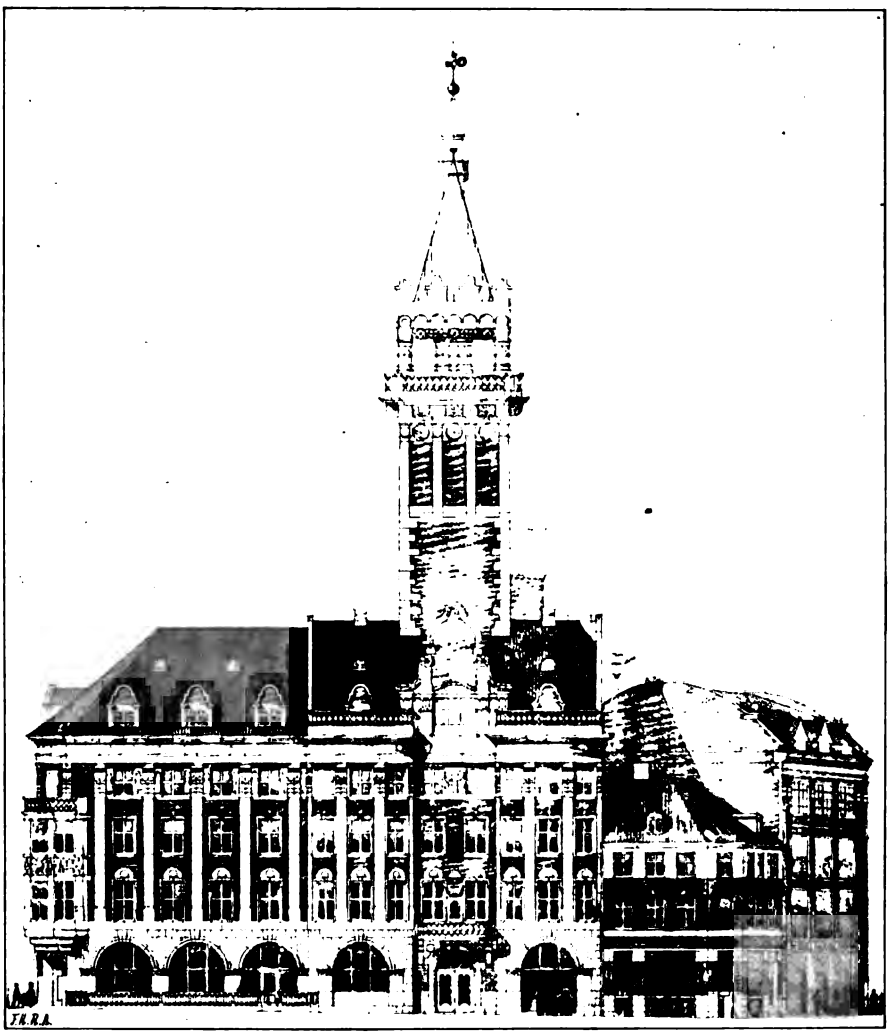

BEBYGGELSE AF EN GRUND
VED RAADLUSPLADSEN.

ARCHITEKT
FRITZ KOCH.

Digitized by Google

stedet, som under Konkurrencen endnu ikke var i Bygherrens Besiddelse. Det var da naturligt, at Hovedindgangen blev pointeret: det Ydre ved et fremspringende Parti, der sluttede sig til Taarnet som Baggrund. Det kunde nu se ud, som om mit Projekt var planlagt til Udvidelse om Hjørnet; — dette har dog ifølge ovenstaaende ikke været min Tanke. Det er min Mening, at det ved Hovedindgangen dannede Parti meget vel kunde gaa som Hus for sig og Resten af Façaden mod Raadhuspladsen slutte sig hertil. Symmetri i en Façade kan medvirke meget til Bevarelsen af Helheden, men den (Symmetrien) maa dog vige, naar praktiske Grunde fordrer det, hvorimod der nødig maa savnes Balance i det Ydre. At jeg ikke havde arbejdet de til Hjørneejendommen stødende Gavle sammen ved Hjælp af Tinder, Taarne og Forsiringer, men kun vist dem med den tarveligste Udsmykning, var af den simple Grund, at dette var ganske meningsløst, da det i vore nedbrydende Tidet næppe vilde gaa det lille Hjørne bedre end saa mangen anden »gammel Søster«, — det vilde før eller senere blive *renoviert*, og saaledes skjule de herlige Gavle m. m., der i saa Tilfælde reduceredes til vild og kostbar Luftgymnastik, som kom og gik, — eller jeg kunde sige som en Ven, jeg engang bød en virkelig Kognak med ***, da jeg spurgte ham, om han ikke holdt af denne herlige Drik: »Jo, det gjorde han nok, men det var jo ingen Nytte til at drikke den«! — Huset tænktes udført af Granit, haandstrøgne, røde Façadesten, Granitbeton og sort Tegltag til Vestergade og Raadhuspladsen; Façaden mod Frederiksberggade med Hjørnepiller af Granit og den øvrige Del af presset Kobber og Spejlglas.

FRITZ KOCH.

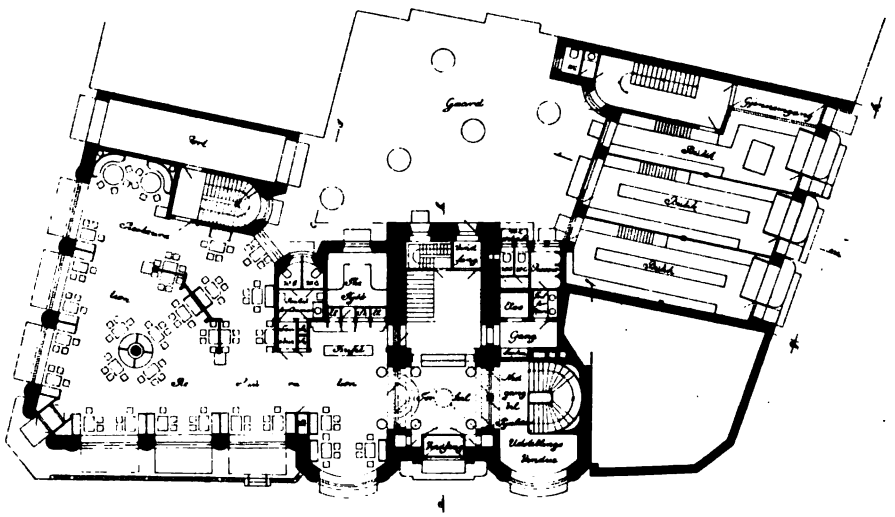

BEBYGGELSE AF EN GRUND
VED RAADHUSPLADSEN.

ARCHITEKT
FRITZ KOCH.

Digitized by Google

TELEFONANLÆG I NYBYGNINGER.

Efterhaanden som Tekniken gaar fremad paa de forskellige Punkter, bliver der flere og flere Ting at tage Hensyn til for d'Hrr. Architekter. At man nu i Stedet for de gammeldags Skorstene maa tegne Ventilationsskorstene med mange særlige Hensyn, og at man i en moderne Lejlighed ved Samraad med vedkommende Ingeniører paa Forhaand maa udtænke de mest praktiske Maader at indrette og beregne Plads til alle de mange Kanaler, Rørledninger, Faldrør o. l., som nu kræves, for at Opvarmning, Ventilation, Vand, Gas, Lysledninger, Vandklosetter og hvad det altsammen hedder kan indrettes baade praktisk og æsthetisk tilfredsstillende, det er Architekterne snart vante til. Men der er et ingenlunde uvigtigt Hensyn, som hidtil synes ganske at være undgaaet Architekternes Opmærksomhed, og det er Hensynet til Anbringelse af *Telefonledninger* samt elektriske *Uhrledninger* o. l.

Naar en Bygning er helt færdig, Vandklosetter og elektrisk Lys o. s. v. indrettet og i Stand, saa flytter Beboerne ind, og saa melder de til Telefonselskabet (eller Statstelefonen), at nu skal der være Telefoner der og der. Da Telefonerne nu ere meget billige, skal jo saa godt som hver eneste Lejlighed have sin Dobbeltledning til Centralen, mange Kontorer to eller tre. Saa kommer Telefoningeniørerne eller Telefonformændene og lader først samtlige Husets Skorstene og nogle af Naboejendommenes garnere med en eller to Skorstensvinkler, hver med to Porcellænsisolatorer. For at udføre dette Arbejde maa Arbejderne ofte passere flere Tørrelofter eller Pulterkamre, hvilket ikke er særlig behageligt for Husmødrene. Disse Telefonmennesker har ofte, naar det drejer sig om forbipasserende Ledninger, megen Vanskelighed ved at opnaa Husejernes Tilladelse til at pynte alle disses Skorstene og Gavle med Isolatorer. For Statstelefonens Vedkommende hjemler imidlertid Loven af 11. Maj 1897 (mærkelig nok) ligefrem Ret til saaledes at anbringe Traade; og ogsaa Telefonselskabet opnaar næsten altid Tilladelsen, thi saa længe Husejerne ikke vil gøre det mere bekvemt, indser de dog i Reglen, at de omtalte Genstande er aldeles nødvendige. Nu om Stunder kan man jo næsten daarligere undvære en Telefon i en Lejlighed end et Vandkloset. Men en Uge efter, at man vel har sluppet Telefonarbejderne, gentager ganske den samme Historie sig med Arbejderne fra »Dansk Normal Tid«, der kræver en Traad til hvert Uhr fra deres Central.

Architekterne burde *paa Forhaand* have deres Opmærksomhed henvendt paa disse Anlæg lige saa vel som paa alle de i Indledningen nævnte. Det bedste vilde ganske vist være, om alle Telefonledninger og Uhrledninger til de enkelte Abonnenter førtes underjordisk ligesom Vand-, Gas- og Lysledningerne og ligesom Hovedtelefonledningerne. Men vi maa regne med de forhaandenværende Forhold. Her i Kjøbenhavn lader det sig for Tiden ikke gøre. Derimod burde der paa hver ny Ejendom opsættes et *Telefonstativ* med et rigeligt Antal Isolatorer. Hvis man vil undgaa alle de omtalte Skorstensvinkler, maa man beregne Stativet til et noget større Antal Dobbeltledninger (to Isolatorer for hver Dobbeltledning), end der er Lejligheder i Huset. Dernæst maa man regne en Uhrledning (en Isolator) for hver Lejlighed, thi man ved jo aldrig, om der ikke kommer en Lejer, som ønsker Normaluhr. Og hvis man er meget forudseende, vilde der i vore Tider

Digitized by Google

virkelig ikke være noget latterligt i endnu at reservere mindst en Isolator til for hver Lejlighed, thi der kan meget godt om faa Aar melde sig en ny Opfindelse, som ingen tænker paa nu. Hvem tænkte for 5 Aar siden paa Uhrledninger? Eller for 20 Aar siden paa Telefonledning til hver Lejlighed? Men foruden de nævnte Isolatorer efter Lejlighedernes Antal er det aldeles nødvendigt at indrette til et rigeligt Antal ekstra Isolatorer (alt efter Bygningens Beliggenhed) til forbipasserende Traade, da man ellers blot opnaar, at de fæstes til Skorstenene ligesom nu. Det omtalte Stativ kan forøvrig godt konstrueres saaledes, at det let kan udvides uden derfor at blive grimmere, i hvilket Tilfælde man ikke behøver at være slet saa flot til at begynde med; men denne Udvidelse bør overvejes og forberedes straks ved Opførelsen.

Et saadant Stativ kan lige saa godt som enhver anden teknisk Nødvendighed tegnes saaledes, at det ikke synes fremmed der, hvor det hører hjemme. Men det er ingenlunde ligegyldigt, hvorledes et saadant Stativ indrettes. Hvis det skal indrettes til Telefontraade alene, maa det altid have et lige Antal Isolatorer, da der (i Kjøbenhavn) fremtidig kun benyttes Dobbeltledninger; men disse maa altid anbringes to og to ved Siden af hverandre, altsaa et lige Antal i hver vandret Række paa Stativet. Endvidere er det ikke ligegyldigt, hvorledes Stativets Plan er vendt; dette afhænger af, hvilken Hovedretning de forskellige Telefontraadsgrupper (og Uhrledninger) har over Tagene i Bygningens Nærhed. Maaske kan det være nødvendigt at opføre Stativet i Vinkelform. Men der er endnu flere Ting at tage Hensyn til. Da der eventuelt kan komme et ensidigt Træk af et svært Bundt Traade, maa Stativet afstives særlig forsvarligt mod Spær eller Hanebjælker. Og endelig maa Stativet have en saadan Konstruktion, at man paa betryggende Maade (uden Afledning for Elektriciteten) kan føre Traade fra de enkelte Isolatorer ned til de forskellige Lejligheder. En Gêne ved et Stativ som det nævnte vilde opstaa ved den saakaldte »Syngen« af Traadene, naar det blæser. Men denne Ulæmpe kan hæves ved Anbringelse af en »Lyddæmper« paa hver Traad, blot bestaaende af en Traadspiral, der let paasættes af paagældende Selskab og paa dettes Bekostning.

Som et Eksempel paa, hvorledes et saadant Stativ kunde varieres efter Husets Udseende, skal jeg nævne, at man i visse Tilfælde vil kunne anvende en enkelt, lang Række Isolatorer langs Tagryggen. Ogsaa naar det gælder om en enkeltliggende Villa, som skal have Telefon, burde det herefter være Architekten, som, naar han tegnede Huset, bestemte, hvorledes de to Porcellænsindretninger skulde indgaa i det architektoniske Hele, medens det nu er Telefonfolkene, som efter deres Forgodtbefindende anbringer en Skorstensvinkel.

Jeg kommer nu til den anden Side af Sagen: de indvendige Anlæg. Som det hidtil har været, har man for at komme fra Tagene ind i Huset med Traadene maattet lade disse klatre fra Skorsten til Skorsten og har saa maattet føre dem tværs over Gaarden og ned langs med Murene til et Vindue i vedkommende Lejlighed. En saadan Gaard i et ældre Hus, f. Eks. i Gammelholmskvarteret, er ofte dekoreret med Snesevis af Traade paa langs og paa tværs, anbragte paa Porcellænsisolatorer, men altid opsatte en efter en og altid kun efter de praktiske Formaals Krav, aldrig med æsthetiske Hensyn. Alle disse Traade kunde undgaas, naar man fra det omtalte Stativ paa Taget ved Bygningens Opførelse straks trak

Digitized by Google

de fornødne Dobbeltledninger indvendig i Huset ned til hver Lejlighed (til større Kontorer maaske to eller tre) hen til de Steder, hvor Telefonen passende kunde anbringes, eller saaledes, at der blev gjort parat til at anbringe den flere Steder efter Valg. Ligesaa maatte man straks føre Uhrledningerne ned. Det er imidlertid ikke ligegyldigt, hvorledes saadanne indvendige Ledninger anbringes. De to Traade i en Telefon-Dobbeltledning bør altid snos for at undgaa Induktion, fremmed Tale, Ringning eller Støj i Telefonen — eller de bør dog i det mindste lægges ganske tæt sammen. Ligesaa maa man være forsigtig, naar der samtidig skal anbringes elektriske Lysledninger. Telefontekniken er en Ting for sig; ligesaa lidt som Telefoningeniørerne indlader sig paa Lysanlæg, ligesaa lidt har Ingeniørerne for Lysinstallation som saadanne Kendskab til de nyere Finesser ved Telefonanlæg. En af disse Finesser er, at der for hver Luftledning skal udvælges en passende Plads for de smaa, sorte Kasser med Smeltesikringer og Lynafledere (noget helt andet end Lynafledere paa Tage), som nu anbringes paa hver eneste Abonnentledning for at undgaa Fare for Antændelse, naar en Telefontraad falder ned paa en elektrisk Sporvognsledning, eller ved Lynnedslag.

At man ved alle de nævnte Anlæg paafører Husets Ejer en Udgift, som ellers skulde bestrides af vedkommende Selskaber (men i hvilket Forhold?), synes mig mindre væsentligt, naar man i saa høj Grad skaaner Husets Udseende, baade det udvendige og det indvendige.

Det er muligt, at nogle af eller alle de her nævnte Hensyn allerede er tagne ved nogle Bygninger af forudseende Architekter. Gennemgaaende er det sikkert ikke Tilfældet for Tiden. Og dog tror jeg, at man ved at følge de her givne Vink kunde skaane mange Skorstene og Gaardfaçader og undgaa mange Ærgrelser ved Anbringelse af Telefonledninger i nymonterede Værelser. Vilde det ikke være tidssvarende, om man paa lignende Maade, som man nu averterer med Lejligheder med Centralvarme, W. C., elektrisk Lys, Elevator, Jærnpengeskabe i Herreværelserne o. s. v., kunde sætte: »med Telefon- og Uhrledning indlagt«?

C. E. KRARUP,
Cand. polyt., Ingeniør.

ARCHITEKTMØDET I JÖNKÖPING

DEN 6., 7. OG 8. JULI 1901.

Ved Professor WRANGELS venlige Imødekommenhed se vi os i Stand til nedenstaaende at bringe den smukke Hilsen til de Danske, han improviserede paa Sejladsen over Vettern.

Ja, väl har Sverige äran fått
För hvad vi har haft ljuft och godt;
Och många vackra skålars rad
Vi hört, ty »dagen varit glad«.
Men nu att dricka är min lust
För gamla *Danmarks* kust.

Det landet mången glädje gjort
Åt Sveriges son, i smått och stort,
Det stått oss bi, och ofta nog
Det visat först den väg man tog.
Thy tackom vi med drufvans must
Vår bror på *Danmarks* kust.

Det land är rikt, det land är godt,
Det landet många vänner fått;
Dess flit af järn, dess snille käckt
Har också vår beundran väckt.
Och därför dricka är vår lust
För gamla *Danmarks* kust.

Digitized by Google

Se, här i dag det bjuda kan
På mången frejdad förgångsman.
Det skickat söner hit till oss,
Som lysas utaf samma bloss
Och vilja samma väg som vi,
I *Danske*, lefven I!

Jag borde tolka varmt och skönt
Ett tack för hvad hos Er jag rönt,
För vänskap, som I mig beskärt,
För allt jag sett och hört och lärt:
En ovärderlig bildningsskatt
Jag fått i *Danmark* fatt.

Men tiden lider, morgon snart
Det blir, och båten går med fart;
Och slut är på vår sköna dag
Och detta glada, fria lag,
Som har sin bästa trefnad sett
I hvad oss *Danmark* gett.

Thy drickom vi en ärlig skål
Så långt, som ännu strupan tål,
Med all den kraft, som än är kvar,
Den bästa skål, som dagen bar,
För ädelt folk, för härligt land
Vid *Sund* och *Bälters* strand!

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Fra Andr. Schous Boghandel (Ludvig Schüth) er følgende sendt os til Anmeldelse:

Freie Studien von Gustav Halmhuber. Selbstverlag des Verfassers. Stuttgart 1900.

Forfatteren og Kunstneren, som kalder sig baade Architekt og Maler og tillige er Professor ved den kgl. tekniske Højskole i Stuttgart, er en alsidig Mand. Dette Værk, som han her har udgivet, omfatter 34 store Foliotavler med Skitser og Studier paa Architekturens, Malerkunstens, Skulpturens og Kunstindustriens Omraader. Disse Blade ere blevne til ligesom Lejlighedsdigte, siger han selv i sin Fortale, og flere af dem har ogsaa noget improviseret over sig; men i dem alle ser man en dygtig Tegner, der paa fri Haand med lige stor Lethed henkaster Perspektiver, Ornamenter og Figurer; han forsmaar Anvendelsen af Lineal og Passer, og man maa derfor forbavses over, med hvor stor Sikkerhed navnlig de architektoniske »Fantasier« er tegnede. Nogen egentlig Originalitet røber disse Kompositioner dog ikke.

Auf! Kunstgewerbe-Entwürfe von Bruno von Wahl. München.

Hæftets Omslag er prydet med et Billede, der vistnok indeholder en dyb Symbolik og forestiller en Krabbe, der kniber en stor Hornfisk i Halen. — I de seks Blade, som Hæftet indeholder, er med stor Forkærlighed for det vaade Element anbragt Fisk, Krebsdyr og Tangplanter i inderlige Omslyngninger, tjenende til Dørgreb, Lampefødder, Lysestager o. l. — Om Værket udelukkende skal omfatte saadanne »Originalmotiver« fremgaar ikke klart af Fortalen, men det forekommer os at maatte blive lovlig meget af det gode.

FORSKELLIGT.

Udfald af Konkurrencer. Efter Indbydelse fra Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn indsendte d'Hrr. Architekter A. Haunstrup, Emil Jørgensen, Thorvald

Digitized by Google

Sørensen og Alfr. Thomsen Konkurrencearbejder til den nye Stiftelse paa Blegdamsvejen. Bedømmelsesudvalget, som for Architektforeningens Vedkommende var repræsenteret af d'Hrr. Professor Bønecke og Architekt Erik Schiødte, tildelte Architekt Emil Jørgensen første Præmie.

Urtekræmmerstiftelsen i Kjøbenhavn havde indbudt Architekterne Richard Bergmann og Mandrup-Poulsen & Martin Larsen til Konkurrence. Paa Architektforeningens Vegne deltog Architekterne Rosendahl-Langballe og Gotfred Tvede i Bedømmelsen, ved hvilken der tildeltes Mandrup-Poulsen & Martin Larsen Præmie.

Livsfarlige Køkkenbordskabe. I »Politiken« for 22. Juli beklager Fru Amalie Skram sig over de kjøbenhavnske Køkkenborde, som hun med en mild Overdrivelse siger er 1 Al. 12 Tom. brede, og fortæller, hvorledes hun kom galt af Sted, da hun kravlede op paa et af dem for at lukke Vinduet. Følgen deraf blev, at hun kom ned med flere smaa Skrammer. Artiklen ender med en Henstilling til d'Hrr. Architekters Overvejelse, om det ikke kan blive lige saadan hos os som i England, Frankrig og Amerika, hvor der efter Fruens Sigende er ganske smalle Køkkenbordsskabe foran Vinduet.

Vi lade Henstillingen gaa videre.

Udstilling i Turin. Gennem Udenrigsministeriet har Industriforeningen i Kjøbenhavn faaet tilsendt Meddelelse fra den italienske Regering om, at der i Maanederne April—Oktober 1902 vil blive afholdt en Udstilling i Turin af moderne dekorativ Kunst. Udstillingens Program falder i tre Hovedklasser af følgende Indhold: *Klasse I:* Det moderne Hus og dets dekorative Enkeltheder. *Klasse II:* Det moderne Værelse som dekorativ Helhed. *Klasse III:* Huset og Gaden i dets dekorative Helhed.

For at Udstillingens Formaal og Hensigt kan træde tydeligere frem, har Generalkommissionen udsat følgende Konkurrenceopgaver til ekstraordinære Præmier. Listen over disse Præmier vil senere blive offentliggjort.

1) For det bedste Udkast til et moderne Hus (Lejehus, Villa, etc.).

2) For den bedste dekorative Udstyrelse af en Luksus Bolig, bestaaende af mindst tre Værelser til forskelligt Brug.

3) For den bedste dekorative Udstyrelse af en tarveligere Bolig af samme Omfang som oven for nævnt.

4) For det bedste Luksus-Værelse.

5) For det bedste Værelse af almindelig borgerlig Art.

Meddelelser fra Akademisk Architektforening udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 1, Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 15. AUGUST 1901
3. AARGANG No 22

KONKURRENCE OM BEBYGGELSEN AF EN GRUND VED RAADHUSPLADSEN.

I foregaaende Hæfte af »Meddelelserne« bragte vi Gengivelser af de tre Projekter til denne Konkurrence. Efter Løfte bringe vi idag de tre andre Projekter, idet vi, ligesom ved tidligere Lejlighed, lade Architekterne

BEBYGGELSE AF EN GRUND
VED RAADHUSPLADSEN.

ARCHITEKT
S. LEMCHE.

Digitized by Google

selv ledsage disse med en kortfattet Tekst, som indeholder en Redegørelse af deres Syn paa Opgaven.

S. LEMCHES PROJEKT.

I mit Projekt er der gaaet ud fra den Forudsætning, at det lille Hjørnehus ved Frederiksberggade tidligere eller senere maatte forsvinde, og at man derfor burde søge at bebygge de udenom liggende Grunde paa en saadan Maade, at en eventuel senere Nybygning paa Hjørnet havde en Mulighed for at kunne indgaa som en Del af et samlet Hele. De i Programmet forlangte Lejligheder med Kontor ere lagte mod Frederiksberggade, for at være saa langt fra Restaurationen som muligt. Den paa Façaden viste Platform er tænkt sat i Forbindelse med Restaurationen. I øvrigt henvises til Tegningerne. SØREN LEMCHE.

A. ROSENS PROJEKT.

Et af de vigtigste Momenter i Programmet var selvfølgelig det ønskede Udsigtstaarn. Placeringen og Opfattelsen af denne Bygningsdel maatte blive bestemmende for hele Anlægets Karakter. Programmet nævner udtrykkelig et *højt* Udsigtstaarn, og naar Tallet 100 Alen er bleven nævnt som den ønskelige Højde, har jeg opfattet dette saaledes, at hertil skulde Publikum kunne komme. Jeg fandt dette naturligt, idet den hele Foranstaltning næppe var økonomisk gennemførlig, uden at den bød paa en særlig stor Højde og at mange Mennesker samtidig kunde nyde Udsigten, hvilket efter mit Forslag kunde lade sig gøre ved Hjælp af de forskellige

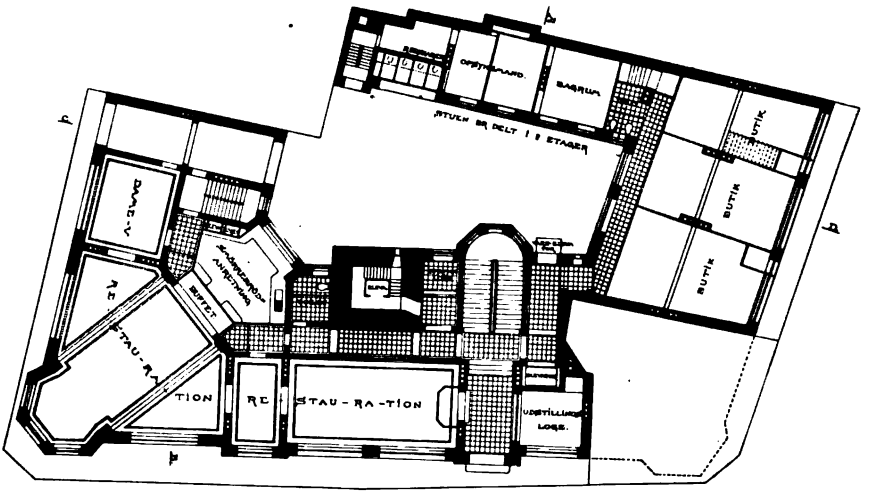

BEBYGGELSE AF EN GRUND VED RAADHUSPLADSEN.

ARCHITEKT S. LEMCHE.

Digitized by Google

BEBYGGELSE AF EN GRUND
VED RAADHUSPLADSEN.

ARCHITEKT
A. ROSEN.

Digitized by Google

Terrasser og Etager i Taarnet. For at Taarnet trods sin Højde og deraf følgende Bredde ikke i for stor Udstrækning skulde opfylde Planen, tænkte jeg mig System Hennebique anvendt ved Opførelsen og brugte af konstruktive Grunde en cirkulær Plan. Spirets Jernkonstruktion førtes udvendig ned paa Hennebique-Cylinderen, hvor den da skulde behandles dekorativt. — Nok om Taarnet, — dets Plads i Planen er dog sikkert rigtig nok (Vilh. Fischer har jo valgt den samme). Jeg har saavel fra Strøget som fra Raadhuspladsen ledet Strømmen ind til Spindelen og Elevatoren, som sikkert vilde have ekspederet adskillige »ad Himlen til«, — jeg forudsatte nemlig en fin lille Kafé paa den nederste Platform, hvor Læskedrikkene serveredes, f. Eks. à la American-bar, af dertil ansatte Englebørn.

Hvad Bygningens Gruppering i øvrigt angaar, har jeg tilsigtet en symmetrisk Anordning, der var brugelig saavel med som uden det meget omtalte »Hjørne«. At jeg har tænkt mig Bygningen hvid, opført af Kridtsten, maa nærmest opfattes som sket af Hensyn til Raadhuset, der maaske herved vilde virke endnu mere i ensom Majestæt. Jeg tænkte mig da ved Byporten en hvid Bygning med røde Tage, som i sin Silhuet gav en Mindelse om Byvaabnet, — kranset af løvhængte Balkoner, som omfattede hele Anlæget.

ANTON ROSEN.

CARL THONNINGS PROJEKT.

Det har været min Opgave i første Række at fremskaffe de bedst mulige Planer, hvad der er mig meddelt at Bedømmelsesudvalget ogsaa

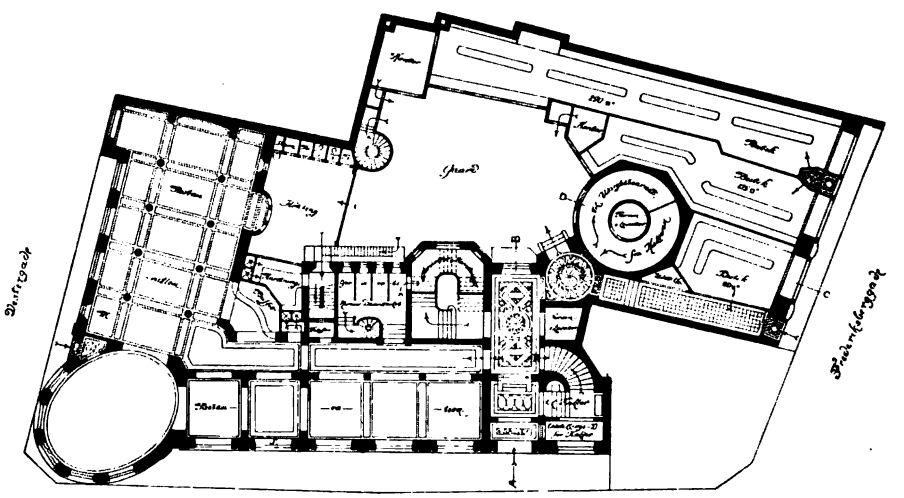

BEBYGGELSE AF EN GRUND VED RAADLUSPLADSEN.

ARCHITEKT A. ROSEN.

Digitized by Google

har kunnet anerkende. I Façaderne har jeg søgt med Motiver fra Kronborg Slot at give Bygningen en saa monumental Karakter som muligt, da dens Beliggenhed ved en Hovedaare til selve Byen og med en stor, fri Plads foran har krævet dette.

Til en kort Orientering af Bygningens Indre skal jeg anføre:

Kælderen er projekteret som Udstillingslokale til særligt Brug saavel under alle Bygninger som under Gaarden og det 4 Al. brede Areal mod Raadhuspladsen. Af Hensyn til Kloaken er de projekterede Herre- og Dame-Toiletter hævede til Cote 13 som Snittene udviser.

Stueetagen rummer mod Frederiksberggade Butikslokaler, i hvis Bagside er indskudt en lille Mezzanin til Kontor og Lager for Butikkerne. Adgange saavel fra Frederiksberggade som fra Raadhuspladsen til Hovedtrappen og Elevatoren. Fra sidstnævnte Plads sker Passagen gennem Taarnet, der ved Smedejernsgittere adskiller Udstillingspladser for Kælderens Forretning. Endvidere Port til Indkørsel fra Vestergade, saaledes at man kan køre op for Hovedtrappen. Mod Raadhuspladsen og Vestergade en Restauration med Kabinetter, Buffet, Toiletrum m. v.

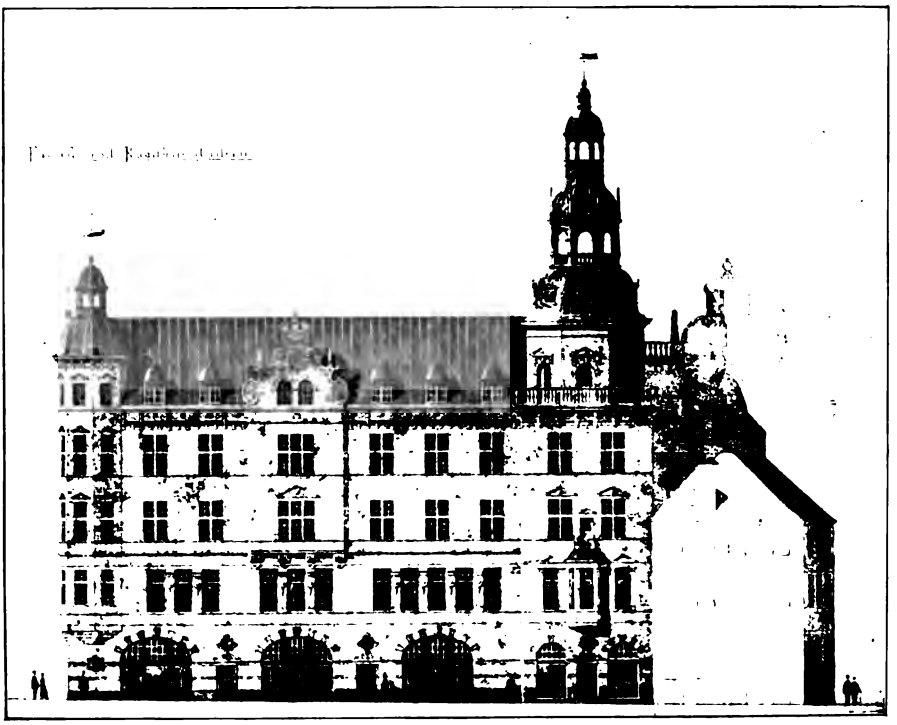

BEBYGGELSE AF EN GRUND
VED RAADHUSPLADSEN.

ARCHITEKT
C. THONNING.

Digitized by Google

1ste Sal er indrettet til Forretnings-, Kontor- og Selskabslokaler, sidstnævnte med Garderober, Anretning m. v., saaledes at et eller flere Lokaler kan benyttes. Adgangen til disse og de øvrige Etager er ad 3 Trapper og en Personelevator bag Taarnet. 2den og 3die Sal rummer hver en 7 Værelsers Lejlighed med alle Udenomsrum samt Forretnings-, Kontor- og Lagerlokaler, der kunne udlejes særskilt eller sammen med Lejlighederne.

I Tagetagen findes Økonomirum for Restaurationen og Selskabslokalerne, Atelier med Udenomsrum, Forretningslokale, Pulterrum for Beboerne og Udsigtstaarn med Platform. Udsigtstaarnet har 3 Platformer i Højder af henholdsvis 60, 90 og 110 Fod over Gaden. Personelevatoren fører gennem alle Etager fra Kælder til 1ste Platform.

Lysgaarden, der som anført er regnet som bebygget Areal, giver Ovenlys til Dametoiletter i Stuen samt Sidelys til Udenomsrum i Etagerne og Plads for Piskealtaner; den tænkes ført aaben ud gennem Taget.

Kanalen for Nedstyrtning af Køkkenaffald og Fejeskarn er anlagt ved Lysgaarden af runde glaserede Rør. To Elevatorer til Økonomien ere anbragte ved Lysgaarden og føre fra Stue og 1ste Sal til Tagetagen.

Hjørnegrunden kan, om den indgaar i Projektet, bebygges sammen med dette uden Forandringer i det foreliggende Projekt, idet en eventuel Bebyggelse er tænkt rykket tilbage efter den paa Planen viste krumme Linie, hvorved hele denne Grunds ubebyggede Areal lægges ud imod Gaden. Bygningen, der tænkes dækket med et kuppelformet Tag, der slutter sig til Projektets Brandgavle, vil faa Adgang fra Hovedtrappen og Elevatoren ved Døre i Etagerne, anbragt i Vindfanget til Frederiksberggade-Fløjen mellem Elevatoren og Skorstenen fra Varmeværket. CARL THONNING.

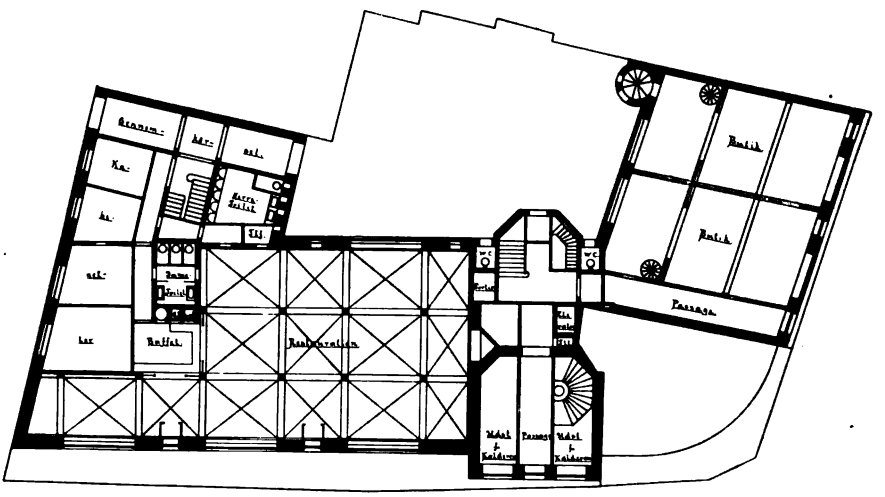

BEBYGGELSE AF EN GRUND
VED RAADHUSPLADSEN.

ARCHITEKT
C. THONNING.

Digitized by Google

DE NYA STADSPLANEIDEERNA.

FÖREDRAG VID GEFLE TEKNIKERMÖTE 1901.

AF ARKITEKT, DOCENT P. HALLMAN, STOCKHOLM.

En stads tekniska ordnande är icke en småsak, som göres utan eftertanke, oaktadt man i vissa fall trott det under de sista decennierna, det är fast mer ett arbete, till hvilket man bör gå med den fullaste vetskap om allvaret, som det innebär.

Särskildt gäller detta uppgörandet af stadens plan för bebyggandet, planen för gatorna, torgen, planteringarne och allt detta, som hör till den s. k. stadsplanen.

Vid utarbetandet af sådana planer äro som bekant de ledande åsigterna, de herskande idéerna, hvilka under våra närmaste föregångares tid varit de arbetande, vidt olika mot dem, som nu i vår tid tränga sig fram, vinnande allt mer och mer terräng på de förras bekostnad. Att i korthet relatera de senare, nutidens idéer, och, där det så funnits lämpligt, jämföra dessa med dem, som synas så småningom förlora sin makt, är afsigten med detta anförande, samt äfven att något söka påvisa de fördelar, praktiska, ekonomiska och estetiska, som de föra med sig.

Idéerna hafva så snabbt slagit sig igenom, att man redan nu kan se några praktiska resultat, finna en del åtgörandens ändamålsenlighet och de gamla planernas olämplighet.

Grnndprincipen i dessa nya idéer är den, att man vill såsom alltid gifva åt staden en ur trafikens, hygienens, brandsäkerhetens och estetikens synpunkter bästa uppdelning, men detta *under vilkor* — häri ligger skilnaden —, *att man tager största möjliga hänsyn till de befintliga, på planuppgörandet inverkande förhållandena.*

Första vilkoret är sålunda studerandet af och så vidt möjligt bevarandet af naturen: höjningar, sänkningar, vattendrag, skogsdungar; vidare markens beskaffenhet m. m. — ett exempel: man lägger icke grunden för en kyrka i en lergrop, och man spränger icke bort ett berg för att få plats för ett torg därinvid — vidare hänsyn för redan uppförde byggnader af värde, för historiska minnen; därtill kommer intresse för möjligheterna af monumentalitet eller hemtreflig enkelhet, allt med afsigt, att tankarne må kunna realiseras, *att planen göres utförbar* med de resurser som finnas; möjligheten att ernå den för stadsinvånaren så nödvändiga omvexlingen till afbrott mot hans i öfrigt tämligen monotona tillvaro bör icke heller försummas.

Naturens studium är lifsvilkoret, och man får icke afskräckas af strapatser därvid.

Den stadsplanearbetare, som icke känner den terräng, för hvilken han planerar, kan icke åstadkomma annat än ett slarfvigt hastverk, kan icke framdraga sina *trafikleder* lämpligt, men kan däremot med några penndrag nästan ruinera ett samhälle, nota bene detta vågar sig på att utföra hans idéer. Fastän han söker göra sin pappersplan så »aptitlig« som möjligt, ordnar han ofta så, att gatorna gå upp öfver höjderna ned i sänkerna, upp igen och åter ned, så vida ej staden tvingar sig igenom bergen och fyller fördjupningarne, hvilket väl icke

Digitized by Google

alltid är att förorda. Trafikens intressen tillgodoser han icke; må vara att en och annan kan finna gaturiktningarne lämpliga, men ofta blir vägen så besvärlig för både åkande och gående, att hvar och en hällre gör en omväg än följer planens hänvisningar; svåra backar göra ej samfärdseln bekväm. Exempel härpå erbjuder bland andra städer Södertelge och delar af Stockholm, bådas planer, men i synnerhet den förras, uppgjorda utan synnerlig hänsyn till markens höjdförhållanden.

Innan en stadsplan utarbetas bör sålunda, sedan området planmätts, med nödvändighet noggranna höjdmätningar företagas, *nivåplan* upprättas som underlag för ritningsarbetet samt en om än enkel *modell* göras. Utgifterna för dessa arbeten betalas åter till samhället mångdubbelt; några hundra eller tusen kronor spela ingen roll, när det kanske gäller att för framtiden spara kanske hundratal tusen. Den stadsekonom, som sparer i dessa små detaljer, vansköter sin syssla. Man skulle kunna tro, att sådan vanskötsel icke förekommit, men det hör till ett af de nya idéernas redan vunna resultat, att man utan att säga en osanning kan påstå, att i sparsamhetshänseende en del samhällen hafva gått felaktiga vägar: dragit in småutgifterna, som orsakas af samvetsgranna utredningar, för att med beräkt mod gått till de ofta onödiga stora utgifterna.

Låt oss söka lära af naturens egna vägar, särskildt se huru vattendragen leta sig fram, och vi veta snart, huru våra trafikleder skola framdragas. Det synes så enkelt och lättförstådt, hvar man skall taga sig fram. Vi böra äfven lägga märke till, att det kostar mindre att mäta upp en bergshöjd och undvika densamma än att i onödan spränga bort den, kostar mindre att taga reda på höjdvariationerna af en sänka och behandla den såsom sådan än att i öfverflöd fylla ut den. De, som ännu tvifla på det senare, behöfva endast konsultera en Hedemorabo för at få besked.

Naturen bör sålunda vara den bestämmande, men icke endast för trafikens anordnande utan äfven för *hygienens*. Här är en viktig faktor att studera, nämligen markens beskaffenhet. Sedan ett område plan- och höjdmätts, bör på kartan äfven angifvas, hvar naturen lämpar sig för det ena eller andra ändamålet eller, med andra ord, angifvas, hvar man har kala berg, skog, gräsbevuxen mark, sandtag, sumpmark o. s. v. — man bör t. ex. anlägga *parker*, där redan naturlig park finnes etc.; sådant är så enkelt men har ofta syndats emot — en vacker björkdunge med sina redan långt uppvuxna träd skall ej föraktas som integrerande del i en stadspark — tåla ej träden vid gasledningar, så skaffa elektrisk belysning —; ett skogsparti med stolta tallar, högresta granar, grönskanda ekar, mjuka gräsmattor, som följa markens växlingar, en och annan rosenbuske och sälg nere vid stranden etc. torde kunna gifva uppslag till en vidt skönare park och med vårt klimat mera öfverensstämmande än en trädgårdsmästares uppradande af en masa lindar och andra för svenska skogsvegetationen mer eller mindre främmande träd, hvilka under en stor del af året hafva ett dödt och nedslående utseende — för att icke tala om dessa osympatiska, stela rabatter i ständigt återkommande enformiga figurer. Exempel på dessa senare hafva vi i nästen alla våra städer, vi återfinna hvarja sommar samma eller liknande grupper; ej nog att vi tröttna på dem, de blifva oss til sist endast föremål för löje och hån; och det kan icke vara afsigten med prydandet af våra öppna platser.

Digitized by Google

Hvem promenerar icke hällre i skogsdungen med sina slingrande, af naturen gifna gångar än i lindallén, hvem öfvar icke hällre vinteridrotter under furornas alltid lefvande grönska, öfver stock och sten, än under de tomma, svarta, liksom döda, intetsägande risiga och fattiga planteringar, som trädgårdskonsten ofta alstrat i våra städer? Naturens konst kan ej öfverträffas af en aldrig så skicklig trädgårdsmästares. Tag därför reda på, hvad naturen bjuder, innan stadsplanerandet begynnes, låt sedan trädgårdsmästaren fortsätta med sin konst. Det skulle kunna synas, som om det sagda ej hade något med det hygieniska i en stad att beställa; men det torde väl vara skäl att beakta, att en park, hvilken så godt som redan finnes färdig vid stadens anläggande, är att föredraga framför en nyplanterad, som de första generationerna ej få någon glädje af, samt att en naturlig park ofta skänker de därinvid boende och de promenerande ett gladare och friskare sinne än de högtidliga anläggningarne — dessa förhållanden torde väl äfven få skrifvas på hygienens konto. Detta om parkerna.

Ur hygienisk synpunkt måste vi äfven bland annat studera, huru *grundbotten* är beskaffad. Därför är det ofta om ej alltid nödvändigt att från början göras djupmätningar, borrningar; så att man t. ex. ej beslutar, att bostadskvarter skola uppföras å, som det heter, bottenlös mark, därifrån osunda gaser och annat kunna väntas medföra obehag.

Här möter oss ett af de många fall, då det hygieniska på samma gång är ekonomiskt fördelaktigt; det är ju en gifven sak, fast så ofta förbisedd, att uppförandet af hus på sådan mark är betydligt dyrbarare än på fast botten. Dessa punkter i en stad böra därför reserveras för torg och öppna platser. Ett par exempel på felaktig behandling i detta fall bilda i Stockholm en del af Timmermansordens tomter, hvilka afsatts för bostadshus, samt ett par kvarter i Wasastaden, där byggnader nyligen uppförts, hvilka kostat mycket i grundläggning, eller, där extra arbeten ej nedlagts, redan visa betydande sjunkningar och sättningar. I sistnämnda stadsdel är man nu betänkt på att uppföra en stor kyrka å grund, som icke alls lämpar sig för detta ändamål; strax intill ligger en bergshöjd, hvilken ju gifvitvis bort vid stadsplanens uppgörande reserverats för kyrka i stället för att, som skett, öfverlemnas åt privatspekulationen; så bör ej ett stadsanordnande bedrifvas.

Hvad vidare naturens inverkan på *brandsäkerheten* i en stad beträffar, torde den inskränka sig till den dock icke oviktiga faktorn, att vattendrag och träd kunna vara ett godt skydd mot spridande af eldsvådor. Gefle kyrkas räddande vid 1869års brand är ett exempel på, hvad träden kunna skydda mot eld. Vi hafva sålunda ytterligare en anledning till bibehållande, af hvad naturen i detta fall ordnat, innan vårt uppdelningsarbete vidtager. Likaså kan ett vattendrag vara af ovärderlig nytta. Är vattnet af beskaffenhet att vara ur hygienisk synpunkt mindre lämpligt att bibehållas, bör man ju dock, innan utfyllning beslutes, se till om icke, genom tillförsel af friskvatten, obehagen kunna bortarbetas.

Brandsäkerheten var, skulle man kunna tro, en tid den enda bestämmande faktorn, exempelvis då de triviala finska stadsplanerna uppgjordes, hvilka af svenska fackmän med orätt framhållits och följts som mönsterplaner. Se vi på planen för Nicolaistad, är den visserligen ordnad att förebygga större eldsvådor, men alla andra hänsyn äro kastade öfver bord.

Digitized by Google

Likaså med de svenska, som följt föredömet; exempelvis Kalmar i de nya delarne, ett monster af tanklöshet.

De icke minst viktiga motiven att icke mer än, hvad oundgängligen är nödvändigt, våldföra sig på naturen äro de *estetiska.*

Att kombinera dessa med de förstnämnda är de nya idéernas mål. Att göra en klokt framdragen gata vacker, att ordna ett ändamålsenligt torg så att det äfven blir tilltalande, att plasera praktiska byggnader på för dem väl anordnade platser, det är lösen i vårt stadsplanearbete; att af de nutida af trafikbehofven framalstrade utan studium ofta osköna gatukorsningarne göra prydliga, arkitektoniskt välordnade, öppna platser, att fylla de af hygieniska krafven alstrade, stora, fria mått med harmonisk fantasi och omvexling, dessa äro några af de svårigheter, som skola öfvervinnas.

Nästan alltid underlättar naturen vårt arbete, om vi ej förbise dess betydelse. Detta händer till och med om staden ligger på alldeles jämn terräng, hvilket dock hör till undantagen. Alltid finnes något af intresse i naturen, tag väl vara på det och använd det klokt; höjder utom staden kunna blifva lämpliga fondpartier på gator, vattendrag inom gifva anledning till rörelse i linierna — mycket sällan rinner en flod, en bäck fram i tråkiga schablonartade figurer, huru plan marken än är, den kan gifva anledning till de mest hänförande stadspartier; — en skogsdunge kan, som nämnts, anordnad till park betydligt förskröna en stadsdel, ett kärr blifva fogeldam i parken; de gamla landsvägarne, de af häfd naturliga in- och utfartsvägarne gifva uppslag till mängen rikedom på omvexling etc.

Kan man sålunda erhålla tilltalande stadsdetaljer till och med på plan mark, huru mycket lättare skall det då icke vara i kuperad terräng, där man snart sagdt för hvarje steg ser naturen påpeka, huru de estetiska krafven kunna fyllas. Är det då icke ett skamligt skändande att utplåna denna natur så, som man de senare årtionderna arbetat på i en del af våra svenska städer, där torr, osund, opraktisk schematisering varit rådande?

Få af våra städer ligga på platta åkerfält, men nästan alla våra planer äro uppgjorda som om så vare förhållandet, till och med ända in i sista tid. En sådan plan hafva vi i den år 1899 uppgjorda för Gellivare Malmberg.

Där kan dock med fullt skäl sägas, att ett raserande af de befintliga byggnaderna är nödvändigt, men detta torde ej vara skäl nog för att kasta estetiken i papperskorgen.

I redan bebyggda städer har en följd af antagandet af de uppgjorda schemaplanerna blifvit den, att de förmögnare offrat betydande summor för att få sina planer realiserade, och de mindre städerna — exempelvis Sigtuna — sett sig ur stånd att utföra sina. En del hafva ändtligen insett behofvet af att totalt omarbeta planerna, där det ännu varit möjligt, *man har märkt det okloka uti att intvinga ett redan skapadt samhälle i en ny, osympatisk form, som icke passar för detsamma.*

I detta se vi en af de nya idéernas första segrar, och det icke den minsta. Det gamla schablonsystemet är på väg att dö. Bland de städer, som först insett olämpligheten af att rasera bebyggda delar för att kunna utföra de planer, som fastställts för dem, må nämnas Westerås. På professor E. Jacobssons initiativ har en ny plan uppgjorts, hvilken i det mesta möjliga bibehåller befintliga deler på samma gång man sökt uppfylla hygienens fordringar.

Digitized by Google

Staden har insett, att en revision var nödvändig, medan den ännu var möjlig; ett exempel, som är efterföljansvärdt. Malmö söker för närvarande äfven revidera sin utvidningsplan, med afsigt att den beslutade enformigheten skulle ersättas med praktisk omvexling. Stadsingeniören, kapten A. Nilsson, har för detta ändamål uppgjort ett nytt planförslag, som väsendtligt och i hufvudsak fördelaktigt skiljer sig från det förra.

Men icke nog med att städerna själfva hafva börjat inse behofvet af omarbetningar, de understödjas nu af de högsta myndigheterna. Det är en triumf för de naturligare tankarne, för det naturligare arbetssättet, som med visshet leder till nya triumfer, — Hänsynen för naturen har alltså vaknat; — men icke nog härmed, den har dragit andra hänsyn med sig, dem nämligen för öfriga på planarbetet inverkande befintliga förhållanden.

Nämna vi då särskildt de på ett ännu icke planlagdt område *redan uppförda byggnader*, hafva åsigterna betydligt ändrats på ett fåtal år. Nyligen bekom det stadsbyggarne föga att på planerna draga fram sina vägar öfver det ena huset efter det andra, ja, ofta hände det till och med, att de i sitt lättsinne ej ens togo rede på, att några hus stodo i vägen — en ursäkt var nog ej sällan den, att samhället ej »hade råd« bekosta ett besök på platsen —; men kosta hvad det ville däremot, skulle liniallinierna fram, gatan måste bryta sig igenom och ingen tänkte på, att så ej alltid var nödvändigt. Hvilket nonsens detta förfaringssätt är, har nutiden börjat inse. En böjning, helt obetydlig, förlängande vägen med en tidsförlust för den vandrande af en knapp sekund, kan spara en stad en utgift af betydenhet — och för huru många svenska stadsinvånare inverkar i regel en sekund eller minut något? Sådan brådska i trafiken skall ej vara bestämmande för en stadplan. Kunna våra järnvägar, där brådskan väl är större än på stadsgatorna, slingra sig fram, undvikande berg och annat dyrbart att bortskaffa, så kunna också våra gator undvika det, som står emot för linialregementet.

Ett sundt planerande är icke det, som ej går ur vägen för hindren, där så ske kan. Kommer då därtill, att dessa hinder t. ex. äro värdefulla, historiska byggnader, som vi vörda ej endast för deras traditioner utan kanske äfven för, att de utförts under och visa spår af tider, då byggnadskonsten verkligen var en konst i vårt land, torde vi hafva än större skäl att fara fram med försigtighet; skola vi offra dem, för att den krasse, materielle hastighetslöparen på stadsgatan förlorar några ögonblick, innan han kommer fram till sin kanske triviala arbetsplats? bibehåll i dess ställe den vackra byggnaden, uppför nya därinvid, tilltalande grupperade — och kanske ändtligen den materielle får upp ögonen och njuter af sin väg i stället för att räkna sekunderna.

Vi hafva äfven andra hänsyn vid en stads ordnande, bland annat det ofta, men dock ej ännu nog omtalade, att man skall skilja det allvarliga, högtidliga, *monumentala* från det alldagliga, hvardagslifvets, det enkla hemtrefliga eller det lifliga, pittoreska.

Lika stort fel som det är att gifva sina bostadshus en monumental prägel, lika fel är det att planera monumentalt för privathusen, och än större missgrepp är det att ordna in de offentliga byggnaderna på profana platser. Ej nog med

Digitized by Google

det ena eller andra utan alla dessa fel har man öfver häfvan begått här i landet, och följden har blifvit den, att den stora allmänheten för närvarande ej vet, hvad som menas med monumentalitet. Här återstår ännu ett svårt arbete för stadsplanearbetarne, nämligen först det att väcka den rätta monumentalkänslan, sedan att få den på riktigt sätt tillämpad in natura.

Det är icke lätt att i ett kort föredrag förklara, huru detta kan tänkas gå till eller göra reda för, hvad som menas med en monumental plats eller icke; men några erinringar kunna kanske förklara något.

Man bör till en början märka, att en offentlig byggnad, plaserad som ett privathus, förlorar i monumentalitet, samt att ett privathus, monumentalt plaseradt, framhäfves på de offentliga byggnadernas bekostnad. En vanlig gatufasad (med byggnader äfven på andra sidan) är icke monumental, det kommer man t. ex. tydligt att få märka vid nya posthusets plasering i Stockholm, det blir icke annat än ett stort, allvarligt behandlat hus, ställdt i raden af vanliga hyreshus med sitt nummer bland dem vid en bred gata; man hade dock, tyckes det, haft skäl fordra, att en sådan byggnad plaserats värdigt, skiljande sig från hvardagligheten ej endast genom sin massa eller utstyrsel, utan först och främst genom sitt läge. Ett privathus däremot har i fonden på nämnda gata fått en tämligen monumental plats.

Ett annat exempel:

Ett stort, öde torg — hvaraf vi hafva allt för många i våra städer — minskar genom sina tryckande mått monumentaliteten för vidliggande byggnader, det är då bättre att bebygga delar af torget och i närheten skaffa sig erforderligt fritt utrymme; så skulle exempelvis vara nödvändigt med torget i Halmstad; hvilket lätt skulle låta sig göra.

Ett tredje exempel:

En kyrka är visserligen monumentalt plaserad, då den fritt förlägges på en stor öppen plats, långt från privathusen, såsom fallet är med kyrkan i Pilsen och med otaliga andra; men denna monumentalitet är icke tillfyllest; genom det stora afståndet från småbyggnaderna, minskas skilnaden mellan det stort och det i mindra skala utförda, det öppna utrymmet liksom förringar kyrkans dimensioner. En monumental byggnad bör sålunda ligga det enskilda nära, till och med, om man så vill, vara sammanvuxen med det vidliggande — såsom en del fordna tiders kyrkor — eller ock vara grupperad med andra monumentala byggnader, hvilken grupp sedan skiljer sig från det privata.

Monumentaliteten skall genom sin skilnad i utförandet framhäfvas, genom sin närhet göra jämförelsen lättare, men byggnaderna böra framför sig eller framför de delar, som skola särskildt markeras, hafva en stort tänkt och stort utförd fri yta för betraktandet af densamma och *denna väl proportionerad* i förhållande till byggnaden, under det att man åt de vidliggande privathusen ordnar i öfverensstämmelse med dessas betydelse.

Vi få alltså ej glömma den satsen, *att en allvarlig omramning gör det allvarliga ännu mera högstämmande, under det att en pittoresk infattning gör det leende än mer tilltalande; hvar sak på sin plats.*

Digitized by Google

SUNDHEDSKOMMISSIONEN.

Et nyt Reglement for Vandkloseters Anbringelse i kjøbenhavnske Bygninger er for Tiden under Udarbejdelse, og det er Sundhedskommissionen, der foretager denne.

I og for sig er dette vel ikke en af de Begivenheder, der er egnet til at vække nogen større Opsigt i Samfundet og sætte Sindene i heftig Bevægelse; men det vil dog være af Interesse ikke alene for Bygherrer, Haandværkere og Architekter, men for Alle overhovedet, hvem vor Bys Hygiejne ligger paa Sinde, at der kommer det bedst mulige Resultat ud af Overvejelserne. At vore Boliger indrettes saa sunde som vel muligt er et Samfundsspørgsmaal af vidtrækkende Betydning; men at dette tillige kan gøres paa en økonomisk og efter de givne Forhold lempelig Maade, er af næsten lige saa stor Betydning. Thi skeer dette sidste ikke, da neutraliseres Fordringen til det første; spændes Sundhedskommissionens Krav for højt, opnaas kun i ringe Grad, hvad der tilsigtes, og man risikerer da let, at det kun er de Bemidlede, som ville komme til at nyde godt af det utvivlsomme Gode, som et W. C. er, — medens den jævnere Del af Befolkningen, som ikke betaler saa megen Husleje, og for hvem Bygherrerne derfor ikke ville slaa større Brød op, end de selv kunne bage, bliver tilsidesat. At forbedre de hygiejniske Forhold netop for de mindre Bemidlede vilde maaske være den smukkeste Opgave for Sundhedskommissionen; thi de bedre stillede Samfundsklasser have meget lettere Adgang til alle Samfundets Goder, deriblandt ogsaa de sanitære.

At skaffe sunde og gode Boliger er saaledes en fælles Opgave, der er stillet Lægekyndige og Bygningskyndige; og Architektstanden har en alvorlig Følelse af sit Ansvar i denne Henseende. Dette synes saa selvfølgeligt, at det vel knap behøver at siges. Og dog er denne Bemærkning ingenlunde overflødig. Thi kuriøst nok synes det, som om Sundhedskommissionen har en Fornemmelse af, at Architekterne ville sætte sig op mod dens Bestemmelser og, hvor det er muligt, se at omgaa dem. Dette er ganske urigtigt, og Architektstanden maa bestemt fralægge sig denne Mistanke. Men Architektstanden maa tillige bestemt hævde, at den har Ret til at tale med, saa vist som den dog unægteligt forstaar sig ikke saa lidt mere paa Byggeri end Sundhedskommissionens samtlige Medlemmer. Den har i mange Punkter ret afvigende Opfattelser af, *hvad* det er, der bør sættes igennem, og *hvor* det er, der skal gives friere Tøjler.

Hvor W. C. skal indrettes i nye Bygninger, er det maaske ingen urimelig Fordring at stille, at de skulle have direkte Lys og Luft overalt, hvor det lader sig gøre. Men ved mindre Lejligheder (2 til 4 Værelser) er det vel næsten umuligt at skaffe dette, naar ikke hele Planen skal blive vidtløftigere, end Byggeforetagendets Rentabilitet tilsteder. Det Lys, der kan skaffes gennem en Monier-Rude til en Køkkentrappe, maa da regnes for at være tilstrækkelig; og Luftfornyelsen maa kunne være sikret, ved rigelig Udsugning gennem Attræksrør og Tilledning gennem Kanaler direkte fra fri Luft. Det synes i Virkeligheden at være at foretrække for det, der nu gives Lov til: at have et W. C. fælles for to Lejligheder, skønt dette faktisk har sine store Ulemper. Trods disse Ulemper maa man dog haabe, at man stadigt vil faa Lov dertil, hvis det andet ikke

Digitized by Google

bliver tilladt, da der ellers af økonomiske Grunde vil være slaaet en Bom for Smaalejligheders Forsyning med W. C.

Hvor Talen er om ældre Bygninger, har Sundhedskommissionen hidtil principielt vægret sig ved at tillade W. C. i Stedet for de gamle Luftklosetter i mørke Rum og subsidært ladet Naade gaa for Ret i enkelte Undtagelsestilfælde Raisonnementet er dette, at man ikke vil sanktionere de forældede, maaske tilmed ganske ulovlige Rum ved at tillade Anbringelsen af saa stabile Installationer som W. C., med hvad dertil hører. Og heri begaaes der en stor Uret. Det er Principrytteri at ville holde paa helt ideale Forhold i en gammel Bygning; — thi de *kunne* ikke opnaaes. Og den Udvej, der undertiden foreslaaes fra Sundhedskommissionens Kontor, »at bygge til« for at imødekomme dens Krav, er saa absurd, at det kun er et meget theoretisk og højst upraktisk Syn paa Sagerne, der vil foreskrive den. Almindelig sund Menneskeforstand siger dog, at ingen Bygherre vil ruinere sig eller forringe sin økonomiske Status i nogen kendelig Grad for at skaffe sine Beboere W. C. Kan Regnskabet ikke komme til at balancere derved, at den som Følge af W. C.s Indførelse forhøjede Lejeindtægt forrenter Anlægskapitalen, lader han selvfølgeligt helt være at foretage Noget. Beboerne kunne da faa Lov til fremdeles at nøjes med de uhumske Huller, de have som Følge af en daarlig Byggelov af ældre Dato. Og Sundhedskommissionen, som jo selvfølgeligt har de bedste Hensigter af Verden, skyder fuldstændigt over Maalet og har nu for Fremtiden selv Ansvaret for Misèren. Den, og ingen anden.

Det er derfor et vel begrundet og berettiget Haab, at Sundhedskommissionen i sit nye Regulativ tager Hensyn til de jordiske Forhold, saaledes som de nu engang ere, og ikke tænker alt for ætherisk. Og da Sundhedskommissionen ikke er tilstrækkeligt kompetent m. H. t. den rent bygningsmæssige Side af Sagen, saaledes som den er sammensat, vilde den gøre sig selv og Samfundet den bedste Tjeneste ved — hvis det da ikke allerede er for sent — allerede nu at supplere sig med Mænd, der har Erfaring i Byggeri og tillige ved, hvilke Krav der kan stilles til en Bygherres Pengepung. Thi saafremt de gamle, rigoristiske Bestemmelser skulle bibeholdes eller muligt endog skærpes, vil den ulmende Misfornøjelse brede sig mere og mere; og Sundhedskommissionen vil saa maaske alligevel efterhaanden blive nødt til at give efter for Trykket.

Fremdeles er der Ordningen af hele Administrationen, som kunde trænge til en dygtig Revision. Thi som den nu er, er den aldeles utaalelig, fordi der blandes ganske uvedkommende Elementer ind i den, og til stor Gêne og Tidsspilde for Alle. Er det dog ikke aldeles meningsløst, at der nu i de fleste Tilfælde for et enkelt W. C.'s Skyld skal skrives 6 Andragender og tegnes 6 Tegninger at indsende til 3 Myndigheder: Bygningskommissionen, Vej- og Kloakvæsenet og Sundhedskommissionen? Saa meget mere, som det til syvende og sidst altsammen sorterer under den samme Borgmester. Og desforuden blandes Politiet med ind i det Hele; Andragendet til Sundhedskommissionen gaar gennem 3die Politikreds.

Hvad skal egentlig Politiet have med Byggesager at gøre? Hvorfor skal — for foreløbig at fjærne os lidt fra Talen om W. C. — en Slagterbutik eller en Viktualiebutik behøve at synes af en Politimand, naar en hvilken som helst

Digitized by Google

anden Bygningsforanstaltning synes af Bygningsinspektøren? Strækker dennes Evner ikke til, hvor det er slige Arbejder, der foretages, og er saa Politimanden, der ex officio for øvrigt ikke behøver at have Spor af Bygningsforstand, straks saa meget bedre, at det netop er hans Tilsyn og Attest, det kommer an paa? At Politiet har Tilsyn med *Varerne*, der forhandles, Kød, Viktualier o. s. v., det er naturligt og lige saa berettiget som, at det skal have Tilsyn med Plejebørn, Prostitution o. s. v. Men hvad det skal have med selve Byggeriet at gøre, naar der i det Hele findes Noget, som hedder Bygningskommission og Bygningsinspektør, er en Gaade.

Og foruden Politiet er der Lægerne. Ingen vil formene dem Ret til at tale med i disse Sager; det er jo deres egentlige Felt. Men, om det nu ligger i, at hele dette W. C.-Spørgsmaal er ret nyt, eller i, at de endnu ikke have erhvervet sig den Bygningsforstand, der virkeligt kræves, nok er det, at der er en Famlen og en Usikkerhed til Stede ved Sundhedskommissionens Afgørelser i de enkelte Tilfælde, som er til største Tidsspilde og Ubehagelighed for de Byggende og dem, der er nødte til at sende Andragender til Sundhedskommissionen; og sikkert maa den ogsaa volde d'Hrr. selv nogen Bekymring. Hvorfor overlades det ikke *meget mere* til Bygningsinspektørerne og Vej- og Kloakvæsenets Ingeniører at træffe en Afgørelse, saa at kun særlige Undtagelser eller Forhold, som nødvendiggøre en Dispensation, indsendes til dem? Det er dog Bygningsinspektørerne og Vej- og Kloakvæsenets Ingeniører, der besigtiger det færdige Byggeforetagende og giver det Attest.

Og heldigvis er Tilsynet der i gode Hænder. Lægerne har der en Støtte, som de kan være tjente med og maa være taknemmelige for, en Støtte, som de aldeles ikke kunne undvære, da Opfyldelsen af deres egne Krav beror paa de kontrollerende Architekters og Ingeniørers Samvittighedsfuldhed, og deres skrappe Fordringer uden disses Hjælp formedelst deres egen tekniske Ukyndighed vilde blive aldeles illusoriske.

Der er vist Ingen, der vil prise vor nuværende Byggelov som et Mønster paa Klarhed. Den er fuld af Krinkelkroge og Selvmodsigelser og Snæversyn. Men det er en sand Vederkvægelse at træde i Forhold til den fremfor til Sundhedsbestemmelserne. Hvorfor? Fordi de Embedsmænd, der skulle varetage Byggelovens Krav, alle ere fuldt ud fortrolige med den og baade selv forstaa den og ere i Stand til at vejlede Andre i Forstaaelsen af den. Og hvad Vej- og Kloakvæsenets Forretningsgang angaar, da er det ligefrem en Fornøjelse at underkaste sig den; saa ekspedit og præcist virker det hele Maskineri, naar det gælder Byggesager.

Nu kan man altsaa snart vente sig det nye Regulativ fra Sundhedskommissionen. Efter det foranstaaende maa man være berettiget til at give det nogle fromme Ønsker med paa Vejen: gid det maa blive saa lempeligt som muligt, for at det ikke skal spænde Ben for gode Bestræbelser hos de Byggende! Gid det maa blive saa klart, at man straks véd, hvor Grænserne for det Tilladelige og det Utilladelige ligger! Og gid Administrationen maa blive simpel, uden Indblanding af uvedkommende Elementer, men med fuld Forstaaelse hos rette Vedkommende af en Sag i alle dens Konsekvenser!

E. J.

Digitized by Google

TIL ABONNENTERNE.

I følge Overenskomst mellem »*Akademisk Architektforening*« og Udgiveren af »*Arkitekten*«, Hr. Grosserer RIIS-BONNE, vil sidstnævnte Blad fra 1ste Oktober d. A. at regne blive sammensmeltet med nærværende Tidsskrift »*Meddelelser fra Akademisk Architektforening*«, som derefter fra samme Dato udgaar under Titlen:

ARCHITEKTEN.

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.

Redaktionen for dette Blad vil være den samme, der forestaar »*Meddelelserne*« i dets nuværende Skikkelse, og det vil blive udgivet af »*Akademisk Architektforening*«, hvis Organ det er.

Det nye Blad »*Architekten*« vil fra 1ste Oktober udkomme paa den Maade, at det bestaar af følgende to Afdelinger:

A. En Afdeling særlig beregnet paa at bringe et rent architektonisk Bidrag, ganske saaledes som det nu sker i »*Meddelelserne*«.

B. En Afdeling særlig beregnet paa at bringe tekniske og praktiske Bidrag, herunder bl. A. Fortegnelser over Licitationer, Auktioner o. l.

Af Afdeling *A* vil der udkomme et Nummer 2 Gange i hver Maaned. Hvert Nummer vil normalt være 12 Sider stort. Udstyrelse, Format, Billedstof etc. vil være ganske saaledes som nu »*Meddelelser fra Akademisk Architektforening*«. Af Afdeling *B* vil der udkomme et Nummer en Gang hver Uge, skiftevis paa 4 eller 8 Sider. Formatet vil være det samme som for Afdeling *A*.

De to Afdelinger ville ved Aarets Slutning udgøre 2 Bøger, holdte hver for sig, men i samme Format og Skikkelse, hver paa ca. 300 Sider.

Abonnementsprisen for »*Architekten*« Afdeling *A* vil være den samme som nu for »*Meddelelser fra Akademisk Architektforening*«, nemlig 1 Kr. 50 Øre pr. Kvartal (6 Kr. om Aaret). Abonnenterne paa denne Afdeling kunne tillige faa Afdeling *B*, saaledes at den samlede Abonnementspris for *A* og *B* vil være den samme som nu for det indtil 1ste Oktober d. A. eksisterende Blad »*Architekten*«, nemlig 2 Kr. 50 Øre pr. Kvartal (10 Kr. om Aaret). Derimod vil der ikke kunne tegnes Abonnement paa Afdeling *B* alene.

Med hvert Ugenummer vil følge et Avertissementstillæg paa 8 Sider,

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39 4. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er 1 **Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 1, Kjøbenhavn B. Telf. 3612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING ✻ ✻

KJØBENHAVN
DEN 1. SEPTBR. 1901
3. AARGANG № 23

BRØDRENE CLOETTAS CHOKOLADEFABRIK.

I Aaret 1862 anlagde Brødrene CHRISTOPH, BERNHARD & NULTIN CLOETTA en Chokoladefabrik i et lejet Lokale paa Sortedamsmøllen. Da Virksomheden hurtigt voksede sig større og Lokalerne paa Sortedamsmøllen ikke tilfredsstillede, købtes Ejendommen Nr. 32 i Niels Hemmingsensgade; hertil henflyttedes i 1866 Fabrikken, der samtidig blev betydeligt udvidet. I 1897 afgik den ene af Fabrikkens Indehavere, Konsul C. CLOETTA, ved Døden, og Forretningen overtoges da af dennes Søn, som nu har ladet den nye Fabrik i Hørsholmsgade opføre.

Denne, som er anlagt paa aarlig at kunne fabrikere ca. 1½ Million Pund Chokolade, Kakaopulver og Konfekt, er opført efter Tegninger og under Ledelse af Professor LUDVIG KNUDSEN.

BRØDRENE CLOETTAS CHOKOLADEFABRIK.

ARCHITEKT PROFESSOR L. KNUDSEN.

Digitized by Google

Façaden er i hele Kælderetagens Højde udført med Granitbeklædning, medens selve Bygningen er opmuret med røde, haandstrøgne Sten. I Vinduesstikkene og Hovedgesimsen er anvendt Ølands Sten og Kridtsten. Taget er dækket med glaserede Falstagsten. Til Render, Kvistafdækninger o. s. v. er benyttet Kobber.

STUEPLAN.

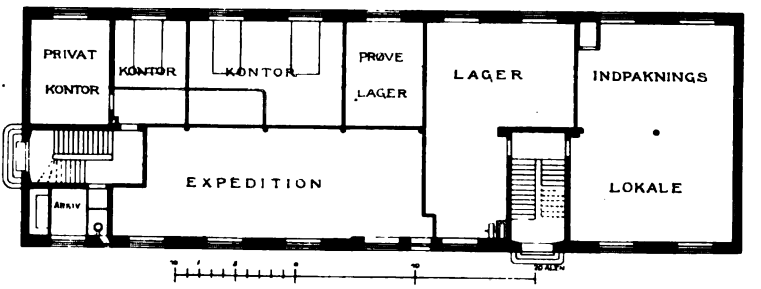

KÆLDERPLAN.

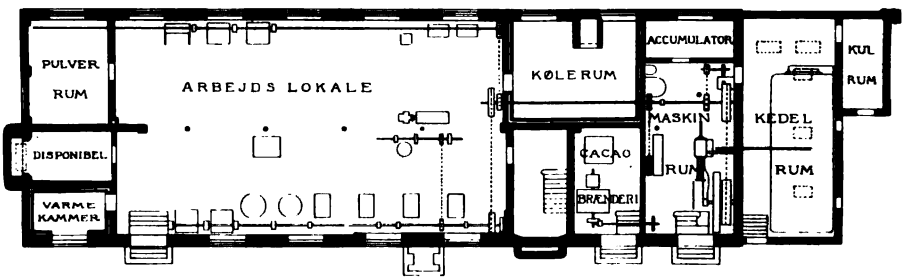

BRØDRENE CLOETTAS CHOKOLADEFABRIK.

ARCHITEKT PROFESSOR L. KNUDSEN.

I selve Fabriksbygningen er Etageadskillelsen udført dels som Monierhvælvinger og dels som Ribbelofter. Begge de indvendige Trapper ere af Granit.

Følgende Haandværkere have medvirket ved Opførelsen: Murermester Schumacher, Tømrermester Martin Petersen, Snedkermestrene Hans A. Holm & Søn, Blikkenslagermester Dreyer & Co., Fabrikant P. W. Høst, Malermester Joh. Schrøder og Glarmester Madsen.

FORRETNINGSHUS I KRISTIANIA.

Det synes, som om en lignende Bestræbelse efter at bringe Architekturen ind paa nye Baner, som vi kende hos os selv, gør sig gældende i vore nordligere Brødrelande. Eller maaske rettere: en Bestræbelse efter at benytte ældre Motiver paa en saadan Maade, at de ere Udtryk for nye kunstneriske Tanker.

Digitized by Google

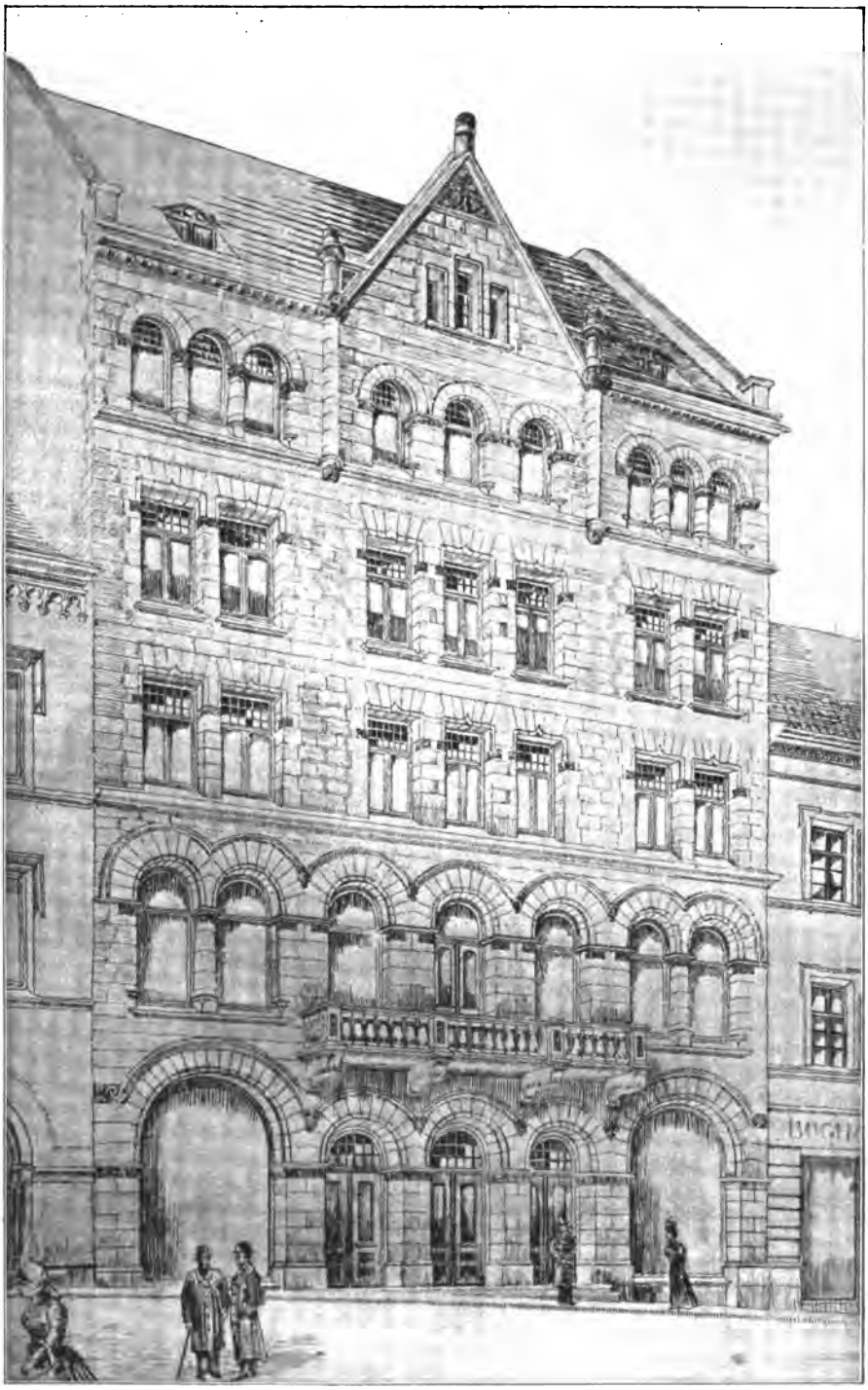

FORRETNINGSHUS
I KRISTIANIA.

ARCHITEKT
KRISTEN RIVERTZ.

Digitized by Google

I Norge er man maaske noget længere tilbage i Udviklingen end i Danmark og Sverrig. Dette har vel sin naturlige Grund dels i Landets og Hovedstadens lidt mere afsides Beliggenhed, dels i, at den aandelige Kultur, som paa enkelte Omraader, som f. Eks. især Litteraturens, er saa vidt fremskreden, i mange Henseender staar paa et næsten ganske primitivt Standpunkt. Bygningskunsten, som kun med større, afmaalte Skridt følger med i Bevægelsen hos et Folk, er da sikkert den Kunstart, som slutter Bagtroppen. Men der er mange glædelige Tegn paa, at der ikke mindst hos de yngre Architekter er en alvorlig Stræben efter at anspænde alle Ævner og bryde de Skranker, som et uforstaaende Samfund lægger i Vejen for dem. Og dette er saa meget mere værd at lægge Mærke til i en By som Kristiania, som denne Hovedstad under det Byggeraseri, der har været herskende, er bleven velsignet med et Utal af Beboelseshuse, der dog maaske hverken ere værre eller bedre end de Bygninger af denne Art, Byggespekulanterne i saa rigt Maal have spredt ud over hele Europa — og som vi jo desværre ere saa godt kendte med i Kjøbenhavn.

»Meddelelserne« agter efterhaanden at bringe Gengivelser fra svenske og norske Byer; det vil jo altid have sin Interesse at kaste Blikket ud over Landets Grænser, til Sammenligning og for at faa nye Impulser. Vi gøre Begyndelsen med et Forretningshus i Kristiania, beliggende i Storthingsgaden og opført for Firmaet C. S. Christensen af Architekt Kristen Rivertz. Façaden er af Serpentinesten fra Ejerens eget Brud: Byfylke. Største Parten af Kælderen og Stuen samt Mezzaninen mod Præstegaden er indrettet til Maskinforretning, 1ste og 2den Sal til Kontorer, 3die og 4de Sal til Privathotel, Loftsetagen til Atelier.

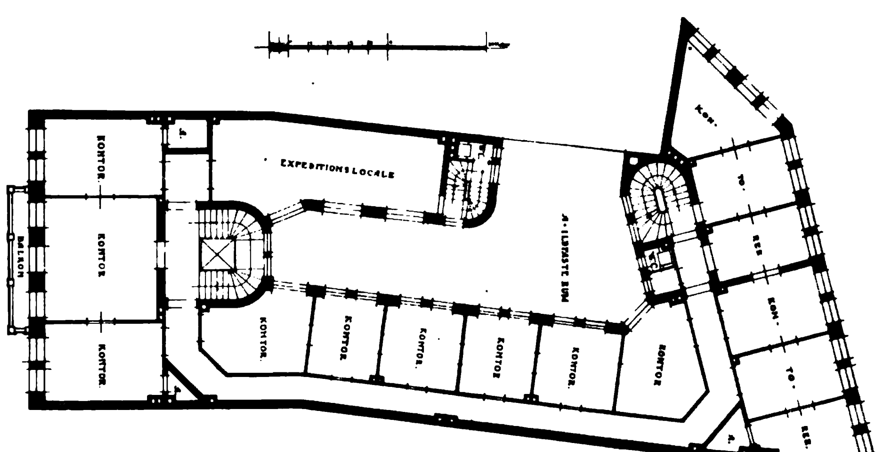

FORRETNINGSHUS I KRISTIANIA.

ARCHITEKT KRISTEN RIVERTZ.

Digitized by Google

EN HENSTILLING.

Raadhusudstillingen for Dansk Kunst er nu sluttet. I de nærmeste Dage vil der være stort Opbrud, og alle, som have haft med Arrangementet at gøre, ville være travlt beskæftigede med at besørge de udlaante Kunstværker tilbagesendte til deres rette Ejermænd.

For Architekturens Vedkommende maa det vel siges at have været en Udstilling saa fyldig, som næppe nogen tidligere, baade af Originaltegninger og af fotografiske Gengivelser, saavel af afdøde som af nulevende Architekter. Sandsynligvis har det lønnet Umagen at faa hele dette store Materiale samlet og udstillet, da Publikum har betragtet det med Opmærksomhed og derved har faaet lidt mere Respekt for Architektur som Kunst, end det i Forvejen sad inde med. Og for de særligt Indviede, Architekter og Fagmænd og dem, som studere Bygningskunst, har der været god Lejlighed til at supplere deres Viden med det, som de her fik at se og ikke kendte i Forvejen.

Nu skal det altsaa Altsammen splittes ad igen. Tegningerne gaa tilbage til Kunstakademiet, til Museer og Arkiver, til de enkelte private Ejere — og Fotografierne, som for største Delen ere efter nulevende Architekters Værker, vandre tilbage til disses Vægge eller Mapper. Nu er der imidlertid den gode Egenskab ved Fotografier, at man kan forskaffe sig flere Aftryk fra den samme Plade, og at dette tillige er en overkommelig Udgift. Vilde der da ikke være noget i den Tanke, at Architekterne forærede de udstillede Fotografier — og selvfølgeligt ogsaa Originaltegninger, om de vilde udstrække deres Godhed saa vidt — til Akademisk Architektforening? Paa denne Maade vilde en hel Del kunne bevares samlet og være til Nytte — lad os sige ved næste retrospektive Udstilling, men i alt Fald som et godt og værdifuldt Grundlag for en Samling, som Architektforeningen burde anlægge og efterhaanden udvide.

Det henstilles til Architekterne at give denne Tanke deres Anerkendelse og at slutte sig til den praktisk; og d'Hrr. anmodes om, for saa vidt de ere villige til at forære nogle af de udstillede Tegninger eller Fotografier, at sende et Par Ord herom til »Medd.«s Redaktion.

SPORVEJSMASTERNE.

Det vil sikkert endnu være i frisk Minde, at der i Vinteren 1899—1900 afholdtes en Konkurrence om Tegninger til Master for overjordiske Sporvejsledninger, delvis i Forbindelse med elektrisk Belysning. Indbydelsen og Programmet for Konkurrencen udgik fra »*De kjøbenhavnske Sporvejes*« Anlægsadministration; selve Konkurrencen faldt i to Dele, en foreløbig Skitsekonkurrence og en endelig Konkurrence. Der blev udsat Præmier til et Beløb af ialt 4000 Kr., hvoraf en Fjerdedel vilde kunne uddeles ved Skitsekonkurrencen; og der valgtes en Dommerkomité, hvis Sammensætning syntes at borge for en i alle Henseender hensynsfuld og retfærdig Bedømmelse, idet den kom til at bestaa af følgende Medlemmer: Architekterne Albert Jensen (Formand) og M. Nyrop, Borgerrepræsentant, Overretssagfører Oskar Johansen, Justitsraad, Direktør J. F. Meyer og Belysnings-

Digitized by Google

direktør WINDFELD-HANSEN. Konkurrencen vakte stor og almindelig Opsigt, langt ud over de egentligt fagligt Interesseredes Kreds; den blev saaledes udførligt omtalt i Dagspressen, Publikum viste sin mest levende Sympati for den, ja man kan næsten sige i en aldeles rørende og uforholdsmæssig stor Grad, idet maaske knap engang Konkurrencen om selve Kristiansborg Slots Genopførelse i sin Tid lagde mere Beslag paa Opmærksomheden; og da senere alle de mange indkomne Tegninger, Skitser og helt udførte Projekter bleve offentligt udstillede i Kunstindustrimuseet, var der en ualmindelig stærk Tilstrømning for at faa dem at se. Man glædede sig over de mange smukke Idéer, man morede sig over de mange kuriøse Ting, der var imellem, man diskuterede Emnet baade privat og offentligt, og først og fremmest beundrede man den Rundhaandethed, hvormed Administrationen havde ofret store Pengebeløb saadan ganske og alene for at imødekomme den almindelige Skønhedstrang, det ideale Syn, som den havde paa sine Opgaver, og den Klogskab, hvormed den ved den endelige Konkurrence havde sat saa store Bidder paa Krogen som 1400 Kr. i 1ste Præmie og 700 i 2den. Her var der da endelig et Selskab, som vilde udrette noget godt og uden smaalige Pengehensyn i hele Byens Interesse gøre, hvad det formaaede for at sikre sig de bedst mulige Kræfters Assistance. Ros og Lovtale fulgte Selskabet i hele dets Færd.

Og der var Grund hertil. Da nemlig Frederiksberg Sporvejsselskab begyndte paa sine elektriske Sporvejsanlæg og udførte overjordiske Ledninger i Gaderne, hvad der vel kendtes fra andre europæiske Byer, men var noget ganske nyt her hjemme, stod hele Kjøbenhavns Befolkning parat med sin Kritik, og navnlig samlede denne sig om Masterne. Denne Kritik var kommen offentligt frem i Pressen, og dels blev det hele Udseende under Et kritiseret, dels de enkelte Master; navnlig bleve Gittermasterne — der for øvrigt vare udførte med Assistance af ansete Architekter — stærkt angrebne. Alt dette havde til Følge, at da Spørgsmaalet om Driftssystemet for »De kjøbenhavnske Sporveje« kom paa Dagsordenen, maatte man se at undgaa de Misligheder, der klæbede ved de frederiksbergske, og Tanken om en Konkurrence blev selvfølgeligt modtaget med Velvillie saavel af Magistraten som af Borgerrepræsentationens Sporvejsudvalg, for ikke at tale om af Publikum og Pressen.

Ved Bedømmelsen af Tegningerne blev der nærmest taget Hensyn til: 1) at de i deres Komposition indeholdt noget Nyt, forskelligt fra alt udførte Arbejder af den Art andetsteds, idet Mønstre af saadanne jo altid af vedkommende Selskab vilde kunne erhverves ad anden Vej; 2) at de i deres Udformning ikke vare for komplicerede og derfor vanskelige at bringe til Udførelse; 3) at de under Hensyn til deres Benyttelse i større Antal helst maatte ønskes i enkle Former, da de bundne Forhold (Højder etc.) jo let vilde bevirke, at Gentagelse i rigere Udstyrelse kunde virke trættende, idet Master overhovedet vel let kunne blive en omtvistet Pryd for Gader og Torve; — og derhos 4) at der valgtes Arbejder, som ved en eventuel Udførelse i Virkeligheden enten vilde kunne supplere hinanden, eller som hver for sig maatte indeholde Motiver, der under Omarbejdelse af den eller de vedkommende Kunstnere vilde kunne blive det Hele til Nytte.

Om end Skitsekonkurrencen i det Hele og Store ikke syntes at have bragt væsentlige Forbedringer af Konstruktionen af Master, viste den endelige Konkurrence, at de dertil indleverede Arbejder frembød flere smukke Mastetyper, saa-

Digitized by Google

ledes at Sporvejsselskabet selv mente at have Grund til at føle sig tilfreds med Udbyttet, maaske navnlig fordi det derved havde Udsigt til ved en Forbindelse med dygtige Kunstnere, der fik Præmier ved Konkurrencen, at kunne opnaa at fremstille Master, der i kunstnerisk Henseende vilde udvise ikke uvæsentlige Forbedringer og Fremskridt. Særligt hvor det gjaldt om at fremstille Master paa bestemte Steder og i givne Omgivelser, vilde der for Kunstnerne foreligge en taknemligere Opgave end ved Konkurrencen, hvor Spørgsmaalet jo var opstillet i sin Almindelighed.

Mellem de mange Architekter, Malere og Billedhuggere var det Architekt THORVALD JØRGENSEN, der fik den største Præmie, baade ved den foreløbige og den endelige Konkurrence; og efter de givne Præmisser maatte man være berettiget til at tænke sig den Konklusion, at nu vilde Selskabet da sætte sig i Forbindelse med ham og paa Grundlag af, hvad der alt var ydet af ham og som forekom alle saa smukt og stilfuldt, ved et Samarbejde kunne naa til et fuldt ud tilfredsstillende Resultat, især naar Spørgsmaalet »efter at være opstillet i sin Almindelighed« blev mere konkret. Han gjorde da i Virkeligheden ogsaa senere et nyt Forslag til en Mast — og det blev kasseret.

Og dermed gik den Sag i Glemmebogen.

Nu er man i Færd med at rejse en Legion af Sporvejsmaster over hele Byen, de ligefrem oversvømmer den. Men hvad er Resultatet af alle de skønne Forarbejder? Intet. Hvad har Meningen i det hele taget været? Har det været den at slippe saa billigt som muligt, ganske roligt at indkassere alle de skønne Lovord, ved en forholdsvis ringe Sum at berolige Gemytterne og derefter at gotte sig over Kjøbenhavnernes Lettroenhed? Skulde Pressen, Publikum, den offentlige Mening blot smøres om Munden med nogle smukke Talemaader, for at man derefter, naar Sagen var dysset hen, kunde blæse ad det Hele? I saa Tilfælde maa det siges, at det var en god Forretning, Selskabet gjorde; og de 4000 Kr., der saa saa imponerende ud ved første Øjekast, var virkeligt godt anvendte som en Slags Bestikkelse til det ganske Borgerskab, naar man saa siden hen kunde lade hele Sagen hvile, stole paa, at der nu var groet Mos over den, og slaa sig til Ro med de Uhyrligheder, man nu vover at byde Publikum.

Maaske vil man sige, at Kunstnerne ikke have saa meget at beklage sig over. De have jo faaet deres Betaling, i alt Fald nogle af dem, og de Andre, som intet have faaet, maa vel lade sig nøje dermed. Men det er dog ikke ganske saaledes at forstaa, at en Konkurrence skal være en blot og bar Sport, en Slags Væddeløb om Gevinster; naar der ikke ligger Alvor bag Tingene, er det at misbruge Kunstnernes Tid og Kræfter. Det er et farligt Præcedens, her er givet; thi skulde det blive Skik og Brug, at en Konkurrence skulde blive reduceret til at være en Skinfægtning, ene og alene for at forlyste et højstæret Publikum, som er godlidende nok til at ville lade sig tage ved Næsen paa den Maade, saa er vi inde paa et farligt Skraaplan, som vil kunne drage endnu misligere Følger med sig i langt vigtigere Tilfælde; og hvor glide vi saa hen? Alt nu er Konkurrencers Nytte i mange Tilfælde tvivlsom, og sikkert udbyttes de Konkurrerende med deres Idéer mere, end rigtigt forsvarligt er. Men en Konkurrence som denne er ganske demoraliserende.

Dog, dette er af mere underordnet Betydning for hele Hovedstadens Befolk-

Digitized by Google

ning. Langt vigtigere er det beklagelige Faktum, at vore Gader nu paa Trods af alle gode Løfter og uanset en Konkurrence, som sikkert blev foranstaltet mala fide (var det maaske noget, der stod i Forbindelse med en Koncession?), hærges paa det usømmeligste af det hæslige Edderkoppespind, der overalt krydses over vore Hoveder og ødelægger ethvert smukt Gadeperspektiv. For nogenlunde at bøde paa dette vel sagtens uundgaaelige Onde skulde saa Masterne være saa meget skønnere (se foran de 4 Punkter, der vare de bestemmende ved Bedømmelsen). Man maa betragte blot den Vandalisme, der nu begaaes mod Pladsen foran Raadhuset, der ellers vilde kunne blive saa monumental — og man vil vist indrømme Rigtigheden af Alt, hvad her er sagt.

Man bør ikke slaa sig til Ro med, hvad der nu sker, som et fait-accompli. Selskabet bør tvinges til at overholde sine Forpligtelser og gøre Arbejdet om f. Eks. paa Raadhuspladsen. Og dette maa Magistrat og Borgerrepræsentation betragte som en dem særligt vedkommende Opgave.

BØGER OG TIDSSKRIFTER.

Andr. Schous Boghandel (Ludvig Schüth), der fortjener Anerkendelse for sine Bestræbelser for at indføre gode Værker af moderne architektonisk Litteratur, har sendt os:

Academy Architecture and Architectural Review 1901. I. Dette af Architekter velkendte lille engelske Værk udsender i Aar sit 19de Bind, der i Udstyr og Indhold staar fuldt paa Højde med sine Forgængere. Det bringer denne Gang tillige nogle Blade i Akvareltryk, der ere udførte med megen Finhed og Elegance.

Bogens første og største Afsnit omfatter et Udvalg af architektoniske Tegninger, der har været ophængte paa Udstillingerne i London, Edinburg og Glasgow; dernæst følger en Række Skulpturarbejder af engelske Kunstnere og sluttelig nogle Gengivelser af opførte Bygninger udenfor Storbritannien.

Nogen særlig Anbefaling behøver dette Værk jo ikke; det smagfulde Udvalg af Architektur, det indeholder, og den ulastelige Udførelse af Billederne gør hvert enkelt Bind til et Album, som man kun kan have Glæde af at besidde.

FORSKELLIGT.

Stolekonkurrencen. Fra det af Industriforeningen nedsatte Udvalg til Bedømmelsen af de indkomne Løsninger af Prisopgaven: Fremstillingen af en billig, konkurrencedygtig Stol (se Pag. 116) er den 15. Juli afgivet Beretning, ifølge hvilken 1ste Præmie, 300 Kr., tilkendtes Dansk Stolefabrik ved Georg Hansen, Kjøbenhavn; 2den Præmie, 200 Kr., tilkendtes Greisdalens Stolefabrik. Præmie 150 Kr. tilkendtes Dahl Jensen, Kjøbenhavn, og Præmie 100 Kr. Drejer Jacob Jensen, Silkeborg. Endvidere tildeltes der for Tegning til en Stol Kr. 100 til Snedker Holger Hansens Efterfølgere: Jensen & Petersen samt Billedskærer S. Sørensen i Odense.

Der var ialt indkommet 66 Stole fra 39 Indsendere og 60 Tegninger fra

Digitized by Google

23 Indsendere. De opgivne en gros Priser varierede fra 90 Kr. til 24 Kr. pr. Dusin.

Udvalget skønner ikke, at nogen af Besvarelserne fuldt løser den stillede Opgave, idet formentlig ingen af de fremstillede eller i Tegning angivne Stole kan ventes at være i Stand til at optage en saa virksom Konkurrence med de indførte billige Stole, at Indførelsen af disse i væsentlig Grad hæmmes. Udvalget har derfor ikke ment, at nogen Præmie paa 750 Kr. resp. 200 Kr. bør uddeles, idet Præmier af disse Beløb efter Bestemmelsen kun skulde uddeles for fyldestgørende Løsninger.

Den udførlige Beretning fra Bedømmelsesudvalget er optaget i »Tidsskrift for Industri« Pag. 157.

Den Dahlhoffske Præmie er paa Haandværkerforeningens Indstilling tildelt Kleinsmedesvend THOR KRØIER for en af ham udført jernsmeddet Hængelampe med Lysarme, og Malersvend CARL LAURITZ KRAGH MØLLER for et tegnet og malet Ornament samt for tvende Prøver af en Træsort og en Marmorart. Begge de nævnte Arbejder ere Svendeprøver, der ere blevne belønnede med Haandværkerforeningens Sølvmedaille.

Kongres. Som tidligere meddelt (Pag. 184) afholder »*Internationaler Verband für die Materialprüfungen der Technik*« en Kongres i Budapest i Dagene 9.—14. September d. A. Der er nu indtegnet hertil 259 Deltagere, hvoraf en halv Snes er Danske. Den fuldstændige Liste over Deltagerne findes paa Statsprøveanstaltens Kontor, Vestervoldgade 7, hvor Indmeldelser endnu kan modtages.

Den foreliggende Fortegnelse over anmeldte Foredrag indeholder 3 Grupper: Gruppe A (Metaller) omfatter 10 Foredrag; Gruppe B (Bygningssten og deres Bindemidler) 14 Foredrag og Gruppe C (Teknikens øvrige Materialier) 2 Foredrag.

I Forbindelse med Kongressen arrangeres større Udflugter i Ungarn for Deltagerne med Damer.

Architekt Carl Brummer har efter Indbydelse af en dansk Forretningsmand i Meksiko udført et Konkurrenceprojekt til den indre Udformning og Udsmykning af Modtagelsessalen i Præsidentens Palads. De øvrige Konkurrenter er èn fransk og en italiensk Architekt.

Billedhugger Bærentzen har assisteret Architekt Brummer ved Udarbejdelsen af Projektet.

Fra Glarmestrenes Forretningsudvalg er udsendt Meddelelse om, at der ved Lavsforsamlingen den 3. August d. A. er vedtaget, at saavel Medlemmer af Glarmesterlavet i Danmark som af Glarmesterforeningen af 1870 ere forpligtede til at overholde, at »Intet Medlem maa paatage sig nogen Forpligtelse til Udførelse af Arbejde eller Levering af Materialier, der ikke indeholder en Tilføjelse om, at Tidsbestemmelser for Forpligtelsens Fyldestgørelse i Tilfælde af Strike eller Lock-out, der berører det paagældende Fag, udskydes med et Tidsrum, der svarer til den Forsinkelse, Arbejdsstandsningen har foranlediget.«

Endvidere er vedtaget, at »Ingen Glarmester maa fuldføre et af en anden

Digitized by Google

Glarmester paabegyndt Arbejde, uden at han først hos vedkommende Mester har erkyndiget sig om Grunden til, at Arbejdet er standset, og han har indhentet dennes eller i Tvivlstilfælde Oldermandens Tilladelse hertil.«

Samtlige Priser ere endelig ved Lavsforsamlingen den 3. August blevne forhøjede med 20 pCt.

Fra Dansk Tarifforening er meddelt, at Brandassurandørerne have vedtaget, at Tilstedeværelsen af Acetylengasværk vil medføre en meget betydelig Forhøjelse af Præmien for den paagældende Risiko, medmindre Gasværket er indrettet og drevet efter nedenstaaende Regler, hvilken Bestemmelse er traadt i Kraft fra 1. Juli 1901.

a) Acetylen-Gasværker (Gasudvikler og Beholder) skulle opstilles i særskilt dertil indrettet Bygning, fjernet mindst 5 Alen fra andre Bygninger, hvis Værket er indrettet til højst 50 Blus, 10 Alen, hvis det er indrettet til højst 100 Blus, og 20 Alen for større Værker. Den Bygning, hvori Gassen tilvirkes og opbevares, skal have en let Tagkonstruktion, der tilsteder rigelig Ventilation, samt paa Døren til Gasværksrummet tydeligt Opslag af følgende Indhold: »Tobaksrygning, Afstrygning af Tændstikker og al Brug af Lys forbudt. Kalciumkarbid brandfarlig ved Udsættelse for Væde.«

b) Gasværket (Gasudvikler og Beholder) skal være af stærk Konstruktion, fast og tæt sammensat og forsynet med Sikkerhedsventil. Ingen Del deraf maa være af Kobber. Gummislanger eller lignende maa aldeles ikke benyttes i Anlægget.

c) Alt Arbejde ved Gasværket, som Ladning, Rensning og deslige, maa kun foretages ved Dagslyset. Det kan dog tillades i Gasværkslokalerne at have Belysning ved elektriske Glødelamper, men ingen anden kunstig Belysning maa benyttes i disse Rum.

d) Til Gasværkets Pasning maa kun anvendes paalidelige voksne Personer, der ere fuldkommen kendte med samme.

e) Kalciumkarbid maa kun lagres i Gasværksbygningen eller i særlig Bygning, der opfylder de samme Betingelser som de for Gasværket under a) krævede. Det skal opbevares i Metalbeholdere med vandtæt sluttende Laag.

f) Flydende Acetylen, transportable Acetylen-Gasværker og Lamper, hvor Acetylenen udvikles i Lampens Fod, maa ikke benyttes inde i Bygning.

Ombygningen af Raad- og Domhuset paa Nytorv. Der foreligger nu *Betænkning og Indstilling* — afgiven April d. A. — fra den ved Justitsministeriets Skrivelse af 14. December 1899 nedsatte Kommission angaaende *Omordning og Fordeling af Lokalerne* blandt Politiet og Retterne i *Raad- og Domhuset*, naar de kommunale Institutioner ere overflyttede til det nye Raadhus.

Kommissionen bestod af Politidirektør EUGEN PETERSEN (Formand), Justitiarius i Kriminal- og Politiretten INGERSLEV, Justitiarius i Overretten IPSEN og Borgmester DYBDAL.

Som bekendt er der langtfra Plads til de kommunale Institutioner, Retterne (Overretten og Kriminal- og Politiretten) og Politiet i Raadhuset; til flere af disse har der været lejet Kontorlokaler i private Ejendomme i Byen, de Lokaler, der

Digitized by Google

blive disponible ved de kommunale Myndigheders Overflytning i det nye Raadhus ville langtfra være tilstrækkelige til at afhjælpe de Mangler, der nu hæfte ved Retternes og Politiets Lokaler, noget, som ogsaa fremhæves i Betænkningen. Det har saaledes blandt andet vist sig fuldstændig ugørligt ogsaa efter de kommunale Myndigheders Fraflytning at skaffe Plads i Raad- og Domhuset eller i Bygningen i Hestemøllestræde Nr. 4 til de Dele af Landsover- samt Hof- og Stadsretten og af Politiet, til hvilke man efterhaanden har været nødsaget til at leje Lokaler udenfor Raad- og Domhuset. Kun til de 2 *Civilkamre* under Kriminal- og Politiretten, til hvilke der for Tiden er lejet Lokale i en privat Ejendom i Kattesundet, samt til *Skifterettens Assistancekontor* og Assistancekontoret for Pantekontorerne, *3die Brevskriverkontor*, der for Tiden ere anbragte i private Ejendomme i Stormgade og Nygade, kan der efter de kommunale Myndigheders Fraflytning skaffes Plads i Bygningen i Hestemøllestræde og i Raad- og Domhuset. Derimod maa *Kontorerne for Notarius publicus* og for *Auktionsdirektøren* vedblivende *anbringes i lejede Lokaler*, og det samme gælder om Lokalerne for *Sundhedspolitiet*, *Inventarieskriveren* og *Politilægen* samt for *Politiets Undervisningslokale* og *Bibliotheks-lokale* og for en Del af *Politiets Arkiv*.

Dernæst maa man med Hensyn til ikke faa af Lokalerne paa Raad- og Domhuset tage til Takke med Forhold, der, hedder det i Betænkningen, i flere Retninger ere meget uheldige. Men den Ordning, som Kommissionen foreslaar, byder dog væsentlige Forbedringer af den nuværende saare daarlige Tilstand. *Denne Ordning bestaar i, at Bygningen i Hestemøllestræde overlades de 2 Retter*, saaledes at Landsover- samt Hof- og Stadsretten faar Stueetagen, hvor Brevskriverkontorerne agtes anbragte, samt et Par Lokaler i Kælderetagen, og Kriminal- og Politiretten hele den øvrige Del af Bygningen til Brug for den offentlige Politiret, Civilkamrene og Arkiv.

I *Raad- og Domhuset* beholder *Landsover- samt Hof- og Stadsretten* alle sine nuværende Lokaler med Undtagelse af Brevskriverkontorerne, men faar desuden de ledigblevne Lokaler paa anden Sal, og paa første Sal de nuværende 1ste, 2den og 3die Kriminalkamre samt det saakaldte Grundlovsværelse. *Kriminal- og Politiretten* afgiver de her nævnte Lokaler, men *faar hele Fløjen i Stueetagen mod Slutterigaden*, Overpræsidentens Kontor og de Værelser i Stueetagen, der for Tiden benyttes af Overpræsidentens Sekretariat. *Politiet* beholder sine nuværende Lokaler og faar Fløjen i Stueetagen mod Kattesundet, Borgerrepræsentationens Lokaler, Magistratens Forsamlingssal, Brevskriverkontorernes Lokaler samt Kælderetagen med Undtagelse af den Del, der benyttes til Arkiv for Landsover- samt Hof- og Stadsretten, til Bolig for denne Rets Fyrbøder og til Arkiv og Brændselsrum for Kriminal- og Politiretten.

En nødvendig Betingelse for, at Bygningen i Hestemøllestræde kan anvendes af Kriminal- og Politiretten, er den, at der tilvejebringes en *direkte Forbindelse* mellem denne Bygning og Arresthuset. En saadan maa derfor skaffes tilveje enten ved en Bro over Gaden eller ved en Tunnel under Gaden. Af forskellige nærmere anførte Grunde har Kommissionen besluttet sig til at indstille, at den Forbindelsesgang, der nødvendig maa være mellem Arresthuset og Kriminalrettens Lokaler i Hestemøllestræde, tilvejebringes ved en af Architekt TOLSTRUP foreslaaet Bro.

Digitized by Google

Hvad dernæst angaar det andet Kommissionen forelagte Spørgsmaal: hvorledes den i alt Fald *delvis fornødne Ombygning af Lokalerne paa lempeligste Maade for Forretningernes uforstyrrede Gang vil kunne ske*, bemærkes følgende: Naar Magistraten og Borgerrepræsentationen ere fraflyttede Raad- og Domhuset, faar efter den i det ovenanførte foreslaaede Ordning hver af de 3 Institutioner, der skulle forblive i Raad- og Domhuset, Andel i de af de kommunale Myndigheder benyttede Lokaler, og ved Anvendelse af de nye Lokaler, der tilfalde den paagældende Institution, vil denne kunne lade foretage den Ombygning og den Istandsættelse af dens ældre Lokaler i den Orden og efter den Omgang, som den vedkommende Institution finder hensigtsmæssigst.

Ifølge et udarbejdet Overslag ville *Omkostningerne* ved Omdannelsen af Raad- og Domhuset andrage 129,347 Kr. og ved Omdannelsen af Ejendommen i Hestemøllestræde 50,623 Kr., hertil 7000 Kr. til en lukket Bro over Gaden, ialt 187,000 Kr. Saafremt Projektet om en underjordisk Forbindelsesgang foretrækkes for en lukket Bro, maa Summen forøges med 14,000 Kr.

TIL ABONNENTERNE.

Redaktionen tillader sig herved at henlede Opmærksomheden paa den i Tidsskriftets forrige Nummer værende Meddelelse, ifølge hvilken Bladet fra 1ste Oktober d. A. vil udgaa hver Uge og komme til at bestaa af to Afdelinger, A og B, hvoraf

Afdeling A særlig er beregnet paa at bringe rent architektonisk Indhold, altsaa som »*Meddelelserne*« nu, og *Afdeling B* særlig vil bringe tekniske og praktiske Nyheder, Licitationer o. l., som Tidsskriftet »*Arkitekten*« for Tiden omfatter.

Paa Afdeling *A*, som vil udkomme to Gange om Maaneden, kan særligt Abonnement tegnes til 1 Kr. 50 Øre pr. Kvartal, medens det samlede Tidsskrift (Afdelingerne *A* og *B*) vil koste 2 Kr. 50 Øre pr. Kvartal ligesom det indtil 1ste Oktober eksisterende Blad »*Arkitekten*«.

Paa Afdeling *B* alene kan ikke tegnes Abonnement.

For at undgaa Standsning i Ekspeditionen anmodes indtrængende tidligere Abonnenter om snarest og inden 15de September d. A. at indsende til Kontoret *Helgolandsgade 5, 1., Telf. 5612*, Besked om, hvorvidt de ønsker at subskribere paa *A* alene eller paa den samlede Udgave (*A* og *B*).

MEDDELELSER FRA AKADEMISK ARCHITEKTFORENING udkommer den 1ste og 15de i hver Maaned.
Abonnement à 1 Krone 50 Øre pr. Kvartal kan tegnes paa alle Postkontorer og i Ekspeditionen.
Udgiver: AKADEMISK ARCHITEKTFORENING.
Redaktør: Architekt K. ARNE-PETERSEN, Kontor Vestre Boulevard 39⁴. B. **Telf. 17524.**

Avertissementsprisen er 1 **Kr. pr. Kv.-Tom.** Annoncer kan indsendes under Adresse: Hr. Maler T. E. Lundbye, Industribygn., B.

Abonnementsprisen er **1 Krone 50 Øre pr. Kvartal** med Tillæg af 12 Øre Porto for udenbys boende Abonnenter.

Ekspeditionens Kontor er i Helgolandsgade 5 [1], Kjøbenhavn B. Telf. 5612.

Digitized by Google

MEDDELELSER FRA
AKADEMISK ARCHI
TEKT FORENING

KJØBENHAVN
DEN 15. SEPTBR. 1901
3. AARGANG № 24

HENRIK STEFFENS SIBBERN.

I en Alder af 75 Aar er Architekt HENRIK STEFFENS SIBBERN afgaaet ved Døden i Kjøbenhavn den 8de Septbr. Den Afdøde var Søn af den bekendte Professor i Filosofi ved Universitetet FREDERIK CHRISTIAN SIBBERN og vandt i 1855 den store Sølvmedaille, hvilket jo svarer til Afgangsbeviset fra Kunstakademiet nuomstunder. Kun de færreste af den nulevende Generation af Architekter er kendt med Sibberns Virksomhed som Architekt og have maaske blot lige hørt hans Navn nævne. Og dog har han i sin kraftigste Manddomsalder udfoldet en ret betydelig Virksomhed, især i Provinserne og paa Landet. Efter at have arbejdet som Elev under HETSCH og WALTHER og efter at have deltaget i Krigen 1849—50 nedsatte han sig i Kjøbenhavn og konkurrerede tre Gange uden Held til den lille Guld-

ROSENFELDT
HOVEDBYGNING.

ARCHITEKT
H. S. SIBBERN.

Digitized by Google

H. S. SIBBERN.

medaille. Af hans Bygninger i Kjøbenhavn og Omegn kan nævnes Caroline Amalies Børneasyl i Rigensgade, Højesteretssagfører Octavius Hansens Landsted ved Skodsborg samt flere mindre Villaer i Villakvartererne. I Roskilde har han restaureret flere offentlige Bygninger; desuden har han ombygget Herregaarde paa Sjælland og Lolland. Af hans Arbejder uden for Kjøbenhavn ere de betydeligste Herregaarden Krabbesholm i Holbæk Amt, Hovedbygningen paa Rosenfeldt ved Vordingborg for Kammerherre Oxholm, Skovriderboligen, Enkesædet og Kottager for Grevskabet Knuthenborg paa Lolland, Bandholm Kirke samt i Sverrig Herresædet Bellinge og Herregaarden Amalielund for den svenske Diplomat Hochschild. Efterhaanden forringedes hans Virksomhed og Indtægter mere og mere; og paa sine gamle Dage maatte han for at kunne eksistere tage Arbejde som Tegner hos Stadsarchitekten i Kjøbenhavn.

URTEKRÆMMERSTIFTELSEN.

Paa en fritliggende Grund i Ægirsgade i det nye Kvarter mellem Nørrebrogade og Tagensvej agter Urtekræmmerforeningen at opføre en Bygning, indeholdende Lejligheder, der skulle tjene som Friboliger for Foreningens gamle Medlemmer og Enker.

Architekterne RICH. BERGMANN samt MARTIN LARSEN & MANDRUP-POULSEN blev indbudte til at konkurrere om Tegningerne til denne Stiftelse, og efter at Bedømmelsen, i hvilken Architekterne ROSENDAHL-LANGBALLE og G. TVEDE havde Sæde paa Akademisk Architektforenings Vegne, havde antaget Martin Larsen og Mandrup-Poulsens Projekt, blev Bygningens Opførelse overdraget dem. Vi hidsætte omstaaende de to Projekter og lade samtidig de konkurrerende Architekter ledsage deres Tegninger med nogle vejledende Ord.

MARTIN LARSEN OG MANDRUP-POULSENS PROJEKT.

Ved Udarbejdelsen af Byggeanlæget søgte vi at give det saa meget Stiftelseskarakter som muligt, uagtet Fordringerne til Lejlighedernes Indretning var af almindelig moderne Art for 2-Værelsers Lejligheder, med

Digitized by Google

een Hovedtrappe for hver 2 Lejligheder i Etagen. Stiftelsespartiet er rykket tilbage fra Gadelinien, saa at der bliver Plads til lidt Beplantning mellem Bygningen og Gaden, hvorved der bliver mere Ro og Hygge for Stueetagens Beboere. Hjørnepartierne skulde indrettes til Udlejning med Butikker i Stueetagen, derfor ere disse lagte i Gadelinien. For at undgaa den høje kaserneagtige Karakter have vi givet Bygningen et Manzardtag, hvorved Murværket kun bliver af 3die Sals Højde, og ved Hjælp af de fremspringende Trappepartier have vi søgt at bryde den ca. 150 Alen lange Façade. Efter de indkomne Tilbud opføres Bygningen for Kr. 95,50 pr. □ Alen, heri indbefattet Indlæg af W. C. og Centralopvarmning samt asfalteret Gaardsplads. MART. LARSEN, MANDRUP-POULSEN.

RICH. BERGMANNS PROJEKT.

Ved Planudarbejdelsen til nedenstaaende Projekt var det mit Ønske at faa alle Trapper (saavel Hoved- som Køkkentrapper) anbragte mod Gaarden, hvorved tre Fordele vilde blive opnaaede:

1) hele Façadens Inddragelse til Værelser,
2) Undgaaelsen af den mindre skønne Anbringelse af Hovedtrapperne i Façaden, og
3) ingen direkte Forbindelse mellem Køkken og Entre,

og jeg udarbejdede da ogsaa en saadan Plan; men paa Udtalelser om det ønskelige i eventuelt at kunne frasælge Hjørneejendommene — et Ønske, der ved tidligere udarbejdede Planer paa anden Grund var stillet som Fordring — tog jeg ikke i Betænkning at kassere ovennævnte Plan og udarbejde en ny (den afbildede), hvorved rigtignok de 3 Goder bleve umuliggjorte, men Ønsket opfyldt.

Dog er der — saavidt mig bekendt — ved Bedømmelsen ikke taget Hensyn til den tidligere stillede »Fordring« og det senere udtalte »Ønske«.

For Façadens Vedkommende skal jeg kun bemærke, at den var tænkt udført i røde, haandstrøgne Sten med Sandstensornamenter og med sort glaseret Tegltag. RICH. BERGMANN.

NIKE-TEMPLET.

Sejrende er den vingeløse Sejrsgudindes yndige lille Tempel paa Akropolis genopstaaet, om ikke i sin fulde Pragt saa dog tilstrækkelig helt til at vække Beskuerens største Beundring. Det er med Andagt og festlig Glæde, man gaar op ad den store Trappe mod Propylæernes blaa Himmelporte. Oppe, drejer man straks tilhøjre og staar saa foran det saa velbekendte ioniske Digterværk i Marmor. Ja vi kender det jo saa umaadeligt godt fra vor Studietid derhjemme, har tegnet det og set det blive tegnet — som det vil ske gennem Tiderne — paa Akade-

Digitized by Google

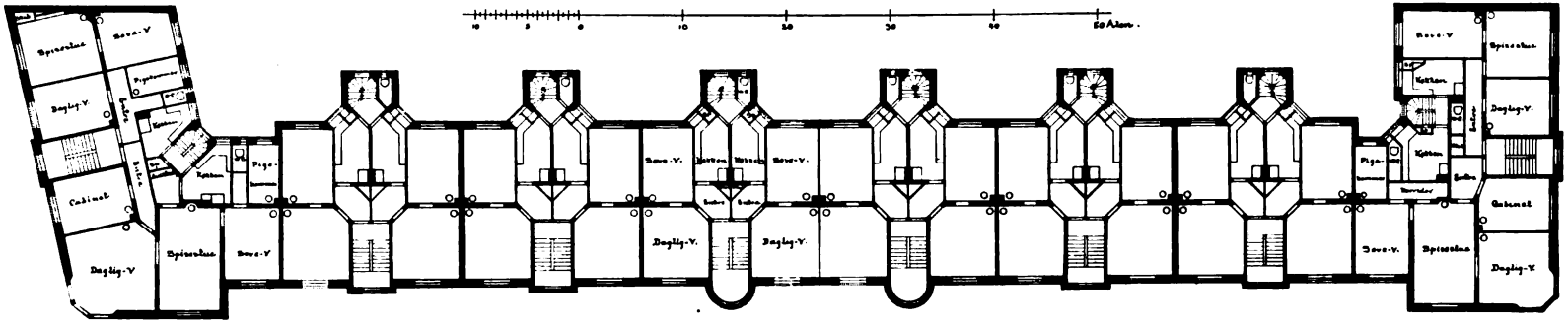

KONKURRENCEPROJEKT TIL
URTEKR.EMMERSTIFTELSEN.

ARCHITEKTER
MARTIN LARSEN & MANDRUP-POULSEN.

Digitized by Google

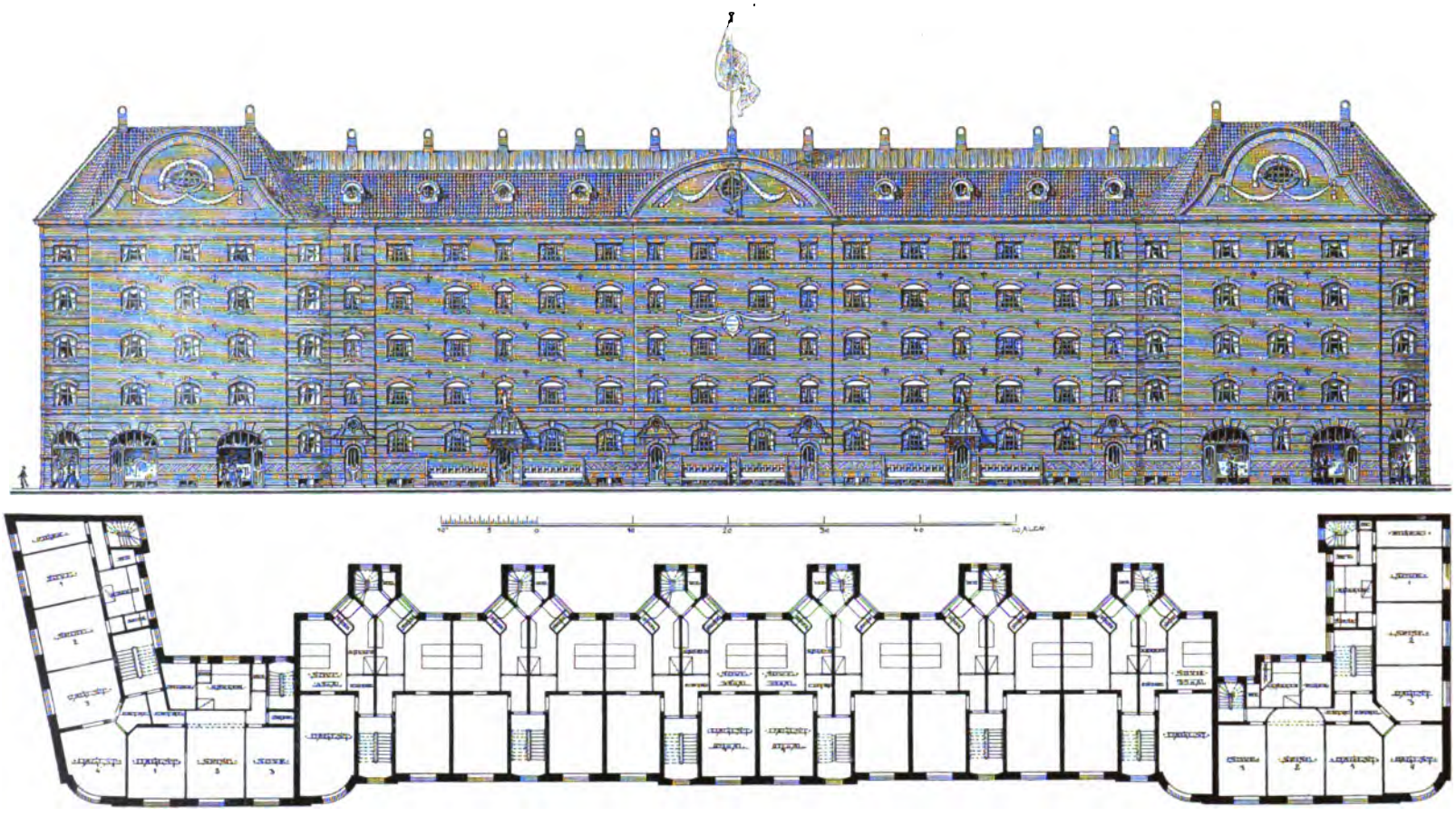

KONKURRENCEPROJEKT TIL
URTEKRÆMMERSTIFTELSEN

ARCHITEKT
RICH. BERGMANN.

Digitized by Google

miets Skoler; men det er nu noget helt andet selv at staa paa den herlige Terrasse, sætte sig paa de glatte Marmortrin og lade Haanden kærtegne Søjlebasernes Profiler! Saa tænker man med national Glæde paa, at vor afdøde Lærer, Etatsraad Christian Hansen, var den ene af Hovedmændene for Udgravningen og Opstillingen af dette Tempel, og paa hvor uhyre morsomt og spændende dette Arbejde maa have været, da han sammen med Eduard Schaubert i April 1835 her fjernede de tyrkiske Bastioner og fandt de prægtige Brudstykker! Og hvor i Verden kan saa findes en skønnere Udsigtsplads, hvorfra man kan nyde og drømme bedre end paa Niketemplets Marmortrin ved Terrassens bratte Kant, naar alle den græske Solnedgangs glødende Farver straaler over Salamisbugten og Peloponnes' fjerne Bjerge.

Skyggen af det stolte Akropolis tegner for vor Fod sin kølende Silhuet op over Phnyx's Bjærgknude, Ægina hviler let paa Havet tilvenstre, og langt nede bag Areopagos ser vi Theseus-Templet i Fugleperspektiv med Baggrund af Attikas Bjærge, yderst den gavlformede Pentelikon.

Man skulde tro, her var fuldt op af studerende Architekter, Billedhuggere og Malere, men det er her nu aldeles ikke. Jeg traf paa Akropolis under et Tidsrum af ca. 7 Uger kun 1 — een — Architekt, og denne ene — en Italiener fra Milano — betroede mig, at: »Det er jo ganske interessant, hvad man ser her, men nutildags af ringe Betydning. Vi bygge nu langt lettere med Jærnkonstruktioner og over meget større Spændvidder, end de gjorde her med disse Marmorblokke; men naar man tager Hensyn til den tidlige Tid og til det Værktøj, disse Grækere havde, maa man dog virkelig anerkende o. s. v.« Jeg sendte vort gamle kgl. Kunstakademi i Kjøbenhavn en venlig Tanke og glædede mig over, at jeg ikke, som denne Mand, havde studeret Architektur først i Milano, senere i London!

Imidlertid er her altid fuldt op af Arkæologer — maaske flest amerikanske — der studere omhyggeligt heroppe paa Akropolis, altid med deres »Pausanias« i Haanden, og medens vi tale om denne Bog, vil jeg slutte med varmt at foreslaa Architektforeningen som en meget fortjenstfuld Opgave at arbejde paa, at vi snarest kunne faa en god dansk Udgave af denne fortræffelige gamle græske Forfatter. Den græske Architektur er Grundlaget for de architektoniske Studier paa vort Kunstakademi; men det er meget lidt, der bliver læst om denne, saa længe man kun kan byde Eleverne Bøger i fremmede Sprog, og den gamle tyske Udgave, vi have af »Pausanias«, er ret vanskelig at komme igennem.

V. J. Mørk-Hansen.

FORSKELLIGT.

Konkurrence. I Vejle paatænkes Opførelsen af en ny Kirke, og der er i den Anledning nedsat en Komité, som har udstedt Indbydelse til Deltagelse i en Konkurrence om Tegninger og Overslag til en saadan, der skal kunne rumme omtrent 600 faste Siddepladser. Det er Meningen, at den nye Kirke skal være Sognekirke for det Sogn, der maatte blive oprettet, naar Vejle Købstad, der tæller ca. 15,000 Mennesker, kan blive delt i Sogne. Byraadet har skænket en udmærket Byggeplads med 77 Alens Forside ud mod Jernbanegade i umiddelbar Nærhed af Teknisk Skole, Kirkegaarden og en ny stor Skolebygning, som

Digitized by Google